

2023 M. LAPKRIČIO 20 D.

2014-2020 M. ES FONDŲ INVESTICIJŲ VEIKSMŲ PROGRAMOS TIKSLŲ PASIEKIMO VERTINIMAS

GALUTINĖ VERTINIMO ATASKAITA

Kuriame
Lietuvos ateitį
2014–2020 metų
Europos Sąjungos
fondų investicijų
veiksmų programa

Lietuvos Respublikos
FINANSŲ MINISTERIJA

Paslaugų sutartis finansuojama
iš Europos socialinio fondo, o
paslaugos teikiamos LR finansų
ministerijos užsakymu.

Sutarties informacija:
2014–2020 m. ES fondų investicijų veiksmų programos tikslų pasiekimo
vertinimo paslaugų sutartis Nr. 14P-1,
sudaryta 2023 m. sausio mėn. 2 d. tarp Lietuvos Respublikos finansų ministerijos ir
UAB „BGI Consulting“

Perkančioji organizacija:
Lietuvos Respublikos finansų ministerija

Paslaugų teikėjas:
UAB „BGI Consulting“

Paslaugas teikė „BGI Consulting“ ekspertai:
Jonas Jatkauskas (projekto vadovas), Tomas Mačiekus, Inga Bartkevičiūtė

EPRC ekspertai:
John Bachtler, Martin Ferry, Irene McMaster

Papildomi ekspertai:
Gintarė Vikmonaitė, Marijonas Mikaitis, Birutė Valančienė, Alec Fraser

Dėl detalesnės informacijos apie tyrimų studiją kreiptis:

Jonas Jatkauskas
UAB „BGI Consulting“ direktorius
Aukštaičių g. 7, LT-11341, Vilnius
Tel. +370 696 79 852
El. p.: jonas@bgiconsulting.lt
www.bgiconsulting.lt

Vertinimo ataskaitą redagavo lietuvių kalbos redaktorė:

Brigita Kulikovskė

TURINYS

TURINYS	3
LENTELIŲ SĄRAŠAS	5
PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS.....	7
VARTOJAMOS SĄVOKOS IR SANTRUMPOS.....	8
ĮVADAS	12
1. TAIKYTAS VERTINIMO POŽIŪRIS.....	14
1.1 VERTINIMO POŽIŪRIS	14
1.2 VERTINIMO LOGIKA.....	18
2. VP INDĖLIS SIEKiant ES IR NACIONALINIŲ STRATEGINIŲ TIKSLŲ PAŽANGAUS, TVARAUS IR INTEGRACINIO AUGIMO SRITYJE	19
2.1 PAŽANGUS ŪKIO AUGIMAS ILGUOJU LAIKOTARPIU.....	20
2.2 INTEGRACINIS AUGIMAS	30
2.3 TAUSIU IŠTEKLIŲ NAUDOJIMU PAREMTAS AUGIMAS.....	38
3. VP PRIORITETŲ TIKSLŲ PASIEKIMO VERTINIMO REZULTATAI	46
3.1 VP 1 PRIORITETAS „MOKSLINIŲ TYRIMŲ, EKSPERIMENTINĖS PLĖTROS IR INOVACIJŲ SKATINIMAS“	46
3.2 VP 2 PRIORITETAS „INFORMACINĖS VISUOMENĖS SKATINIMAS“	51
3.3 VP 3 PRIORITETAS „SMULKIOJO IR VIDUTINIO VERSLO KONKURENCINGUMO SKATINIMAS“	56
3.4 VP 4 PRIORITETAS „ENERGIJOS EFEKTYVUMO IR ATSINAUJINANČIŲ IŠTEKLIŲ ENERGIJOS GAMYBOS IR NAUDOJIMO SKATINIMAS“	61
3.5 VP 5 PRIORITETAS „APLINKOSAUGA, GAMTOS IŠTEKLIŲ DARNUS NAUDOJIMAS IR PRISITAIKYMAS PRIE KLIMATO KAITOS“	66
3.6 VP 6 PRIORITETAS „DARNAUS TRANSPORTO IR PAGRINDINIŲ TINKLŲ INFRASTRUKTŪROS PLĖTRA“	75
3.7 VP 7 PRIORITETAS „KOKYBIŠKO UŽIMTUMO IR DALYVAVIMO DARBO RINKOJE SKATINIMAS“	80
3.8 VP 8 PRIORITETAS „SOCIALINĖS ĮTRAUKTIES DIDINIMAS IR KOVA SU SKURDU“	87
3.9 VP 9 PRIORITETAS „VISUOMENĖS ŠVIETIMAS IR ŽMOGIŠKŲJŲ IŠTEKLIŲ POTENCIALO DIDINIMAS“	99
3.10 VP 10 PRIORITETAS „VISUOMENĖS POREIKIUS ATITINKANTIS IR PAŽANGUS VIEŠASIS VALDYMAS“	109
3.11 VP 11 PRIORITETAS „TECHNINĖ PARAMA VEIKSMŲ PROGRAMAI ADMINISTRUOTI“	115
3.12 VP 12 PRIORITETAS „TECHNINĖ PARAMA, SKIRTA INFORMUOTI APIE VEIKSMŲ PROGRAMĄ IR JAI VERTINTI“	118
3.13 VP 13 PRIORITETAS „VEIKSMŲ, SKIRTŲ COVID-19 PANDEMIJOS SUKELTAI KRIZEI ĮVEIKTI, SKATINIMAS IR PASIRENGIMAS APLINKĄ TAUSOJANČIAM, SKAITMENINIAM IR TVARIAM EKONOMIKOS ATGAIVINIMUI“	122
3.14 VP 14 PRIORITETAS „VEIKSMŲ, SKIRTŲ COVID-19 PANDEMIJOS SUKELTAI KRIZEI ĮVEIKTI, SKATINIMAS, SIEKiant DIDINTI UŽIMTUMĄ IR SOCIALINĘ ĮTRAUKTĮ“	124
4. REKOMENDACIJOS.....	127

5. PRIEDŲ SĄRAŠAS.....	133
------------------------	-----

LENTELIŲ SĄRAŠAS

1 LENTELĖ. VERTINIMO UŽDAVINIAI, KLAUSIMAI IR ATASKAITOS STRUKTŪRA	13
2 LENTELĖ. VP PAGRINDINĖS INVESTICINĖS STRATEGINĖS KRYPTYS	16
3 LENTELĖ. PAGAL VP 1 PRIORITETO KONKREČIUS UŽDAVINIUS INVESTUOTOS LĖŠOS (IKI 2022-12-31)	46
4 LENTELĖ. VP 1 PRIORITETO KONKREČIŲ UŽDAVINIŲ ĮVERČIAI PAGAL VERTINIMO KRITERIJUS	47
5 LENTELĖ. PAGAL VP 2 PRIORITETO KONKREČIUS UŽDAVINIUS INVESTUOTOS LĖŠOS (IKI 2022-12-31)	51
6 LENTELĖ. VP 2 PRIORITETO KONKREČIŲ UŽDAVINIŲ ĮVERČIAI PAGAL VERTINIMO KRITERIJUS	52
7 LENTELĖ. PAGAL VP 3 PRIORITETO KONKREČIUS UŽDAVINIUS INVESTUOTOS LĖŠOS (IKI 2022-12-31)	56
8 LENTELĖ. VP 3 PRIORITETO KONKREČIŲ UŽDAVINIŲ ĮVERČIAI PAGAL VERTINIMO KRITERIJUS	57
9 LENTELĖ. PAGAL VP 4 PRIORITETO KONKREČIUS UŽDAVINIUS INVESTUOTOS LĖŠOS (IKI 2022-12-31)	61
10 LENTELĖ. VP 4 PRIORITETO KONKREČIŲ UŽDAVINIŲ ĮVERČIAI PAGAL VERTINIMO KRITERIJUS.....	62
11 LENTELĖ. PAGAL VP 5 PRIORITETO KONKREČIUS UŽDAVINIUS INVESTUOTOS LĖŠOS (IKI 2022-12-31)	66
12 LENTELĖ. VP 5 PRIORITETO KONKREČIŲ UŽDAVINIŲ ĮVERČIAI PAGAL VERTINIMO KRITERIJUS.....	67
13 LENTELĖ. PAGAL VP 6 PRIORITETO KONKREČIUS UŽDAVINIUS INVESTUOTOS LĖŠOS (IKI 2022-12-31).....	75
14 LENTELĖ. VP 6 PRIORITETO KONKREČIŲ UŽDAVINIŲ ĮVERČIAI PAGAL VERTINIMO KRITERIJUS.....	76
15 LENTELĖ. PAGAL VP 7 PRIORITETO KONKREČIUS UŽDAVINIUS INVESTUOTOS LĖŠOS (IKI 2022-12-31)	80
16 LENTELĖ. VP 7 PRIORITETO KONKREČIŲ UŽDAVINIŲ ĮVERČIAI PAGAL VERTINIMO KRITERIJUS.....	81
17 LENTELĖ. PAGAL VP 8 PRIORITETO KONKREČIUS UŽDAVINIUS INVESTUOTOS LĖŠOS (IKI 2022-12-31)	87
18 LENTELĖ. VP 8 PRIORITETO KONKREČIŲ UŽDAVINIŲ ĮVERČIAI PAGAL VERTINIMO KRITERIJUS.....	88
19 LENTELĖ. PAGAL VP 9 PRIORITETO KONKREČIUS UŽDAVINIUS INVESTUOTOS LĖŠOS (IKI 2022-12-31)	99
20 LENTELĖ. VP 9 PRIORITETO KONKREČIŲ UŽDAVINIŲ ĮVERČIAI PAGAL VERTINIMO KRITERIJUS.....	100
21 LENTELĖ. PAGAL VP 10 PRIORITETO KONKREČIUS UŽDAVINIUS INVESTUOTOS LĖŠOS (IKI 2022-12-31)	109
22 LENTELĖ. VP 10 PRIORITETO KONKREČIŲ UŽDAVINIŲ ĮVERČIAI PAGAL VERTINIMO KRITERIJUS ..	110
23 LENTELĖ. PAGAL VP 11 PRIORITETO KONKREČIUS UŽDAVINIUS INVESTUOTOS LĖŠOS (IKI 2022-12-31)	115
24 LENTELĖ. VP 11 PRIORITETO KONKREČIŲ UŽDAVINIŲ ĮVERČIAI PAGAL VERTINIMO KRITERIJUS ..	116
25 LENTELĖ. PAGAL VP 12 PRIORITETO KONKREČIUS UŽDAVINIUS INVESTUOTOS LĖŠOS (IKI 2022-12-31)	118
26 LENTELĖ. VP 12 PRIORITETO KONKREČIŲ UŽDAVINIŲ ĮVERČIAI PAGAL VERTINIMO KRITERIJUS ..	119
27 LENTELĖ. PAGAL VP 13 PRIORITETO KONKREČIUS UŽDAVINIUS INVESTUOTOS LĖŠOS (IKI 2022-12-31)	122

28 LENTELĖ. VP 13 PRIORITETO INTERVENCIJŲ SĄSAJA SU ANKSTESNIŲ VP PRIORITETŲ VEIKLOMIS	123
29 LENTELĖ. PAGAL VP 14 PRIORITETO KONKREČIUS UŽDAVINIUS INVESTUOTOS LĖŠOS (IKI 2022-12-31)	124
30 LENTELĖ. VP 14 PRIORITETO KONKREČIŲ UŽDAVINIŲ ĮVERČIAI PAGAL VERTINIMO KRITERIJUS..	125
31 LENTELĖ. VERTINIMO REKOMENDACIJOS.....	127
32 LENTELĖ. PRIEDŲ SĄRAŠAS	133

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

1 PAVEIKSLAS. VERTINIMO POŽIŪRIS	15
2 PAVEIKSLAS. VERTINIMO OBJEKTAS IR APIMTIS: RODIKLIAI	15
3 PAVEIKSLAS. UNITARINIO METODOLOGINIO MODELIO SCHEMA	18
4 PAVEIKSLAS. INVESTICIJOS Į MTEP VEIKLAS, PROC. NUO BVP (2010–2021 M.)	21
5 PAVEIKSLAS. MOKYKLOS NEBAIGIANČIŲ MOKSLEIVIŲ DALIS, PROC. (2012–2022 M.).....	25
6 PAVEIKSLAS. DALIS 30–34 METŲ ASMENŲ, TURINČIŲ AUKŠTĄJĮ IŠSILAVINIMĄ, PROC. (2013–2022 M.)	28
7 PAVEIKSLAS. UŽIMTUMO LYGIS 20–64 METŲ ASMENŲ GRUPĖJE, PROC. (2010–2022 M.)	31
8 PAVEIKSLAS. GYVENTOJŲ, PATIRIANČIŲ SKURDO RIZIKĄ AR SOCIALINĘ ATSKIRTĮ, SKAIČIUS, MLN. ASMENŲ (2010–2022 M.)	35
9 PAVEIKSLAS. ATSINAUJINANČIŲ ENERGIJOS IŠTEKLIŲ DALIS NUO BENDRAI SUVARTOJAMOS ENERGIJOS, PROC. (2010–2021 M.)	39
10 PAVEIKSLAS. GALUTINĖS ENERGIJOS SUVARTOJIMAS, MLN. TNE (2009–2021 M.).....	41
11 PAVEIKSLAS. BENDRŲ ŠESD EMISIJŲ POKYTIS ES PREKYBOS APYVARTINIAIS TARŠOS LEIDIM AIS SISTEMOJE NEDALYVAUJANČIUOSE SEKTORIUOSE, LYGINANT SU 2005 M., PROC. (2010–2020 M.).....	43

VARTOJAMOS SĄVOKOS IR SANTRUMPOS

ADRP	Aktyvios darbo rinkos politika
AEI	Atsinaujinantys energijos ištekliai
AIE	Atsinaujinančių išteklių energija
AM	Aukštasis mokslas (VP 9 prioriteto kontekste)
AM	Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija
ASPI	Asmens sveikatos priežiūros įstaiga
BIVP	Bendruomenės inicijuota vietos plėtra
BU	Bendrasis ugdymas
BVP	Bendrasis vidaus produktas
CRII	Atsako į koronaviruso grėsmę investicijų iniciatyva
CRII+	Išplėstinė atsako į koronaviruso grėsmę investicijų iniciatyva
CPO	Centrinė perkančioji organizacija
CPVA	Centrinė projektų valdymo agentūra
EIM	Lietuvos Respublikos ekonomikos ir inovacijų ministerija
EK	Europos Komisija
EM	Lietuvos Respublikos energetikos ministerija
eLABa	Lietuvos akademinė elektroninė biblioteka
ERPF	Europos regioninės plėtros fondas
ES	Europos Sąjunga
ESF	Europos socialinis fondas
ESIF	Europos Sąjungos investicijų fondai

ETM	Energetikos ir technikos muziejus
EŽŪFKP	Europos žemės ūkio fondas kaimo plėtrai
FM	Lietuvos Respublikos finansų ministerija
Investicinis laikotarpis	Jeigu nenurodyta kitaip, 2014–2020 metų Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programos įgyvendinimo laikotarpis
IRT	Informacinės ir ryšių technologijos
IS	Informacinė sistema
IT	Informacinės technologijos
ITI	Integruotos teritorinės investicijos
ITVP	Integruotos teritorijos vystymo programa
IU	Ikimokyklinis ir priešmokyklinis ugdymas
JGI	Jaunimo garantijų iniciatyva
JUI	Jaunimo užimtumo iniciatyva
KAM	Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministerija
KD	Kietosios dalelės
KM	Lietuvos Respublikos kultūros ministerija
LR	Lietuvos Respublika
LVPA	VšĮ Lietuvos verslo paramos agentūra
MTEP	Moksliniai tyrimai ir eksperimentinė plėtra
MTEPI	Moksliniai tyrimai, eksperimentinė plėtra ir inovacijos
MTI	Mokslinių tyrimų infrastruktūra
MVG	Mokymasis visą gyvenimą
MVĮ	Mikroįmonės, mažosios ir vidutinės įmonės
„Natura 2000“	Europos Sąjungos (ES) specialių saugomų teritorijų tinklas

NEET	Nedirbantis, nesimokantis ir praktikoje nedalyvaujantis jaunimas
NPP	2014–2020 metų nacionalinės pažangos programa
NRD	2020 metų nacionalinė reformų darbotvarkė
NVO	Nevyriausybinių organizacijų
NUTS 2	Bendras teritorinių statistinių vienetų klasifikatorius
NT	Nekilnojamas turtas
PFSA	Projektų finansavimo sąlygų aprašas
PM	Profesinis mokymas
PO	Perkančioji organizacija (LR finansų ministerija)
REACT-EU	Sanglaudos ir Europos teritorijų atkūrimo pagalba
Rezultato rodiklis	VP specialusis programos rezultato rodiklis
SADM	Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija
SaF	Sanglaudos fondas
SAM	Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerija
SFMIS	Europos Sąjungos struktūrinės paramos kompiuterinė informacinė valdymo ir priežiūros sistema
SNA	Sąnaudų ir naudos analizė
SUMIN	Lietuvos Respublikos susisiekimo ministerija
SVV	Smulkusis ir vidutinis verslas
ŠESD	Šiltnamio efektą sukeliančios dujos
ŠMSM	Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministerija
TEN-T	Transeuropinis transporto tinklas
TM	Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija
TS	Techninė specifikacija

TUI	Tiesioginės užsienio investicijos
URM	Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerija
UT	Užimtumo tarnyba prie SADM
VB	Valstybės biudžetas
VDA	Valstybės duomenų agentūra
VK	Valstybės kontrolė
VKS	ES fondų valdymo ir kontrolės sistema
VP	2014–2020 metų Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programa
VRM	Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerija
VVG	Vietos veiklos grupė
VVI	Viešojo valdymo institucija
VVL	Vidurio ir Vakarų Lietuvos regionas
ŽŪM	Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerija

ĮVADAS

Vykdamas 2023 m. sausio 2 d. sudarytą sutartį Nr. 14P-1 „2014–2020 m. Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programos tikslų pasiekimo vertinimo paslaugų sutartis“ tarp Lietuvos Respublikos finansų ministerijos (perkančioji organizacija (PO) ir paslaugų teikėjo UAB „BGI Consulting“, parengta **galutinė vertinimo ataskaita**.

Ataskaita parengta atsižvelgiant į PO paruoštoje techninėje specifikacijoje (TS) nustatytus vertinimo tikslus, uždavinius ir pateiktus vertinimo klausimus. Dokumentą sudaro kelios pagrindinės dalys (TS klausimų susietumas su ataskaitos dalimis pateikiamas toliau). **1 skyriuje** pristatomas taikytas vertinimo požiūris bei intervencijų logika. **2 skyriuje** pristatomas 2014–2020 metų Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programos (VP) indėlis siekiant ES ir nacionalinių strateginių tikslų pažangaus, tvaraus ir integracinio augimo srityje. **3 skyriuje** pateikiamos pagrindinės sintezuotos kiekvieno VP prioriteto investicijų vertinimo išvados, gautos atlikus analizę pagal tinkamumo, rezultatyvumo, poveikio, tvarumo bei efektyvumo vertinimo kriterijus. **4 skyriuje** pateikiamos vertinimo rekomendacijos.

Galutinė vertinimo ataskaita yra pateikiama su priedais. Detalios VP prioritetų tikslų pasiekimo konkrečių uždavinių lygiu vertinimo ataskaitos yra pateikiamos prieduose Nr. 1–12. Detali VP prioritetų vertinime bei atvejo studijose taikyta metodika, klausimynai bei atsakingų tarnautojų ir kitų asmenų, su kuriais buvo bendrauta vertinimo tikslais, sąrašas yra pateikiami priede Nr. 13.

Priede Nr. 14 pateikiamos 3 detalios atvejo studijos: Regioninė atvejo studija pagal VP prioritetus atspindinčius rodiklius; Integruotų teritorinių investicijų (ITI) mechanizmo miestų vietovėse atvejo studija; VP indėlio, įgyvendinant atsako į COVID-19 veiksmus, atvejo studija. Dalis atvejo studijų išvadų taip pat integruotos į pagrindinį vertinimo ataskaitos dokumentą: regioninės atvejo studijos rezultatai išskirti tekste atskiru „dėžutės“ lauku, VP indėlio, įgyvendinant atsako į COVID-19 veiksmus, atvejo studijos rezultatai panaudoti rengiant VP 7 bei 8 prioritetų sintezuotas vertinimo išvadas.

Vertinimo paslaugas teikė UAB „BGI Consulting“ bendradarbiaudama su partneriais – European Policies Research Centre (University of Strathclyde) ekspertais.

1 LENTELĖ. VERTINIMO UŽDAVINIAI, KLAUSIMAI IR ATASKAITOS STRUKTŪRA

VERTINIMO UŽDAVINYS	VERTINIMO KLAUSIMAS	ATASKAITOS SKYRIUS
<p>9.1. Įvertinti VP indėlį į ES ir nacionalinių strateginių tikslų pasiekimą pažangaus, tvaraus ir integracinio augimo srityje (programos / prioriteto / konkretaus uždavinio lygiu).</p>	<p>9.1.1. Kiek ir kaip 2014–2020 m. ES investicijos prisidėjo prie strategijos „Europa 2020“ ir nacionalinių strateginių tikslų įgyvendinimo? Kaip keitėsi jų aktualumas ir tinkamumas, besikeičiant socialinei ir ekonominei situacijai? (Išanalizuoti konkrečius rodiklius ir nurodyti, kiek šis pokytis įvyko dėl VP prioritetų ir konkrečių uždavinių įgyvendinimo.)</p>	<p>2. VP indėlis siekiant ES ir nacionalinių strateginių tikslų pažangaus, tvaraus ir integracinio augimo srityje.</p>
	<p>9.1.2. Prie kokių pokyčių ir kodėl ES investicijos prisidėjo tiesiogiai ir netiesiogiai, daugiausiai / mažiausiai pažangaus, tvaraus ir integracinio augimo srityje? Ką reikėtų keisti ateityje?</p>	
<p>9.2. Įvertinti, kaip ES investicijos prisideda prie kiekvieno VP prioriteto tikslų įgyvendinimo (prioriteto / konkretaus uždavinio lygiu)?</p>	<p>9.2.1. Kiek ir kaip ES investicijos prisideda prie VP teminių tikslų? (Pateikti analizę pagal TS 7.1.2 papunktį, parengiant ne mažiau kaip 3 detalias atvejo studijas konkrečių uždavinių lygiu):</p>	<p>Priedas Nr. 14. Atvejo studijos.</p> <p>3. VP prioritetų tikslų pasiekimo vertinimo rezultatai</p> <p><i>(Detalios analizės kiekvieno prioriteto konkrečių uždavinių lygiu pateikiamos šios ataskaitos prieduose Nr. 1–12)</i></p> <p>Priedas Nr. 14. Atvejo studija Nr. 1. Regioninė atvejo studija pagal VP prioritetus atspindinčius rodiklius</p>
	<p>9.2.1.1. Kaip ES investicijų intervencijų logika atitinka įgyvendinimo metu pasikeitusią socialinę ekonominę situaciją ir tikslinių grupių poreikius? (Tinkamumas)</p>	
	<p>9.2.1.2. Koks tikslų pasiekimo lygis ir kodėl (pateikti rodiklių analizę)? (Rezultatyvumas) Su kokiomis problemomis susidurta, siekiant rezultatų, ir kaip problemos buvo sprendžiamos?</p>	
	<p>9.2.1.3. Kokie yra (bus) ilgalaikiai investicijų padariniai ir kodėl? (Poveikis)</p>	
	<p>9.2.1.4. Kaip užtikrinama / reikalinga užtikrinti, kad rezultatai ir poveikis išliktų ateityje? (Tvarumas)</p>	
	<p>9.2.1.5. Ar ir koku lygiu sunaudoti ištekliai yra proporcingi pasiektiems rezultatams? Ar su tais pačiais (ar mažesniais) kaštais buvo galima pasiekti geresnių rezultatų? (Efektyvumas)</p>	
<p>9.2.1.6. Kaip investicijos prisidėjo / prisideda prie pokyčių regionuose? (Poveikis) Atlikti atvejo studiją.</p>		
<p>9.3. Apibendrinęs vertinimo metu surinktus duomenis ir atsakęs į visus vertinimo klausimus, paslaugų teikėjas turės parengti konkrečias išvadas bei pateikti rekomendacijas ES investicijų tobulinimui ateityje.</p>		<p>3. VP prioritetų tikslų pasiekimo vertinimo rezultatai</p> <p>4. Rekomendacijos</p>

Šaltinis: sudaryta „BGI Consulting“ remiantis TS

1. TAIKYTAS VERTINIMO POŽIŪRIS

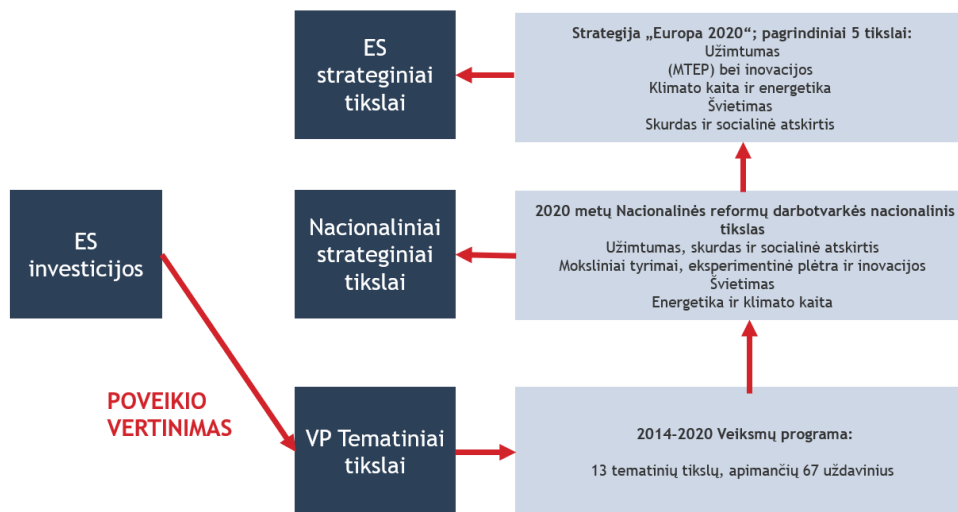
1.1 VERTINIMO POŽIŪRIS

Remiantis vertinimo technine specifikacija (TS), pagrindinis **vertinimo tikslas** – nustatyti ES investicijų poveikį, įgyvendinant ES ir nacionalinius strateginius tikslus bei Veiksmų programos (VP) teminius tikslus, siekiant tinkamai atsiskaityti už ES fondų lėšų panaudojimą. Siekiant pagrindinio vertinimo tikslo keliami **vertinimo uždaviniai**:

- I. įvertinti VP indėlį į ES ir nacionalinių strateginių tikslų pasiekimą pažangaus, tvaraus ir integracinio augimo srityje (programos / prioriteto / konkretaus uždavinio lygiu);
- II. įvertinti, kaip ES investicijos prisideda prie kiekvieno VP prioriteto tikslų įgyvendinimo (prioriteto / konkretaus uždavinio lygiu).

Vertinimo objektas yra platus (žr. 1 paveikslą) ir apima visą 2014–2020 m. VP (14 VP prioritetų, įgyvendinamų 67 uždaviniais), strategijos „Europa 2020“ tikslus (5 pagrindiniai strategijos „Europa 2020“ tikslai) bei atitinkamus 2020 m. Nacionalinės reformų darbotvarkės (NRD) nacionalinius strateginius tikslus.

ES investicijų poveikis pirmiausia vertintas VP prioritetų, konkrečių uždavinių ir priemonių lygmeniu. Antrasis ir trečiasis vertinimo komponentai apima VP intervencijų indėlio, siekiant strategijos „Europa 2020“ tikslų ir atitinkamų nacionalinių NRD tikslų, vertinimą. Vertintas įgyvendintų intervencijų indėlis siekiant minimumose dokumentuose nustatytų tikslų pasiekimo rodiklių reikšmių (žr. 2 paveikslą). Analizuoti 136 VP uždavinio lygmens specialieji rezultato rodikliai (taip pat 224 VP uždavinio lygmens bendrieji ir specialieji produkto rodikliai), 8 strategijos „Europa 2020“ tikslų rodikliai ir 8 NRD tikslų rodikliai.

1 PAVEIKSLAS. VERTINIMO POŽIŪRIS

Šaltinis: sudaryta „BGI Consulting“ remiantis atlikta Techninės specifikacijos analize

2 PAVEIKSLAS. VERTINIMO OBJEKTAS IR APIMTIS: RODIKLIAI

Šaltinis: sudaryta „BGI Consulting“ remiantis atlikta Techninės specifikacijos analize

Kadangi taip pat siekiama įvertinti VP indėlį į ES ir nacionalinių strateginių tikslų pasiekimą pažangaus, tvaraus ir integracinio augimo srityje (1 vertinimo uždavinys), 1 lentelėje pateikiama sintezuota 2014–2020 m. VP prioritetų, teminių tikslų, uždavinių bei priemonių skaičiaus ir prioritetus atitinkančių strateginių sričių informacija.

2 LENTELĖ. VP PAGRINDINĖS INVESTICINĖS STRATEGINĖS KRYPTYS

PRIORITETAS	VP TEMINIS TIKSLAS	KONKREČIŲ UŽDAVINIŲ SKAIČIUS	PRIEMONIŲ SKAIČIUS	VP STRATEGINĖ SRITIS
1. Mokslinių tyrimų, eksperimentinės plėtros ir inovacijų skatinimas	1. Mokslinių tyrimų, technologinės plėtros ir inovacijų skatinimas	3	23	Pažangus ūkio augimas ilgoju laikotarpiu
2. Informacinės visuomenės skatinimas	2. IRT prieinamumo, naudojimo didinimas ir kokybės gerinimas	5	9	Pažangus ūkio augimas ilgoju laikotarpiu
3. Smulkią ir vidutinio verslo konkurencingumo skatinimas	3. Smulkiųjų ir vidutinių įmonių, žemės ūkio sektoriaus (EŽŪFKP) bei žuvininkystės ir akvakultūros sektoriaus konkurencingumo skatinimas	4	20	Tausiu išteklių naudojimu paremtas augimas
4. Energijos efektyvumo ir AIE gamybos ir naudojimo skatinimas	4. Perėjimo prie mažai anglies dioksido į aplinką išskiriančių technologijų ekonomikos visuose sektoriuose rėmimas	6	26	Tausiu išteklių naudojimu paremtas augimas
5. Aplinkosauga, gamtos išteklių darnus naudojimas ir prisitaikymas prie klimato kaitos	5. Prisitaikymo prie klimato kaitos, rizikos prevencijos ir valdymo skatinimas	7	27	Tausiu išteklių naudojimu paremtas augimas
	6. Aplinkos išsaugojimas bei apsauga ir išteklių naudojimo veiksmingumo skatinimas			Tausiu išteklių naudojimu paremtas augimas
6. Darnaus transporto ir pagrindinių tinklų infrastruktūros plėtra	7. Tvaraus transporto skatinimas ir kliūčių pagrindinėse tinklo infrastruktūros dalyse šalinimas	3	14	Tausiu išteklių naudojimu paremtas augimas
7. Kokybiško užimtumo ir dalyvavimo darbo rinkoje skatinimas	8. Užimtumo skatinimas ir darbo jėgos judumo rėmimas	7	21	Pažangus ūkio augimas ilgoju laikotarpiu
				Auganti socialinė sanglauda
8. Socialinės įtraukties didinimas ir kova su skurdu	9. Socialinės įtraukties skatinimas ir kova su skurdu bei diskriminacija	10	47	Pažangus ūkio augimas ilgoju laikotarpiu
				Auganti socialinė sanglauda
9. Visuomenės švietimas ir žmoniškųjų išteklių potencialo didinimas	10. Investicijos į švietimą, gebėjimus ir mokymąsi visą gyvenimą	11	39	Pažangus ūkio augimas ilgoju laikotarpiu

PRIORITETAS	VP TEMINIS TIKSLAS	KONKREČIŲ UŽDAVINIŲ SKAIČIUS	PRIEMONIŲ SKAIČIUS	VP STRATEGINĖ SRITIS
				Auganti socialinė sanglauda
10. Visuomenės poreikius atitinkantis ir pažangus viešasis valdymas	11. Institucinių pajėgumų stiprinimas ir veiksmingas viešasis administravimas	5	14	Pažangus ūkio augimas ilgoju laikotarpiu
11. Techninė parama veiksmų programai administruoti		1	1	
12. Techninė parama, skirta informuoti apie veiksmų programą ir jai vertinti		2	3	
13. Veiksmų, skirtų COVID-19 pandemijos sukeltai krizei įveikti, skatinimas ir pasirengimas aplinką tausojančiam, skaitmeniniam ir tvariam ekonomikos atgaivinimui	12. („React-EU“ teminis tikslas) (ERPF) Veiksmų, skirtų COVID-19 pandemijos sukeltai krizei ir jos socialiniams padariniams įveikti, skatinimas ir pasirengimas žaliajam, skaitmeniniam ir atspariam ekonomikos atgaivinimui	2	12	Pažangus ūkio augimas ilgoju laikotarpiu
14. Veiksmų, skirtų COVID-19 pandemijos sukeltai krizei įveikti, skatinimas, siekiant didinti užimtumą ir socialinę įtrauktį	13. („React-EU“ teminis tikslas) (ESF) Veiksmų, skirtų COVID-19 pandemijos sukeltai krizei ir jos socialiniams padariniams įveikti, skatinimas ir pasirengimas žaliajam, skaitmeniniam ir atspariam ekonomikos atgaivinimui	1	1	Pažangus ūkio augimas ilgoju laikotarpiu
Visų uždavinių ir priemonių skaičius:		67	257	

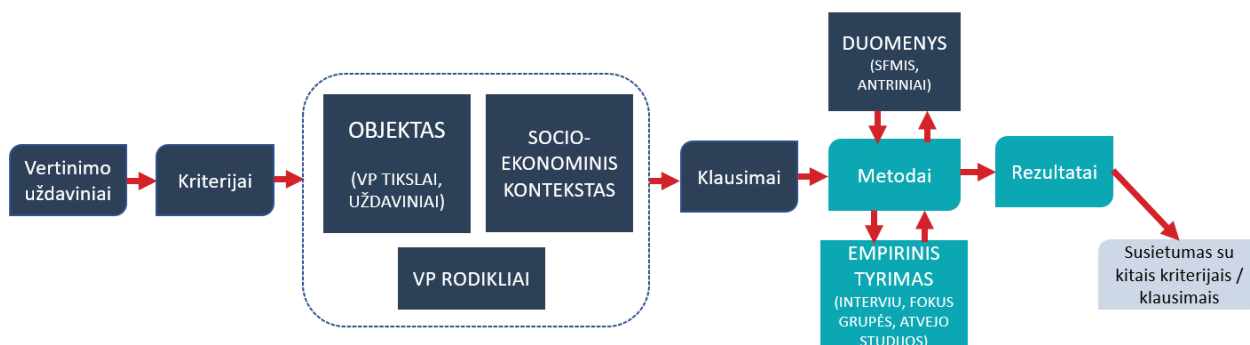
Šaltinis: sudaryta „BGI Consulting“ remiantis 2014–2020 m. VP

1.2 VERTINIMO LOGIKA

Kaip minėta, vertinimo metu analizuota 2014–2020 m. VP, jos prioritetai, tikslai ir konkretūs uždaviniai (14 VP prioritetų, apimančių 67 uždavinius), taip pat 2020 m. Nacionalinės reformų darbotvarkės 4 nacionaliniai strateginiai tikslai bei strategijos „Europa 2020“ 5 ES strateginiai tikslai. Vertinimo metu pagrindinis dėmesys teiktas VP prioritetams, teminiams tikslams ir konkretiems uždaviniams.

Igyvendinant pirmąjį (I) vertinimo uždavinį ir atsakant į TS 9 punkte nurodytus vertinimo klausimus, VP poveikio vertinimas atliktas programos / prioriteto / konkretaus uždavinio lygiu ir diferencijuotas pagal 3 strategines sritis: pažangus, tvarus ir integracinis augimas. Igyvendinant antrąjį (II) vertinimo uždavinį ir atsakant į TS vertinimo klausimus, analizė atlikta VP prioritetų ir konkrečių uždavinių lygiu ir sugrupuota pagal prioritetus.

Atsižvelgiant į itin platų vertinimo objekto mastą, visiems vertinimo komponentams taikytas unitarinis metodologinis požiūris (žr. 3 paveikslas) – kiekvienam prioritetui (arba uždaviniui) taikytas bendras analizės algoritmas, kuriame, atsižvelgiant į VP konkretaus uždavinio ir pasiekimams vertinti naudojamų rezultato rodiklių specifiką, keičiasi tik taikomi metodai, empirinio tyrimo rūšis bei rezultatai (3 paveiksle žydra spalva pažymėti komponentai). Pagrindinės analitinės veiklos atliktos VP konkrečių uždavinių lygmeniu, taikant visus TS nurodytus vertinimo kriterijus (tinkamumas, rezultatyvumas, efektyvumas, poveikis ir tvarumas), taip pat atsižvelgiant į konkretų socialinį–ekonominį kontekstą ne tik VP planavimo, bet ir įgyvendinimo metu. Vertinti visi su konkrečių uždavinių pasiekimu VP siejami rezultato rodikliai, kurių atžvilgiu formuoti vertinimo klausimai, į kuriuos atsakyti pritaikyti metodų rinkiniai (kiekvienam klausimui skirtas atskiras empirinis tyrimas). Svarbu pažymėti, kad rodiklių pasiekimo pagal atskirus kriterijus vertinimo rezultatai sąveikauja tarpusavyje, pavyzdžiui, rezultatyvumo vertinimo dalies rezultatai atsispindi ir poveikio, efektyvumo vertinimo etapuose ir pan.

3 PAVEIKSLAS. UNITARINIO METODOLOGINIO MODELIO SCHEMA

Šaltinis: sudaryta „BGI Consulting“

Remiantis šia logika, atlikti VP prioritetų vertinimai konkrečių uždavinių lygiu, kurie yra pateikiami kaip priedai prie ataskaitos (priedai Nr. 1–12), o pagrindinės sintezuotos kiekvieno VP prioriteto investicijų vertinimo išvados, gautos atlikus analizę pagal tinkamumo, rezultatyvumo, poveikio, tvarumo bei efektyvumo vertinimo kriterijus, yra pateikiamos pagrindinio vertinimo ataskaitos dokumento poskyryje „VP prioritetų tikslų pasiekimo vertinimo rezultatai“. Detali VP prioritetų vertinime bei atvejo studijose taikyta metodika, klausimynai bei vertinimo tikslais atliktų interakcijų sąrašas yra pateikiami atskiru priedu prie ataskaitos (priedas Nr. 13).

2. VP INDĖLIS SIEKIANT ES IR NACIONALINIŲ STRATEGINIŲ TIKSLŲ PAŽANGAUS, TVARAUS IR INTEGRACINIO AUGIMO SRITYJE

Šioje dalyje vertinamas 2014–2020 m. VP indėlis į ES ir nacionalinių strateginių tikslų pasiekimą pažangaus, tvaraus ir integracinio augimo srityje, analizuojant VP investicijų indėlį į pagrindinių 5 strategijos „Europa 2020“ ir 4 2020 m. Nacionalinės reformų darbotvarkės (NRD) tikslų, kuriuos atspindi 8 pagrindiniai rodikliai, pažangą. Detali metodika, taikyta vertinant VP indėlį į ES ir nacionalinių strateginių tikslų pasiekimą pažangaus, tvaraus ir integracinio augimo srityje, pateikiama šios ataskaitos priede Nr. 13. Šiame skyriuje yra pateikiamos pagrindinės analizės išvados, struktūruotos pagal 3 strategines (pažangaus, tvaraus ir integracinio augimo) kryptis bei joms priskirtus atitinkamus strategijos „Europa 2020“ tikslus (rodiklius).

Siekiant detaliau įvertinti VP investicijų indėlį į ES ir nacionalinių strateginių tikslų pasiekimą, buvo atlikta detali **strategijos „Europa 2020“** dokumentų – pagrindinio Europos Komisijos (EK) komunikato¹ ir septynių „Europa 2020“ pavyzdinių iniciatyvų – peržiūra ir nustatyti konkretūs, su kiekvieno rodiklio pasiekimu susiję smulkesni teminiai tikslai (iš viso 82). Septynios pavyzdinės iniciatyvos, skirtos pažangai pagal kiekvieną prioritetinę temą paskatinti:

- Strategijos „Europa 2020“ pavyzdinė iniciatyva „Inovacijų sąjunga“²;
- Europos kovos su skurdu ir socialine atskirtimi planas³;
- Judus jaunimas⁴;
- Europos skaitmeninė darbotvarkė⁵;
- Naujų įgūdžių ir darbo vietų darbotvarkė. Europos pastangos kiekvienam suteikti darbą⁶;
- Strategijos „Europa 2020“ pavyzdinė iniciatyva „Tausiai išteklius naudojanti Europa“⁷;
- Globalizacijos erai pritaikyta pramonės politika⁸.

¹ Komisijos komunikatas „2020 m. EUROPA Pažangaus, tvaraus ir integracinio augimo strategija“, KOM(2010) 2020 galutinis.

² Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui „Strategijos „Europa 2020“ pavyzdinė iniciatyva „Inovacijų sąjunga“, COM(2010) 546 galutinis.

³ Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui „Europos kovos su skurdu ir socialine atskirtimi planas. Europos socialinės ir teritorinės sanglaudos bendroji programa“, KOM(2010) 758 galutinis.

⁴ Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui „Judus jaunimas“ – iniciatyva išlaisvinti jaunimo potencialą, kad Europos Sąjungos ekonomikos augimas būtų pažangus, tvarus ir integracinis, KOM(2010) 477 galutinis.

⁵ Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui „Europos skaitmeninė darbotvarkė“, KOM(2010)245 galutinis.

⁶ Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui „Naujų įgūdžių ir darbo vietų darbotvarkė. Europos pastangos kiekvienam suteikti darbą“, COM(2010) 682 galutinis.

⁷ Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui „Strategijos „Europa 2020“ pavyzdinė iniciatyva „Tausiai išteklius naudojanti Europa“, KOM(2011) 21 galutinis.

⁸ Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui „Globalizacijos erai pritaikyta pramonės politika“, COM(2010) 614.

Remiantis šių teminių tikslų ir VP konkrečių uždavinių intervencijų analize, įvertintas VP investicijų indėlis (mastas ir tikslingumas) į pagrindinių strategijos „Europa 2020“ tikslų pasiekimą, o išvados taip pat papildytos kitų, anksčiau atliktų, VP investicijų teminių ir makro lygmens vertinimų aktualiais rezultatais bei šio vertinimo metu atliktų atvejo studijų išvadomis.

2.1 PAŽANGUS ŪKIO AUGIMAS ILGUOJU LAIKOTARPIU

Strategijoje „Europa 2020“ pažangus ūkio augimas ilguoju laikotarpiu siejamas su žiniomis ir inovacijomis pagrįsto ūkio vystymu⁹.

Pažangaus augimo raidą atspindi trys pagrindiniai tikslai (rodikliai):

- investicijos į mokslinius tyrimus ir eksperimentinę plėtrą (MTEP) turėtų padidėti iki 3 proc. BVP;
- užtikrinti, kad mokyklos nebaigiančių moksleivių dalis būtų ne didesnė nei 10 proc.;
- užtikrinti, kad ne mažiau kaip 40 proc. 30–34 metų asmenų turėtų aukštąjį išsilavinimą.

Esminis pažangaus ūkio augimo ilguoju laikotarpiu siekis yra panaikinti 2008 m. finansų ir ekonominės krizės padarinius ES narių ekonomikoms bei grįžti į spartaus ir tvaraus augimo kelią¹⁰. Atsižvelgiant į ikikrizinės ES ūkio struktūros iššūkius ir trūkumus, pažangaus augimo tikslai siekia stiprinti žinias ir inovacijas – ateities ekonominio augimo varomąją jėgą, todėl pirmiausia yra nukreipti į švietimo kokybės gerinimą, mokslinių tyrimų rezultatų stiprinimą, inovacijų ir žinių perdavimo ES viduje skatinimą bei didesnę informacinių ir ryšių technologijų (IRT) išnaudojimą¹¹. Šiais pokyčiais siekiama užtikrinti novatoriškų idėjų komercinimą, tokiu būdu skatinant ekonominį augimą, darbo vietų kūrimą, kartu sprendžiant ES ir globalius socialinius uždavinius. Taigi, siekiant pažangaus augimo, esminis pokytis reikalingas švietimo bei MTEP srityse, o minėti pagrindiniai tikslai yra tarpusavyje susiję – siekiant inovacijų ir MTEP investicijų augimo, kartu reikalinga išsilavinusi darbo jėga (specialistai), kurie prisidėtų prie aukštesnės pridėtinės vertės kūrimo bei naujų idėjų generavimo, jų įgyvendinimo kuriant novatoriškas prekes ir paslaugas.

Pagrindiniame strategijos „Europa 2020“ dokumente ir jį papildančiose pavyzdinėse iniciatyvose išskirtos esminės sritys, kuriose reikalingi pokyčiai. Tai – geresnių sąlygų (įskaitant finansavimo) moksliniams tyrimams ir inovacijoms sudarymas, užtikrinant novatoriškų idėjų komercinimą, taip pat švietimo sistemų rezultatų gerinimas ir geresnių sąlygų jaunimui patekti į darbo rinką sudarymas, mokymosi visą gyvenimą skatinimas, sparčiojo interneto tinklo plėtra ir namų ūkių bei įmonių skaitmenizavimas, taip pat geresnės verslo aplinkos įmonėms, visų pirma, MVĮ, skatinimas.

Pagrindinės investicijos, siekiant pažangaus augimo, suplanuotos ir įgyvendintos pagal VP 1 ir 9 prioritetus. Taip pat prie pagrindinių pažangaus augimo tikslų tiesiogiai prisidėjo IRT plėtros investicijos, įgyvendintos pagal VP 2 prioritetą. Nors VP 7 ir 8 prioritetų investicijos tiesiogiai sprendė integracinio augimo krypties iššūkius, jais finansuojamos socialinės inovacijos prisideda prie tyrėjų (ypač dirbančių versle) bei kompetencijų (įskaitant verslumą) didinimo, kuris yra svarbi prielaida siekiamam MTEP proveržiui

⁹ 2020 m. Europa, Pažangaus, tvaraus ir integracinio augimo strategija, Europos Komisija, 2010 m. Prieiga internete: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:2020:FIN:it:PDF>.

¹⁰ 2014–2020 metų Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programa, 2014 m. Prieiga internete: <https://2014.esinvesticijos.lt/lt/dokumentai/2014-2020-metu-europos-sajungos-fondu-investiciju-veiksmu-programa>.

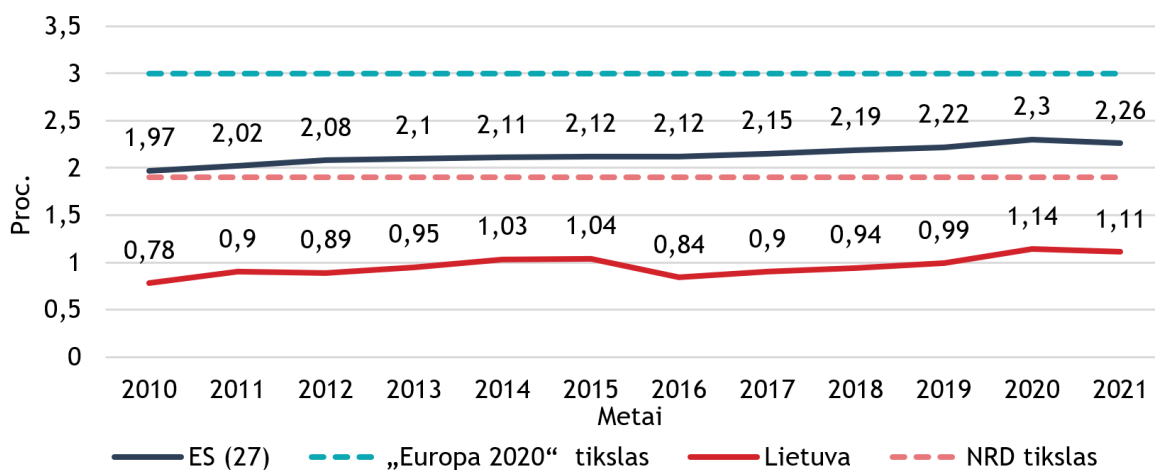
¹¹ 2020 m. Europa, Pažangaus, tvaraus ir integracinio augimo strategija, Europos Komisija, 2010 m. Prieiga internete: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:2020:FIN:it:PDF>.

įgyvendinti. VP 10 prioriteto investicijos taip pat prisideda prie pažangaus augimo tikslų įgyvendinimo, kadangi šio prioriteto intervencijomis siekiama aktualių pokyčių viešajame sektoriuje, didinant sprendimų priėmimo skaidrumą ir pagrįstumą, gerinant ekonominės veiklos reglamentavimo kokybę, mažinant korupciją bei administracinę naštą verslui. Galiausiai pavienės investicijos, prisidedančios prie šios strateginės krypties, įgyvendintos ir pagal kitus prioritetus (VP 3 ir 13 prioritetai).

INVESTICIJŲ Į MTEP SKATINIMAS

Vienas kertinių pažangaus ūkio augimo ilguoju laikotarpiu ramsčių yra mokslinių tyrimų, eksperimentinės plėtros ir inovacijų (MTEPI) plėtra, kuri padeda kurti naujoves ir diegti naujus produktus, paslaugas, verslus bei socialinius procesus, tokiu būdu stiprinant našumą ir konkurencingumą tarptautiniu lygmeniu, didinant ekonominę bei socialinę gerovę. Strategijoje „Europa 2020“ išipareigota pasiekti, kad ES lygmeniu investicijos į MTEP iki 2020 m. padidėtų iki 3 proc. BVP. Atitinkamas nacionalinis tikslas yra numatytas 2020 m. NRD – padidinti Lietuvos investicijas į MTEP iki 1,9 proc. BVP.

Visgi, nors 2010–2020 m. stebėtas investicijų į MTEP veiklas augimas ir Lietuvos, ir ES lygmeniu, tačiau užsibrėžtų strateginių tikslų analizuojamu laikotarpiu pasiekti nepavyko (žr. 4 paveikslą). Aukščiausia minėto rodiklio reikšmė Lietuvoje ir ES stebima 2020 m., kai investicijos į MTEP siekė atitinkamai 1,14 ir 2,3 proc. BVP.

4 PAVEIKSLAS. INVESTICIJOS Į MTEP VEIKLAS, PROC. NUO BVP (2010–2021 M.)

Šaltinis: sudaryta „BGI Consulting“ remiantis EUROSTAT duomenimis

Ribotą Lietuvos pažangą didinant investicijas į MTEP veiklas didele dalimi lėmė 2014–2020 m. laikotarpiu MTEP išlaidų dalies nuo BVP aukštojo mokslo sektoriuje sumažėjimas. Nors valdžios ir verslo sektoriuose MTEP išlaidos didėjo, tačiau padidėjusios išlaidų dalies verslo sektoriuje nepakako kompensuoti MTEP išlaidų dalių sumažėjimo aukštojo mokslo sektoriuje, o tai atitinkamai lėmė bendrų MTEP išlaidų nuo BVP mažėjimą.¹² Taigi, nors ir nepakankama apimtimi užsibrėžtiems tikslams pasiekti, tačiau 2014–2020 m. laikotarpiu stebimas struktūrinis pokytis MTEP finansavimo srityje – didėjančios verslo sektoriaus investicijos rodo ilgai laukto šalies MTEP sektoriaus priklausomumo nuo viešųjų lėšų mažėjimo užuomazgas.

¹² Europos Sąjungos fondų ir kitų investicijų į švietimo ir mokslo infrastruktūrą masto ir poveikio vertinimas, FM užsakymu atliko UAB „BGI Consulting“, 2021 m. Prieiga internete: <https://2014.esinvesticijos.lt/lt/dokumentai/europos-sajungos-fondu-ir-kitu-investiciju-i-svietimo-ir-mokslo-infrastruktura-masto-ir-poveikio-vertinimas>.

ES fondų investicijos į MTEPI sritį taip pat turi ilgalaikį teigiamą poveikį bendrai šalies ekonomikai, kadangi dėl pagerėjusios fizinės infrastruktūros, žmogiškųjų išteklių ir MTEP bazės atsirandančios tęstinės naudos net ir pasibaigus investicijų įgyvendinimui lemia išliekanti ilgalaikį pasiūlos pusės poveikį, kuris, prognozuojama, 2024–2035 m. laikotarpiu lems vidutiniškai 0,75 proc. didesnį BVP kasmet bei aukštesnį tiesioginių užsienio investicijų (TUI) lygį, palyginti su scenarijumi be investicijų¹³. Teigiamą VP MTEP srities investicijų poveikį šalies ekonomikai akcentuoja ir kiti vertinimai¹⁴. Minėtas teigiamas MTEP srities investicijų poveikis BVP taip pat yra kiek didesnis Vidurio ir Vakarų Lietuvos regione (VVL) negu Sostinės regione, todėl kartu prisideda ir prie regioninės konvergencijos šalyje vidutiniu ir ilguoju laikotarpiu.

Detaliau analizuojant konkrečias VP intervencijas, galima išskirti jų indėlį į MTEP investicijų didinimą dviejose esminėse srityse. Pirmoji sritis apima pagrindines prielaidas, reikalingas verslo investicijų į MTEP veiklas augimui: mokslo ir verslo bendradarbiavimą, MTEP infrastruktūros prieinamumą verslui, žinių ir inovacijų perdavimo stiprinimą bei paskatas įmonėms investuoti į MTEP ir diegti inovacijas. Antroji sritis apima bendresnes – švietimo ir skaitmenizacijos – prielaidas prie MTEP plėtros prisidėti modernizuojant švietimo sistemas, didinant mokslo darbuotojų pasiūlą, plečiant sparčiojo interneto prieigą ir naudojimą.

Siekiant didinti investicijas į MTEP veiklas bei užtikrinti šios pažangos tvarumą, reikalinga skatinti tiek verslo suinteresuotumą investuoti į šią sritį, tiek sudaryti galimybes įmonėms vykdyti MTEP veiklas. Dėl šios priežasties vienas esminių faktorių yra **mokslo ir verslo bendradarbiavimo skatinimas**, kurio trūkumas apsunkina verslo įmonių galimybes vystyti MTEP veiklas bei mokslo ir studijų institucijų galimybes turimas MTEP žinias komercinti. Siekiant didesnio bendradarbiavimo tarp mokslo ir verslo sektorių, 2014–2020 m. investiciniu laikotarpiu daugiausia investuota į infrastruktūrą – bendradarbiavimą MTEPI srityje skatinančių padalinių (kompetencijos centrų, technologijų centrų), MTEPI infrastruktūros, ypač skirtos eksperimentinės plėtros veiklai ir jos rezultatų komercinimui, kūrimą, atnaujinimą ir plėtrą, finansuotas europinių MTEPI infrastruktūrų kūrimas ir Lietuvos infrastruktūrų integracija į Europos mokslinių tyrimų infrastruktūras (1.1.1 konkretus uždavinys).

Visgi reikšmingiausią poveikį didinant mokslo ir verslo bendradarbiavimą turėjo investicijos, tiesiogiai nukreiptos į bendrą MTEP veiklą vykdymą. 2014–2020 m. ES lėšomis finansuotos įmonių MTEPI veiklos, skatintas smulkiojo ir vidutinio verslo (SVV) subjektų kūrimasis ir plėtra, vykdant MTEP veiklas, remtas tyrėjų ir mokslininkų įdarbinimas MVĮ. Šalia šių intervencijų, skirta parama tarptautinio bendradarbiavimo plėtrai – TUI paieškai bei jų pritraukimui aktualiai MTEP infrastruktūrai kurti, skirta parama užsienio įmonių ir Lietuvos įmonių ar mokslo ir studijų institucijų bendradarbiavimui, vykdant bendrus MTEPI projektus (1.2.1 konkretus uždavinys). Įgyvendinant šias veiklas, užmegzti reikšmingo masto ryšiai tarp verslo bei mokslo ir studijų institucijų – daugiau kaip 3,5 tūkst. įmonių gavo finansinę paramą, dar beveik 2 tūkst. įmonių buvo suteikta įvairi nefinansinė parama, o pasinaudojus investicijomis iš viso planuojama sukurti apie 500 naujų ilgalaikių darbo vietų MTEP sektoriuje. Papildomai, mažesnė investicijų dalis buvo nukreipta į paramą mokslininkų ir kitų tyrėjų idėjų komercinimui, besikuriančioms jaunoms inovacinėms įmonėms bei jų įkūrėjų stažuotėms užsienio mokslo ir studijų institucijose (1.2.2 konkretus uždavinys). Dalis šių projektų taip pat tęsti įgyvendinant VP 13 prioriteto investicijas. Visgi, nepaisant finansuotų veiklų įvairovės, bendrą ilgalaikį VP investicijų į mokslo ir verslo sektorių bendradarbiavimo poveikį stipriai riboja vis dar gana ženklus, nors kažkiek mažėjantis, MTEP priklausomumas nuo viešųjų investicijų. Kita vertus, didėjant darbo jėgos kaštams, tikėtina, jog, siekiant išlaikyti tarptautinį konkurencingumą, įmonės bus

¹³ ES investicijų poveikio Lietuvos makroekonominiams rodikliams ir atskiriems ūkio sektoriams vertinimas, FM užsakymu atliko UAB „BGI Consulting“, 2022 m. Prieiga internete: <https://2014.esinvesticijos.lt/lt/dokumentai/es-investiciju-poveikio-lietuvos-makroekonominiams-rodikliams-ir-atskiriems-ukio-sektoriams-vertinimas>.

¹⁴ Ūkio ministerijos kompetencijai priskirtų, bendrai finansuojamų iš Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšų, ekonomikos sektorių būklės pokyčių vertinimas, EIM užsakymu atliko UAB „BGI Consulting“, 2017 m. Prieiga internete: <https://2014.esinvesticijos.lt/lt/dokumentai/ukio-ministerijos-kompetencijai-priskirtu-bendrai-finansuojamu-is-europos-sajungos-strukturiniu-fondu-lesu-ekonomikos-sektoriu-bukles-pokyciu-vertinimas>

spaudžiamos diegti inovacijas, todėl 2014–2020 m. investiciniu laikotarpiu užmegzti tarpsektorinio bendradarbiavimo ryšiai turėtų tarnauti kaip svarbus pagrindas tolesnei šios srities plėtrai trumpuoju ir vidutiniu laikotarpiu.

Siekiant skatinti esamos ir naujai kuriamos **mokslinių tyrimų infrastruktūros prieinamumą įmonių darbuotojams**, VP lėšomis papildomai investuota į įmonių MTEPI infrastruktūros, skirtos naujų produktų generavimui, kūrimą, laisvųjų ekonominių zonų ir pramoninių parkų infrastruktūros, kurioje užsienio įmonės vykdytų MTEPI veiklas, įrengimą, skaitmeninių inovacijų centrų infrastruktūros kūrimą ir įveiklinimą bei klasterių MTEPI infrastruktūros kūrimą (1.2.1 konkretus uždavinys). Šioje srityje stebimas teigiamas tiesioginis poveikis, kadangi augantis išorės vartotojų iš ūkio subjektų, pasinaudojusių atnaujinta atviros prieigos MTEPI infrastruktūra, skaičius indikuoja, jog mokslinių tyrimų infrastruktūra verslo subjektams šalyje tampa vis aktualesnė ir prieinamesnė. Kita vertus, tvarų šios infrastruktūros poveikį taip pat riboja priklausomumas nuo viešųjų lėšų, kurios yra reikalingos jos palaikymui bei įveiklinimui.

Kitas svarbus faktorius MTEP plėtrai šalyje yra **žinių ir inovacijų perdavimo stiprinimas**, kuris strategijos „Europa 2020“ dokumentuose akcentuojamas kaip poreikis didinti mokslinių tyrimų rezultatų sklaidą, perdavimą bei naudojimą, taip pat galimybę susipažinti su publikacijomis ir valstybės finansuojamų mokslinių tyrimų duomenimis. Šiuo aspektu 2014–2020 m. investiciniu laikotarpiu tiesioginį poveikį turėjo investicijos į kompetencijos, inovacijų ir technologijų perdavimo centrų veiklos skatinimą, MTEP rezultatų komercinimą ir veiklų tarptautiškumo skatinimą, taip pat mokslininkų iš užsienio pritraukimą vykdyti mokslinius tyrimus Lietuvoje (1.2.2 konkretus uždavinys). Tikimasi, kad intervencijose dalyvavusios mokslo ir studijų institucijos pateiks beveik 180 patentų paraiškų. Nors siekiamą VP investicijų poveikį, didinant žinių ir inovacijų perdavimą, kol kas gana stipriai riboja mažas investicijų mastas bei mažas įtrauktų įmonių skaičius, sukurta MTEPI infrastruktūra, išbandyti mokslo ir verslo bendradarbiavimo modeliai ir kita palaipsniui kaupiama patirtis sudaro sąlygas ateityje didinti žinių ir inovacijų perdavimo apimtį.

Prie žinių ir inovacijų perdavimo stiprinimo tiesiogiai prisidėjo ir kitos smulkesnės investicijos, skirtos mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros rezultatų viešinimui Lietuvoje ir už jos ribų, leidžiant periodinius mokslo leidinius (9.3.3 konkretus uždavinys), MTEPI veiklai vykdyti reikalingų elektroninių išteklių prieinamumo užtikrinimui ir informacinės, komunikacinės ir mokslo populiarinimo infrastruktūros plėtrai (1.1.1 konkretus uždavinys), investuota į MTEP ir inovacijų politikos planavimo, įgyvendinimo ir stebėsenos įrankių kūrimą (10.1.1 konkretus uždavinys), ugdytos mokslininkų bei kitų tyrėjų kompetencijos ir praktinės žinios identifikuoti ir perduoti technologijas bei teikti MTEP paslaugas, vykdytas bendros MTEP rinkodaros organizavimas (9.3.3 konkretus uždavinys).

Siekiant didinti verslo sektoriaus išlaidas MTEP veikloms, VP investicijos buvo nukreiptos ir į **finansines priemones bei paskatas, skirtas pritraukti daugiau privačių lėšų į mokslinius tyrimus ir inovacijas**. 2014–2020 m. laikotarpiu skirtas finansavimas įmonių MTEPI veikloms, skatinant aukštesnės pridėtinės vertės produktų ir paslaugų pasiūlą, skatintas minėtas tyrėjų ir mokslininkų įdarbinimas MVĮ ir bendrų produktų vystymas, taip pat remta TUI paieška (1.2.1 konkretus uždavinys). Šalia šių veiklų, skatinant verslo investicijas į MTEP prisidėjo parama mokslininkų ir kitų tyrėjų idėjų komercinimui, parama besikuriančioms jaunoms inovacinėms įmonėms bei mokslo ir studijų institucijoms, vykdančioms ūkio subjektų MTEP užsakymus, ir kita mokslo ir studijų institucijoms teikta pagalba (1.2.2 konkretus uždavinys). Šių finansinių paskatų poveikis yra gana reikšmingas – įgyvendintomis priemonėmis planuojama iš viso pritraukti per 235 mln. Eur privačių investicijų inovacijoms arba MTEP projektams, o tai, 2021 m. duomenimis, atitinka net tris ketvirtadalius visų išlaidų MTEP veikloms verslo sektoriuje.

Svarbus veiksnys didinant verslo įsitraukimą į MTEP veiklas yra ir inovacijų paklausos kūrimas, todėl VP investicijomis taip pat kurtos **paskatos verslui diegti inovacijas**. Prie šio tikslo daugiausia prisidėjo verslo srities investicijos, kuriomis finansuotas modernių technologijų diegimas MVĮ, netechnologinių inovacijų kūrimas ir diegimas MVĮ gamybos procesuose ir paslaugose, taip pat didelio poveikio technologijų diegimas

pramonės MVĮ (3.3.1 konkretus uždavinys). Siekiant didinti aplinkai draugišką SVV konkurencingumą taip pat investuota į netechnologinių bei technologinių ekoinovacijų diegimą ir skatinimą MVĮ (3.3.2 konkretus uždavinys). Ši teikta finansinė ir nefinansinė parama tiesiogiai prisidėjo prie inovatyvių veiklos metodų ir technologijų diegimo 1,5 tūkst. MVĮ bei reikšmingai prisidėjo didinant MVĮ veiklos produktyvumą. Kita vertus, intervencijų įgyvendinimas atskleidė ir ribotą įmonių motyvaciją investuoti į tiesiogiai produktyvumo augimui mažiau aktualias sritis, pavyzdžiui, ekoinovacijas.

Siekiant pažangaus augimo bei bendrojo MTEP sektoriaus plėtros, strategijoje „Europa 2020“ akcentuojamas **mokslo ir studijų institucijų stiprinimas**, orientuotas į švietimo sistemų modernizavimą ir į geresnę mokslo darbuotojų pasiūlą. Strategijos „Europa 2020“ dokumentuose išskiriama, jog šiems tikslams pasiekti svarbus jaunų žmonių skatinimas tapti mokslo darbuotojais (ypač matematikos ir inžinerijos srityse) bei aukštesnio lygio universitetų ir talentingų žmonių iš viso pasaulio pritraukimas. Tiesiogiai prie keliamų tikslų prisidėjo 2014–2020 m. investicinio laikotarpio lėšomis finansuotos doktorantūros studijos aktualiausiose MTEP plėtrai srityse (veiklose dalyvavo daugiau kaip 600 asmenų) (9.3.3 konkretus uždavinys). Tikėtina teigiamą poveikį vidutiniu ir ilguoju periodu paskatinant daugiau jaunuolių rinktis mokslininko karjerą turės finansuotos mokslo populiarinimo veiklos, kurių metu sudarytos galimybės moksleiviams susitikti su įvairių sričių mokslininkais, lankytis mokslo centruose ir dalyvauti kitose veiklose (9.3.3 konkretus uždavinys). Finansuoti mokslo vadybininkų ir mokslo darbuotojų mokymai rengti ir teikti paraiškas tarptautinėms MTEP programoms gali būti vertinami kaip paskatos glaudžiau bendradarbiauti su kitų šalių tyrėjais, vystant perspektyvias mokslo sritis. Be to, siekiant strateginio tikslo, didelę įtaką turėjo kiti, ne investicijų pagal VP, veiksniai, susiję su valstybinių universitetų tinklo optimizavimu, tyrėjų karjeros patrauklumo didinimu, dėstytojų atlyginimų ir darbo krūvio netolygumo sprendimais¹⁵. Visgi MTEP sektoriaus žmogiškųjų išteklių situacija kol kas nerodo nuoseklių pokyčių: 2014–2020 m. laikotarpiu išliko neigiamos naujų mokslų daktaro laipsnį apsigynusių asmenų skaičiaus 1 tūkst. gyventojų augimo tendencijos, tačiau padidėjo tyrėjų verslo sektoriuje dalis, o aukštojo mokslo ir valdžios sektoriuose tyrėjų dalis išliko nepakitusi, Lietuvos institucijose dirbančių tyrėjų publikacijų, patenkančių tarp 10 proc. pasaulyje dažniausiai cituojamų mokslinių publikacijų, dalis didėjo, tačiau patentinių paraiškų skaičius, tekantis 1 mlrd. BVP, mažėjo.

Galiausiai 2014–2020 m. investicijos pagal VP 2 prioritetą buvo nukreiptos į skaitmeninės visuomenės kūrimui bei verslo procesų skaitmenizavimui itin svarbią **IRT, ypač sparčiojo interneto, plėtrą**. Strategijos „Europa 2020“ dokumentuose pabrėžiama, jog IRT plėtra sudaro galimybes įmonėms ir namų ūkiams naudotis bendros skaitmeninės rinkos teikiamais privalumais, todėl yra svarbi prielaida pažangaus ūkio augimo (įskaitant MTEP plėtros) tikslams pasiekti. ES fondų lėšos investuotos į plačiajuosčio ryšio infrastruktūros plėtrą bei plačiajuosčio elektroninio ryšio pasiūlos ir paklausos skatinimą, planuojant, kad investicinio laikotarpio pabaigoje sparčiuoju interneto ryšiu bus padengta 100 proc. šalies namų ūkių (2.1.1 konkretus uždavinys). Visgi, kol kas nepavykus pritraukti planuotų privačių lėšų, 2022 m. pabaigoje sparčiojo plačiajuosčio interneto aprėptis siekė apie 88 proc. namų ūkių, o likusių „baltųjų dėmių“ pildymas greičiausiai priklausys nuo rinkos paslaugų teikėjų noro ir galimybių.

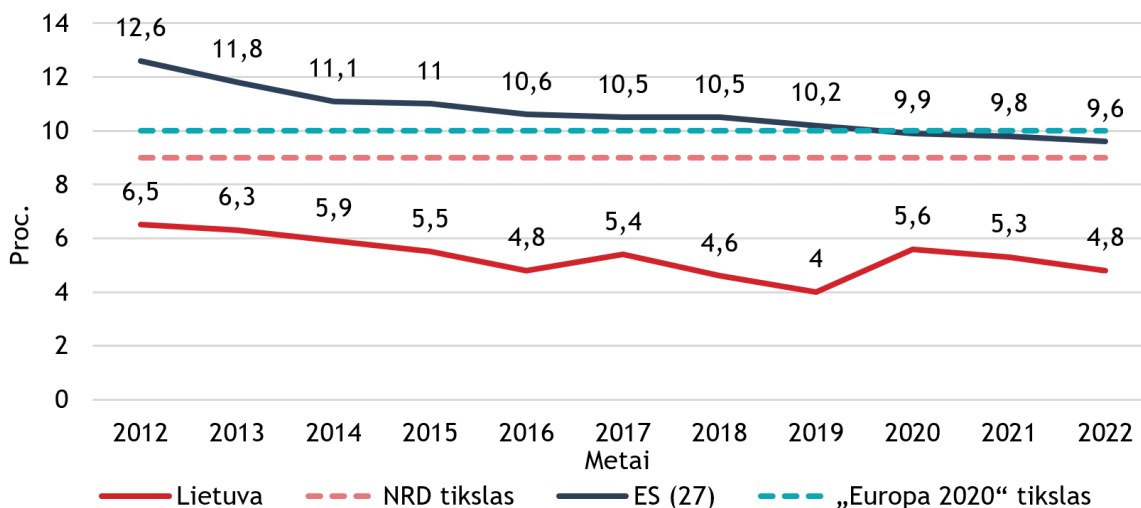
ANKSTYVO PASITRAUKIMO IŠ ŠVIETIMO SISTEMOS MAŽINIMAS

Pažangaus ūkio augimui užtikrinti ypač svarbūs yra gyventojų išsilavinimas, jų gebėjimai ir įgūdžiai. ES lygmeniu 2010 m. vienas iš septynių jaunuolių per anksti pasitraukdavo iš švietimo ir mokymo sistemos, todėl strategijoje „Europa 2020“ iškeltas tikslas, jog 2020 m. mokyklos nebaigusiu asmenų dalis turėtų būti

¹⁵Švietimo ir mokslo srities prioritetų „Mokslinių tyrimų, eksperimentinės plėtros ir inovacijų skatinimas“ ir „Visuomenės švietimas ir žmogiškųjų išteklių potencialo didinimas“ poveikio vertinimas, ŠMSM užsakymu atliko UAB „PPMI Group“, 2020 m. Prieiga internete: <https://2014.esinvesticijos.lt/lt/dokumentai/svietimo-ir-mokslo-srities-prioritetu-moksliniu-tyrimu-eksperimentines-pletros-ir-inovaciju-skatinimas-ir-visuomenes-svietimas-ir-zmogiskuju-istekliu-potencialo-didinimas-poveikio-vertinimas>.

ne didesnė kaip 10 procentų¹⁶. Atitinkamai, nacionaliniu lygiu NRD įsipareigota užtikrinti, kad mokyklos nebaigiančių moksleivių dalis 2020 m. būtų ne didesnė nei 9 procentai. Šioje srityje užsibrėžtų tikslų pavyko pasiekti ir Lietuvos, ir ES lygmenimis – nuo laikotarpio pradžios iki 2020 m. mokyklos nebaigusiu asmenų dalis Lietuvoje sumažėjo 0,9 proc. punktais (nuo 6,5 proc. 2012 m. iki 5,6 proc. 2020 m.), o vidutiniškai visoje ES – 2,7 proc. punktais (nuo 12,6 proc. 2012 m. iki 9,9 proc. 2020 m.) (žr. 5 paveikslą). Tiesa, šio rodiklio reikšmių mažėjimas ES buvo tolygesnis nei Lietuvoje. Pavyzdžiui, žemiausia iš mokyklos per anksti pasitraukusių asmenų dalis Lietuvoje pasiekta 2019 m. (4 proc.), tačiau COVID-19 pandemijos laikotarpiu (2020 m.) ji vėl išaugo, kai tuo tarpu ES lygmeniu mažėjimas buvo stebimas nuolatos.

5 PAVEIKSLAS. MOKYKLOS NEBAIGIANČIŲ MOKSLEIVIŲ DALIS, PROC. (2012–2022 M.)

Šaltinis: sudaryta „BGI Consulting“ remiantis EUROSTAT duomenimis

Vienas iš strategijos „Europa 2020“ akcentuojamų tikslų – **didinti vaikų nuo 4 metų iki mokyklinio amžiaus dalyvavimą ugdymo ir priežiūros veiklose**, dalyvavimą ikimokykliniame ugdyme siejant su geresniais ugdymo pasiekimais ateityje, ypač vaikų iš socialiai skurdžios, pažeidžiamos aplinkos atveju. 2014–2020 m. investiciniu laikotarpiu pagrindinis dėmesys skirtas ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo infrastruktūros, taip pat ir didinant ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo vietų pasiūlą, plėtrai (9.1.3 konkretus uždavinys). Šios investicijos labiausiai prisideda sprendžiant miestuose aktualiausias vietų ugdymo įstaigose, pirmiausia esančių tankiai apgyvendintose, pastaraisiais dešimtmečiais labiau stichiškai augusiose miestų dalyse, trūkumo problemas. Išplečiant pasiūlą gerinamos vaikų ugdymo sąlygos, didinamas paslaugų prieinamumas arčiau namų, tačiau vaikų ikimokyklinio ugdymo aprėpčiai investicijų poveikis nedidelis, kadangi miestuose jau dabar didžioji dalis vaikų lanko ugdymo įstaigas (bendrai miestų savivaldybėse arti 100 proc. visų 2–6 m. amžiaus vaikų¹⁷). Daug mažesnė dalis, apie 50 proc., vaikų dalyvauja ikimokykliniame ir priešmokykliniame ugdyme kaimiškose vietovėse, tačiau to priežastys labiau susijusios ne su vietų ugdymo įstaigose trūkumu *per se*, tačiau su ugdymo įstaigų atstumu nuo gyvenamosios vietos, jų pasiekiamumu, tėvų motyvacija. Šių iššūkių sprendimui skirtų ES fondų investicijų beveik nebuvo.

Investicijos į atnaujinto ugdymo turinio diegimą (9.2.1 konkretus uždavinys) skirtos tiek centralizuotam ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo pedagogams skirtos metodinės medžiagos parengimui, tiek

¹⁶ 2020 m. Europa, Pažangaus, tvaraus ir integracinio augimo strategija, Europos Komisija, 2010 m. Prieiga internete: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:2020:FIN:lt:PDF>

¹⁷ Švietimo valdymo informacinės sistemos (ŠVIS) duomenimis.

atskirų ugdymo įstaigų plėtotoms ugdymo atnaujinimo veikloms. Visgi šios veiklos apėmė labai nedidelę dalį visų ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo įstaigų, organizuotuose naujų ugdymo metodikų mokymuose dalyvavo labai nedidelė dalis visų ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo pedagogų ir įstaigų vadovų, atitinkamai mažiau kaip 3 proc. ikimokyklinio ir 10 proc. priešmokyklinio ugdymo įstaigose dirbančių pedagogų ir vadovų.

Strategijoje „Europa 2020“ ir ją papildančiuose dokumentuose taip pat pabrėžiamas poreikis skatinti **švietimo ir mokslo sistemos patraukumą, taip pat ir pasitelkiant e. mokymosi galimybes**. 2014–2020 m. investiciniu laikotarpiu skirta lėšų ugdymo turinio atnaujinimui, šiuolaikinių vadovėlių bei skaitmeninio ugdymo turinio kūrimui ir diegimui nacionaliniu lygiu, taip pat virtualių ugdymo(si) aplinkų ikimokyklinio ir bendrojo ugdymo įstaigose diegimui šių įstaigų iniciatyva (9.2.1 konkretus uždavinys). Visgi, pripažįstant tokių priemonių poreikį ir įgyvendinamų veiklų svarbą, matyti intervencijų sporadiškumas ir jų nepakankamumas įveikti sisteminės švietimo sistemos problemas, susijusias su nuoseklios metodinės pagalbos, vadovėlių, kitų mokymo(si) įrankių pagal atnaujinamas ugdymo programas trūkumu.

Svarbia alternatyva daliai jaunuolių, ypač labiau orientuotų į praktinę veiklą, yra profesinis mokymas. Jo siekiant 2014–2020 m. investiciniu laikotarpiu skirta lėšų profesinio mokymo infrastruktūros plėtrai (9.1.2 konkretus uždavinys).

Siekiant gerinti IRT technologijų naudojimo sąlygas, Lietuvos mokyklose įrengta apie 2 tūkst. belaidžio interneto zonų, kuriose gali jungtis tik autorizuoti vartotojai, o mokyklos turi galimybę vykdyti turinio prieigos kontrolę ir valdymą (9.2.1 konkretus uždavinys). Prie geresnio elektroninių išteklių pasiekiamumo prisideda ir sparčiojo plačiajuosčio interneto plėtra (2.1.1 konkretus uždavinys). Ugdymo procese galimų naudoti priemonių įvairovę papildė lietuvių kalbos ir kultūros išteklių skaitmenizavimo iniciatyvos (2.3.1 konkretus uždavinys).

Ankstyvas jaunuolių pasitraukimas iš švietimo sistemos neretai yra susijęs su nepalankia jų socialine aplinka, patiriamais mokymosi sunkumais, sunkumais pritampant, taip pat specialiaisiais poreikiais. Todėl strategijoje „Europa 2020“ akcentuojama **pažeidžiamiausioms grupėms taikomų socialinių inovacijų, suteikiant novatorišką švietimą, mokymą ir užimtumo galimybes, svarba**. Siekiant pagerinti švietimo paslaugų kokybę sunkumų patiriantiems mokiniams, investuota į dalies atnaujinto bendrojo ugdymo turinio pritaikymą jų poreikiams (9.2.1 konkretus uždavinys), švietimo pagalbos teikimo modelio atnaujinimą ir metodikų, skirtų vaiko raidos vertinimui, parengimą, švietimo įstaigų darbuotojų mokymus darbui su specialiuoju poreikiu, delinkventinio elgesio, autizmo spektro sutrikimų turinčiais vaikais. Rengiamos metodinės priemonės prieinamos visoms švietimo įstaigoms, tačiau tiesiogiai finansuotose veiklose dalyvavo tik dalis mokyklų – teikiant švietimo pagalbą dalyvavo kiek per 30 mokyklų, įgyvendinant ankstyvojo pasitraukimo iš švietimo sistemos prevencijos ir kompensacijos priemones dalyvavo apie 300 mokyklų. Gerinti pagalbos mokantis prieinamumą mokiniams iš socialiai jautrių grupių siekta ir profesinio mokymo sistemoje. 10-yje pagal tam tikrus kriterijus atrinktų profesinių mokyklų teikta pagalba mokantis, organizuojamos popamokinio užimtumo grupės, palydėjimas į darbo rinką mokiniams, turintiems specialiųjų ugdymosi poreikių ir (ar) patiriantiems socialinę atskirtį (apie 300 mokinių), tobulinta mokytojų ir švietimo pagalbos specialistų kvalifikacija (9.4.1 konkretus uždavinys). Taigi, 2014–2020 m. investiciniu laikotarpiu matyti pastangos bendrojo ugdymo ir profesinio mokymo sistemoje sukurti pagalbos priemones mokymosi sunkumų patiriantiems, specialiųjų poreikių turintiems vaikams ir taip gerinti sąlygas jų visaverčiam įsitraukimui ir išlikimui švietimo sistemoje. Profesinio mokymo įstaigose stebimas nuoseklus mokinių su negalia dalies didėjimas, palyginti su visais mokiniais (nuo 2,9 proc. 2013–

2014 m. iki 5,4 proc. 2022–2023 m.¹⁸). Tačiau įtraukiojo bendrojo ugdymo kokybės proveržiui visos šalies mastu įgyvendinamų veiklų nepakanka – trūksta aiškaus, įtvirtinto metodinio pagrindo, praktinė pagalba diegiant įtraukijį ugdymą skirta tik daliai švietimo įstaigų. Finansuotas perspektyvių, specialiųjų ugdymosi poreikių vaikams ir jų šeimoms koordinuotai teikiamų švietimo pagalbos, socialinių ir sveikatos priežiūros paslaugų modelio praktinis vystymas (9.2.2 konkretus uždavinys), tačiau, vėlgi, veiklos įgyvendintos tik 4 savivaldybėse.

Didinant vaikų kokybiško užimtumo pasiūlą, investuota į vaikų neformaliojo švietimo plėtrą, į vaikų neformaliojo švietimo veiklas įtrauktos naujos erdvės ir paslaugų teikėjai (muziejai, teatrai, regioniniai ir nacionaliniai parkai, STEAM regioniniai centrai ir kt.), finansuotas beveik 236 tūkst. vaikų dalyvavimas neformaliojo švietimo veiklose (9.2.2 konkretus uždavinys).

Siekiant padėti jaunuoliams iš socialiai pažeidžiamos aplinkos visavertiškai įsitraukti į ugdymo(si) procesą ir įgyti išsilavinimą, svarbu ne tik tiesiogiai švietimo įstaigose sudaromos palankios sąlygos ir teikiama pagalba, bet ir **prevencijos ir ankstyvos intervencijos priemonių taikymas, siekiant mažinti skurdą ir socialinę atskirtį**. 2014–2020 m. plėtotos ir finansuotos naujos kartos paslaugos šeimai. Su sunkumais susiduriančioms šeimoms (visoms konkrečiu gyvenimo etapu pagalbos reikalingoms šeimoms, neapsiribojant konkrečiais rizikos faktoriais) teiktos įvairios paslaugos: socialinių įgūdžių ugdymo, pozityvios tėvystės mokymai, individualios ir grupinės konsultacijos, mediacijos paslaugos, asmeninio asistento paslaugos ir kt., skirtos sustiprinti šių asmenų (šeimų) gebėjimams savarankiškai spręsti iškilusias problemas, prevenciškai padėti išvengti dar didesnių sunkumų ar socialinių rizikų (8.4.1 konkretus uždavinys). Paslaugos suteiktos beveik 100 tūkst. šalies gyventojų (unikalių asmenų), tačiau vidutiniu ir ilguoju laikotarpiu itin svarbus ES fondų intervencijų paskatintas bendruomeninių šeimoms namų įsikūrimas ir tęstinė veikla šalies savivaldybėse. Taip pat 2014–2020 m. investiciniu laikotarpiu nemaži žingsniai padaryti siekiant atsisakyti didelių institucinių globos įstaigų tėvų globos netekusiems vaikams, kuriuose itin sudėtinga sudaryti tinkamas, emociškai ir fiziškai saugias gyvenimo sąlygas vaikams, dėl ko didėja su jų motyvacija, elgesiu ir, atitinkamai, ankstyvu pasitraukimu iš švietimo sistemos susijusios rizikos (8.1.1 konkretus uždavinys). Globojamų (rūpinamų) vaikų, gaunančių paslaugas bendruomenėje (naujos kartos bendruomeniniuose šeimoms namuose, kuriuose artimomis šeimai sąlygomis gyvena nedidelė grupė vaikų), dalis didėjo nuo 63,6 proc. 2014 m. iki 92,5 proc. 2022 metais.

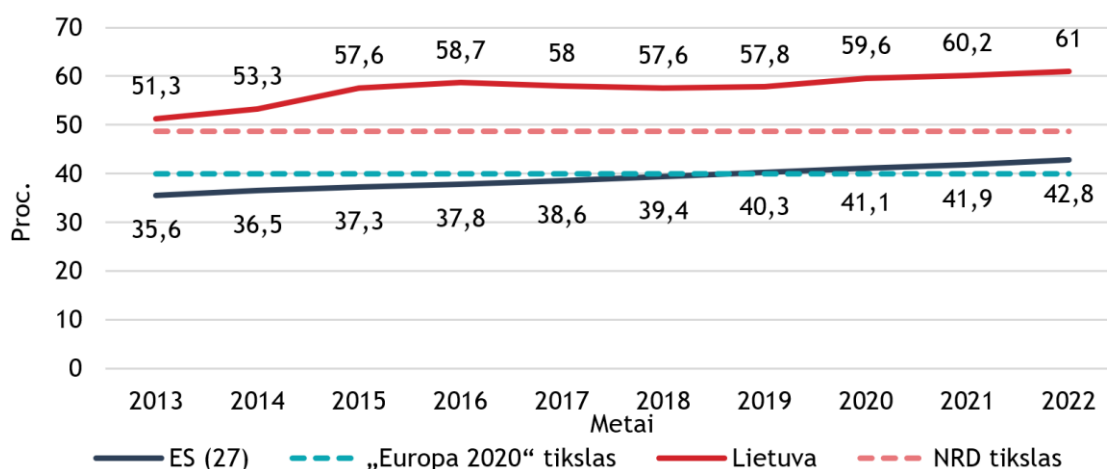
Prie pagalbos išsilavinimo neįgijusiems jaunuoliams ir dalies jų sugrąžinimo į švietimo sistemą prisidėjo ir finansuotos Jaunimo garantijų iniciatyvos veiklos, kurios apėmė ir psichologinės, socialinės rehabilitacijos, socialinių įgūdžių ugdymo priemones (7.4.1 konkretus uždavinys). Bendrai niekur nedarbančiam, nesimokančiam ir praktikoje nedalyvaujančiam jaunimui (NEET) skirtose intervencijose dalyvavo apie 80 tūkst. 15–29 m. jaunuolių, apie 14 proc. jų po intervencijų pradėjo mokytis.

TURINČIŲ AUKŠTĄJĮ ARBA JAM PRILYGINTĄ IŠSILAVINIMĄ ASMENŲ DALIES IŠLAIKYMAS

Siekiant užtikrinti pažangaus ūkio augimą ilguoju laikotarpiu, taip pat svarbu užtikrinti kvalifikuotos darbo jėgos pasiūlą. Strategijoje „Europa 2020“ numatyta siekti, kad 2020 m. ne mažiau kaip 40 proc. 30–34 metų asmenų turėtų aukštąjį išsilavinimą. Lietuvos NRD, atsižvelgiant į aukštą esamą šalies gyventojų išsilavinimo lygį, numatyta didesnė siekiama aukštąjį išsilavinimą turinčių asmenų dalis – bent 48,7 proc., kas iš esmės reiškia esamo ar panašaus lygio išlaikymą (2014 m. aukštąjį išsilavinimą turėjo 51,3 proc. 30–34 metų asmenų). Abiem atvejais išsikeltus tikslus pavyko pasiekti – nuo laikotarpio pradžios iki 2020 m. vidutiniškai visoje ES aukštąjį arba jam prilygintą išsilavinimą turinčių 30–34 metų asmenų padaugėjo

¹⁸ Remiantis VDA duomenimis. Prieiga internete: <https://osp.stat.gov.lt/web/guest/statistiniu-rodikliu-analize?portletFormName=visualization&hash=92408d7b-fdd5-483b-807d-392ba2698b34#/>.

5,5 proc. punktais (nuo 35,6 proc. 2013 m. iki 41,1 proc. 2020 m.), o Lietuvoje – net 8,3 proc. punktais (nuo 51,3 proc. 2013 m. iki 59,6 proc. 2020 m.) (žr. 6 paveikslą).

6 PAVEIKSLAS. DALIS 30–34 METŲ ASMENŲ, TURINČIŲ AUKŠTĄJĮ IŠSILAVINIMĄ, PROC. (2013–2022 M.)

Šaltinis: sudaryta „BGI Consulting“ remiantis EUROSTAT duomenimis

Lietuva gerokai lenkia ES vidurkį pagal aukštąjį išsilavinimą turinčių asmenų dalį. Taip pat stebima ir situacija, kai, esant aukštam išsilavinusių gyventojų procentui ir jam toliau didėjant, tuo pat metu susiduriama su kvalifikuotų darbuotojų trūkumo problema. Tai rodo, kad, viena vertus, egzistuoja neatitiktis tarp švietimo sistemos suteikiamų įgūdžių ir darbo rinkos poreikių, kita vertus, švietimo srityje susiduriama su sisteminėmis problemomis, tokiomis kaip studijų kokybė ar profesinio mokymo patrauklumas¹⁹.

Be ikimokykliniam, priešmokykliniam, bendrajam ugdymui, kurie padeda pagrindus asmenų tolesnio mokymo ar karjeros pasirinkimams, skirtų priemonių, aptartų pirmiau, siekiant išlaikyti aukštą išsilavinusių gyventojų dalį 2014–2020 m. investuota į studijų kokybės gerinimą, atskirai akcentuojant verslumo ugdymo ir praktinių įgūdžių svarbą (9.3.1 konkretus uždavinys): praktiką įmonėse ar organizacijose atliko kiek daugiau kaip 4 proc. studentų. Svarbu pažymėti, kad, nepaisant aukšto bendro šalies gyventojų išsilavinimo lygio, tam tikroms grupėms aukštojo, o ir kito, išsilavinimo įgijimo galimybės ilgą laiką buvo labai ribotos. Su išsilavinimo prieinamumo problema pirmiausia susiduria asmenys su negalia, taip pat asmenys iš prastesnio socialinio ekonominio statuso šeimų. ES fondų lėšos skirtos studijų prieinamumui studentams su specialiaisiais poreikiais gerinti, skiriant tikslines išmokas iš dalies padengti išlaidoms, atsirandančioms dėl specialiųjų poreikių (9.3.1 konkretus uždavinys). Per visą laikotarpį tikslines išmokas gavo beveik 1800 asmenų, taip pat aukštosios mokykloms suteikta po kelis kompleksus kompensacinių priemonių, daugiausia skirtų klausos ir regos negalią turintiems studentams, organizuoti mokymai, kuriuose su individualių poreikių įvairove, studijų pritaikymu buvo supažindinti keli šimtai aukštųjų mokyklų atstovų. Visgi šios priemonės kol kas tik kažkiek palengvina jau studijuojančių asmenų su negalia situaciją, tačiau neprisideda prie jų dalies didėjimo – palyginti su 2013–2014 m., 2022–2023 m. asmenų su negalia dalis, žiūrint į visus studentus, sumažėjo tiek kolegijose (nuo 1,4 iki 0,4 proc.), tiek universitetuose (nuo 0,4 iki 0,3 proc.)²⁰.

¹⁹ 2014–2020 metų Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programos įgyvendinimo pažangos ir lėšų panaudojimo vertinimo ataskaita, parengta FM ir UAB „PPMI“, 2016 m.

²⁰ Remiantis VDA duomenimis. Prieiga internete: <https://osp.stat.gov.lt/web/guest/statistiniu-rodikliu-analize?portletFormName=visualization&hash=92408d7b-fdd5-483b-807d-392ba2698b34#/>.

Siekiant gerinti aukštojo mokslo ir studijų kokybę, didinti mokslo ir studijų tarptautinį konkurencingumą, nacionaliniu lygiu inicijuotas aukštųjų mokyklų jungimas. Dalis lėšų šiam procesui fasilituoti buvo skirta pagal 2020–2014 m. VP (9.3.1 konkretus uždavinys). Finansuotas besijungiančių aukštųjų mokyklų studijų programų peržiūrėjimas, vidaus procesų pertvarkos ir kt.

Pažangaus augimo tikslų siekiama ir įgyvendinamomis nacionalinėmis reformomis, diegiamais valdysenos sprendimais nacionaliniu ir savivaldos lygiu. Dalies šių pokyčių planavimas ir pasirengimas įgyvendinti finansuotas pagal VP 10 prioriteto priemones (10.1.1 konkretus uždavinys). Finansuotas įrankių, padedančių institucijoms, atsakingoms už švietimo politikos formavimą ir įgyvendinimą, priimti įrodymais pagrįstus sprendimus, tikslingai planuoti švietimo pasiūlą, mažinti Lietuvos mokslo ir studijų bei MTEP ir inovacijų politikos fragmentaciją, kūrimas. Diegti ar atnaujinti švietimo politikos analizės įrankiai, stiprinant duomenimis grįstą švietimo valdymą savivaldos lygmeniu. Investicijos taip pat skirtos pasirengimui įgyvendinti kelioms švietimo srities viešojo valdymo pertvarkoms²¹.

APIBENDRINIMAS

2014–2020 m. ES fondų lėšos prisidėjo prie pažangaus augimo stiprinimo, investuojant į pagrindines kryptis, nubrėžtas strategijoje „Europa 2020“ ir ją papildančiuose dokumentuose. ES fondų lėšos skirtos tiesioginėms investicijoms į MTEP veiklas (MTEPI infrastruktūros vystymas, įmonių MTEPI veiklos finansavimas, tyrėjų ir mokslininkų įdarbinimas MVĮ ir bendrų produktų vystymas), taip pat stiprintos prielaidos MTEPI reikšmei šalies ūkyje didinti, siekiant sustiprinti mokslo ir studijų institucijų žmogiškuosius išteklius, į mokslinę veiklą pritraukti daugiau jaunų žmonių, taip pat užtikrinti aukštą šalies skaitmeninį junglumą, plėtojant plačiajuosčio interneto ryšį. Trumpuoju laikotarpiu pritraukiant verslo investicijas į MTEP veiklas, didžiausią postūmį iš 2014–2020 m. investiciniu laikotarpiu įgyvendintų priemonių davė finansinių paskatų verslui teikimas, tarp jų – parama besikuriančioms jaunoms inovacinėms įmonėms bei mokslo ir studijų institucijoms, vykdančioms ūkio subjektų MTEP užsakymus, tyrėjų įdarbinimo versle rėmimas, kadangi tai padėjo iš karto pritraukti apčiuopiamą kiekį, palyginti su iki investicijų buvusia būkle, privačių investicijų inovacijoms arba MTEP projektams. Investicijų į MTEPI infrastruktūrą, mokslo populiarinimo veiklų, pagalbos mokslo vadybininkų ir tyrėjų aktyvesniam ir sėkmingesniai dalyvavimui įsitraukiant į tarptautinius tinklus poveikio MTEPI veiklos apimčių augimui egzistavimas ir dydis pasirodys ateityje. Šio poveikio dydis priklausys tiek nuo vykdomos inovacijų politikos, viešojo finansavimo apimčių, tiek nuo rinkos spaudimo versle taikyti daugiau ir įvairesnių inovacijų.

Gerinant švietimo sistemos rodiklius ir siekiant strategijoje „Europa 2020“ išskirtų tikslų mažinti anksti mokyklą paliekančių asmenų dalį ir didinti 30–34 metų asmenų, turinčių aukštąjį išsilavinimą, dalį, VP investicijos suplanuotos ir skirtos visiems švietimo lygmenims. Atsižvelgiant į tai, kad Lietuvos pasiekimai pagal abu minimus rodiklius visą laiką buvo geresni už strategijoje „Europa 2020“ ir NRD užsibrėžtas, atitinkamai, bendras ES ir nacionalines reikšmes, VP investicijos labiau orientuotos į švietimo ir studijų kokybę, gerinant infrastruktūrą, ugdymo turinį, studijų valdymą.

Tiesiogiai su ankstyvo mokinių pasitraukimo iš švietimo sistemos mažinimu susijusios intervencijos skirtos geresnei pažeidžiamų grupių integracijai į ugdymo procesą. 2014–2020 m. investicinis laikotarpis sutapo su nacionaliniu lygiu pradėtu diegti įtraukiojo ugdymo modeliu, pagal kurį numatyta, kad nuo 2024 m. visos ugdymo įstaigos turėtų priimti specialiųjų poreikių vaikus, jeigu tėvai ir specialistai mano, kad tai tinkamiausia vaikui ugdymo alternatyva. Todėl metodologinės, švietimo pagalbos poreikis buvo ir yra

²¹ Ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo finansavimo modelio keitimas dėl institucinio vaikų ugdymo ankstinimo; mokymo lėšų apskaičiavimo principo keitimas, mokinio krepšelių keičiant į klasės krepšelių; mokyklų savarankiškumo didinimas naudojant finansinius išteklius; kt.

aktualus beveik visoms šalies švietimo įstaigoms. ES fondų lėšos investuotos į metodologinio pasirengimo stiprinimą, ugdymo turinio pritaikymą, o tai, jeigu bus tinkamai pasirengta įgyvendinimui, turėtų prisidėti prie geresnės specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių vaikų integracijos. Įgyvendintos ir švietimo bendruomenei itin aktualios veiklos, orientuotos į praktinį švietimo pagalbos mokyklose teikimą, švietimo įstaigų darbuotojų kompetencijų stiprinimą, integruotos pagalbos specialiųjų ugdymosi poreikių turintiems vaikams ir jų šeimoms modelių savivaldybėse vystymą. Visgi pastarųjų intervencijų aprėptis įtrauktų švietimo įstaigų, savivaldybių atžvilgiu buvo nedidelė, todėl greičiau gali būti laikoma bandomosiomis veiklomis, kurios, jeigu pasiteisins, siekiant realaus poveikio turėtų būti taikomos platesniu mastu. Potencialų įgyvendintų priemonių poveikį mokinių įtraukties didinimui bei ugdymo kokybei apskritai riboja ir egzistuojantys struktūriniai švietimo sistemos iššūkiai (žemi švietimo darbuotojų atlyginimai, pedagogų ir specialiųjų pedagogų trūkumas, darbo krūvis ir kt.)²².

2014–2020 m. investicinio laikotarpio intervencijos, skirtos studijų aukštosiose mokyklose prieinamumui gerinti specialiųjų poreikių turintiems asmenims, buvo aktualios negalią turinčių studentų studijų sąlygų gerinimui, tačiau nepakankamos didesniame kiekybiniame ir kokybiniame studijuojančių asmenų su negalia pokyčiui. ES lėšomis mokėtos tikslinės kompensacijos studentams su negalia, aukštųjų mokyklų darbuotojų supažindinimas su įvairiais sunkumais susiduriančių studentų poreikiais yra labiau bazinės, esamai situacijai palaikyti pritaikytos priemonės, rodančios kol kas nedidelę studijų sistemos brandą ir pasirengimą integruoti specialiųjų poreikių turinčius studentus.

2.2 INTEGRACINIS AUGIMAS

Strategijoje „Europa 2020“ integracinis augimas siejamas su „didelio užimtumo ūkiu, kuriame užtikrinta socialinė ir teritorinė sanglauda“, skatinimu.

Integracinio augimo raidą atspindi du pagrindiniai tikslai (rodikliai):

- 75 proc. 20–64 metų žmonių turėtų turėti darbą;
- reikėtų bent 20 mln. sumažinti skurde gyvenančių ir socialiai atskirtų žmonių arba žmonių, kuriems tai gresia, skaičių.

Daugelio tikslinių grupių atveju šie tikslai bent dalinai yra persidengę, kadangi, sudarius geresnes kokybiško užimtumo sąlygas socialiai pažeidžiamoms grupėms, išskyrus grupes, kurios dėl amžiaus, sveikatos būklės ar panašių priežasčių negali dirbti, paskatinus jų integraciją, mažėja skurdo rizika. Veiksminga pagalba mažinant skurdą yra siejama su socialinės integracijos, švietimo, sveikatos apsaugos ir užimtumo priemonių deriniu. Tuo tarpu žmonių, ypač socialiai pažeidžiamų, užimtumas, be išorinių sąlygų, taip pat priklauso nuo jų turimų įgūdžių, sveikatos, galimybių spręsti egzistuojančius šeiminius ar socialinės integracijos iššūkius.

---

²² VP tarpiniame vertinime taip pat pažymėta, kad dėl egzistuojančių struktūrinių švietimo sistemos problemų tikimybė, jog ES fondų lėšomis finansuotas švietimo darbuotojų kompetencijų sustiprinimas turėjo esminį poveikį, yra labai žema, be to, tik maža dalis mokymų buvo aiškiai nukreipti į konkrečių problemų sprendimą (2014–2020 m. Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programos tarpinis vertinimas. Veiksmų programos pažangos vertinimo galutinė ataskaita, FM užsakymu atliko UAB „ESTEP Vilnius“ ir UAB „Visionary Analytics“, 2019 m. Prieiga internete: <https://2014.esinvesticijos.lt/lt/dokumentai/2014-2020-m-europos-sajungos-fondu-investiciju-veiksmu-programos-tarpinis-vertinimas>).

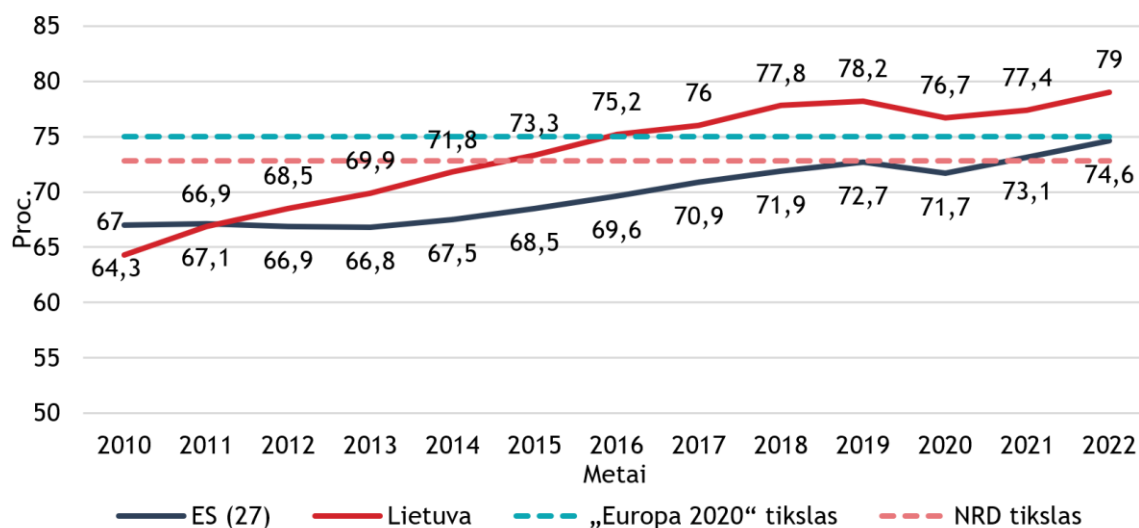
Pagrindiniame strategijos „Europa 2020“ dokumente ir jį lydinčiose pavyzdinėse iniciatyvose išskirtos esminės sritys, kuriose reikalingi pokyčiai: jaunimo ir socialiai pažeidžiamų asmenų integracija į darbo rinką, vyresnio amžiaus asmenų užimtumas, darbo jėgos judumas, lygios galimybės, darbo ir šeimos išsipareigojimų derinimas, galimybės įgyti kokybiškus įgūdžius bet kuriuo gyvenimo etapu, sveikatos paslaugų veiksmingumas ir prieinamumas.

Šių sričių sėkmingo vystymosi tikslai neatsiejami nuo teritorinės sanglaudos, sudarant vienodas integracijos sąlygas nepriklausomai nuo gyvenamosios vietos.

Pagrindinės investicijos, siekiant integracinio augimo, suplanuotos ir įgyvendintos pagal VP 7 ir 8 prioritetus. Taip pat, nors tiesiogiai su švietimo paslaugų plėtra siejami uždaviniai priskiriami pažangaus augimo tikslui, mokymosi visą gyvenimą sąlygų gerinimas visiems taip pat yra neatsiejama integracinio augimo sąlyga. Todėl, siekiant įvertinti visą VP indėlio į integracinį augimą poveikslą, būtina atsižvelgti ir į investicijas pagal VP 9 prioritetą. Pavienės investicijos, prisidedančios prie integracinio augimo, įgyvendintos ir pagal kitus prioritetus (VP 2, 3, 6 prioritetai).

UŽIMTUMO LYGIO DIDINIMAS

Siekiant, kad ekonomikos augimas būtų integracinis, svarbu užtikrinti darbingo amžiaus asmenų įtraukimą į darbo rinką. Strategijoje „Europa 2020“ užsibrėžta iki 2020 m. pasiekti 75 proc. užimtumo lygį 20–64 metų gyventojų grupėje, o Lietuva NRD išsipareigojo pasiekti 72,8 proc. užimtumo lygį. Lietuvos atveju išsikeltą tikslą pasiekti pavyko – analizuojamu laikotarpiu užimtumo lygis 20–64 metų gyventojų grupėje išaugo 12,4 proc. punktais (nuo 64,3 proc. 2010 m. iki 76,7 proc. 2020 m.) ir viršijo numatytą siektiną reikšmę 3,9 proc. punktais. ES lygmeniu tikslo išpildyti nepavyko – rodiklio reikšmė padidėjo 4,7 proc. punktais (nuo 67 proc. 2010 m. iki 71,7 proc. 2020 m.), tad iki numatytos ribos pritrūko 3,3 proc. punktų. 2010–2022 m. laikotarpiu Lietuvos padėtis, palyginti su ES, pastebimai pagerėjo – nors 2010 m. užimtumo lygis Lietuvoje nuo ES vidurkio atsiliko 2,7 proc. punktais, 2020 m. jau lenkė 5 proc. punktais (žr. 7 paveikslą).

7 PAVEIKSLAS. UŽIMTUMO LYGIS 20–64 METŲ ASMENŲ GRUPĖJE, PROC. (2010–2022 M.)

Šaltinis: sudaryta „BGI Consulting“ remiantis EUROSTAT duomenimis

Remiantis VP poveikio makroekonominiams šalies rodikliams vertinimo²³ rezultatais, bendros 2014–2020 m. VP investicijos reikšmingai prisidėjo prie užimtumo lygio didinimo – investicijų įgyvendinimo laikotarpiu (2014–2023 m.) ES investicijos sukūrė vidutiniškai 28 tūkst. naujų darbo vietų kasmet, o VP įgyvendinimui pasibaigus iki pat 2035 m. dėl tęstinio investicijų poveikio toliau bus išsaugoma apie 2 tūkst. darbo vietų kasmet, palyginti su scenarijumi be investicijų. Nedarbo lygis investicijų įgyvendinimo laikotarpiu (2014–2023 m.) dėl investicijų, tikėtina, buvo vidutiniškai 1,89 proc. punktais mažesnis, o 2014–2035 m. laikotarpiu bus vidutiniškai 0,14 proc. punktais mažesnis kasmet. Taip pat prognozuota, kad VP įgyvendinimas suteikia postūmį ir atlyginimų augimui (darbo užmokesčio lygiui) šalyje, kuris dėl investicijų įgyvendinimo 2014–2020 m. kasmet buvo vidutiniškai 4,63 proc. aukštesnis, o intervencijų įgyvendinimui pasibaigus, vidutinis kasmetinis poveikis darbo užmokesčio lygiui išliks aukštas ir, tikėtina, sieks 1,15 procento. Teigiamą VP poveikį užimtumo lygiui indikuoja ir kiti atlikti vertinimai²⁴.

Detaliau analizuojant konkrečias VP intervencijas, galima išskirti jų indėlį į atskirų socialinių grupių užimtumo gerinimą, taip pat intencijas bendrai gerinti švietimo kokybę ir prisidėti prie geresnio bendro šalies gyventojų įgūdžių lygio ir, atitinkamai, geresnių kokybiško užimtumo perspektyvų.

Siekiant geresnės **jaunimo integracijos į darbo rinką**, strategijos „Europa 2020“ dokumentuose akcentuojamas geresnis įgyjamų kvalifikacijų pritaikymas darbo rinkos poreikiams, o labiausiai nuo darbo rinkos nutolusiems asmenims taikytinos ir pagalbos integruojantis priemonės. Šiuo aspektu 2014–2020 m. investiciniu laikotarpiu tiesioginį poveikį turėjo ankstyvosios intervencijos ir jaunimo aktyvinimo paslaugos, finansuotos siekiant stiprinti NEET jaunimo išitraukimą į užimtumą (darbo rinką, švietimo sistemą) (7.4.1 konkretus uždavinys). Intervencijose dalyvavo apie 80 tūkst. asmenų, iš kurių 53 proc. pradėjo dirbti ir dirba 6 mėn. po intervencijos, 11 proc. pradėjo dirbti savarankiškai. Šie rezultatai pasiekti derinant kompetencijų ugdymo, socialinės ir susijusios pagalbos bei darbo įgūdžių lavinimo, pagalbos įsidarbinant (subsidiuojant darbo vietas) veiklas.

Tikslas sudaryti sąlygas **reikiamų įgūdžių įgyti bet kuriame gyvenimo etape** geriausiai realizuotas įgyvendinant aktyvios darbo rinkos politikos (ADRP) priemonės, skirtas darbo neturintiems asmenims: profesinio mokymo, neformaliojo švietimo, profesinio orientavimo, darbo įgūdžių įgijimo veiklose dalyvavo daugiau kaip 75 tūkst. bedarbių (7.3.1 konkretus uždavinys). Tuo tarpu švietimo srities priemonės daugiausia buvo nukreiptos į formaliojo švietimo paslaugų kokybės gerinimą bei švietimo ir studijų įstaigų personalo kompetencijų ugdymą. Bendrai suaugusių asmenų dalyvavimui mokymosi visą gyvenimą veiklose, neformaliojo švietimo programose 2014–2020 m. investiciniu laikotarpiu skirtas sąlyginai nedidelis dėmesys. Iš įgyvendintų priemonių teigiamą poveikį gerinant suaugusiųjų mokymosi sąlygas turėtų turėti parengtos naujos ar atnaujintos neformaliojo profesinio mokymo programos, rengti andragogai (9.4.2 konkretus uždavinys), tačiau šio poveikio mastas priklausys nuo to, kaip seksis šias programas įgyvendinti praktikoje. Konkrečiose pagal VP finansuotose mokymo(si) veiklose, be jau minėtų pedagogų ir kitų švietimo ir studijų institucijų darbuotojų, taip pat dalyvavo įvairių kitų viešąsias ar administracines paslaugas teikiančių įstaigų ir institucijų atstovai (asmens sveikatos priežiūros, socialinių paslaugų ir kt. specialistai, valstybės institucijų ir įstaigų personalas). Tuo tarpu kitiems suaugusiems asmenims (ne bedarbiams ir ne viešojo sektoriaus įstaigų ir institucijų personalui) tiesioginių mokymo veiklų, sietinų su darbo rinkai reikiamų įgūdžių, bendrųjų ir pagrindinių kompetencijų įgijimu, organizuota

²³ ES investicijų poveikio Lietuvos makroekonominiams rodikliams ir atskiriems ūkio sektoriams vertinimas, FM užsakymu atliko UAB „BGI Consulting“, 2022 m. Prieiga internete: <https://2014.esinvesticijos.lt/lt/dokumentai/es-investiciju-poveikio-lietuvos-makroekonominiams-rodikliams-ir-atskiriems-ukio-sektoriams-vertinimas>.

²⁴ Ūkio ministerijos kompetencijai priskirtų, bendrai finansuojamų iš Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšų, ekonomikos sektorių būklės pokyčių vertinimas, EIM užsakymu atliko UAB „BGI Consulting“, 2017 m. Prieiga internete: <https://2014.esinvesticijos.lt/lt/dokumentai/ukio-ministerijos-kompetencijai-priskirtu-bendrai-finansuojamu-is-europos-sajungos-strukturiniu-fondu-lesu-ekonomikos-sektoriu-bukles-pokyciu-vertinimas>.

mažai. Verslo įmonių darbuotojams organizuoti mokymai labiausiai sieti su konkrečius įmonės poreikius atitinkančių kompetencijų lavinimu.

Užimtumo lygis priklauso ir nuo esamų sąlygų **derinti šeimos ir darbo įsipareigojimus**. Vienas iš pagrindinių trukdžių dalyvauti darbo rinkoje daliai to norinčių asmenų – šeimos narių priežiūrai reikalingas laikas. 2014–2020 m. investiciniu laikotarpiu šiems poreikiams spręsti skirtas gana platus dėmesys, investuojant į geresnį ikimokyklinio ugdymo prieinamumą (9.1.3 konkretus uždavinys), vyresnio amžiaus asmenų ir asmenų su negalia socialinės globos ir slaugos paslaugų namuose teikimą (8.4.1 konkretus uždavinys), pasiruošimą teikti ambulatorinės slaugos namuose paslaugas (8.4.2 konkretus uždavinys), nestacionarių dienos paslaugų asmenims su negalia infrastruktūros plėtrą (8.1.1 konkretus uždavinys).

Siekiant pagerinti vaikų priežiūros paslaugų prieinamumą, investicijos skirtos ne tik ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo įstaigų atnaujinimui, bet ir jų plėtrai. Pirmiausia didžiuosiuose miestuose, taip pat kai kuriuose mažesniuose miestuose sukurti papildomi vaikų ugdymo pajėgumai (iki 2023 m. pabaigos planuojama pasiekti beveik 2,5 tūkst. naujų vietų, iš jų Vilniaus mieste – 630, Kauno mieste – 136, Klaipėdos mieste – 95). Šios investicijos yra itin svarbios, kadangi šalyje vis dar egzistuoja vietų ikimokyklinio ugdymo įstaigose trūkumo problema, ypač didžiuosiuose miestuose, kur 2021 m. fiksuota daugiau kaip 2,5 proc. nepatenkintų tėvų prašymų ugdyti jų vaikus ikimokyklinio ugdymo įstaigose²⁵. Tai sudaro gana didelį trūkstamų vietų skaičių, kadangi trijuose didžiuosiuose miestuose gyvena apie 44 proc. visų šalies 0–5 metų vaikų ir miestuose fiksuojama didžiausia ikimokyklinio ugdymo aprėptis.

Integralią pagalbą namuose, apimančią socialinės globos ir slaugos paslaugas, teikiamas asmens namuose, gavo kiek daugiau kaip 6100 asmenų (šeimų). Šis paslaugų gavėjų skaičius, palyginti su egzistuojančiu poreikiu, yra sąlyginai nedidelis, tačiau įgyvendintos intervencijos buvo ne tik individualizuotos ir pritaikytos prie konkrečių paslaugų gavėjų poreikių, bet ir, kartu su sveikatos apsaugos srityje vykdytomis pasiruošimo teikti ambulatorinės slaugos paslaugas namuose veiklomis, tapo svarbiu postūmiu nacionaliniu lygiu iš esmės stiprinti pagalbą namuose paslaugas ir tokiu būdu ne tik suteikti galimybių savarankiškumą praradusiems, sergantiems asmenims ilgiau išbūti namuose, bet ir sudaryti geresnes sąlygas šeimos nariams derinti priežiūrą ir kitus įsipareigojimus.

Geresnes galimybes įsitraukti į darbo rinką sudarys ir 2014–2020 m. laikotarpiu plėtota nestacionarių dienos paslaugų infrastruktūra asmenims su fizine negalia (sukurta per 260 naujų vietų), kompleksinių dienos paslaugų vaikams su negalia infrastruktūra (sukurta apie 600 naujų vietų).

Strategijos „Europa 2020“ dokumentuose akcentuotas poreikis **užtikrinti gyventojų judumą, gerinant regionų pasiekiamumą**. Nors 2014–2020 m. buvo investuojama į vietinių kelių vystymą (6.2.1 prioritetą), šios investicijos labiau susijusios su vietinių kelių kokybės gerinimu, tačiau faktiškai neprišieda ar labai mažai prisideda sprendžiant atokesnių vietovių pasiekiamumo, ypač viešojo transportu, problemas, kurios riboja ten gyvenančių asmenų užimtumo ir kitas galimybes. Dėl mažo gyventojų skaičiaus ir tankio tradiciniai sprendimai daugeliu atvejų negalimi, todėl reikalingi inovatyvūs, individualizuoti sprendimai. Vienas iš individualizuotų sprendimų, taikomų didinant įsidarbinimo galimybes, – kelionės išlaidų finansavimas (7.3.1 konkretus uždavinys). Visgi ši priemonė taikoma ribotam spektrui asmenų (įsidarbinusiems, stažuotėse dalyvaujantiems bedarbiams) ir ribotą laiką (iki 4 mėn.), todėl jos poveikis bendrai darbuotojų judumo situacijai šalyje menkas.

Vienas iš esminių užimtumą mažinančių problemų – **nepakankama pažeidžiamų ir palankių sąlygų neturinčių grupių integracija į darbo rinką**, kuriai spręsti įgyvendintos intervencijos, kuriose derintos

²⁵ A. Kalvaitis, G. Dubonikas, S. Valavičiūtė *Ikimokyklinio ugdymo infrastruktūros plėtros Lietuvos savivaldybėse galimybių studija*, Nacionalinė švietimo agentūra, 2022.

psichologinės ir socialinės reabilitacijos, motyvavimo, praktinių įgūdžių įgijimo ir pagalbos įsidarbinant paslaugos, subsidijuotos darbo vietos (8.3.1 konkretus uždavinys). Pagalba teikta per 13 tūkst. socialinę riziką, socialinę atskirtį patiriančių ir (ar) socialiai pažeidžiamų asmenų. ES fondų investicijos bent jau trumpuoju laikotarpiu prisidėjo prie šių grupių užimtumo gerėjimo, kadangi po intervencijų beveik 59 proc. projektų dalyvių pradėjo ieškoti darbo, dirbti ar mokytis. Intervencijų indėlis bendrai šalies mastu gerinant pažeidžiamų asmenų integraciją į darbo rinką svarbus, tačiau ribotos apimties, kadangi intervencijose dalyvavo ir po jų įsidarbino santykinai nedidelė dalis visos tikslinės grupės (skaičiuojant vien asmenis su negalia, 2019 m. šalyje buvo 158 tūkst. darbingo amžiaus asmenų su negalia, iš kurių dirbo 29 proc.²⁶). Be to, žiūrint toliau į ateitį, intervencijų tęstinio poveikio potencialą mažina tai, kad jos neprisidėjo prie ryškesnių sisteminių pokyčių. Tvaresnis ilgalaikis poveikis tikėtinas gerinant asmenų su proto ir (ar) psichine negalia integraciją į darbo rinką, kadangi investicijos skirtos plėtoti naujas paslaugas – socialinių dirbtuvių, įdarbinimo su pagalba, pagalbos priimančiąsias sprendimus – ir jų teikimui reikalingą infrastruktūrą (8.1.1., 8.4.1 konkretūs uždaviniai).

Senėjant visuomenei, strategijos „Europa 2020“ dokumentuose akcentuojamas poreikis sudaryti sąlygas, kuriomis **vyresnio amžiaus darbuotojai ilgiau liktų darbo rinkoje**. Vyresnio amžiaus asmenų užimtumas įvairiais aspektais remtas 2014–2020 m. investiciniu laikotarpiu, tiek išskiriant vyresnio amžiaus bedarbius (vyresni kaip 54 metų asmenys) kaip atskirai remiamą tikslinę grupę bendrose nedarbo problemas sprendžiančiose Užimtumo tarnybos įgyvendinamose priemonėse (7.3.1 konkretus uždavinys), tiek ir šiai grupei skirtose intervencijose, labiau orientuotose į užimtumą dalyvaujant savanoriškose, daugiausia nevyriausybinėse organizacijose įgyvendintose veiklose (8.3.2 konkretus uždavinys). Vyresnio amžiaus bedarbiams skirtos priemonės pasiekė savo tikslus – dėl įgyvendintų intervencijų ir dėl palankios situacijos darbo rinkoje pradėjo dirbti kiek daugiau kaip 62 proc. intervencijose dalyvavusių vyresnio amžiaus asmenų. Tuo tarpu pasiektas vyresnio amžiaus asmenų dalyvavimo savanoriškoje veikloje aktyvumas, palyginti su intervencijų pradžioje planuotais 10 proc., gana nemažas (16–18 proc.), tačiau gerokai atsilieka nuo pagal bendruomenių inicijuotas vietas veiklos mechanizmą finansuotų veiklų, kurios daug labiau suaktyvino bendruomenės narių įsitraukimą į savanoriškas veiklas.

Svarbi kliūtis, ypač vyresnio amžiaus asmenims, įsitraukti į darbo rinką – skaitmeninis raštingumas. Strategijoje „Europa 2020“ keliamas tikslas skatinti **skaitmeninį raštingumą ir įgūdžius**, užtikrinti **interneto prieinamumą**. Gerinant skaitmeninį raštingumą ir interneto prieinamumą, 2014–2020 m. investicijos skirtos jau ilgą laiką veikiančios viešųjų interneto prieigos taškų infrastruktūros šalies bibliotekose atnaujinimui, bendruomeninių resursų pasitelkimui, teikiant pagalbą asmenims, norintiems pradėti naudotis skaitmeniniais resursais (2.2.2 konkretus uždavinys). Egzistuojančios ir tikslinių grupių jau seniai naudojamos, pažįstamos infrastruktūros atnaujinimas prisidės prie paslaugų naujiems ar nepatyrusiems IRT naudotojams teikimo. Kita vertus, neišplečiant viešųjų prieigos taškų ir konsultacijų į kitas vietas, gali likti nepasiektos kai kurios tikslinės grupės (pavyzdžiui, asmenys su negalia, kiti socialiai pažeidžiami asmenys), kurias svarbu supažindinti su IRT technologijų galimybėmis ir paskatinti jas naudoti siekiant gauti paslaugas, lavinti įgūdžius, būti užimtiems.

Kita vertus, užimtumo lygis priklauso ir nuo bendros ekonominės situacijos bei **naujų darbo vietų kūrimo**. Kaip jau minėta, skaičiuojama, kad 2014–2020 m. laikotarpio ES investicijos kasmet sukūrė vidutiniškai 28 tūkst. naujų darbo vietų, o dėl tęstinio investicijų poveikio iki 2035 m. toliau bus išsaugoma apie 2 tūkst. darbo vietų kasmet, palyginti su scenarijumi be investicijų²⁷. Prie šių rezultatų pastebimai prisidėjo VP

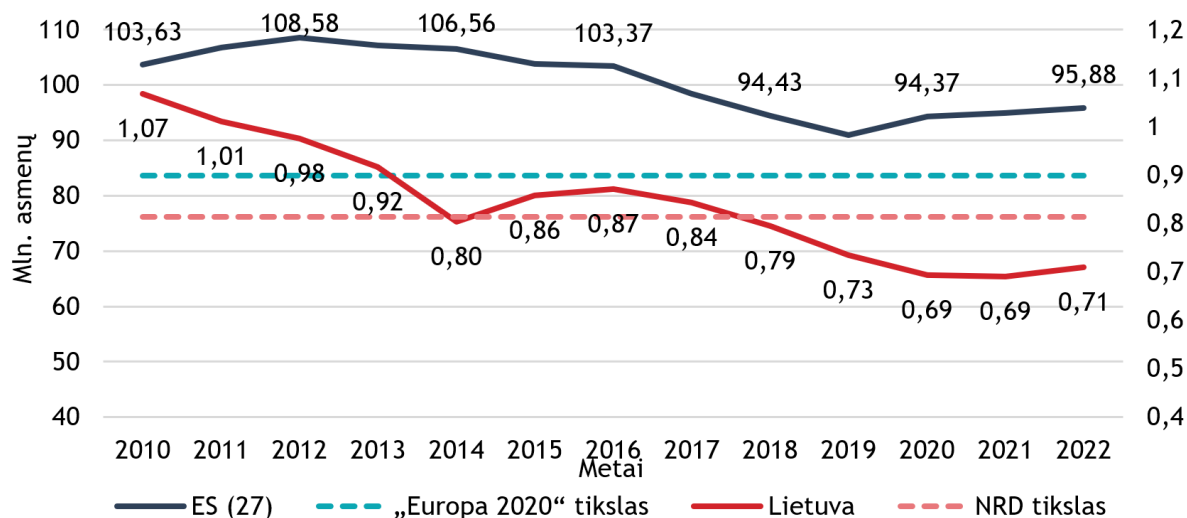
²⁶ Valstybės kontrolės (VK) duomenimis

²⁷ ES investicijų poveikio Lietuvos makroekonominiams rodikliams ir atskiriems ūkio sektoriams vertinimas, FM užsakymu atliko UAB „BGI Consulting“, 2022 m. Prieiga internete: <https://2014.esinvesticijos.lt/lt/dokumentai/es-investiciju-poveikio-lietuovs-makroekonominiams-rodikliams-ir-atskiriems-ukio-sektoriams-vertinimas>.

investicijos, skirtos MVĮ steigimui, produktyvumo, tarptautiškumo didinimui (3.1.1, 3.2.1, 3.3.1 konkretūs uždaviniai).

SKURDO MAŽINIMAS

Strategijoje „Europa 2020“ numatyta bent 20 mln. sumažinti skurdžiai gyvenančių ir socialiai atskirtų asmenų arba asmenų, kuriems tai gresia, skaičių, kad 2020 m. jis neviršytų 83,63 mln., o Lietuvos NRD ši skaičių išsipareigota sumažinti bent 170 tūkst., kad 2020 m. jis neviršytų 814 tūkst. asmenų. Analizuojamu laikotarpiu išsikelta tikslą Lietuvai pavyko pasiekti – skurdą arba socialinę atskirtį patiriančių asmenų šalyje sumažėjo net 380 tūkst. (nuo 1,07 mln. 2010 m. iki 690 tūkst. 2020 m.), taigi siektina reikšmė buvo viršyta apytiksliai 120 tūkst. asmenų. Visgi ES lygmeniu užsibrėžto tikslo pasiekti nepavyko – tuo pačiu laikotarpiu skurdą ar socialinę atskirtį patiriančių asmenų sumažėjo tik 9,26 mln. (nuo 103,63 mln. 2010 m. iki 94,37 mln. 2020 m.) (žr. 8 paveikslą).

8 PAVEIKSLAS. GYVENTOJŲ, PATIRIANČIŲ SKURDO RIZIKĄ AR SOCIALINĘ ATSKIRTĮ, SKAIČIUS, MLN. ASMENŲ (2010–2022 M.)

Šaltinis: sudaryta „BGI Consulting“ remiantis EUROSTAT duomenimis

Svarbu pažymėti, kad nors skurdo rizikos lygis išlieka gana aukštas (2020 m. siekė 20,9 proc. ir, palyginti su 2016 m., sumažėjo tik 1 proc. punktu), absoliutaus skurdo lygis šalyje stipriai mažėja – 2016–2020 m. laikotarpiu absoliutaus skurdo lygis sumažėjo daugiau kaip tris kartus (nuo 15,8 proc. 2016 m. iki 5,1 proc. 2020 m.)²⁸.

Kaip pažymima tarpiniame VP vertinime, Lietuvos išsikeltas tikslas sumažinti skurdo riziką ar socialinę atskirtį patiriančių asmenų skaičių iki 814 tūkst. nebuvo pakankamai ambicingas, kadangi apėmė tik 10,5 proc. nuo visų šalies skurstančiųjų, be to, dėl demografinių pokyčių (2010–2020 m. Lietuvos populiacija sumažėjo beveik 350 tūkst. gyventojų) tapo dar lengviau pasiekiamas²⁹. Atitinkamai, minėtame

²⁸ Skurdas ir socialinė atskirtis 2021, Nacionalinis skurdo mažinimo organizacijų tinklas, 2021 m. Prieiga internete: <https://www.smtinklas.lt/wp-content/uploads/simple-file-list/Metin%C4%97-skurdo-ir-socialin%C4%97s-atskirties-ap%C5%BEvalga/Skurdas-ir-socialin%C4%97-atskirtis-Lietuvoje-2021.pdf>

²⁹ 2014–2020 m. Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programos tarpinis vertinimas. Veiksmų programos pažangos vertinimo galutinė ataskaita, FM užsakymu atliko UAB „ESTEP Vilnius“ ir UAB „Visionary Analytics“, 2019 m. Prieiga internete: <https://2014.esinvesticijos.lt/lt/dokumentai/2014-2020-m-europos-sajungos-fondu-investiciju-veiksmu-programos-tarpinis-vertinimas>

vertinime VP indėlis į strateginio tikslo pasiekimą laikomas menku, lyginant su demografinių pokyčių bei ekonominės šalies raidos įtaka.

Visgi, atsižvelgiant į tai, jog demografinė situacija šalyje nuo 2019 m. stabilizavosi ir netgi gerėjo, o gyventojų, patiriančių skurdo riziką ar socialinę atskirtį, skaičius ir toliau (po 2018 m.) mažėjo, tikėtina, rodo stabilesnius teigiamus pokyčius, kurie, žinoma, labai priklauso nuo valstybės politikos pensijų ir išmokų klausimais – pastaraisiais metais prie skurdo mažėjimo prisidėjo pensijų indeksavimas (didžiausias skurdo rizikos lygis yra pensinio amžiaus asmenų grupėje), valstybės remiamų pajamų didėjimas, universali išmoka vaikui, palankesnės sąlygos gauti būsto šildymo kompensacijas ir kt. Manytina, kad skurdo mažinimą paskatino ir užimtumo lygio kilimas, prie kurio, ypač gerinant socialiai pažeidžiamų grupių, bedarbių integraciją į darbo rinką, tam tikra apimtimi prisidėjo ir 2014–2020 m. investicijos (detaliai aptarta anksčiau). VP intervencijų poveikis skurdo mažinimui ateityje taip pat turėtų pasireikšti ir dėl investicijų į sritis, kurios ilgalaikėje perspektyvoje didina žmonių gebėjimus, savarankiškumą, leidžia geriau išnaudoti asmeninį potencialą. Strategijoje „Europa 2020“ ir ją lydinčiuose dokumentuose skurdas suvokiamas plačiai, neapsiribojant vien finansiniais asmenų (šeimų) resursais, bet taip pat atsižvelgiant į būtinausių paslaugų prieinamumą, dalyvavimo visuomeniniame gyvenime galimybes ir panašius aspektus. Atitinkamai, siekiant mažinti skurdą, be prie užimtumo didinimo tikslo aptartų krypčių, taip pat išskiriami su gyventojų švietimu, sveikata, socialine įtrauktimi susiję uždaviniai.

Viena iš sąlygų, su kuriomis strategijoje „Europa 2020“ siejamas skurdo mažinimas, yra galimybės **visiems gauti kokybiškas sveikatos priežiūros paslaugas**, orientuojantis į novatoriškus sprendimus ir personalizuotų paslaugų prieinamumą. 2014–2020 m. investiciniu laikotarpiu VP investicijos į sveikatos sektorių (8.1.3 ir 8.4.2 konkretūs uždaviniai) buvo koncentruotos į respublikos lygmens gydymo įstaigas, kuriose paslaugos teikiamos visiems šalies gyventojams. Taip pat investuota į su skubia pagalba susijusią įrangą regionų lygmens ligoninėse (insulto gydymo centrai), telemedicinos paslaugų plėtrą rajonų lygmens ligoninėse (skubi pagalba kraujotakos sistemos ligų, traumų atvejais), greitosios medicinos pagalbos parko atnaujinimą, siekiant sudaryti sąlygas visiems šalies gyventojams, nepriklausomai nuo jų gyvenamosios vietos, gauti kokybišką pagalbą per tam tikrą nustatytą laiką. Investicijų gavo didelis skaičius pirminės ambulatorinės paslaugas teikiančių asmens sveikatos priežiūros įstaigų (ASPI), kurios bendrai aptarnauja kiek daugiau kaip pusę šalies gyventojų. Kiekvienai šių ASPI tekusių investicijų apimtis nėra didelė, tačiau atnaujinta būtinausia diagnostinė įranga, taip pat automobiliai, skirti pacientams lankyti namuose, prisidės gerinant šeimos gydytojų paslaugų kokybę ir prieinamumą. Kol kas tik kaip bandomieji projektai, tačiau pradėtos teikti asmenims su sunkia negalia ypač aktualios mobilios odontologinės paslaugos namuose, ieškoma optimalių būdų pagerinti poliligotų pacientų kasdieninės priežiūros kokybę ir pan. Kita vertus, 2014–2020 m. investiciniu laikotarpiu mažai dėmesio skirta paslaugų kokybės gerinimui antrinio lygmens ASPI, esančiuose regionuose, nepavyko visa apimtimi įgyvendinti atrankinės patikros programų koordinavimo centrų, kurie visoje šalyje turėtų užtikrinti tolygesnį gyventojų informavimą ir dalyvavimą onkologinių ligų prevencijos programose, veiklos. Galiausiai ES fondų investicijų į sveikatos apsaugą poveikis labai priklausys nuo nacionaliniu mastu įgyvendinamų pertvarkų sėkmės: nuo to, kaip efektyviai bus naudojama įsigyta įranga, koordinuojamas pacientų srautas skirtingo lygio paslaugas teikiančiuose ASPI, trumpinamas gydytojų konsultacijų laukimo laikas.

Siekiant mažinti skurdo problemą didinančius nepatenkintus įvairių grupių socialinius poreikius, strategijos „Europa 2020“ dokumentuose skatinama, **pasitelkiant nevyriausybinių sektorių ir verslą**, ieškoti inovatyvių ir individualizuotų sprendimų. Lietuvoje, 2014–2020 m. investiciniu laikotarpiu, ypač socialinių paslaugų srityje, nevyriausybinių sektoriaus įtraukimas intensyvėjo. Teikiant kai kurias paslaugas, pavyzdžiui, bendruomeniniuose šeimos namuose, savivaldybių administracijos privaloma tvarka turėjo įtraukti ir nevyriausybines organizacijas, tokiu būdu skatindamos ne tik (atsitiktinio) paslaugų pirkimo, bet ir ilgalaikio bendradarbiavimo santykius tarp biudžetinių įstaigų ir nevyriausybinių organizacijų, organizuojant ir teikiant socialines paslaugas konkrečiose vietovėse. Šis bendradarbiavimas ne vienoje savivaldybėje tęsiasi ir pasibaigus ES fondų intervencijoms. Tradiciškai nevyriausybinių

sektorius organizacijos pasitelktos teikiant paslaugas asmenims su negalia, įvairias socialines rizikas patiriantiems asmenims. Be to, pradėjus įgyvendinti bendruomenės inicijuotos vietos plėtros metodą ir dalį ES fondų lėšų paskirsčius kartu su įvairių miestų bendruomenėmis, labai padaugėjo vietos iniciatyvų, kurios, kaip rodo rezultatai, buvo itin sėkmingos tokiose srityse kaip bendruomenės narių įtraukimas į savanoriškas veiklas, taip pat ir teikiant socialines ar susijusias paslaugas savo bendruomenės nariams. Kita vertus, sveikatos apsaugos srityje nevyriausybinių sektoriaus ar verslo įtraukimas dar yra itin ribotas ir absoliuti dauguma veiklų, net ir susijusių su visuomenės sveikatos priežiūra, įgyvendinamos biudžetinių įstaigų ar savivaldybių, valstybės įsteigtų viešųjų įstaigų pajėgomis.

Siekiant gerinti vienos iš labiausiai skurdo riziką patiriančių grupių – senyvo amžiaus asmenų – gyvenimo kokybę, strategijos „Europa 2020“ dokumentuose skatinama palaikyti **aktyvų senėjimą**, taikyti inovatyvias priemones, padedančias vyresniems žmonėms užtikrinti nepriklausomą ir aktyvų socialinį gyvenimą. Be iniciatyvų, kuriomis buvo skatinamas vyresnio amžiaus asmenų įsitraukimas į bendruomenines veiklas (8.6.1 konkretus uždavinys), kitas savanoriškas veiklas (8.3.2 konkretus uždavinys), 2014–2020 m. investiciniu laikotarpiu visose savivaldybėse įgyvendintos gana plataus spektro sveikos gyvensenos ir sveiko senėjimo iniciatyvos (8.4.2 konkretus uždavinys). Įvairiose paskaitose ir praktiniuose sveikos mitybos, fizinio aktyvumo, emocinės sveikatos gerinimo užsiėmimuose dalyvavo apie 140 tūkst. asmenų (visų amžiaus grupių, prioritetą atskirose veiklose teikiant vaikams ir vyresnio amžiaus asmenims). Visų šių priemonių aprėptis plačios tikslinės grupės atžvilgiu nėra didelė, todėl tiesioginio pokyčio visai populiacijai trumpuoju laikotarpiu nesijaučia, tačiau tokių vyresnio amžiaus asmenų aktyvinimo veiklų įgyvendinimas yra svarbus postūmis ateityje plėsti vyresnio amžiaus asmenų integracijos ir jų potencialo išnaudojimo iniciatyvas.

Skurdo mažinimo tikslai glaudžiai susiję ir su **teisės į paramą aprūpinant būstu** įgyvendinimu. Socialinio būsto prieinamumo problema Lietuvoje gana aktuali – socialinio būsto laukiančių asmenų (šeimų) skaičius nuo 2016 m. yra daugmaž stabilus ir kiekvienais metais svyruoja nuo 8 iki 10 tūkst. asmenų (šeimų). 2014–2020 m. laikotarpiu investicijos į socialinio būsto fondą leido papildyti daugiau kaip 2 tūkst. būstų visoje šalyje ir bent dalinai sumažinti nepatenkintą socialinio būsto poreikį. Tai atsispindi ir būsto prieinamumo statistikoje – asmenų (šeimų), kuriems išnuomotas socialinis būstas, dalis nuo visų socialinio būsto laukiančių asmenų (šeimų) visu investiciniu laikotarpiu nuosekliai didėjo (nuo 17 proc. 2017 m. iki 32,1 proc. 2022 m.).

APIBENDRINIMAS

2014–2020 m. intervencijos skatinant integruotą augimą atitiko daugelį strategijoje „Europa 2020“ ir ją lydinčiuose dokumentuose numatytų aktualių investavimo kryptų. Dalis įgyvendintų priemonių labiau orientuotos į gana greitą poveikį užimtumo didėjimui ir skurdo mažėjimui: tai įvairioms socialiai pažeidžiamoms grupėms pritaikytos užimtumo ir integracijos į darbo rinką priemonės, darbo ieškančių ar pradėjusių dirbti bedarbių judumo priemonių įgyvendinimas, vaikų priežiūros paslaugų prieinamumo gerinimas. Dauguma šių intervencijų, išskyrus investicijas į vaikų priežiūros, asmenų su proto ir (ar) psichine negalia užimtumo infrastruktūrą, poveikis pasireiškia iš esmės tik konkrečių intervencijose dalyvavusių asmenų atžvilgiu.

Platesnis, į ilgesnę perspektyvą orientuotas, taip pat ir tvaresnis investicijų poveikis užimtumo didėjimui ir skurdo mažėjimui prognozuojamas srityse, kuriose intervencijos paskatino sisteminius pokyčius. 2014–2020 m. investiciniu laikotarpiu atsirado glaudesnis nevyriausybinių sektoriaus įtraukimas sprendžiant aktualiausias socialines problemas (nors bendradarbiavimo su nevyriausybėmis organizacijomis ir kitais partneriais vis dar stokojama sveikatos srityje), atskirai išskiriant bendruomeninių organizacijų vaidmens, sprendžiant vietos gyventojų socialinės integracijos poreikius, stiprėjimą. Dalis intervencijų, nors jų matomas rezultatas buvo konkrečioms tikslinėms grupėms suteiktos paslaugos, papildomai leido sukurti ir išbandyti naujus, inovatyvius paslaugų teikimo modelius (derinant socialines ir sveikatos priežiūros paslaugas integralios pagalbos namuose atveju, per telemedicinos plėtrą gerinant rajonų lygmens ASP)

teikiamas paslaugas, odontologines paslaugas asmenims su sunkia negalia teikiant namuose ir pan.). Jeigu šios naujos formos ir turinio paslaugos bus pradėtos teikti visos šalies mastu, tai pastebimai gerins su įvairiais sunkumais susiduriančių grupių padėtį, mažins neigiamą prastos asmeninės finansinės padėties poveikį asmens gyvenimo kokybei ir sveikatai.

2.3 TAUSIU IŠTEKLIŲ NAUDOJIMU PAREMTAS AUGIMAS

Strategijoje „Europa 2020“ tausiu išteklių naudojimu paremtas augimas siejamas su „tausiau išteklius naudojančio, ekologiškesnio ir konkurencingesnio ūkio“ skatinimu.

Tvaraus augimo raidą atspindi trys pagrindiniai tikslai (rodikliai):

- atsinaujinančių energijos išteklių (AEI) dalį 2020 metais padidinti iki 20 proc. bendrai suvartojamos energijos;
- iki 2020 metų suvartoti 20 proc. mažiau galutinės energijos, negu suvartota 2009 metais;
- iki 2020 metų 20 proc. sumažinti šiltnamio efektą sukeliančių dujų (ŠESD) kiekį, palyginti su 1990 metų lygiu, o ES prekybos apyvartiniais taršos leidimais sistemoje nedalyvaujančiuose sektoriuose šį kiekį sumažinti 10 proc., palyginti su 2005 metais.

Daugeliu atvejų šie tikslai yra tarpusavyje susiję, kadangi, diegiant AEI pajėgumus, mažinamas iškastinio kuro vartojimas, o tai lemia ir mažėjantį ŠESD emisijų kiekį. Tuo tarpu, vykdant infrastruktūros modernizavimą siekiant didesnio energijos vartojimo efektyvumo, kartu sumažėja ir ŠESD kiekis, nes suvartojama mažiau energijos, o atnaujinama infrastruktūra neretai inkorporuoja ir AEI pajėgumus arba sudaro tam sąlygas. Lietuvos atveju veiksmingas būdas mažinti energijos suvartojimą yra pastatų ir infrastruktūros modernizacija, kadangi didžiausias potencialas energijos vartojimo mažinimui egzistuoja pastatų sektoriuje. Tuo tarpu ŠESD kiekio mažinimo potencialas labiausiai priklauso nuo intervencijų transporto ir energetikos sektoriuose, kurie kartu išmeta didžiąją dalį visų ŠESD šalyje³⁰.

Pagrindiniame strategijos „Europa 2020“ dokumente ir jį lydinčiose pavyzdinėse iniciatyvose išskirtos esminės sritys, kuriose reikalingi pokyčiai siekiant tvaraus augimo: darbo našumas ir tarptautinis konkurencingumas, ekologiškų technologijų rinka ir tausius išteklių naudojimas, išmetamųjų teršalų kiekio mažinimas, atsparumas klimato kaitos keliamiems pavojams, energijos iš atsinaujinančių išteklių plėtra bei energetinio saugumo didinimas.

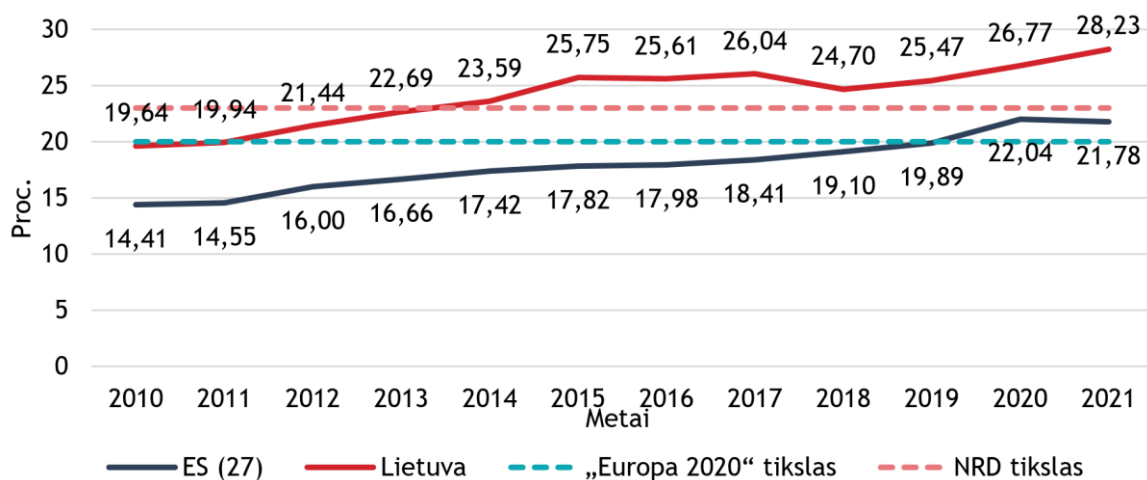
Kalbant apie pokyčius šiose srityse, pabrėžiamas išipareigojimų vykdymas, siekiant didžiausios naudos ir patiriant mažiausias išlaidas, skleidžiant technologines inovacijas, o ekonominį augimą atsiejant nuo energijos vartojimo.

Pagrindinės investicijos, siekiant tvaraus augimo, suplanuotos ir įgyvendintos pagal VP 4 prioritetą bei dalis jų tęstos įgyvendinant VP 13 prioriteto veiklas. Prie pagrindinių šios strateginės krypties tikslų mažesne apimtimi prisidėjo ir VP 3 prioriteto investicijos, skirtos ekoinovacijų ir kitų efektyviai išteklius naudojančių technologijų plėtrai versle, pavienės investicijos, prisidedančios prie tvaraus augimo, įgyvendintos ir pagal kitus prioritetus (VP 5, 6, 10 prioritetai).

³⁰ Remiantis AM pateikiama informacija. Prieiga internete: <https://am.lrv.lt/lt/veiklos-sritys-1/klimato-kaita/sesd-apskaitos-ir-prognoziu-ataskaitos-nacionaliniai-pranesimai>.

ATSINAUJINANČIŲ ENERGIJOS IŠTEKLIŲ (AEI) PLĖTRA

AEI gamybos ir naudojimo plėtra yra būtina, siekiant tiek tausaus bei aplinkai mažiau kenksmingo energetikos sektoriaus, tiek energetinės nepriklausomybės užtikrinimo, todėl vienas pagrindinių nacionalinių ir ES strateginių tikslų yra skatinti AEI naudojimą. Strategijoje „Europa 2020“ užsibrėžta bendrai ES iki 2020 m. AEI dalį, palyginti su bendroju galutiniu suvartojamos energijos kiekiu, padidinti iki 20 proc., o Lietuvos NRD – iki 23 procentų. Numatytus tikslus pavyko pasiekti abiem lygmenimis – nuo laikotarpio pradžios iki 2020 m. AEI dalis, palyginti su bendroju galutiniu suvartojamos energijos kiekiu, ES padidėjo 7,63 proc. punktais (nuo 14,41 proc. 2010 m. iki 22,04 proc. 2020 m.) ir viršijo siektiną reikšmę 2,04 proc. punktais. Lietuvos atveju rodiklis išaugo 7,13 proc. punkto (nuo 19,64 proc. 2010 m. iki 26,77 proc. 2020 m.) ir viršijo siektiną reikšmę 3,77 proc. punktais (žr. 9 paveikslą).

9 PAVEIKSLAS. ATSINAUJINANČIŲ ENERGIJOS IŠTEKLIŲ DALIS NUO BENDRAI SUVARTOJAMOS ENERGIJOS, PROC. (2010–2021 M.)

Šaltinis: sudaryta „BGI Consulting“ remiantis EUROSTAT duomenimis

Lietuvos strateginis AEI tikslas buvo pasiektas jau 2014 m. dėl ankstesnio 2007–2013 m. ES fondų programinio laikotarpio investicijų ir valstybės reguliacinės politikos, nustačiusios patrauklią atsinaujinančių išteklių energijos (AIE) supirkimo kainą. Prie stabilaus tolesnio AEI dalies augimo prisidėjo ir 2014–2020 m. laikotarpio investicijos. Vien dėl Lietuvos Respublikos ekonomikos ir inovacijų ministerijos (EIM) administruojamos ES fondų paramos, skirtos AEI pramonės įmonėse, jos įgyvendinimo metais energijos, pagaminamos iš atsinaujinančių energijos šaltinių, dalies prieaugis siekė iki 0,43 proc. (palyginti su scenarijumi be investicijų), o pasibaigus investicijų įgyvendinimui, tikėtina, prieaugis išliks iki 0,15 proc. (palyginti su scenarijumi be paramos)³¹. Remiantis VP poveikio makroekonominiais šalies rodikliais vertinimo³² rezultatais, 2014–2020 m. ES investicijos energetikos sektoriuje, net ir pasibaigus intervencijų įgyvendinimui, turės ilgalaikį (2024–2035 m.) teigiamą poveikį, kuris prisidės prie aukštesnių darbo užmokesčio, bendrojo vidaus produkto (BVP) ir TUI rodiklių, daugiausia dėl pagerėjusios pasiūlos pusės gamybos veiksnių būklės.

³¹ Ūkio ministerijos kompetencijai priskirtų, bendrai finansuojamų iš Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšų, ekonomikos sektorių būklės pokyčių vertinimas, EIM užsakymu atliko UAB „BGI Consulting“, 2017 m. Prieiga internete: <https://2014.esinvesticijos.lt/lt/dokumentai/ukio-ministerijos-kompetencijai-priskirtu-bendrai-finansuojamu-is-europos-sajungos-strukturiniu-fondu-lesu-ekonomikos-sektoriu-bukles-pokyciu-vertinimas>.

³² ES investicijų poveikio Lietuvos makroekonominiais rodikliais ir atskiriems ūkio sektoriams vertinimas, FM užsakymu atliko UAB „BGI Consulting“, 2022 m. Prieiga internete: <https://2014.esinvesticijos.lt/lt/dokumentai/es-investiciju-poveikio-lietuvos-makroekonominiais-rodikliais-ir-atskiriems-ukio-sektoriams-vertinimas>.

2014–2020 m. laikotarpiu prie AEI plėtros tikslo daugiausia prisidėjo ES investicijos, įgyvendintos pagal VP 4 prioritetą bei tęstos VP 13 prioriteto veiklomis. Analizuojant konkrečias VP intervencijas, galima išskirti jų indėlį į AEI plėtrą pramonės sektoriuje, AIE naudojimo šilumos sektoriuje bei namų ūkiuose skatinimą, taip pat kitas, smulkesnes veiklas, skirtas AIE dalies didėjimui transporto sektoriuje.

Skatinant **AEI plėtrą pramonės sektoriuje**, VP investicijos daugiausia skirtos AEI plėtrai pramonės įmonėse, siekiant sumažinti energijos vartojimo intensyvumą (4.2.1 konkretus uždavinys): pramonės įmonėse atlikti energijos vartojimo auditai bei investuota į AEI naudojančių energijos gamybos pajėgumų įrengimą, naujų AEI efektyvesnio panaudojimo technologijų kūrimą ir diegimą. Įgyvendinant projektus pramonės įmonėse įdiegti papildomi AIE gamybos pajėgumai, planuojama, iš viso sieks daugiau kaip 80 MW. Šie įrengti pajėgumai mažina pramonės įmonių veiklos sąnaudas ir didina jų konkurencingumą, todėl įgyvendintų VP priemonių paklausa buvo didelė. Visgi šių 2014–2020 m. investicijų į AEI plėtrą mastas buvo sąlyginai nedidelis – investicijos pasiekė tik mažiau nei 1 proc. visų pramonės įmonių šalyje (apie 160), o tai greičiausiai rodo, kad bendrai šalyje fiksuojamas energijos suvartojimo pramonėje mažėjimas yra bendras procesas, kuriam 2014–2020 m. ES fondų intervencijos turėjo labai ribotą poveikį.

Reikšmingiausias VP investicijų **poveikis, skatinant AIE naudojimą, stebimas šilumos sektoriuje ir namų ūkiuose** (4.1.1 konkretus uždavinys), kuriuose investuota į didelio naudingumo biokuro kogeneracijos įrenginių atnaujinimą ir įrengimą, biokurą naudojančių šilumos gamybos įrenginių įrengimą, taip pat mažos galios AIE naudojančių elektros energijos gamybos technologijų įrengimą namų ūkiuose. Šiomis intervencijomis planuojama įrengti per 540 MW papildomų AIE gamybos pajėgumų, o tai atitiks apie ketvirtadalį visos šalies elektros energijos gamybos iš AEI pajėgumų 2021 metais. Dalis šių veiklų tęstos ir įgyvendinant VP 13 prioriteto investicijas (13.1.2 konkretus uždavinys), kurių apimtyje planuojama įdiegti dar 150 MW papildomų AIE gamybos pajėgumų. Tačiau pastarųjų intervencijų poveikis atsiskleis tik vėliau, kadangi dalies projektų įgyvendinimas nusikels iki 2026 metų³³.

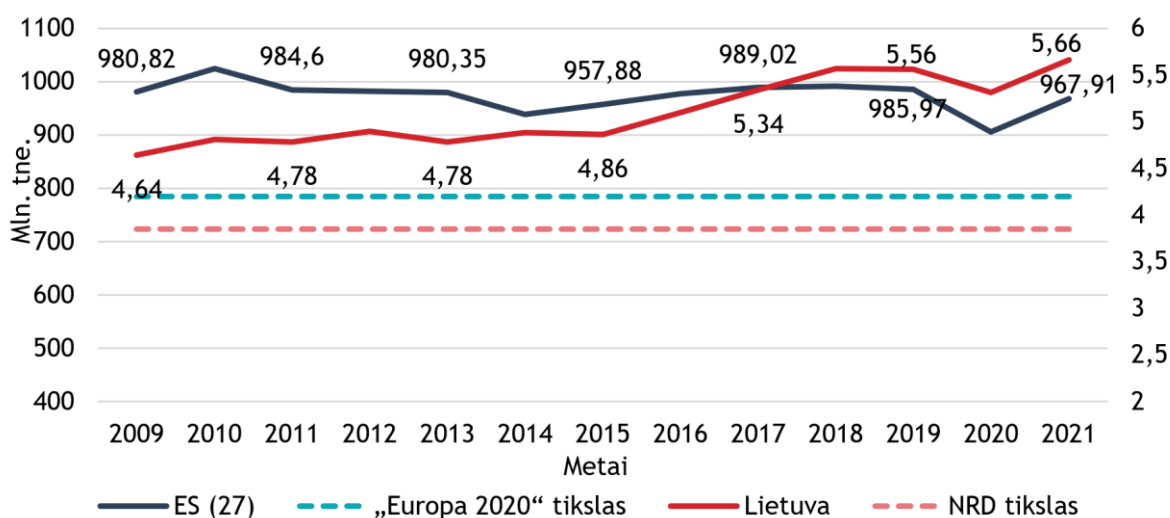
Mažesnės apimties VP investicijos, skirtos AEI plėtrai, taip pat buvo nukreiptos į neefektyviai biomasę naudojančių katilų namų ūkiuose keitimą į AIE naudojančias technologijas (4.3.2 konkretus uždavinys) bei **AEI naudojimo transporte plėtrą** – finansuotas elektromobilių greitojo įkrovimo priėgų įrengimas miestuose bei valstybinės reikšmės keliuose, taip pat iš viso bus įsigyjama beveik 180 nekenksmingų aplinkai viešojo transporto priemonių (4.5.1 konkretus uždavinys).

ENERGIJOS VARTOJIMO EFEKTYVUMO DIDINIMAS

Siekiant užtikrinti tausų išteklių naudojimą bei nepriklausomybę nuo iškastinio kuro, ypač svarbu spręsti energijos vartojimo neefektyvumo problemą. Strategijoje „Europa 2020“ įsipareigota iki 2020 m. suvartoti 20 proc. mažiau galutinės energijos, palyginti su suvartojimu 2009 m. (t. y. sumažinti vartojimą iki 784,66 mln. tne), o atitinkamai Lietuvos NRD – vartojimą sumažinti 17 proc. (iki 3,85 mln. tne). Abiem atvejais užsibrėžtų tikslų pasiekti nepavyko – nuo laikotarpio pradžios iki 2020 m. ES galutinės energijos suvartojimas sumažėjo 74,91 mln. tne (nuo 980,82 iki 905,91 mln. tne) ir tai tebuvo 8 proc. mažiau, nei 2009 m. suvartotas energijos kiekis (žr. 10 paveikslą). Lietuvoje tuo pačiu laikotarpiu šis kiekis netgi padidėjo 0,67 mln. tne (nuo 4,64 mln. tne 2009 m. iki 5,31 mln. tne 2020 m.) ir galutinės energijos suvartojimas, palyginti su 2009 m., padidėjo 14 procentų.

³³ Remiantis EM pateikta informacija.

10 PAVEIKSLAS. GALUTINĖS ENERGIJOS SUVARTOJIMAS, MLN. TNE (2009–2021 M.)

Šaltinis: sudaryta „BGI Consulting“ remiantis EUROSTAT duomenimis

Atsižvelgiant į 2014–2020 m. stebėtą sparčią Lietuvos ekonominę raidą, prisidedančią prie energijos vartojimo augimo, bei energijos vartojimo neefektyvumo problemos mastą, VP investicijos nebuvo pakankamos reikšmingam pokyčiui šioje srityje pasiekti. Dar 2019 m. atliktame VP tarpiniame vertinime (bei kituose) pabrėžiama, jog nors nuo VP įgyvendinimo pradžios šioje srityje tam tikra pažanga stebima, tačiau bendra pažanga didinant energijos vartojimo efektyvumą nacionaliniu mastu nebuvo pakankama³⁴. Nors suplanuotos ir įgyvendintos intervencijos buvo tikslingos ir reikšmingos, tačiau jų poveikio galutiniam rodikliui potencialas yra itin ribotas dėl milžiniško problemos masto ir komplikotumo.

2014–2020 m. investiciniu laikotarpiu didinant energijos vartojimo efektyvumą, labiausiai prisidėjo intervencijos, skirtos pastatų energijos vartojimo efektyvumui didinti ir gatvių apšvietimui modernizuoti, taip pat energijos suvartojimui mažinti šilumos tiekimo srityje bei pažangiųjų transporto sistemų ir elektros energijos tinklų plėtrai. Dalis šių investicijų tęstos ir VP 13 prioriteto veiklomis, o VP 4 ir 3 prioritetų investicijos papildomai prisidėjo plečiant tausiai išteklius naudojančias technologijas verslo sektoriuje ir namų ūkiuose.

Strategijos „Europa 2020“ dokumentuose akcentuojamas tikslas **didinti pastatų energijos vartojimo efektyvumą** itin aktualus Lietuvai, kadangi vienas didžiausių potencialų energijos vartojimui mažinti egzistuoja būtent pastatų sektoriuje. Dėl šios priežasties 2014–2020 m. VP investicijos, skirtos energijos vartojimo efektyvumui didinti, didele dalimi koncentravosi į daugiabučių namų bei viešųjų (savivaldybių ir valstybės) pastatų modernizavimą (4.3.1 konkretus uždavinys, viešųjų pastatų modernizavimas taip pat vykdytas ir 13.1.2 konkreto uždavinio investicijomis). Planuojama, kad, užbaigus įgyvendinti visas veiklas, pastatų renovacija pasieks 54 tūkst. namų ūkių, kurie bus priskirti geresnei energijos vartojimo efektyvumo klasei, o metinis pirminės energijos suvartojimo viešuosiuose pastatuose sumažėjimas sieks daugiau kaip 16 mln. kWh per metus. Visgi galutiniam sunaudotos galutinės energijos kiekio paslaugų ir

³⁴ 2014–2020 m. Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programos tarpinis vertinimas. Veiksmų programos pažangos vertinimo galutinė ataskaita, FM užsakymu atliko UAB „ESTEP Vilnius“ ir UAB „Visionary Analytics“, 2019 m. Prieiga internete: <https://2014.esinvesticijos.lt/lt/dokumentai/2014-2020-m-europos-sajungos-fondu-investiciju-veiksmu-programos-tarpinis-vertinimas>.

namų ūkių sektoriuose mažėjimui šių investicijų poveikis nedidelis, kadangi investicijos į daugiabučių namų energinio efektyvumo didinimą palietė kiek mažiau nei 4 proc. visų šalies namų ūkių³⁵.

2014–2020 m. laikotarpio investicijos, siekiant mažinti suvartojamos energijos kiekį, taip pat buvo skirtos kitai viešajai infrastruktūrai – **gatvių apšvietimui** – modernizuoti. ES fondų lėšomis modernizuotas gatvių apšvietimas, diegiant efektyvesnius LED šviestuvus (4.3.1 konkretus uždavinys ir 13.1.2 konkretus uždavinys). Planuojama, kad iš viso bus modernizuoti beveik 75 tūkst. šviestuvų. Šioje srityje 2014–2020 m. investicijos turi reikšmingą poveikį, kadangi bendrai bus atnaujinta apie 40 proc. visų esamų gatvių šviestuvų šalyje³⁶.

VP investicijos taip pat pasižymėjo reikšmingu poveikiu mažinant energijos suvartojimą **šilumos tiekimo srityje**. Siekiant didinti šilumos tiekimo patikimumą ir mažinti šilumos nuostolius, 2014–2020 m. investiciniu laikotarpiu atnaujinta 1,1 tūkst. km šilumos tiekimo tinklų, kuriais šiluma patikimiau ir kokybiškiau bus tiekama beveik 1,2 mln. šilumos vartotojų (4.3.2 konkretus uždavinys). Šios plataus masto intervencijos pastebimai prisidėjo prie energijos transportavimo bei paskirstymo nuostolių šilumos tinkluose mažinimo, tad kartu ir prie energijos vartojimo efektyvumo šilumos tiekimo srityje didinimo.

Siekiant **plėsti tausiai išteklius naudojančias technologijas**, ES fondų lėšos investuotos į jau minėtą AEI plėtrą pramonėje bei namų ūkiuose (4.2.1 konkretus uždavinys). Taip pat pagal VP 3 prioritetą įgyvendintos atskiros investicijos, skirtos skatinti netechnologinių bei technologinių ekoinovacijų diegimą MVĮ (3.3.2 konkretus uždavinys). Visgi, nors ši sritis yra strategiškai svarbi siekiant tvaraus ūkio augimo bei energijos vartojimo efektyvumo didinimo, netechnologinių ekoinovacijų plėtrai skirtos intervencijos nebuvo versle itin paklausios, o dėl mažos finansuotų veiklų aprėpties tikslinių grupių atžvilgiu jų poveikis šalies mastu išliko ribotas.

Galiausiai, kaip pažymima strategijos „Europa 2020“ dokumentuose, energijos vartojimo efektyvumo didinimo tikslui svarbus **pažangiųjų transporto sistemų ir elektros energijos tinklų diegimas**. Stebimas gana reikšmingas 2014–2020 m. investicinio laikotarpio intervencijų, skirtų elektros sistemos elementams, nuo kurių tiesiogiai priklauso energijos tiekimo patikimumas, atnaujinti, diegiant pažangiojo tinklo elementus (4.4.1 konkretus uždavinys), poveikis. ES fondų lėšomis įrengta arba atnaujinta daugiau kaip 70 transformatorių pastochių ir elektros skirstomųjų tinklų skirstomųjų punktų, skirstyklų, o tai leis daugiau kaip 320 tūkst. vartotojų papildomai prijungti prie pažangiųjų tinklų, nors dėl užtrukusio projektinių veiklų įgyvendinimo šiam poveikiui atsiskleisti reikės daugiau laiko.

Siekiant paspartinti pažangiųjų transporto sistemų diegimą, ypač kelių ir miesto transporto sektoriuose, ES investicijos taip pat skirtos darnaus judumo miestuose planų rengimui bei intelektinių transporto sistemų diegimui (4.5.1 konkretus uždavinys). Šiomis intervencijomis bus įdiegta 15 intelektinių transporto sistemų ir įgyvendintos 46 darnaus judumo priemonės. Visgi šios srities investicijų ilgalaikis poveikis skatinant gyventojus naudotis alternatyviomis transporto priemonėmis priklausys ir nuo platesnių kultūrinių pokyčių visuomenėje, kurie yra reikalingi siekiant pereiti prie didesnio viešojo arba alternatyvaus transporto bei mažesnio asmeninio transporto (automobilių) naudojimo.

Pavienės investicijos, skirtos transporto sistemos pertvarkoms, įgyvendintos ir pagal VP 10 prioritetą – finansuoti projektai, skirti pasirengti regioninio lygmens viešųjų transporto paslaugų organizavimo pertvarkai (10.1.1 konkretus uždavinys).

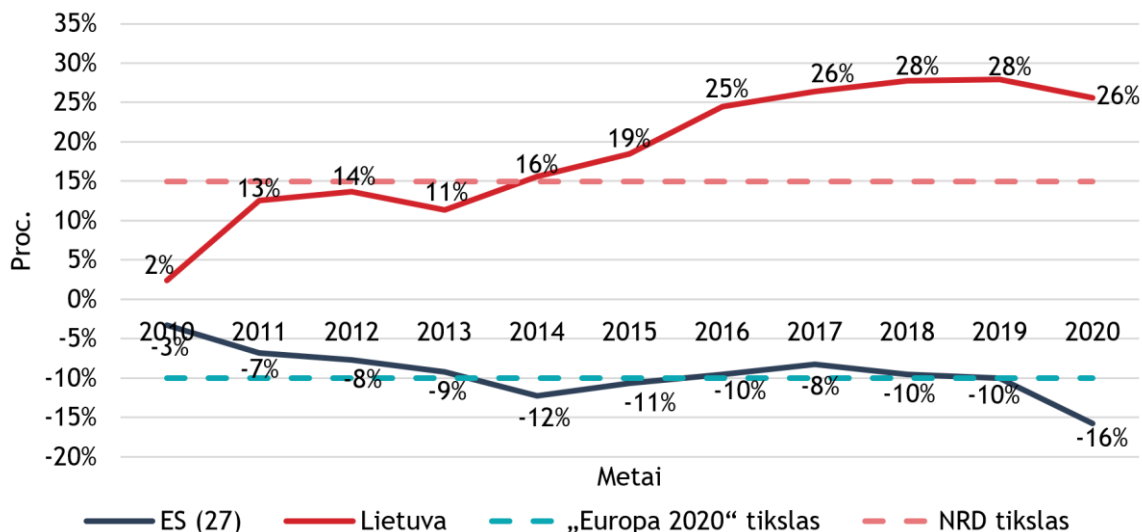
³⁵ Remiantis VDA duomenimis. Prieiga internete: <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?indicator=S3R0043#/>.

³⁶ Remiantis VIPA ir EM pateikta informacija.

ŠESD KIEKIO RIBOJIMAS

Galiausiai, siekiant pereiti prie tausiu išteklių naudojimu paremto augimo, reikalinga mažinti ŠESD emisijas. Strategijoje „Europa 2020“ užsibrėžta iki 2020 m. ŠESD kiekį sumažinti 20 proc., palyginti su 1990 m. lygiu, o ES prekybos apyvartiniais taršos leidimais sistemoje nedalyvaujančiuose sektoriuose šį kiekį sumažinti 10 proc., palyginti su 2005 metais. Lietuvos atveju NRD numatytas tikslas 2013–2020 m. ES prekybos apyvartiniais taršos leidimais sistemoje nedalyvaujančiuose sektoriuose kasmet neviršyti LR nustatytų metinių išmetamųjų ŠESD kiekio kvotų ir pasiekti, kad 2020 m. išmetamųjų ŠESD kiekis nepadidėtų daugiau kaip 15 proc., palyginti su 2005 m. lygiu, ir neviršytų 15,24 mln. t CO₂ ekv.

Žvelgiant į ŠESD emisijų pokytį, palyginti su 2005 m., ES prekybos apyvartiniais taršos leidimais sistemoje nedalyvaujančiuose sektoriuose pastebima priešinga pažanga tarp ES ir Lietuvos (žr. 11 paveikslą). Nors ES lygmeniu ŠESD emisijos minėtuose sektoriuose mažėjo ir numatytas tikslas buvo pasiektas 2018 m., Lietuvos atveju ŠESD emisijos šiuose sektoriuose beveik kasmet augo ir nuo 2014 m. viršijo NRD suplanuotą 15 proc. ribą. Taigi, 2020 m. Lietuvos atveju ES prekybos apyvartiniais taršos leidimais sistemoje nedalyvaujančiuose sektoriuose ŠESD emisijos, lyginant su 2005 m. lygiu, išaugo ketvirtadaliu, o ES atveju sumažėjo šeštadaliu. Visgi Lietuvos atveju nustatytos metinės išmetamųjų ŠESD kiekio kvotos buvo viršytos tik 2017 m., o nors išmetamųjų ŠESD kiekis, lyginant su 2005 m. lygiu, nuo 2014 m. viršijo suplanuotą 15 proc. tikslą, numatyta 15,24 mln. t CO₂ ekv. riba taip ir nebuvo viršyta (2019 m. siekė 14,3 mln. t CO₂ ekv.). ES atveju numatytas tikslas iki 2020 m. 20 proc. sumažinti bendrą ŠESD kiekį, palyginti su 1990 m. lygiu, taip pat buvo įgyvendintas – 2020 m. bendrų ŠESD emisijų kiekis ES, palyginti su 1990 m., buvo sumažintas net 31,7 procento.

11 PAVEIKSLAS. BENDRŲ ŠESD EMISIJŲ POKYTIS ES PREKYBOS APYVARTINIAIS TARŠOS LEIDIM AIS SISTEMOJE NEDALYVAUJANČIUOSE SEKTORIUOSE, LYGINANT SU 2005 M., PROC. (2010–2020 M.)

Šaltinis: sudaryta „BGI Consulting“ remiantis EUROSTAT duomenimis

2014–2020 m. investicijos, skirtos ŠESD kiekio ribojimui, daugiausia įgyvendintos pagal VP 4 prioritetą, tačiau pavienės intervencijos finansuotos ir pagal kitus (VP 3, 5, 6, 10 ir 13) prioritetus.

Išskirtinas 2014–2020 m. intervencijų indėlis į taršą mažinančių sprendinių diegimą problematiškiausiame ŠESD taršos atžvilgiu transporto sektoriuje bei bendresnių problemų, sietinų su ŠESD emisijomis ir klimato kaita, miestuose sprendimą, taip pat tauriai išteklius naudojančių ir mažai CO₂ išskiriančių technologijų plėtrą.

2014–2020 m. investiciniu laikotarpiu dalis ES fondų investicijų skirta strategijos „Europa 2020“ dokumentuose išskirtoms ŠESD emisijų mažinimui itin aktualioms transporto sektoriaus sritims, apimančioms transporto taršos miestuose problemų sprendimus, pažangiųjų transporto sistemų diegimą, transporto spūsčių mažinimo projektus. Pagrindinės investicijos, skirtos iš transporto veiklos išmetamų ŠESD mažinimui, įgyvendintos miestuose, kuriems būdingas intensyviausias transporto srautas, taigi, ir oro tarša. ES lėšomis finansuotas Vilniaus miesto vakarinio aplinkkelio statymas (6.1.1 konkretus uždavinys), investuota į darnaus judumo miestuose planų rengimą ir intelektinių transporto sistemų diegimą, įsigyta beveik 180 ekologiškų viešojo transporto priemonių, plėstas elektromobilių įkrovimo priegų tinklas bei atnaujinti arba išplėsti 83 km dviračių ir pėsčiųjų takų (4.5.1 konkretus uždavinys). Taip pat finansuotas pasirengimas regioninio lygmens viešųjų transporto paslaugų organizavimo pertvarkai (10.1.1 konkretus uždavinys). Deja, šių intervencijų apimtis esamo viešojo transporto parko ir aktualios susisiekimo infrastruktūros kontekste yra maža ir reikšmingai neprišidėjo prie ŠESD kiekio iš transporto veiklos mažinimo nacionaliniu mastu. Kita vertus, šios ir kitos, netiesioginės, ŠESD išmetimų transporto sektoriuje mažinimui skirtos investicijos prisideda prie aplinkai draugiškesnių transporto sprendimų, kuriančių pagrindą darnaus judumo plėtrai, inicijavimo. Šiame kontekste svarbu paminėti ir investicijas į IT ir infrastruktūros sprendimus, prisidedančius prie kelių transporto sistemos veiksmingumo didinimo: valstybinės reikšmės keliuose modernizuotos esamos kelių oro sąlygų stotelės, eismo informacinė sistema bei greičio matavimo sistemos infrastruktūra, sukurta dinaminio eismo valdymo sistema „Via Baltica“ ir IXB koridoriuje (6.1.1 konkretus uždavinys).

Siekiant spręsti pirmiausia su miestais susijusias **energetikos problemas, prisidedančias prie ŠESD taršos**, investuota į didelio naudingumo biokuro kogeneracijos įrenginių, kurie priklauso miestų centralizuoto šildymo tinklams, atnaujinimą ir įrengimą, saulės elektrinių įrengimą namų ūkiuose (4.1.1 konkretus uždavinys ir 13.1.2 konkretus uždavinys). Šios intervencijos leis įdiegti per 540 MW papildomų AIE gamybos pajėgumų, dėl kurių bendras metinis ŠESD kiekio sumažėjimas sieks virš 614 tūkst. tonų CO₂ ekvivalentu. Anksčiau šiame poskyryje apžvelgtos investicijos į gatvių apšvietimo modernizavimą, daugiabučių ir viešųjų pastatų modernizavimą, per energijos sutaupymus, taip pat prisideda prie ŠESD kiekio mažinimo.

Dar viena reikšminga ŠESD kiekio ribojimo sritis, kurią akcentuoja strategijos „Europa 2020“ dokumentai bei prie kurios prisidėjo 2014–2020 m. investicijos, yra **tausiai išteklius naudojančių ir mažai CO₂ išskiriančių technologijų plėtra**. Siekiant šio tikslo, investuota į netechnologinių bei technologinių ekoinovacijų diegimą ir skatinimą MVĮ (3.3.2 konkretus uždavinys). Nors šių intervencijų poveikis tiesioginiams ŠESD išmetimams itin mažas, jos prisidėjo prie geresnio supratimo apie efektyviai išteklius naudojančių technologijų svarbą formavimo ir pradėjo kurti pagrindus tolesnei plėtrai ateityje.

Galiausiai, mažinant žmogaus veiklos pažeistų ekosistemų neigiamą poveikį antropogeninių anglies dvideginio emisijų didėjimui bei didinant anglies sekvestravimo potencialą, nors ir nedidelėmis apimtimis, bet investuota į kasybos darbus pažeistų žemių (karjerų ir durpynų) tvarkymą, pelkių, įskaitant hidrologinio režimo atstatymo darbus, tvarkymą, žaliųjų ekosistemų plėtrą miestuose (5.5.1 konkretus uždavinys).

APIBENDRINIMAS

2014–2020 m. ES fondų lėšos prisidėjo prie tausiu išteklių naudojimu paremto augimo stiprinimo, investuojant į pagrindines kryptis, nubrėžtas strategijoje „Europa 2020“ ir ją papildančiose pavyzdinėse iniciatyvose. Nors ES investicijos prie kai kurių strategijos „Europa 2020“ dokumentuose akcentuotų, specifinių tikslų prisidėjo mažesne apimtimi, bent netiesioginis investicijų indėlis yra pastebimas.

ES fondų lėšos buvo skirtos tiesioginėms investicijoms į AEI plėtrą, kurios sukūrė didelius papildomus AEI pajėgumus, trumpuoju laikotarpiu svariai prisidedančius prie AEI dalies galutiniame energijos balanse augimo bei energetinės nepriklausomybės (ir energetinio saugumo) užtikrinimo. Nors sėkmingam NRD

tikslo pasiekimui AEI plėtros srityje didžiausią įtaką turėjo ankstesnio finansavimo laikotarpio intervencijos, 2014–2020 m. įdiegti papildomi AEI pajėgumai šilumos tiekimo sektoriuje bei namų ūkiuose turės reikšmingą ilgalaikį poveikį. Kita vertus, išlieka poreikis ir toliau didinti AIE naudojimą versle, ypač pramonėje, kadangi 2014–2020 m. investicijos šioje srityje, nors ir paklausios bei didinančios veiklos efektyvumą, apėmė tik labai mažą pramonės įmonių dalį, todėl jų reikšmingumas visos šalies mastu yra nedidelis.

Energijos vartojimo efektyvumo didinimo srityje numatyto tikslo pasiekti nepavyko, tačiau tai didele dalimi lėmė pačios srities problematika. Kol ekonominis augimas nėra atsietas nuo didesnio energijos vartojimo (ko siekia ir strategija „Europa 2020“), tol energijos suvartojimas neišvengiamai didės kartu su ekonomine šalies pažanga, kokia buvo stebima Lietuvoje nuo 2010 metų. Reikšmingam energijos vartojimo efektyvumo didinimui pasiekti reikalingos ne tik tikslinės intervencijos (kaip pastatų ir viešosios infrastruktūros modernizavimas arba parama verslui diegti ekoinovacijas), tačiau aktuali ir verslo įmonių motyvacija pereiti prie žalesnių veiklos priemonių, taip pat AEI plėtra, ekologiškesnio ir kartu ekonomiškesnio transporto alternatyvų naudojimas ir kt. 2014–2020 m. investicijos, skirtos energijos vartojimo efektyvumui didinti, buvo tikslingai nukreiptos į sritis, kuriose egzistuoja didžiausias energijos sutaupymo potencialas bei tiesiogiai prisidėjo prie pagrindinių iššūkių sprendimo. Visgi šių intervencijų poveikis ribotas, kadangi dažnu atveju problemos mastas (pavyzdžiui, renovuotinių daugiabučių namų skaičius) ženkliai viršija finansines VP galimybes.

2014–2020 m. ES investicijos buvo suplanuotos ir ŠESD mažinimo srityje bei tiesiogiai prisidėjo prie pokyčių daugiausia taršos kuriančiuose transporto ir energetikos (įskaitant šilumos tiekimą) sektoriuose. Visgi, kaip ir energijos vartojimo efektyvumo didinimo atveju, ŠESD emisijų augimas kol kas yra glaudžiai susijęs su gerėjančia šalies ekonomine būkle bei augančia visuomenės perkamąja galia, taigi, ir vartojimo augimu. VP investicijos buvo nukreiptos į reikiamus pokyčius transporto sektoriuje (finansuotas viešojo transporto priemonių atnaujinimas, elektromobilių įkrovimo tinklo plėtra, Vilniaus aplinkkelio bei kitos infrastruktūros statymas ir kt.), tačiau intervencijų aprėptis bendrame kontekste buvo per smulki, be to, jų teigiamą poveikį užgožė tokie ŠESD kiekį didinantys veiksniai kaip toliau augantis asmeninių automobilių skaičius ir naudojimas šalyje ir kt.

3. VP PRIORITETŲ TIKSLŲ PASIEKIMO VERTINIMO REZULTATAI

3.1 VP 1 PRIORITETAS „MOKSLINIŲ TYRIMŲ, EKSPERIMENTINĖS PLĖTROS IR INOVACIJŲ SKATINIMAS“

VP 1 prioritetą „Mokslinių tyrimų, eksperimentinės plėtros ir inovacijų skatinimas“ sudaro 2 investiciniai prioritetai, apimantys 3 konkrečius uždavinius bei 23 priemones. Siekiant skatinti MTEPI, investicijos pagal VP 1 prioritetą paskirstytos trijose pagrindinėse srityse: investuota į aktyvesnį turimos ir naujai kuriamos MTEPI infrastruktūros panaudojimą, siekta didinti MTEPI veiklų aktyvumą privačiame sektoriuje bei žinių komercinimo ir technologijų perdavimo mastą tarp mokslo ir verslo sektorių.

Iki 2022 m. pabaigos, įgyvendinant VP 1 prioritetą, investuota 949 mln. Eur, iš kurių 676 mln. Eur sudarė ES fondų ir valstybės biudžeto (VB) lėšos bei 273 mln. Eur papildomas projektų vykdytojų indėlis³⁷.

3 LENTELĖ. PAGAL VP 1 PRIORITETO KONKREČIUS UŽDAVINIUS INVESTUOTOS LĖŠOS (IKI 2022-12-31)

KONKRETUS UŽDAVINYS	IŠ VISO INVESTUOTA LĖŠŲ	IŠ JŲ:	
		SKIRTAS FINANSAVIMAS (ES fondai ir VB)	PAPILDOMOS PROJEKTŲ VYKDYTOJŲ LĖŠOS
1.1.1. Siekti aktyvesnio turimos ir naujai kuriamos mokslinių tyrimų, eksperimentinės plėtros ir inovacijų infrastruktūros panaudojimo	208 mln. Eur	179 mln. Eur	29 mln. Eur
1.2.1. Padidinti mokslinių tyrimų, eksperimentinės plėtros ir inovacijų veiklų aktyvumą privačiame sektoriuje	630 mln. Eur	389 mln. Eur	241 mln. Eur
1.2.2. Padidinti žinių komercinimo ir technologijų perdavimo mastą	111 mln. Eur	108 mln. Eur	3 mln. Eur
IŠ VISO pagal 1 prioritetą:	949 mln. Eur	676 mln. Eur	273 mln. Eur

Šaltinis: sudaryta „BGI Consulting“ remiantis SFMIS duomenimis

Detalus VP 1 prioriteto vertinimas konkrečių uždavinių lygiu pateikiamas šios ataskaitos priede Nr. 1. Šiame poskyryje apžvelgiamos tik pagrindinės VP 1 prioriteto investicijų vertinimo išvados, gautos atlikus analizę pagal tinkamumo, rezultatyvumo, poveikio, tvarumo bei efektyvumo vertinimo kriterijus.

³⁷ Remiantis SFMIS duomenimis.

4 LENTELĖ. VP 1 PRIORITETO KONKREČIŲ UŽDAVINIŲ ĮVERČIAI PAGAL VERTINIMO KRITERIJUS

UŽDAVINYS KRITERIJUS	1.1.1.	1.2.1.	1.2.2.
Tinkamumas	■	■	■
Rezultatyvumas	■	■	■
Aprėptis / mastas	■	■	■
Poveikis	■	■	■
Tvarumas / tęstinumas	■	■	■
Bendras įvertis	Vidutinis	Vidutinis	Žemas

Įverčių legenda: ■ Aukštas ■ Vidutinis ■ Žemas

Šaltinis: sudaryta „BGI Consulting“

Siekiant aktyvesnio MTEPI infrastruktūros panaudojimo bei MTEP veiklų aktyvumo privačiame sektoriuje didinimo tikslų, suplanuotų intervencijų įgyvendinimas vyko gana sklandžiai. Kaip matyti 4 lentelėje, 1.1.1 ir 1.2.1 konkretūs uždaviniai pagal visus vertinimo kriterijus įvertinti vidutiniu arba aukštu įverčiu. Kita vertus, keltų tikslų nepasiekė intervencijos pagal 1.2.2 konkretų uždavinį. Šiuo atveju kelti tikslai padidinti žinių komercinimo ir technologijų perdavimo mastą buvo pernelyg ambicingi, lyginant su suplanuotų ir įgyvendintų investicijų aprėptimi, kuri nebuvo pakankama tiek dėl riboto skirtų lėšų kiekio, tiek dėl mažo įtrauktų įmonių skaičiaus.

MTEPI infrastruktūros naudojimo skatinimas

Ankstesniu, 2007–2013 m., finansavimo laikotarpiu MTEPI infrastruktūrai skirtos lėšos daugiausia buvo naudojamos integruotų mokslo, studijų ir verslo centrų (slėnių) infrastruktūros projektams įgyvendinti, tačiau 2014–2020 m. investicinio laikotarpio pradžioje **vienas esminių akcentuotų iššūkių, siekiant tolesnės MTEPI plėtros, buvo bendradarbiavimo tarp mokslo ir verslo sektorių stoka**. Tai paskatino 2014–2020 m. investiciniu laikotarpiu siekti aktyvesnio turimos ir naujai kuriamos MTEPI infrastruktūros panaudojimo, tokiu būdu prisidedant ir prie viešojo ir privataus sektorių bendradarbiavimo MTEPI srityje vystymo (1.1.1 konkretus uždavinys). ES fondų lėšos investuotos į viešojo ir privataus sektorių bendradarbiavimą MTEPI srityje skatinančių padalinių (kompetencijos ir technologijų centrų) infrastruktūros kūrimą, atnaujinimą ir plėtrą, taip pat europinių ir Lietuvos MTEPI infrastruktūrų kūrimą bei integraciją į Europos mokslinių tyrimų infrastruktūras bei kitos dalyvavimui tarptautinėse MTEPI iniciatyvose reikalingos infrastruktūros atnaujinimą ir plėtrą.

Planuojama, kad, įgyvendinus visas veiklas, dirbti pagerintoje tyrimų infrastruktūros bazėje bus pritraukti beveik 1000 tyrėjų. Taip pat bus sudarytos galimybės Lietuvai tapti 9 tarptautinių MTEPI infrastruktūrų nare ir pritraukti daugiau kaip 90 privataus sektoriaus tyrėjų, kurie pasinaudotų pagerinta MTEPI infrastruktūros baze. Visgi šie skaičiai atspindi palyginti **siaurą investicijų aprėptį**, kadangi planuojamas pagerintoje tyrimų infrastruktūros bazėje dirbsiančių tyrėjų skaičius sudaro mažiau kaip 6 proc. visų tyrėjų šalyje, o privataus sektoriaus tyrėjų, kurie, planuojama, naudosis pagerinta MTEPI infrastruktūra, skaičius, siekia tik apie 2 proc. visų privataus sektoriaus tyrėjų.

Pageidaujama ES investicijų poveikį, aktyvinant naudojamą MTEPI infrastruktūrą³⁸, taip pat riboja faktas, kad didelė dalis 2014–2020 m. investicijų toliau skirtos naujos MTEPI infrastruktūros (įskaitant pastatus) kūrimui ir atnaujinimui, **mažai dėmesio skiriant didesniai MTEPI infrastruktūros įveiklinimui**. Kad, siekiant glaudesnio verslo ir mokslo bendradarbiavimo, reikalingos papildomos pastangos, neapsiribojant infrastruktūros plėtra, rodo tai, kad 2017 m. tik ketvirtadalis apklaustų įmonių manė, kad atviros prieigos mokslinių tyrimų, mokslo ir technologijų parkų ir klasterių infrastruktūra yra lengvai prieinama verslui³⁹.

Kita vertus, 2013–2021 m. laikotarpiu išorės vartotojų ir ūkio subjektų, pasinaudojusių atnaujinta atviros prieigos MTEPI infrastruktūra, skaičius šalyje padidėjo daugiau kaip 6 kartus. Tai rodo teigiamus pokyčius kurie, plečiantis MTEPI infrastruktūros pasiūlai, turėtų tik stiprėti. Be to, verslo suinteresuotumą naudoti MTEPI infrastruktūrą vidutiniu ir ilguoju laikotarpiu dar labiau didins konkurencingumo tarptautinėse rinkose siekis – dėl sparčiai augančių darbo užmokesčio kaštų Lietuvos verslui darosi vis sunkiau išlikti konkurencingam, todėl didėja inovacijų ir MTEPI veiklų poreikis.

Taigi, nors MTEPI infrastruktūros plėtrai ir įveiklinimui skirtų investicijų aprėptis yra sąlyginai nedidelė, ji yra aktuali tenkinant didėjančią įmonių inovacijų ir MTEPI veiklų poreikį, todėl, nepaisant ribotos apimties ir turinio, **2014–2020 m. investicijos vidutine apimtimi prisidės didinant esamos ir naujai kuriamos MTEPI infrastruktūros panaudojimą.**

MTEPI veiklų aktyvumo privačiame sektoriuje skatinimas

2014–2020 m. investicinio laikotarpio pradžioje vienas esminių iššūkių, lemiančių žemesnę pridėtinę vertę paremtą Lietuvos ūkio struktūrą, buvo itin **mažos verslo sektoriaus investicijos į MTEPI, kurios 9 kartus atsiliko nuo ES vidurkio**⁴⁰. Grėsmę MTEPI sektoriaus tvarumui taip pat kėlė **priklausomumas nuo viešųjų investicijų**, ypač nuo ES fondų lėšų, kurios sudarė apie trečdalį visų investicijų į MTEPI Lietuvoje⁴¹. Šias problemas siekta spręsti dalį 2014–2020 m. investicijų nukreipiant į MTEPI veiklų aktyvumo privačiame sektoriuje skatinimą (1.2.1 konkretus uždavinys). Finansuotos įmonių MTEPI veiklos, kurios galėtų padidinti aukštesnės pridėtinės vertės produktų ir paslaugų pasiūlą, TUI paieška, užsienio ir Lietuvos įmonių ar mokslo ir studijų institucijų bendradarbiavimas, vykdamas bendrus MTEPI projektus. Siekiant didesnio verslo įmonių bendradarbiavimo su partneriais, taip pat remtas inovacijų diegimo tinklų kūrimas bei plėtra, klasterių MTEPI infrastruktūros kūrimas, inovacijų paramos paslaugų prieinamumo ir kokybės stiprinimas.

Finansinę paramą (investicijas, subsidijas ir kitokios formos paramą) gavo daugiau kaip 3,5 tūkst. įmonių, o tai apima apie 3,5 proc. visų įmonių šalyje. Dar beveik 2 tūkst. įmonių buvo suteikta nefinansinė parama, tokia kaip mokymai, rinkodaros veiklos, produktų sertifikavimas ir kt. Turint omenyje ribotą MTEPI veiklas vykdančių įmonių skaičių (oficialiai vos 0,3 proc. visų įmonių 2021 m. turėjo išlaidų MTEPI veikloms⁴²), **įgyvendintos verslo MTEPI veikloms skirtos investicijos pasižymėjo plačia tikslinės grupės aprėptimi.**

³⁸ Rezultato rodiklis „Išorės vartotojai iš ūkio subjektų, pasinaudoję atnaujinta atviros prieigos MTEPI infrastruktūra“.

³⁹ Švietimo ir mokslo srities prioritetų „Mokslinių tyrimų, eksperimentinės plėtros ir inovacijų skatinimas“ ir „Visuomenės švietimas ir žmogiškųjų išteklių potencialo didinimas“ poveikio vertinimas, ŠMSM užsakymu atliko UAB „PPMI Group“, 2020 m. Prieiga internete: https://2014.esinvesticijos.lt/media/force_download/?url=/uploads/main/documents/docs/112818_4e503e9a0f2fbcff60f105413_09942c2.pdf

⁴⁰ Pagal verslo sektoriaus išlaidas MTEPI, tenkančias vienam gyventojui.

⁴¹ 2014–2020 m. Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programos tarpinis vertinimas, FM užsakymu atliko UAB „ESTEP Vilnius“ ir UAB „Visionary Analytics“, 2019 m. Prieiga internete: <https://2014.esinvesticijos.lt/lt/dokumentai/2014-2020-m-europos-sajungos-fondu-investiciju-veiksmu-programos-tarpinis-vertinimas>.

⁴² Inovacinė veikla Lietuvos verslo įmonių sektoriuje: MTEPI veikla, Inovacijų agentūra, 2023 m. Prieiga internete: <https://inovacijuagentura.lt/site/binaries/content/assets/analitika/apzvalgos/2023/inovaciju-mtep-veiklos-lietuvoje-apzvalga.pdf>

2014–2020 m. ES fondų investicijos, nukreiptos į verslo sektoriaus išlaidų MTEP didinimą⁴³, buvo svarbios didinant verslo išlaidas MTEP. Per visą investicinį laikotarpį planuojama pritraukti per 235 mln. Eur privačių investicijų inovacijų arba MTEP projektų įgyvendinimui bei sukurti per 500 naujų ilgalaikių darbo vietų. Skaičiavimai rodo, kad tiesioginis ir netiesioginis (dėl sumažintos verslo MTEP veiklų rizikos bei reikalavimo verslui prisidėti nuosavomis lėšomis) paramos indėlis į investiciniu laikotarpiu pasiektą verslo sektoriaus išlaidų MTEP reikšmę galėtų iš viso sudaryti iki 17 procentų. Tai rodo, jog subsidijas gaunančių įmonių srauto išlaikymas, kartu pritraukiant privačias investicijas, atitinkančias viešąją paramą inovacijoms arba MTEP projektams, leido finansuoti verslo sektoriaus išlaidas MTEP, o tai prisidėjo prie sėkmingesnio, nei planuota, tikslo pasiekimo. Svarbu pažymėti, kad realios verslo investicijos į MTEP veikliausiai yra dar didesnės, tačiau sunkiai išmatuojamos, kadangi verslas dažnai nedeklaruoja visų šios srities investicijų dėl siaurai interpretuojamos MTEP sąvokos ar kitų priežasčių⁴⁴. Kita vertus, nors 2014–2020 m. ES fondų investicijų indėlis yra akivaizdus ir reikšmingas, pagrindiniu sukurtų rezultatų tvarumą ribojančiu veiksniu išlieka MTEP srities priklausomumas nuo viešosios paramos. Visgi, kaip minėta, yra įrodymų, kad situacija palaipsniui keičiasi ir šalies įmonių poreikis inovacijoms ir MTEP veikloms auga. Todėl galima pagrįstai tikėtis, kad tiek finansinę, tiek nefinansinę paramą 2014–2020 m. investiciniu laikotarpiu gavusios įmonės, nepriklausomai nuo finansinės paramos prieinamumo, ir toliau išlaikys tam tikrą MTEPI veiklų aktyvumą, o tai leidžia ilguoju laikotarpiu prognozuoti **vidutinės apimties teigiamą investicijų poveikį didinant verslo išlaidas MTEP**.

Išlieka dideli nekintantys regioniniai visų sektorių išlaidų MTEP skirtumai. Sostinės regiono atotrūkis nuo VVL regiono 2021 m. siekė 331 proc.

Kita vertus, intervencijos, skirtos didinti inovatyvių įmonių bendradarbiavimui su partneriais⁴⁵, turėjo palyginti ribotą momentinį poveikį. Suplanuotas pasiekti inovatyvių įmonių, bendradarbiaujančių su partneriais, skaičius (VP rezultato rodiklio reikšmė) buvo gerokai viršytas jau 2013 m. (dar prieš pradėdant įgyvendinti investicijas), investicinio laikotarpio pabaigoje šių bendradarbiaujančių įmonių skaičius kiek sumažėjo, nors ir išliko didesnis, nei planuota. Toks sumažėjimas gali būti susijęs su tuo, kad dėl suteiktos paramos padidėjo įmonių, diegusių inovacijas, dalis (palyginti su visomis įmonėmis), tačiau inovacijas pradėjusios diegti įmonės mažiau bendradarbiavo su partneriais. Aiškaus investicijų poveikio nebuvimą galėjo lemti ir paties tikslo (rezultato rodiklio) konstrukcija bei nepakankamai plačiai keliamas reikalavimas paramos gavėjams bendradarbiauti su partneriais. Visgi, net ir darant prielaidą, jog sukurtų rezultatų tvarumas bus pakankamai aukštas, **inovatyvių įmonių bendradarbiavimo skatinimui skirtų investicijų ilgalaikis teigiamas poveikis veikiausiai išliks ribotas**.

Žinių komercinimo ir technologijų perdavimo masto didinimas

Galiausiai aktualia problema investicinio laikotarpio pradžioje išliko silpnai išvystytas aktyvus tarpsektorinis bendradarbiavimas tarp mokslo ir verslo, ribojantis MTEPI įtaką šalies ūkio raidai ir lemiantis menką ekonominę inovacijų poveikį. Įmonės dažnai apsiribojo bendradarbiavimu su kitomis įmonėmis ir nebuvo motyvuotos investuoti į MTEPI, o mokslo ir studijų institucijos neturėjo galimybių skleisti žinių ir technologijų. Dėl šių priežasčių 2014–2020 m. investiciniu laikotarpiu siekta skatinti mokslo ir verslo sektorius bendrai vystyti technologijas, kurti produktus ir paslaugas, taip pat skatinti efektyvų naujų produktų kūrimui aktualių žinių perdavimą ir MTEPI rezultatų komercinimą plėtojant verslo ir

⁴³ Rezultato rodiklis „Verslo sektoriaus išlaidos MTEP, tenkančios vienam gyventojui“.

⁴⁴ Veiksmų programos uždavinių, skirtų mokslinių tyrimų, eksperimentinės plėtros ir inovacijoms skatinti, įgyvendinimo pažangos vertinimas, FM užsakymu atliko UAB „Visionary Analytics“, 2017 m. Prieiga internete:

https://2014.esinvesticijos.lt/media/force_download/?url=/uploads/main/documents/docs/6957_698e9229421cf1a99ecad5056a414f4b.pdf

⁴⁵ Rezultato rodiklis „Inovatyvių įmonių, bendradarbiaujančių su partneriais, dalis nuo visų su inovacijomis susijusių įmonių“.

mokslo bei kitas (įskaitant tarptautines) partnerystes, remtas aktyvesnis mokslo sektoriaus potencialo (žinių, žmogiškųjų išteklių, turimos MTEPI infrastruktūros) išnaudojimas, skatinant mokslo ir studijų institucijas aktyviau užsiimti vykdomų MTEP veiklų rezultatų komercinimu (1.2.2 konkretus uždavinys). Visgi, nepaisant gana ambicingų tikslų, **investicijos pasiekė tik nedidelę verslo tikslinės grupės dalį** – iki 2022 m. pabaigos investicijas buvo gavusi tik 21 įmonė, o užbaigus įgyvendinti likusias veiklas planuojama, kad įmonių, bendradarbiaujančių su tyrimų institucijomis, skaičius sieks 65. Nors tikimasi, kad investicinio laikotarpio pabaigoje dėl šių intervencijų investicijas gavusios mokslo ir studijų institucijos pateiks beveik 180 patentų paraiškų, toks žemas įmonių įtraukimo laipsnis, net ir turint omenyje gana ribotą įmonių, vykdančių MTEPI veiklas, dalį šalyje, neužtikrino prielaidų esminiam proveržiui, siekiant didesnio bendradarbiavimo tarp mokslo ir verslo sektorių.

Būtent nedidelė investicijų apimtis (tik apie 5 proc. nuo visų prioriteto priemonėms skirtų lėšų) ir mažos dalies įmonių įtraukimas buvo esminiai faktoriai, ribojantys žinių komercinimo ir technologijų perdavimo mastui didinti skirtų intervencijų poveikį. 2021 m. ūkio subjektų finansuota mokslo ir studijų institucijų MTEP išlaidų dalis (nuo visų išlaidų)⁴⁶ beveik tris kartus atsiliko nuo 2023 m. planuoto rezultato bei visu investiciniu laikotarpiu padidėjo tik nežymiai. Atsižvelgiant į tai, jog pagrindiniu mokslo ir studijų institucijų MTEPI veiklų finansavimo šaltiniu išlieka valstybės biudžeto tiesioginiai asignavimai ir ES finansinė parama, tai sukelia papildomų iššūkių intervencijomis sukurtų, net ir itin ribotų, rezultatų tvarumui. Visgi verslo sektoriaus išlaidos MTEP investiciniu laikotarpiu augo, o įmonių motyvacija vykdyti MTEP veiklas didėja, todėl **2014–2020 m. investicinio laikotarpio intervencijomis užmegzti tarpsektorinio bendradarbiavimo ryšiai, didinant žinių komercinimą ir technologijų perdavimą, veikiausiai turės, nors ir itin ribotą, tačiau teigiamą poveikį bent vidutiniu laikotarpiu.**

IŠVADOS. VP 1 prioriteto investicijos turi vidutinės apimties poveikį, siekiant aktyvesnio turimos ir naujai kuriamos MTEPI infrastruktūros panaudojimo bei didinant MTEPI veiklų aktyvumą privačiame sektoriuje. Dėl ribotos investicijų apimties ir mažo į veiklas įtrauktų verslo įmonių skaičiaus intervencijomis nepavyko reikšmingai padidinti žinių komercinimo ir technologijų perdavimo masto tarp mokslo ir verslo sektorių.

2014–2020 m. intervencijos padidino šalies MTEPI potencialą, kuris, žiūrint į ateitį, bus vis aktualesnis. Stebimi ženklai, rodantys augančią šalies verslo orientaciją į MTEP ir inovacijas, kurios, didėjant darbo jėgos kaštams, tampa vis svarbesne įmonių išlikimo ir augimo sąlyga. Taigi, būtent išorinis spaudimas, susijęs su įmonių tarptautiškumo siekiais, konkurencingumo išlaikymu ir didinimu, greičiausiai taps postūmiu daugiau investuoti į MTEPI, mažinant kol kas dar didelį MTEPI sektoriaus priklausomumą nuo viešųjų, ypač ES, lėšų, bei aktyviau naudotis esančia MTEPI infrastruktūra bei kitais mokslo ir studijų institucijų resursais. Todėl, net jeigu momentinis 2014–2020 m. ES fondų investicijų poveikis kartais yra ribotas, sukurta MTEPI infrastruktūra, išbandyti mokslo ir verslo bendradarbiavimo modeliai ir kita palaiapsniui kaupiama patirtis yra kritiškai svarbūs veiksniai, kuriant gyvybingą MTEPI ekosistemą ir sudarant sąlygas šalies įmonėms dabar ar vėliau ja pasiremti.

⁴⁶ Rezultato rodiklis „Ūkio subjektų finansuota mokslo ir studijų institucijų MTEP išlaidų dalis nuo visų išlaidų“.

3.2 VP 2 PRIORITETAS „INFORMACINĖS VISUOMENĖS SKATINIMAS“

VP 2 prioritetą „Informacinės visuomenės skatinimas“ sudaro 3 investiciniai prioritetai, apimantys 5 konkrečius uždavinius bei 10 priemonių. Siekiant stiprinti informacinę visuomenę, investicijos pagal VP 2 prioritetą paskirstytos keliuose srityse: plėtotas plačiajuostis interneto ryšys, stiprinta valstybės informacinių išteklių infrastruktūros apsauga, gerintas interneto prieinamumas juo nesinaudojančioms ar mažai besinaudojančioms gyventojų grupėms, plėtoti viešųjų ir administracinių elektroninių paslaugų gyventojams ir verslui pasiūla ir kokybė.

Iki 2022 m. pabaigos įgyvendinant VP 2 prioritetą investuota 216 mln. Eur, iš kurių beveik visą sumą sudarė ES fondų ir VB lėšos, papildomas projektų vykdytojų indėlis – tik 0,11 mln. Eur.⁴⁷

5 LENTELĖ. PAGAL VP 2 PRIORITETO KONKREČIUS UŽDAVINIUS INVESTUOTOS LĖŠOS (IKI 2022-12-31)

KONKRETUS UŽDAVINYS	IŠ VISO INVESTUOTA LĖŠŲ	IŠ JŲ:	
		SKIRTAS FINANSAVIMAS (ES fondai ir VB)	PAPILDOMOS PROJEKTŲ VYKDYTOJŲ LĖŠOS
2.1.1. Padidinti plačiajuosčių elektroninių ryšių tinklų infrastruktūros prieinamumą ir naudojimą vietovėse, kuriose naujos kartos prieigos infrastruktūros plėtros ir paslaugų teikimo negali užtikrinti rinka	50 mln. Eur	50 mln. Eur	0,05 mln. Eur
2.1.2 Padidinti valstybės informacinės infrastruktūros ir išteklių apsaugos efektyvumą	8 mln. Eur	8 mln. Eur	-
2.2.1. Padidinti viešojo sektoriaus informacijos pakartotinį panaudojimą verslo ir visuomenės poreikiams	4 mln. Eur	4 mln. Eur	-
2.2.2. Padidinti IRT paklausą ir naudojimą tarp gyventojų	17 mln. Eur	17 mln. Eur	-
2.3.1 Padidinti elektroninių viešųjų ir administracinių paslaugų prieinamumą ir kokybę	137 mln. Eur	137 mln. Eur	0,06 mln. Eur
IŠ VISO pagal 2 prioritetą:	216 mln. Eur	216 mln. Eur	0,11 mln. Eur

Šaltinis: sudaryta „BGI Consulting“ remiantis SFMIS duomenimis

Detalus VP 2 prioriteto vertinimas konkrečių uždavinių lygiu pateikiamas šios ataskaitos priede Nr. 2. Šiame poskyryje apžvelgiamos tik pagrindinės VP 2 prioriteto investicijų vertinimo išvados, gautos atlikus analizę pagal tinkamumo, rezultatyvumo, poveikio, tvarumo bei efektyvumo vertinimo kriterijus.

⁴⁷ Remiantis SFMIS duomenimis.

6 LENTELĖ. VP 2 PRIORITETO KONKREČIŲ UŽDAVINIŲ ĮVĖRČIAI PAGAL VERTINIMO KRITERIJUS

UŽDAVINYS KRITERIJUS	2.1.1.	2.1.2.	2.2.1.	2.2.2.	2.3.1.
Tinkamumas	Vidutinis	Vidutinis	Aukštas	Aukštas	Aukštas
Rezultatyvumas	Aukštas	Aukštas	Aukštas	Aukštas	Aukštas
Aprėptis / mastas	Vidutinis	Vidutinis	Aukštas	Vidutinis	Aukštas
Poveikis	Žemas	Vidutinis	Vidutinis	Vidutinis	Vidutinis
Tvarumas / tęstinumas	Aukštas	Aukštas	Vidutinis	Aukštas	Aukštas
Bendras įvertis	Vidutinis	Vidutinis	Vidutinis	Vidutinis	Aukštas

Įverčių legenda: ■ Aukštas ■ Vidutinis ■ Žemas

Šaltinis: sudaryta „BGI Consulting“

Suplanuotų intervencijų įgyvendinimas vyko gana sklandžiai ir, kaip matyti 6 lentelėje, dauguma konkrečių uždavinių pagal beveik visus vertinimo kriterijus įvertinti vidutiniu arba aukštu įverčiu. Kol kas nepavyko pasiekti tik planuoto pilno šalies namų ūkių padengimo plačiajuosčiu internetu (2.1.1 konkretus uždavinys), kuris visgi turėtų įvykti ateityje, greičiausiai privataus sektoriaus iniciatyva.

Sparčiojo plačiajuosčio interneto plėtra

Namų ūkių padengimas sparčiojo plačiajuosčio interneto ryšiu 2014–2020 m. investicinio laikotarpio pradžioje nesiekė 50 proc. ir atsiliko nuo ES vidurkio⁴⁸. Maždaug iki 2018 m. šalies padengimas plačiajuosčio interneto ryšiu šiek tiek didėjo (buvo baigtas ankstesnio investicinio laikotarpio projektas RAIN-2 bei pagal Kaimo plėtros programą įgyvendintas plačiajuosčio ryšio infrastruktūros plėtros kaimo vietovėse projektas PRIP-2, infrastruktūros plėtra kažkiek buvo finansuota ir privačių telekomunikacijos sektoriaus paslaugų teikėjų nuosavomis lėšomis), tačiau 2019 m. plačiajuosčio interneto ryšys vis dar buvo prieinamas tik daliai namų ūkių (apie 64 proc.), o atsilikimas nuo ES vidurkio (padengta 81 proc. namų ūkių) išaugo.

⁴⁸ Čia ir toliau naudojami Lietuvos ir ES padengimo sparčiuoju plačiajuosčiu interneto ryšiu duomenys, pateikiami Europos Komisijos užsakytame tyrime „Broadband Coverage in Europe 2021“.

2014–2020 m. laikotarpio ES fondų investicijos, įgyvendinant Naujos kartos interneto prieigos infrastruktūros plėtros projektą (2.1.1 konkretus uždavinys), leido ženkliai padidinti šalies padengimą sparčiuoju interneto ryšiu (2021 m. siekė 85 proc., o 2022 m.

2014–2020 m. ES fondų investicijos turėjo akivaizdų poveikį plačiajuosčio interneto prieinamumo namų ūkiuose regioninei konvergencijai. VVL regiono sąlyginis atsilikimas nuo Sostinės regiono stabiliai mažėja (2022 m. siekė 8 proc.).

– beveik 88 proc.⁴⁹). Visgi to nepakako VP užsibrėžtam tikslui pasiekti – padengti interneto ryšiu 100 proc. namų ūkių. Nors numatytos apimties ES fondų lėšomis finansuoti infrastruktūriniai darbai įgyvendinti suplanuota apimtimi, kol kas nepavyko pritraukti pakankamai privačių iniciatyvų – investicijos pagal VP buvo skirtos kiek mažiau nei pusei namų ūkių, nepadengtų naujos kartos interneto prieigos infrastruktūra – esančių „baltosiose dėmėse“ – padengti, likusią dalį tikintis padengti verslo investicijomis (naudojantis

jau sukurta viešąja infrastruktūra). Todėl **momentinis intervencijų poveikis pilnam šalies padengimui plačiajuosčio interneto ryšiu⁵⁰ yra žemas**, tačiau, viešosiomis lėšomis sukūrus pagrindinį tinklą, **vidutiniu laikotarpiu rinkos paslaugų teikėjai turėtų padėti užpildyti didžiąją dalį likusių „baltųjų dėmių“**.

Kibernetinio saugumo stiprinimas

Kita svarbi kryptis, kuriai skirtos 2014–2020 m. investicinio laikotarpio lėšos, yra valstybės informacinės infrastruktūros ir išteklių saugumas (2.1.2 konkretus uždavinys). Nuolatinės investicijos ir Lietuvos iniciatyvos, taip pat ir tarptautinėje erdvėje, palaiko gana aukštą kibernetinio saugumo lygį. Remiantis Nacionalinio kibernetinio saugumo centro renkamais duomenimis, kibernetinių incidentų skaičius išlieka panašus, tačiau pastaraisiais metais padaugėjo sudėtingesnių, tikslinių kibernetinių atakų. Dalis šių incidentų fiksuoti ypatingos svarbos informacinės infrastruktūros valdytojų IRT sistemose (apie 16 proc. visų incidentų 2021 m.).

Siekiant palaikyti aukštą kibernetinio saugumo lygį, 2014–2020 m. laikotarpiu ES fondų lėšos skirtos Saugiojo tinklo sistemos modernizavimui ir Kibernetinių atakų prevencijos sistemos sukūrimui. Saugiojo valstybinio duomenų perdavimo tinklo naudotojai yra visos pagrindinės valstybės ir savivaldybių institucijos ir įstaigos. Kibernetinių atakų prevencijos sistema sustiprins ypatingos svarbos informacinės infrastruktūros valdytojų pasirengimą įgyvendinti kibernetinio saugumo reikalavimus. Visgi **įgyvendintų techninių kibernetinio saugumo priemonių poveikis užtikrinant gerą bendrą valstybės IRT išteklių apsaugos lygį⁵¹ yra vidutinis**, kadangi neatskiriama kibernetinio saugumo dalis yra valstybės informacinių išteklių ir informacinės infrastruktūros valdytojų ir tvarkytojų parengtumas bei kibernetinio saugumo reikalavimų įgyvendinimo lygis. Kol kas, kaip rodo Nacionalinio kibernetinio saugumo centro atliekami tyrimai, institucijose ir įstaigose, valdančiose ir (ar) tvarkančiose valstybės informacinius išteklius ir informacinę infrastruktūrą, neretai reali kibernetinio saugumo būklė yra prastesnė už deklaruojamą, kibernetinio saugumo reikalavimų vis dar laikomasi formaliai, susiduriama su kibernetinio saugumo reikalavimų įgyvendinimo tęstinumo trūkumu esant darbuotojų kaitai. Kibernetinio saugumo svarbos supratimas ir žinių kibernetinio saugumo srityje nuolatinis stiprinimas, į kuriuos taip pat investuojamos viešosios lėšos, yra tarp esminių sąlygų, išlaikant kibernetinio saugumo lygį.

⁴⁹ Remiantis SFMIS duomenimis.

⁵⁰ Rezultato rodiklis „Namų ūkių, esančių 30 Mbps ir spartesniu plačiajuosčio interneto ryšiu padengtoje šalies teritorijoje, dalis“.

⁵¹ Rezultato rodiklis „Saugos reikalavimus atitinkančių valstybės informacinių išteklių ir kritinės informacinės infrastruktūros objektų dalis“.

Elektroninių paslaugų plėtra

Siekiant produktyviai išnaudoti IRT verslo ir visuomenės poreikiams, investuota keliomis kryptimis – atveriant naudojimui viešojo sektoriaus kaupiamus duomenis (2.2.1 konkretus uždavinys) bei gerinant viešųjų ir administracinių paslaugų kokybę (2.3.1 konkretus uždavinys). Dalis viešojo sektoriaus duomenų jau buvo prieinami anksčiau, tačiau 2014–2020 m. investiciniu laikotarpiu įdiegtas portalas, kuriame duomenys yra inventorizuoti ir pateikiami vartotojams vieno langelio principu. Visgi institucijų, teikiančių turimus duomenis, dalis kol kas nėra didelė, kai kurie duomenų registrai negali būti atverti dėl techninių kliūčių, trūksta aktyvių veiklų potencialiems vartotojams pristatant atvertų duomenų panaudojamumą⁵², dėl ko **investicijų, sukuriant atvirų duomenų portalą, poveikis didinant įmonių, kurios naudoja viešojo sektoriaus informaciją komercinei veiklai, dalį⁵³ yra vidutinis**. Ar ir kokia apimtimi sukurtas portalas prisidės prie esminio investicijų tikslo – skatinti aktyvų viešojo sektoriaus duomenų pakartotinį naudojimą komercinei veiklai, ateityje priklausys nuo skiriamų resursų, reikalingų ne tik techniniam sukurti portalo palaikymui, bet ir kokybiškam duomenų pildymui, inventorizavimui, klasifikavimui, pateikimui vartotojams patogią formą, viešinimui, taip pat nuo atvirus duomenis periodiškai teikiančių institucijų skaičiaus.

Gerinant viešojo sektoriaus teikiamų paslaugų prieinamumą ir kokybę, investicijos skirtos viešųjų ir administracinių elektroninių paslaugų gyventojams ir verslui plėtojimui. 2014–2020 m. ES fondų lėšomis buvo sukurta, atnaujinta ar išplėsta apie 200 elektroninių paslaugų vartotojams sveikatos apsaugos, mokesčių, teritorijų planavimo ir statybos, socialinės paramos, teisėsaugos, transporto ir kitose plačiam vartotojų (fizinį ir juridinių asmenų) ratui aktualiose srityse, svarbiose ne tik prieinamumo ir patogumo paslaugų vartotojams aspektu, bet ir prisidedant prie administracinės naštos verslui mažinimo, įstaigų ir institucijų veiklos skaidrumo užtikrinimo. Didesnio dėmesio, palyginti su kitomis sritimis, sulaukė viešųjų paslaugų kultūros sektoriuje skaitmenizavimas ir atvėrimas visuomenei (muziejų, bibliotekų, vaizdo išteklių) bei lietuvių kalbos integracija į informacines sistemas (mašininiai vertimai, lietuvių kalba valdomos paslaugos, analitiniai kalbos įrankiai).

Prie geresnės institucijų teikiamų viešųjų ir administracinių paslaugų kokybės ir prieinamumo prisideda ir plėtojama Valstybės informacinių išteklių sąveikumo platforma. Ši platforma teikia duomenų mainų, tapatumo nustatymo, dokumentų rengimo ir saugojimo, turinio valdymo ir panašias paslaugas institucijoms bei sudaro galimybes vartotojui elektronines paslaugas gauti vieno langelio principu. Didėja valstybės ir savivaldybės institucijų ir įstaigų, kurios naudojami šios platformos paslaugomis, dalis⁵⁴, tačiau šis pokytis labiausiai sietinas ne su investicijomis, bet su atsiradusia teisine prievole viešojo sektoriaus subjektams naudotis Valstybės informacinių išteklių sąveikumo platforma.

Kokybiškų viešųjų ir administracinių elektroninių paslaugų pasiūlos didėjimas, turinio įvairovė, geresnis teikiamų paslaugų funkcionalumas prisideda prie pagrindinio investicijoms kelto tikslo – padidinti gyventojų, besinaudojančių elektroniniu būdu teikiamomis viešosiomis ir administracinėmis paslaugomis, dalį, kuri visu investiciniu laikotarpiu augo. Kita vertus, matyti, kad jei beveik visą laikotarpį gyventojų, besinaudojančių viešųjų institucijų ir įstaigų teikiamomis elektroninėmis paslaugomis, dalis nuosekliai augo po 2–3 procentinius punktus kasmet, tai COVID-19 popandeminiu laikotarpiu ji ženkliai šoktelėjo aukštyn (nuo 61,6 proc. gyventojų, besinaudojančių viešosiomis ir administracinėmis elektroninėmis paslaugomis, 2021 m. iki 73,5 proc. 2022 m.)⁵⁵. Šis staigus naudojimosi elektroninėmis paslaugomis pokytis,

⁵² 2021–2027 m. visuomenės skaitmenizavimo išankstinio poveikio vertinimas, EIM užsakymu atliko UAB „Visionary Analytics“, 2020.

⁵³ Rezultato rodiklis „Įmonių, kurios panaudoja viešojo sektoriaus informaciją savo komercinei veiklai, dalis“.

⁵⁴ Rezultato rodiklis „Valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų, kurios naudojami Valstybės informacinių išteklių sąveikumo platformos (VIISP) paslaugomis, dalis“.

⁵⁵ SFMIS pateikiami duomenys.

pasikeitus išorinėms aplinkybėms, kuomet didelė dalis įprastinių veiklų neišvengiamai persikėlė į elektroninę erdvę, primena, kad elektroninių paslaugų pasiūla nėra vienintelis, nors ir labai svarbus faktorius, lemiantis vartotojų (fizinį asmenų) elgesį (įpročius). Visgi bendrai vertinama, kad **2014–2020 m. investicijų į viešųjų ir administracinių elektroninių paslaugų plėtrą poveikis gyventojų elgsenai, pereinant prie elektroninių paslaugų naudojimo⁵⁶, yra aukštas.**

IRT paslaugų prieinamumo gyventojams gerinimas

Aptartas gyventojų aktyvumas naudojantis elektroninėmis paslaugomis priklauso ir nuo bendro naudojimosi IRT technologijomis lygio. Šalies gyventojų naudojimosi internetu įpročiai pastarąjį dešimtmetį pastebimai keitėsi. Investicinio laikotarpio pradžioje, 2014 m., kasdien internetu naudojosi 57 proc. 16–74 m. amžiaus gyventojų, o internetu visiškai nesinaudojo 28 procentai. 2022 m. kasdien internetu besinaudojančių 16–74 m. amžiaus gyventojų dalis padidėjo iki 82 proc., o nesinaudojančių internetu dalis sumažėjo iki 12 procentų⁵⁷.

2014–2020 m. intervencijos, kuriomis siekta tiesiogiai didinti internetu nuolat besinaudojančių gyventojų dalį (2.2.2 konkretus uždavinys), skirtos atnaujinti kompiuterių ir interneto infrastruktūrai, techninei ir programinei įrangai viešosiose bibliotekose (viešieji interneto prieigos taškai šalies viešosiose bibliotekose pradėti steigti ir veikia jau apie 20 metų) bei skaitmeninėmis technologijomis nesinaudojantiems ar beveik nesinaudojantiems gyventojams sudaryti galimybes bendruomenėse gauti pagalbą ir išmokyti naudotis internetu, elektroninėmis paslaugomis. Nepaisant to, kad šios investicijos yra reikalingos ir sudaro galimybes beveik visiems gyventojams turėti prieigą prie skaitmeninių išteklių, **intervencijų momentinis poveikis nuolat internetu besinaudojančių gyventojų dalies didėjimui⁵⁸ yra vidutinis.** Intervencijos, skirtos viešųjų interneto prieigos taškų plėtrai ir ypač gyventojų mokymui naudotis internetu, greičiau prisideda prie internetu besinaudojančių gyventojų dalies mažėjimo. Kokia šių naujųjų interneto vartotojų dalis taps reguliariais skaitmeninių paslaugų naudotojais, labiausiai priklausys nuo individualaus poreikio, kurį lemia gyventojų amžius, pajamos, užimtumas, elektroninių paslaugų pasiūla ir panašūs veiksniai, taip pat interneto prieinamumas namų ūkiuose.

IŠVADOS. 2014–2020 m. laikotarpio ES fondų investicijos informacinės visuomenės srityje daugiausiai buvo skirtos tęstinių veiklų finansavimui, toliau plėtojant sparčiojo plačiajuosčio interneto tinklus, gerinant valstybės informacinės infrastruktūros kibernetinį saugumą, didinant IRT indėlį gerinant viešųjų paslaugų kokybę ir prieinamumą. Pagrindinė naujovė, finansuota ES fondų lėšomis – koordinuotas plataus spektro viešojo sektoriaus informacijos atvėrimas verslo ir visuomenės poreikiams. Šios investicijos poveikis kol kas sunkiai apčiuopiamas, kadangi prieinamų viešųjų duomenų masyvas nuolat pildosi, o naudojimas dar nėra išsibėgėjęs, nors potencialių duomenų naudotojų susidomėjimas jau fiksuojamas. Pabrėžtina ir ES fondų investicijų svarba vystant viešąsias ir administracines elektronines paslaugas, kurių sklandaus veikimo svarba ir naudojimo intensyvumas itin išaugo COVID-19 pandemijos metu.

Nemaža dalis intervencijų informacinės visuomenės srityje turi antrinį, tiesiogiai VP neaprašytą poveikį, kuris ilguoju laikotarpiu atskleidžia tikrąją investicijų vertę. Pavyzdžiui, viešųjų ir administracinių paslaugų perkėlimas į elektroninę erdvę prisideda prie administracinės naštos verslui mažinimo, didina viešojo sektoriaus veiklos skaidrumą, elektroninių sveikatos paslaugų plėtra ilgai prisidės prie geresnių šalies gyventojų sveikatos rodiklių.

⁵⁶ Rezultato rodiklis „Gyventojų, kurie naudojami elektroniniu būdu teikiamomis viešosiomis ir administracinėmis paslaugomis, dalis“.

⁵⁷ Valstybės duomenų agentūros duomenys.

⁵⁸ Rezultato rodiklis „Gyventojų, kurie nuolat naudojami internetu, dalis“.

3.3 VP 3 PRIORITETAS „SMULKIOJO IR VIDUTINIO VERSLO KONKURENCINGUMO SKATINIMAS“

VP 3 prioritetą „Smulkiojo ir vidutinio verslo konkurencingumo skatinimas“ sudaro 3 investiciniai prioritetai, apimantys 4 konkrečius uždavinius bei 20 priemonių. Siekiant didinti smulkiojo ir vidutinio verslo (SVV) konkurencingumą, investicijos pagal VP 3 prioritetą buvo nukreiptos į verslumo lygio ir MVĮ tarptautiškumo bei produktyvumo didinimą, efektyvesnio išteklių naudojimo skatinimą, investuojant į ekoinovacijas ir kitas efektyviai išteklius naudojančias technologijas.

Iki 2022 m. pabaigos, įgyvendinant VP 3 prioritetą, investuota 1076 mln. Eur, iš kurių 568 mln. Eur sudarė ES fondų ir VB lėšos bei 508 mln. Eur papildomas projektų vykdytojų indėlis⁵⁹.

7 LENTELĖ. PAGAL VP 3 PRIORITETO KONKREČIUS UŽDAVINIUS INVESTUOTOS LĖŠOS (IKI 2022-12-31)

KONKRETUS UŽDAVINYS	IŠ VISO INVESTUOTA LĖŠŲ	IŠ JŲ:	
		SKIRTAS FINANSAVIMAS (ES fondai ir VB)	PAPILDOMOS PROJEKTŲ VYKDYTOJŲ LĖŠOS
3.1.1. Padidinti verslumo lygį	200 mln. Eur	199 mln. Eur	1 mln. Eur
3.2.1. Padidinti MVĮ tarptautiškumą	92 mln. Eur	55 mln. Eur	37 mln. Eur
3.3.1. Padidinti MVĮ produktyvumą	574 mln. Eur	233 mln. Eur	341 mln. Eur
3.3.2. Padidinti MVĮ investicijas į ekoinovacijas ir kitas efektyviai išteklius naudojančias technologijas	210 mln. Eur	81 mln. Eur	129 mln. Eur
IŠ VISO pagal 3 prioritetą:	1076 mln. Eur	568	508

Šaltinis: sudaryta „BGI Consulting“ remiantis SFMIS duomenimis

Detalus VP 3 prioriteto vertinimas konkrečių uždavinių lygiu pateikiamas šios ataskaitos priede Nr. 3. Šiame poskyryje apžvelgiamos tik pagrindinės VP 3 prioriteto investicijų vertinimo išvados, gautos atlikus analizę pagal tinkamumo, rezultatyvumo, poveikio, tvarumo bei efektyvumo vertinimo kriterijus.

⁵⁹ Remiantis SFMIS duomenimis.

8 LENTELĖ. VP 3 PRIORITETO KONKREČIŲ UŽDAVINIŲ ĮVĖRČIAI PAGAL VERTINIMO KRITERIJUS

UŽDAVINYS KRITERIJUS	3.1.1.	3.2.1.	3.3.1.	3.3.2.
Tinkamumas				
Rezultatyvumas				
Aprėptis / mastas				
Poveikis				
Tvarumas / tęstinumas				
Bendras įvertis	Vidutinis	Žemas	Aukštas	Žemas

Įverčių legenda: ■ Aukštas ■ Vidutinis ■ Žemas

Šaltinis: sudaryta „BGI Consulting“

Suplanuotų intervencijų įgyvendinimas sėkmingiausiai vyko siekiant MVĮ produktyvumo didinimo, taip pat verslumo lygio didinimo tikslų – pagal visus vertinimo kriterijus 3.3.1 ir 3.1.1 konkretūs uždaviniai įvertinti vidutiniu arba aukštu įverčiu (žr. 8 lentelėje). Tačiau MVĮ tarptautiškumo skatinimui bei ekoinovacijų rėmimui skirtos investicijos pagal 3.2.1 ir 3.3.2 konkrečius uždavinius keltų tikslų nepasiekė. Pirmuoju atveju kelti tikslai padidinti MVĮ lietuviškos kilmės prekių eksportą buvo pernelyg ambicingi, palyginti su suplanuotomis ir įgyvendintomis investicijomis. Antruoju atveju žemas tikslų pasiekimas labiausiai siejamas su nepakankama įmonių motyvacija investuoti į ekoinovacijas ir kitas efektyviai išteklius naudojančias technologijas bei siaura intervencijų apimtimi.

Verslumo lygio didinimas

VP įgyvendinimo pradžioje SVV sektoriaus konkurencingumo augimą ribojo nepakankamai geros sąlygos verslo pradžiai bei tolesnei įmonių plėtrai, labiausiai sietos su ribotu išorinių finansavimo šaltinių bei viešųjų paslaugų prieinamumu SVV subjektams bei fiziniams asmenims, ketinantiems pradėti verslą. Sprendžiant šiuos iššūkius, 2014–2020 m. investiciniu laikotarpiu finansuotos paskolos, portfelinės garantijos bei rizikos kapitalo fondų investicijos, dalinis palūkanų kompensavimas, taip pat aukštos kokybės verslo pradžios konsultacijos SVV subjektams (3.1.1 konkretus uždavinys). Šios verslumui didinti skirtos veiklos buvo paklausios – suteikta finansinė parama bei pritrauktos lėšos ženkliai viršijo VP rengimo metu keltus lūkesčius. Įgyvendinant intervencijas, daugiau kaip 9 tūkst. MVĮ suteikta finansinė parama (investicijos, subsidijos bei kitos formos parama), nors investicinio laikotarpio pradžioje tikėtasi dvigubai žemesnio įmonių dalyvavimo, o finansuotomis priemonėmis taip pat pritraukta perpus daugiau privačių investicijų, negu planuota, – beveik 571 mln. Eur.

Visgi, nepaisant to, kad finansuotose priemonėse dalyvavo didelis skaičius įmonių, tai nesudarė reikšmingų tiesioginių prielaidų MVĮ skaičiaus augimui⁶⁰, pagrįstam naujų įmonių steigimu, kadangi intervencijos buvo

⁶⁰ Rezultato rodiklis „Verslumo lygis: įmonių ir fizinių asmenų, tenkančių 1 000 gyventojų, skaičius“.

skirtos jau veikiančioms įmonėms. Kita vertus, skirta finansinė ir nefinansinė parama padėjo naujoms įmonėms⁶¹ įsitvirtinti rinkoje bei vystyti ir toliau plėsti veiklą. Tai prisidėjo prie geresnio naujų MVĮ išgyvenamumo lygio, taigi, ir prie stabilesnio įmonių, tenkančių 1 tūkst. gyventojų, skaičiaus augimo vidutiniu ir ilguoju laikotarpiu.

Svarbu pažymėti, kad verslumo lygis nuosekliai augo ir iki aptariamų investicijų, o VP suplanuotas tikslas iki 2023 m. pasiekti, kad 1 tūkst. gyventojų tektų 48 įmonės ar fiziniai asmenys, besiverčiantys ekonomine veikla, nebuvo ambicingas. Šis tikslas buvo pasiektas ir viršytas dar 2012 m. (50,2 įmonės ar fiziniai asmenys, tenkantys 1 tūkst. gyventojų), o 2020 m. verslumo lygis jau siekė 80,4 įmones ar fizinius asmenis, tenkančius 1 tūkst. gyventojų. Tokį ženklų gyventojų verslumo lygio augimą didele dalimi lėmė išoriniai veiksniai, susiję su bendrai gerėjančia šalies ekonomine situacija. Nepaisant to, **VP intervencijos, atsižvelgiant į įmonėms teiktos paramos mastą, taip pat turėjo bent vidutinės apimties momentinį poveikį verslumo lygio augimui.** Šis teigiamas poveikis intervencijose dalyvavusių įmonių ir asmenų veiklos tęstinumui bei verslumui **išliks ir ateityje**, ypač tais atvejais, kuomet finansinė parama buvo derinama su nefinansine (pavyzdžiui, rizikos kapitalo fondų investicijos apėmė finansinę paramą ir investuotojų mentorystę). Kita vertus, 2014–2020 m. intervencijos neišnaudojo galimybės padidinti verslumą regionuose – VP įgyvendinimo laikotarpiu MVĮ koncentracija Vilniaus apskrityje, palyginti su šalies vidurkiu, toliau didėjo, taip pat, bendrai gerėjančios verslumo situacijos sąlygomis, specialus dėmesys galėjo būti skirtas atskirų grupių – pavyzdžiui, startuolių – verslumui stiprinti⁶².

MVĮ tarptautiškumo didinimas

2014–2020 m. VP intervencijos MVĮ tarptautiškumo didinimo srityje skirtos skatinti įmonių bendradarbiavimui eksporto srityje. Būtent individualus įmonių veikimas, įmonių grupių (klasterių) sinergijos galimybių neišnaudojimas buvo matomas kaip vienas aktualiausių trukdžių didinant tarptautinį konkurencingumą. Stiprinant eksporto galimybes, taip pat finansuotas planuojamų eksportuoti produktų sertifikavimas, teiktos konsultacijos. Tačiau finansuotoms veikloms pritrūko tikslingesnės orientacijos į žinioms imlius produktus, kurių eksporto didėjimas yra svarbi sąlyga šalies MVĮ tarptautiniam konkurencingumui.

Didesnė lietuviškos kilmės prekių eksporto dalis nuo BVP fiksuojama VVL regione. Tačiau pastaraisiais metais nuosekliai augant Sostinės regiono lietuviškos kilmės prekių eksporto apimčiai ir šiek tiek mažėjant VVL regiono eksporto apimčiai, stebima reikšminga regioninė konvergencija (2022 m. skirtumas tarp regionų siekė 155 proc.).

Įgyvendintos tarptautiškumo skatinimo veiklos dalyvių skaičiumi viršijo investicinio laikotarpio pradžioje turėtus lūkesčius – investicijas gavo keturis kartus daugiau MVĮ, negu planuota (apie 2 tūkst. MVĮ). Visgi, nepaisant ženkliai didesnio, negu planuota, veiklų sėkmingumo, bendras **2014–2020 m. VP investicijų momentinis poveikis skatinant MVĮ lietuviškos kilmės prekių eksportą⁶³ yra žemas.** Visų pirma, nepaisant viršytų pirminių planų, finansinė parama pasiekė tik palyginti nedidelę dalį šalies MVĮ. Antra, nors didelė dalis investicijas gavusių įmonių ketino tęsti projektų metu įgyvendintas veiklas, buvo finansuotos per smulkios veiklos, kad jos galėtų daryti pakankamą poveikį pastebimesniam eksporto apimties didėjimui.

⁶¹ Nauja įmonė – įmonė, sukurta ne anksčiau kaip prieš trejus metus (imtinai).

⁶² 2014–2020 m. Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programos 3 prioriteto „Smulkiojo ir vidutinio verslo konkurencingumo skatinimas“ poveikio vertinimo paslaugos, EIM užsakymu atliko UAB „Visionary Analytics“.

⁶³ Rezultato rodiklis „MVĮ lietuviškos kilmės prekių eksporto dalis nuo BVP“.

Investicijos į MVĮ produktyvumo didinimą

Investicinio laikotarpio pradžioje pagrindinės nepakankamos MVĮ produktyvumo priežastys sietos su žemu MVĮ inovatyvumo lygiu bei lėšų trūkumu įmonėse. 2014–2020 m. VP investicijos tiesiogiai prisidėjo prie šių problemų sprendimo, daugiausia kuriant finansines priemones MVĮ, skirtas investicijoms į produktyvumo didinimą, taikant dalinį palūkanų kompensavimą, taip pat investuojant į technologinių pajėgumų tobulinimą, skaitmenizavimą, technologinių auditų atlikimą ir kitas veiklas (3.3.1 konkretus uždavinys).

Kaip ir kitose paramos verslui srityse, investicijos produktyvumo didinimui pasiekė žymiai daugiau MVĮ, negu planuota, VP **intervencijos taip pat daugeliu atvejų viršijo numatytus tikslus** – daugiau kaip 2 tūkst. MVĮ suteiktos subsidijos ar kitos formos finansinė parama (pagal finansines priemones). Kita vertus, atsižvelgiant į palyginti žemą Lietuvos MVĮ produktyvumą ES lygmeniu, vykdytų intervencijų aprėptis tikslinių grupių atžvilgiu buvo kiek per siaura, kad turėtų pakankamai svarų poveikį bendram MVĮ produktyvumo augimui šalies mastu (investicijas gavo tik apie 2 proc. visų MVĮ).

Visgi finansinė parama (investicijos į produktyvesnes gamybos technologijas, dalinis palūkanų kompensavimas, e. verslo sprendimų diegimas ir kt.) ir nefinansinė parama (technologinių auditų atlikimas įmonėse ir kt.) padėjo užtikrinti naujų, produktyvumą skatinančių technologijų ir vadybos bei verslo modelių diegimą įmonėse. Todėl, nors ir pasiekė nedidelę MVĮ dalį, tačiau, pirmiausia investicijas gavusių įmonių imtyje, **MVĮ produktyvumo didinimui skirtų intervencijų poveikis, didinant pridėtinę vertę, tenkančią vienam darbuotojui⁶⁴, yra aukštas**. Teigiamas intervencijų poveikis turėtų išlikti gana ilgai, kadangi ES fondų lėšos investuotos į ilgalaikių produktų (gamybos technologijų) kūrimą, o atliktos apklausos rodo, kad produktyvumui didinti skirtas investicijas gavusios MVĮ yra pasiryžusios ir ateityje į šią sritį investuoti nuosavas lėšas⁶⁵.

Stebima nežymi MVĮ pridėtinės vertės gamybos sąnaudomis, tenkančios vienam darbuotojui, dydžio regioninė divergencija. Sostinės regiono atotrūkis nuo VVL regiono, nors ir pamažu, bet ir toliau didėja (2021 m. atotrūkis siekė 67 proc.).

Investicijos į ekoinovacijas ir kitas efektyviai išteklius naudojančias technologijas

Siekiant didinti MVĮ konkurencinį pranašumą bei mažinti produkcijos sąnaudas, 2014–2020 m. laikotarpiu investuota į priemones, skirtas didinti naudojamų medžiagų ir energijos vartojimo efektyvumui, diegiant ekoinovacijas bei kitas žaliąsias technologijas.

Efektyvus išteklių naudojimas, orientuojantis į naudą aplinkai, yra vienas iš prioritetų nacionalinėje strateginėje darbotvarkėje, tačiau kol kas ne prioritetas tikslas MVĮ. Kaip rodo atlikti tyrimai⁶⁶ bei priemonių kvietimų analizė, daugumai MVĮ investicijos į ekoinovacijas nėra būtinos teikiant paslaugas ar vykdant gamybą, be to, rinkoje kol kas mažas kokybiškų ekologinio projektavimo ir panašių konsultacijų prieinamumas, todėl paklausa ES fondų lėšomis finansuotoms konsultacijoms ir netechnologinių ekoinovacijų priemonėms buvo palyginti maža. Kiek didesnis suinteresuotumas stebėtas priemonėse, kuriose parama skirta technologinių inovacijų diegimui. Apskritai **intervencijos, skirtos MVĮ technologinių ir netechnologinių ekoinovacijų diegimui, pasiekė tik nedidelę dalį MVĮ** – investicijas bei finansinę paramą (subsidijas) gavo mažiau kaip 400 įmonių, iš kurių apie 150 buvo naujos įmonės, o tai sudaro apie 0,5 proc. visų 2021 m. veikusių MVĮ.

⁶⁴ Rezultato rodiklis „Pridėtinė vertė gamybos sąnaudomis, sukurta MVĮ, tenkanti vienam darbuotojui“.

⁶⁵ Ten pat.

⁶⁶ Ten pat.

Mažas MVĮ susidomėjimas netechnologinėmis inovacijomis ir maža intervencijų aprėptis **nesudarė pakankamų sąlygų 2014–2020 m. intervencijomis ženkliau prisidėti didinant įmonių, diegusių aplinkosaugos inovacijas, dalį⁶⁷ šalies mastu**. VP planuota įmonių, diegusių aplinkosaugos inovacijas, dalis iki 2020 m. buvo nepasiekta⁶⁸. Ilgalaikis 2014–2020 m. investicijų poveikis taip pat žemas – siekį ateityje investuoti į šią sritį nurodo palyginti mažai finansavimą gavusių įmonių. MVĮ vis dar nėra linkusios investuoti į brangias ir lėtai atsiperkančias technologijas bei pirmumą teikia pigesnėms investicijoms į veiklos produktyvumo didinimą, todėl aplinkosaugos inovacijų diegimo apimtis išlieka stipriai priklausoma nuo viešosios paramos.

IŠVADOS. 2014–2020 m. VP investicijos SVV konkurencingumo skatinimo srityje pasižymėjo dvejopu poveikiu. MVĮ produktyvumui skatinti bei verslumo lygiui didinti skirtos intervencijos gana reikšmingai prisidėjo prie naujų MVĮ įsitvirtinimo rinkoje (nors ir neprisidėjo prie naujų įmonių steigimosi) ir įmonių produktyvumo skatinimo (nors ir nedidelėje visų įmonių dalyje). Minėtose srityse sėkmingai formuojama įmonių ir investuotojų sąveika, konsoliduojama didelė investicijų apimtis, didelį poveikį turinčių technologijų diegimas prisideda prie ilgalaikių teigiamų pokyčių didinant SVV konkurencingumą. Visgi ribota tikslinių grupių aprėptis ir intervencijų išskaidymas smulkioms veikloms nesukūrė pakankamų prielaidų didesnės apimties poveikiui, didinant MVĮ lietuviškos kilmės prekių eksportą. 2014–2020 m. ES fondų lėšomis finansuotos intervencijos, skirtos technologinėms ir netechnologinėms ekoinovacijoms diegti, nesugebėjo įveikti egzistuojančio MVĮ pasyvumo ekoinovacijų, ypač netechnologinių, srityje.

Vertinant tiesioginį paramos poveikį įvairių MVĮ rodiklių gerėjimui, akivaizdžiai matoma bendrosios šalies ekonominės situacijos, rinkos būklės įtaka. Sirtyse, kaip, pavyzdžiui, produktyvumo didinimas, kuris yra kritinė daugumos įmonių konkurencingumo sąlyga, viešosiomis lėšomis finansuojamos intervencijos pasiūlo verslui konkrečiu atveju reikalingus įrankius, todėl investicijų poveikis yra tiesioginis ir greitai matomas. Finansuojamos priemonės yra paklausios, o finansuojami projektai brandūs. Kita vertus, kai kuriose svarbiose ateities srityse, dėl žemesnio MVĮ brandos lygio, reikiamų paslaugų prieinamumo rinkoje trūkumo, viešųjų intervencijų tiesioginis poveikis yra mažas ir neturintis pakankamai potencialo trumpuoju laikotarpiu šalies mastu pakeisti MVĮ veiklos rodiklį. Tačiau tai nereiškia, kad intervencijos buvo iš esmės nesėkmingos ar jų nereikia. Tam tikra prasme įmonių stagnavimas svarbiose ateities srityse kaip tik indikuoja tolesnį viešųjų lėšų investavimo poreikį, siekiant proveržio. Tikrasis proveržis greičiausiai bus paskatintas rinkos sąlygų, tačiau nuoseklus investavimas ir pačių MVĮ bei kokybiškų konsultacijų paslaugų rinkos auginimas tokiose srityse kaip aplinkosaugos inovacijos kuria svarbų pagrindą, nuo kurio bus atsispirta pribrendus neišvengiamiems pokyčiams. , išbandyti mokslo ir verslo bendradarbiavimo modeliai ir kita palaiptai kaupiama patirtis yra kritiškai svarbūs veiksniai, kuriant gyvybingą MTEPI ekosistemą ir sudarant sąlygas šalies įmonėms dabar ar vėliau ja pasiremti.

⁶⁷ Rezultato rodiklis „Įmonių, diegusių aplinkosaugos inovacijas, dalis“.

⁶⁸ Rodiklis matuojamas kas kelis metus. Naujausi VDA pateikiami duomenys apima 2018–2020 m. laikotarpį.

3.4 VP 4 PRIORITETAS „ENERGIJOS EFEKTYVUMO IR ATSINAUJINANČIŲ IŠTEKLIŲ ENERGIJOS GAMYBOS IR NAUDOJIMO SKATINIMAS“

VP 4 prioritetą „Energijos efektyvumo ir atsinaujinančių išteklių energijos gamybos ir naudojimo skatinimas“ sudaro 5 investiciniai prioritetai, apimantys 6 konkrečius uždavinius bei 28 priemones. Siekiant didinti energijos vartojimo efektyvumą ir AIE gamybą bei naudojimą, investicijos pagal VP 4 prioritetą apėmė kelias esmines sritis: energijos gamybos pajėgumų iš AEI plėtrą bei AIE naudojimo skatinimą, energijos vartojimo intensyvumo pramonėje bei viešojoje infrastruktūroje (įskaitant šilumos tiekimo sritį), namų ūkiuose ir daugiabučiuose namuose mažinimą, taip pat pažangiojo tinklo technologijų diegimo perspektyvų išbandymą bei darnaus judumo ir aplinkai draugiško transporto skatinimą.

Iki 2022 m. pabaigos, įgyvendinant VP 4 prioritetą, investuota 1156 mln. Eur, iš kurių 928 mln. Eur sudarė ES fondų ir VB lėšos bei 228 mln. Eur papildomas projektų vykdytojų indėlis⁶⁹.

9 LENTELĖ. PAGAL VP 4 PRIORITETO KONKREČIUS UŽDAVINIUS INVESTUOTOS LĖŠOS (IKI 2022-12-31)

KONKRETUS UŽDAVINYS	IŠ VISO INVESTUOTA LĖŠŲ	IŠ JŲ:	
		SKIRTAS FINANSAVIMAS (ES fondai ir VB)	PAPILDOMOS PROJEKTŲ VYKDYTOJŲ LĖŠOS
4.1.1. Padidinti atsinaujinančių išteklių energijos naudojimą	219 mln. Eur	189 mln. Eur	31 mln. Eur
4.2.1. Sumažinti energijos vartojimo intensyvumą pramonės įmonėse	56 mln. Eur	32 mln. Eur	25 mln. Eur
4.3.1. Sumažinti energijos suvartojimą viešojoje infrastruktūroje ir daugiabučiuose namuose	465 mln. Eur	453 mln. Eur	11 mln. Eur
4.3.2. Padidinti energijos vartojimo efektyvumą šilumos tiekimo srityje ir namų ūkiuose	224 mln. Eur	126 mln. Eur	98 mln. Eur
4.4.1. Išbandyti pažangiojo tinklo technologijų diegimo perspektyvas	81 mln. Eur	40 mln. Eur	40 mln. Eur
4.5.1. Skatinti darnų judumą ir plėtoti aplinkai draugišką transportą, siekiant sumažinti anglies dioksido išmetimus	111 mln. Eur	88 mln. Eur	23 mln. Eur
IŠ VISO pagal 4 prioritetą:	1156 mln. Eur	928 mln. Eur	228 mln. Eur

Šaltinis: sudaryta „BGI Consulting“ remiantis SFMIS duomenimis

⁶⁹ Remiantis SFMIS duomenimis.

Detalus VP 4 prioriteto vertinimas konkrečių uždavinių lygiu pateikiamas šios ataskaitos priede Nr. 4. Šiame poskyryje apžvelgiamos tik pagrindinės VP 4 prioriteto investicijų vertinimo išvados, gautos atlikus analizę pagal tinkamumo, rezultatyvumo, poveikio, tvarumo bei efektyvumo vertinimo kriterijus.

10 LENTELĖ. VP 4 PRIORITETO KONKREČIŲ UŽDAVINIŲ ĮVĖRČIAI PAGAL VERTINIMO KRITERIJUS

UŽDAVINYS \ KRITERIJUS	4.1.1.	4.2.1.	4.3.1.	4.3.2.	4.4.1.	4.5.1.
Tinkamumas	■	■	■	■	■	■
Rezultatyvumas	■	■	■	■	■	■
Aprėptis / mastas	■	■	■	■	■	■
Poveikis	■	■	■	■	■	■
Tvarumas / tęstinumas	■	■	■	■	■	■
Bendras įvertis	Aukštas	Vidutinis	Žemas	Vidutinis	Vidutinis	Žemas

Įverčių legenda: ■ Aukštas ■ Vidutinis ■ Žemas

Šaltinis: sudaryta „BGI Consulting“

Sklandžiausiai sekėsi siekiant AIE naudojimo didinimo tikslo – kaip matyti 10 lentelėje, 4.1.1 konkreta us uždavinio intervencijos pagal visus vertinimo kriterijus įvertintos aukštu įverčiu. Energijos vartojimo intensyvumo pramonės įmonėse mažinimo, energijos vartojimo efektyvumo šilumos tiekimo srityje ir namų ūkiuose didinimo bei pažangiojo tinklo technologijų diegimo srityse (4.2.1, 4.3.2 ir 4.4.1 konkretūs uždaviniai) intervencijos pagal beveik visus vertinimo kriterijus įvertintos vidutiniu arba aukštu įverčiu. Tačiau keltų tikslų nepasiekė intervencijos pagal 4.3.1 ir 4.5.1 konkrečius uždavinius. Pirmuoju atveju kelti tikslai sumažinti energijos suvartojimą viešojoje infrastruktūroje ir daugiabučiuose namuose buvo pernelyg ambicingi, palyginti su suplanuotomis ir įgyvendintomis investicijomis, kurios apėmė tik nedidelės dalies pastatų renovaciją. Antruoju atveju siekta sumažinti anglies dioksido išmetimus, skatinant darnų judumą ir plėtojant aplinkai draugišką transportą, tačiau ir šioje srityje intervencijų apimtis buvo per maža padaryti apčiuopiamą įtaką didelio ir įvairaus transporto sektoriaus rodikliams.

VP 4 prioriteto investicijas galimas suskirstyti į tris esmines tematines sritis, pagal siekiamus tikslus bei intervencijų pobūdį: AIE gamybos ir naudojimo skatinimą, energijos vartojimo efektyvumo didinimą bei ŠESD kiekio mažinimą.

AIE gamybos ir naudojimo skatinimas

Siekiant įgyvendinti tarptautinius įsipareigojimus klimato kaitos suvaldymo srityje, ypač aktualus perėjimas prie aplinką bei išteklius tausojančios energetikos, todėl 2014–2020 m. investicinio laikotarpio pradžioje akcentuota AIE gamybos ir naudojimo plėtros svarba, kuri kartu užtikrintų ir vietinės elektros energijos gamybą bei mažintų Lietuvos elektros energijos importo apimtį, kurios tuo metu buvo vienos didžiausių ES. ES fondų lėšos investuotos į AIE gamybos infrastruktūrą: įrengti bei atnaujinti biokuro kogeneracijos įrenginiai, įrengtos AIE naudojančios technologijos (saulės elektrinės) namų ūkiuose (4.1.1 konkretus uždavinys).

Iki 2023 m. pabaigos įgyvendinus visas finansuotas veiklas, papildomai įrengtos AIE gamybos apimtys gana ženkliai (daugiau nei ketvirtadaliu) viršys investicinio laikotarpio pradžioje užsibrėžtą planuojamą reikšmę – bus įdiegta per 540 MW papildomų AIE gamybos pajėgumų, dėl kurių bendras metinis ŠESD kiekio sumažėjimas sieks per 520 tūkst. tonų CO₂ ekvivalentu (beveik šeštadaliu daugiau, negu planuota). **Įrengti ir atnaujinti biokuro kogeneracijos įrenginiai ir įrengtos saulės elektrinės ženkliai prisidės stiprinant šalies energijos gamybos iš AEI pajėgumus**⁷⁰, kadangi atitiks apie ketvirtadalį visos šalies elektros energijos gamybos iš AEI pajėgumų 2021 m. Šis teigiamas poveikis yra tęstinis, nes intervencijomis sukurta arba atnaujinta AEI infrastruktūra pasižymi ilgalaikiškumu. Tiesa, tobulėjant technologijoms ir siekiant nuosekliai mažinti neigiamą poveikį aplinkai, sukurta infrastruktūra ateityje palaipsniui turės būti atnaujinama. Visgi tai nepaneigia investicijų svarbos siekiant vidutinės trukmės tikslų.

Svarbu pažymėti, kad potencialų investicijų poveikį visgi riboja tai, kad lėšos daugiausia skirtos biokuro plėtrai, dėl ko pastebimas trūkumas priemonių, kurios skatintų ir kitų išteklių (pavyzdžiui, miško kirtimo atliekų, šiaudų ir kt.) naudojimą⁷¹. Be to, investicijos koncentravosi į AIE pajėgumų plėtrą arba modernizaciją, tačiau nebuvo skiriamas pakankamas dėmesys AIE integracijai į perdavimo ir skirstymo tinklus, dėl ko nesudaromos optimalios sąlygos į rinką integruoti visą AEI gaminamą energijos kiekį.

2014–2020 m. investiciniu laikotarpiu taip pat skatinta AEI plėtra pramonėje – pramonės įmonėse įrengti AEI naudojančios energijos gamybos pajėgumai, kurie, planuojama, sieks apie 83 MW, bei kurtos ir diegtos naujos AEI efektyvesnio panaudojimo technologijos (4.2.1 konkretus uždavinys). Įdiegti pajėgumai mažina pramonės įmonių veiklos sąnaudas ir didina jų konkurencingumą, todėl įgyvendintų VP priemonių paklausa buvo didelė. Visgi 2014–2020 m. investicijos į AEI plėtrą pasiekė mažiau nei 1 proc. visų pramonės įmonių šalyje). Be to, AIE gamybos pajėgumai, į kuriuos buvo investuota, yra tik vienas iš faktorių, prisidedančių prie pirminės energijos sąnaudų kiekio mažinimo. Dėl šių priežasčių **2014–2020 m. intervencijų poveikis mažinant energijos suvartojimo intensyvumą šalies pramonės įmonėse**⁷² yra vidutinis.

Energijos vartojimo efektyvumo didinimas

Energijos vartojimo efektyvumo didinimas 2014–2020 m. investicinio laikotarpio pradžioje akcentuotas kaip strategiškai svarbus tikslas, siekiant ne tik įgyvendinti tarptautinius įsipareigojimus, bet ir užtikrinti šalies energetinę nepriklausomybę. Lietuvoje energijos suvartojimas vis dar buvo didesnis, palyginti su ES vidurkiu.

Vienas didžiausių šalyje energijos sutaupymo, didinant vartojimo efektyvumą, potencialų egzistuoja pastatų sektoriuje. Atitinkamai, 2014–2020 m. investicijos energijos vartojimo efektyvumo didinimo srityje didele dalimi koncentravosi į daugiabučių namų ir, kur kas mažesne apimtimi, viešųjų pastatų atnaujinimą, sąlyginai nedidelė investicijų dalis buvo skirta gatvių apšvietimo bei šilumos tiekimo tinklų modernizavimui (4.3.1 konkretus uždavinys). Taip pat investuota į šilumos tiekimo tinklų modernizavimą ir plėtrą, namų ūkiuose neefektyviai biomasę naudojančios katilais keisti į AEI naudojančias technologijas (4.3.2 konkretus uždavinys). Nors suplanuotos intervencijos atitiko esmines energijos vartojimo problemas, didinančias neefektyvų išteklių naudojimą, mažiau investicijų sulaukė valstybei priklausančių viešųjų pastatų atnaujinimas, tiesa, nuo 2021 m. pradėta įgyvendinti VP 13 prioriteto priemonė, kuri prisidėjo išplečiant pagal energinio efektyvumo reikalavimus atnaujinamų viešųjų pastatų sąrašą.

⁷⁰ Rezultato rodiklis „Atnaujinančių išteklių energijos dalis galutiniame energijos balanse“.

⁷¹ Veiksmų programos prioriteto „Energijos efektyvumo ir atnaujinančių išteklių energijos gamybos ir naudojimo skatinimas“ aktualių uždavinių pažangos vertinimas, EM užsakymu atliko UAB „Smart Continent“, 2018 m. Prieiga internete: <https://2014.esinvesticijos.lt/lt/dokumentai/veiksmu-programos-prioriteto-energijos-efektyvumo-ir-atsinaujinanciu-istekliu-energijos-gamybos-ir-naudojimo-skatinimas-aktualiuzdaviniu-pazangos-vertinimas>.

⁷² Rezultato rodiklis „Energijos suvartojimo intensyvumas pramonės įmonėse“.

Suplanuotos veiklų apimtys, įgyvendinant viešosios infrastruktūros ir pastatų modernizavimą, bus pasiektos ir netgi viršytos. Planuojama, kad, užbaigus įgyvendinti visas veiklas, bus modernizuota per 30 tūkst. gatvių šviestuvų, pastatų renovacija pasieks 54 tūkst. namų ūkių, kurie bus priskirti geresnei energijos vartojimo efektyvumo klasei, o metinis pirminės energijos suvartojimo viešuosiuose pastatuose sumažėjimas sieks beveik 49 tūkst. kWh per metus. Šilumos tiekimas atnaujintais centralizuoto šilumos tiekimo keliais bus pagerintas daugiau kaip 1 mln. vartotojų, daugiau kaip 9 tūkst. namų ūkių į efektyvesnes šilumos gamybos technologijas pakeisti biomasę naudojantys katilai.

Visgi, atsižvelgiant į tai, kad įgyvendinamos priemonės apima daug vartotojų turinčius sektorius, šie skaičiai apima sąlyginai mažą dalį aktualių tikslinių grupių. Investicijos daugiabučių namų energinio efektyvumo didinimui palietė kiek mažiau nei 4 proc. šalies namų ūkių⁷³. Biomasę naudojančius katilus keičiant AIE technologijomis, energijos vartojimo efektyvumas bus padidintas mažiau nei 1 proc. visų namų ūkių šalyje.

Sektoriaus dydis labai apribojo investicijų potencialą prisidėti prie keltų ambicingų tikslų ženkliai sumažinti galutinės energijos kiekį paslaugų ir namų ūkių sektoriuose⁷⁴. Be to, investicijos buvo skirtos daugiabučiams namams ir viešiesiems pastatams atnaujinti, todėl negalėjo turėti poveikio galutinės energijos mažinimui paslaugų sektoriuje. Dėl šių priežasčių **2014–2020 m. intervencijų, skirtų daugiabučiams ir viešiesiems pastatams atnaujinti, poveikis mažinant galutinės energijos kiekį paslaugų ir namų ūkių sektoriuose yra žemas.**

Taip pat dėl sąlyginai nedidelės namų ūkių, kuriems teko intervencijos, dalies **ES fondų investicijų poveikis mažinant energijos suvartojimą namų ūkiuose, neprijungtuose prie centralizuotų šilumos tinklų⁷⁵, – žemas.**

Apimties prasme, iš visų energijos vartojimo efektyvumo didinimui intervencijų pozityviai išsiskiria tik centralizuoto šilumos tiekimo tinklų modernizavimas (atnaujinta 1,1 tūkst. km tinklų), kuris pastebimai prisidėjo prie energijos nuostolių mažinimo. Atitinkamai, **intervencijų į centralizuotų šilumos tinklų infrastruktūrą poveikis transportavimo bei paskirstymo nuostolių šilumos tinkluose mažinimui – aukštas⁷⁶.**

Sukurtas poveikis, nors ir sąlyginai mažas viso didžiulio sektoriaus mastu, išsilaikys vidutiniu ir ilguoju periodu, kadangi pagrindinės investicijos teko infrastruktūrai, turinčiai aiškius šeiminkus, suinteresuotus energijos efektyvumo parametru išlaikymu (mažesnėmis išlaidomis pastatų ir būstų šildymui, kitoms su energijos vartojimu susijusioms išlaidoms). Be to, siekiant užtikrinti sukurtos infrastruktūros tvarumą, papildomai investuota į statybos kokybės priežiūrą ir kontrolę pastatų atnaujinimo metu.

ŠESD kiekio mažinimas

2014–2020 m. VP intervencijomis buvo siekiama prisidėti prie ŠESD kiekio mažinimo. Šis siekis kyla iš Lietuvos tarptautinių įsipareigojimų klimato kaitos suvaldymo srityje bei ES direktyvų, taip pat glaudžiai siejasi ir su apžvelgtais AIE plėtros bei energijos vartojimo efektyvumo didinimo tikslais.

Mažinant ŠESD emisijas transporto sektoriuje, lėšos investuotos į ekologiško transporto infrastruktūros atnaujinimą bei kūrimą ir viešojo transporto autoparko atnaujinimą (4.5.1 konkretus uždavinys).

Įgyvendinant suplanuotas investicijas, daugeliu atvejų viršytos investicinio laikotarpio pradžioje planuotos sukurtų produktų apimtys: išgyta perpus daugiau, negu planuota, ekologiškų viešojo transporto priemonių

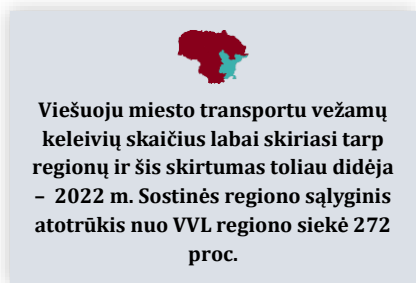
⁷³ Remiantis VDA duomenimis. Prieiga internete: <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?indicator=S3R0043#/>.

⁷⁴ Rezultato rodiklis „Sunaudotas galutinės energijos kiekis paslaugų ir namų ūkių sektoriuose“.

⁷⁵ Rezultato rodiklis „Energinis suvartojimas namų ūkiuose (neprijungtuose prie centralizuotų šilumos tinklų)“.

⁷⁶ Rezultato rodiklis „Transportavimo bei paskirstymo nuostoliai šilumos tinkluose“.

(beveik 180 transporto priemonių), planuojama įdiegti 15 intelektinių transporto sistemų (3 kartus daugiau, negu planuota), įgyvendinta beveik 5 kartus daugiau, negu planuota, darnaus judumo priemonių (46 priemonės), o įrengtų arba atnaujintų dviračių ir pėsčiųjų takų ilgis iš viso sieks apie 83 kilometrus.

Visgi, nepaisant sėkmingai įgyvendintų veiklų, intervencijų apimtis esamo viešojo transporto parko ir aktualios susisiekimo infrastruktūros kontekste yra maža. Pavyzdžiui, įsigytos naujos viešojo transporto priemonės sudaro mažiau kaip 6 proc. viso Lietuvos viešojo transporto parko, o įrengti arba rekonstruoti dviračių ir pėsčiųjų takai tesudaro mažiau kaip 3 proc. visų esamų dviračių ir pėsčiųjų takų šalyje. Kita vertus, pastaraisiais metais automobilių skaičius šalyje – esminis ŠESD emisijų augimo transporto srityje veiksnys – nuosekliai augo⁷⁷.

Siaura finansuotų veiklų aprėptis, palyginti su transporto sektoriaus dydžiu, ŠESD emisijų mažinimo srityje buvo pagrindinis veiksnys, dėl kurio **2014–2020 m. ES fondų intervencijų poveikis ŠESD emisijų mažinimui transporto sektoriuje⁷⁸ buvo žemas.**

Intervencijų poveikis skatinant viešojo transporto naudojimą miestuose⁷⁹ taip pat žemas. Nors mažas, lyginant su planuotu, viešuoju miesto transportu vežamų keleivių skaičius (2022 m. pervežta 300,2 mln. keleivių, VP iki 2023 m. planuota pasiekti 400 mln. keleivių) iš dalies buvo paveiktas COVID-19 pandemijos, vidutiniu ir ilguoju periodu pokyčiai priklauso nuo įvairių intervencijų, kurių šiuo investiciniu laikotarpiu nebuvo. Be didesnių investicijų į esminį viešojo transporto parko atnaujinimą, aktualios intervencijos, prisidedančios prie gyventojų įpročių ir nuostatų keitimo, patogus viešojo transporto tinklas ir tvarkaraščiai ir kt. Dalis šių intervencijų nereikalauja didelių finansinių investicijų, tačiau jos turėtų būti įgyvendinamos lygiagrečiai su investicijomis į infrastruktūrą ir transporto priemonių parką.

IŠVADOS. Siekiant didinti energijos efektyvumą ir atsinaujinančių energijos išteklių gamybą ir naudojimą, 2014–2020 m. investuota į svarbiausias sritis, kuriose Lietuva aiškiai atsilieka nuo ES vidurkio. Visos planuotos ir įgyvendintos investicijos taip pat nuosekliai derintos su būtinybe šaliai didinti energetinę nepriklausomybę, kuri investicinio laikotarpio pradžioje buvo itin pažeidžiama. Sėkmingiausiai įgyvendinti energijos gamybos šaltinių diversifikavimo tikslai – ES fondų finansavimas leido padidinti šalies energijos gamybos iš AEI pajėgumus (naujai sukurti pajėgumai atitinka apie ketvirtadalį visos šalies elektros energijos gamybos iš AEI pajėgumų 2021 m.). Tuo tarpu 2014–2020 m. investicinio laikotarpio intervencijų poveikis didinant energijos naudojimo efektyvumą – mažesnis. Nors atskiros intervencijos buvo sėkmingos ir pasiekė joms keltus uždavinius, siekiant sukurti didesnę poveikį energijos suvartojimo mažinimui paslaugų ir namų ūkių sektoriuose ar bendrųjų taršos anglies dioksidu apimčių mažinimui transporto sektoriuje, suplanuotos intervencijos objektyviai yra per mažos, nes tik maža didelių sektorių dalis gali gauti investicijas. Taigi, nors, vertinant pavienes intervencijas ir jų rezultatą projekto ar priemonės lygmeniu, matyti, kad 2014–2020 m. investiciniu laikotarpiu prielaidos energijos taupymui sukurtos, bendrame kontekste šie pasiekimai pranyksta ir labiau pastebimo poveikio bendriems energijos vartojimo efektyvumo rodikliams neturi. Todėl svarstytinas variantas ateityje, siekiant teisingai įvertinti įgyvendinamų intervencijų poveikį, kuris egzistuoja, nors, galbūt yra labai mažas viso sektoriaus kontekste, naudoti siauresnius poveikio rodiklius.

⁷⁷ Remiantis EUROSTAT duomenimis. Prieiga internete:

https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/road_eqs_carpda/default/table?lang=en.

⁷⁸ Rezultato rodiklis „Anglies dioksido (išskyrus išsiskiriantį iš biomasės) kiekis, namų ūkių išmestas į atmosferą iš transporto veiklos“.

⁷⁹ Rezultato rodiklis „Viešuoju miesto transportu vežamų keleivių skaičius“.

3.5 VP 5 PRIORITETAS „APLINKOSAUGA, GAMTOS IŠTEKLIŲ DARNUS NAUDOJIMAS IR PRISITAIKYMAS PRIE KLIMATO KAITOS“

VP 5 prioritetą „Aplinkosauga, gamtos išteklių darnus naudojimas ir prisitaikymas prie klimato kaitos“ sudaro 6 investiciniai prioritetai, apimantys 7 konkrečius uždavinius bei 27 priemonės. Siekiant skatinti darnų gamtos išteklių naudojimą, mažinti taršą ir geriau prisitaikyti prie klimato kaitos, investicijos pagal VP 5 prioritetą paskirstytos klimato kaitos padarinių žalos mažinimu susijusios infrastruktūros plėtrai, paviršinių vandens telkinių būklės gerinimui, biologinės įvairovės atkūrimui ir išsaugojimui, komunalinių ir radioaktyvių atliekų tvarkymo infrastruktūros pajėgumų didinimui, efektyvesniam vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo sistemos veikimui, oro kokybės miestuose gerinimui ir gamtos bei kultūros paveldo aktualumo bei lankomumo didinimui.

Iki 2022 m. pabaigos, įgyvendinant VP 5 prioritetą, investuota 1121 mln. Eur, iš kurių 926 mln. Eur sudarė ES fondų ir VB lėšos bei 195 mln. Eur – papildomas projektų vykdytojų indėlis⁸⁰.

11 LENTELĖ. PAGAL VP 5 PRIORITETO KONKREČIUS UŽDAVINIUS INVESTUOTOS LĖŠOS (IKI 2022-12-31)

KONKRETUS UŽDAVINYS	IŠ VISO INVESTUOTA LĖŠŲ	IŠ JŲ:	
		SKIRTAS FINANSAVIMAS (ES fondai ir VB)	PAPILDOMOS PROJEKTŲ VYKDYTOJŲ LĖŠOS
5.1.1. Sumažinti dėl klimato kaitos atsirandančius nuostolius	180 mln. Eur	160 mln. Eur	20 mln. Eur
5.2.1. Sumažinti sąvartynuose šalinamų komunalinių atliekų kiekį ir užtikrinti tinkamą radioaktyvių atliekų saugojimą	192 mln. Eur	155 mln. Eur	37 mln. Eur
5.3.1. Pagerinti Baltijos jūros ir kitų paviršinių vandens telkinių būklę	18 mln. Eur	17 mln. Eur	1 mln. Eur
5.3.2. Padidinti vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugų prieinamumą ir sistemos efektyvumą	431 mln. Eur	316 mln. Eur	115 mln. Eur
5.4.1. Padidinti kultūros ir gamtos paveldo aktualumą, lankomumą ir žinomumą, visuomenės informuotumą apie juos supančią aplinką	218 mln. Eur	202 mln. Eur	16 mln. Eur
5.5.1 Pagerinti vietinės augalijos ir gyvūnijos rūšių, buveinių ir kraštovaizdžio arealų būklę	58 mln. Eur	54 mln. Eur	4 mln. Eur

⁸⁰ Remiantis SFMIS duomenimis.

5.6.1. Sumažinti miestuose kietųjų dalelių ore ir cheminių medžiagų grunte pavojaus sveikatai ir aplinkai taršos lygį	24 mln. Eur	22 mln. Eur	2 mln. Eur
IŠ VISO pagal 5 prioritetą:	1121 mln. Eur	926 mln. Eur	195 mln. Eur

Šaltinis: sudaryta „BGI Consulting“ remiantis SFMIS duomenimis

Detalus VP 5 prioriteto vertinimas konkrečių uždavinių lygiu pateikiamas šios ataskaitos priede Nr. 5. Šiame poskyryje apžvelgiamos tik pagrindinės VP 5 prioriteto investicijų vertinimo išvados, gautos atlikus analizę pagal tinkamumo, rezultatyvumo, poveikio, tvarumo bei efektyvumo vertinimo kriterijus.

12 LENTELĖ. VP 5 PRIORITETO KONKREČIŲ UŽDAVINIŲ ĮVĖRČIAI PAGAL VERTINIMO KRITERIJUS

UŽDAVINYS KRITERIJUS	5.1.1.	5.2.1.	5.3.1.	5.3.2.	5.4.1.	5.5.1.	5.6.1.
Tinkamumas	■	■	■	■	■	■	■
Rezultatyvumas	■	■	■	■	■	■	■
Aprėptis / mastas	■	■	■	■	■	■	■
Poveikis	■	■	■	■	■	■	■
Tvarumas / tęstinumas	■	■	■	■	■	■	■
Bendras įvertis	Vidutinis	Vidutinis	Žemas	Vidutinis	Aukštas	Vidutinis	Vidutinis

Įvėrčių legenda: ■ Aukštas ■ Vidutinis ■ Žemas

Šaltinis: sudaryta „BGI Consulting“

Dalies aplinkos sektoriaus intervencijų įgyvendinimas buvo mažiau sklandus, palyginti su intervencijomis, finansuotomis pagal kitus VP prioritetus. Taip pat ne vienu atveju fiksuojamas mažesnis, nei pageidautas, intervencijų prisidėjimas prie investicinio laikotarpio pradžioje keltų tikslų. Kaip matyti 12 lentelėje, viena iš pagrindinių mažesnio poveikio priežasčių daugeliu atvejų yra maža intervencijų aprėptis (5.3.1, 5.3.2, 5.5.1 konkretūs uždaviniai), kuri yra sąlygojama itin didelio objekto ar tikslinių grupių dydžio ir tiesiog negali būti padengta viena investicine programa ir per trumpą laiką. Be to, šiame sektoriuje, kaip niekur kitur, susiduriama su trumpalaikių ar vidutinės trukmės ekonominių interesų ir ilgalaikių aplinkosaugos tikslų konkurencija. Dėl to vangiau investuojama į ilgesnio atsipirkimo technologijas, vengiama ūkinės veiklos ribojimų, gyventojai nenori patirti papildomų išlaidų pereidami prie mažiau taršių nuotekų surinkimo ir valymo alternatyvų, neinvestuoja savo laiko ir pastangų pereidami prie naujos atliekų rūšiavimo kultūros. Dėl šių ir panašių veiksnių sukurta, su aplinkosauginiais tikslais susijusi infrastruktūra išnaudojama nepakankamai efektyviai, dėl ko mažėja intervencijų poveikis.

Prisitaikymas prie klimato kaitos

Žmonių veiklos paskatinta klimato kaita, sąlygojama didelės antropogeninių dujų koncentracijos, vis labiau pastebimai įtakoja kasdienį gyvenimą, kelia pavojų žmonių sveikatai bei gerovei, infrastruktūrai, ekosistemoms, įvairiems ūkio sektoriams.

Lietuvoje ryškus vidutinės metinės temperatūros kilimas fiksuojamas jau maždaug 40 metų. Stebima tendencija, kad daugėja skystųjų kritulių kiekis šaltuoju metu laiku ir mažėja šiltuoju, dažnėja sausras. Prognozuojama, kad ateityje daugės karščio bangų, t. y. dienų, kai oro temperatūra yra didesnė kaip 30 laipsnių, išaugs, kai kuriose šalies vietovėse pastebimai, gausių kritulių atvejų skaičius⁸¹.

Siekiant mažinti ekstremalių klimato kaitos padarinių – karščio bangų, sausrų, padažnėjusių audrų ir intensyvių liūčių, dažnesnių upių potvynių ir kt. – neigiamą poveikį, reikalingi papildomi veiksmai ir priemonės, keičiant urbanizuotų teritorijų planavimą, vystant besikeičiančioms konkrečios vietovės sąlygoms pritaikytą komunalinę infrastruktūrą, diegiant technologinius sprendimus, prisidedančius prie efektyvesnio išteklių naudojimo (kritulių vandens kaupimas ir panaudojimas, pastatų šiluminis efektyvumas).

2014–2020 m. investicinio laikotarpio pradžioje pagrindiniai akivaizdūs prisitaikymo prie klimato kaitos priemonių trūkumai fiksuoti dėl nepakankamų lietaus vandens nuotekų sistemų pajėgumų šalies miestuose, ribotos gelbėjimo tarnybų galimybės reaguoti į ilgėjančią upių potvynių trukmę, kitus ekstremalius reiškinius, neišplėtotos gyventojų perspėjimo sistemos.

Investicijos į geresnį sisteminių parengtumą stebėti ir, bent dalinai, reguliuoti su klimato kaita susijusius reiškinius, skirtos orų prognozavimo ir modeliavimo pajėgumų stiprinimui, oro kokybės stebėsenos stočių tinklo atnaujinimui, hidrologinių ir meteorologinių reiškinių stebėjimo stočių įrangos, skirtos hidrometeorologinių reiškinių stebėjimui, matavimui, duomenų surinkimui ir analizei, įsigijimui (5.1.1 konkretus uždavinys).

Gerinant gyventojų perspėjimo apie ekstremalius reiškinius sistemą, investuota į perspėjimo sirenomis sistemą gyvenamosiose vietovėse, esančiose didžiausiose potvynio rizikos zonose įvairiose šalies savivaldybėse (iš viso – 14 savivaldybių). Skaičiuojama, kad vietovėse, kuriose įrengta ir veikia nauja sirenų sistema, gyvena beveik 8,7 tūkst. asmenų. Didinant gyventojų ir gamtinės aplinkos saugumą, taip pat investuota į priešgaisrinių gelbėjimo pajėgų įrangos, skirtos reagavimui į potvynius ir miškų gaisrus, įsigijimą (konteinerinės siurblinės stotys, kilnojamieji gaisriniai siurbliai, automobilinės gaisrinės cisternos, amfibijos ir kt. – apie 112 vienetų įrangos).

Mažinant gausių kritulių žalą miestų infrastruktūrai, gyventojų veiklai, ekonomikai, įvairiuose šalies miestuose (iš viso 16 miestų) atlikta paviršinių nuotekų tvarkymo sistemų inventorizacija ir tvarkyti paviršinių (lietaus) nuotekų tinklai, rekonstruojant nuotekų kolektorius, įrengiant nuotekų valymo įrenginius, gerinant monitoringo sistemą.

Minimos investicijos prisideda prie neigiamų potvynių padarinių potencialios žalos ekonominei veiklai mažinimo, tiek mažinant sniego tirpsmo ir liūčių potvynių tikimybę miestuose, tiek prisidedant prie geresnio prognozavimo bei gyventojų perspėjimo dėl potvynių užliejamose priekrantės teritorijose, potvynių dėl ledų sangrūdų. Kadangi, vertinant potencialią potvynio padarinių žalą, daugiausia yra naudojami duomenys apie potencialias žemės ūkio naudmenų pajamas, išlaidas apsemtos infrastruktūros (pastatų ir kelių) remontui, įvairios įrangos sugadinimą, didesnę poveikį ekonominės žalos sumažinimui turi investicijos, kuriomis itin sumažinama potvynio tikimybė (pavyzdžiui, miesto lietaus nuotekų sistemos sutvarkymas ir pritaikymas didesniai kritulių kiekiui). Investicijų, skirtų gyventojų perspėjimui ir potvynių padarinių šalinimui, tiesioginis poveikis aptariamai ekonominei žalai mažinimui yra kiek mažesnis. Šiomis priemonėmis, be abejonės, prisidedama prie gyventojų sveikatos, smulkaus turto, taip pat

---

⁸¹ Remiantis Lietuvos hidrometeorologijos tarnybos pateikiamomis prognozėmis.

naminių gyvūnų išsaugojimo, greitesnių potvynio pasekmių likvidavimo, tačiau visgi neišvengiama potvynio ir jo žalos žemės ūkio naudmenims, infrastruktūrai.

VP numatytas siektinas neigiamų potvynių padarinių potencialios ekonominės žalos sumažėjimas (2023 m. – 69,5 mln. Eur) nepasiektas – naujai parengus potvynių grėsmės ir rizikos žemėlapius su pasikeitusiomis užliejamų teritorijų ribomis, įvertinus infliaciją, taip pat įgyvendintas apsaugos nuo potvynių priemonės, potencialus šios žalos dydis 2021 m. buvo 92,9 mln. Eur. Kita vertus, suprantant, kad didelė dalis šio išaugusio potencialios žalos dydžio priskirtina infliacijai, o ES fondų lėšomis finansuotos veiklos turės (nors ir neaiškios finansinės apimties) poveikį lietaus potvynių tikimybės šalies miestuose (16 miestų) mažinimui bei kažkiek sumažins tiesioginę potvynių žalą žmonėms, gyvenantiems didžiausios potvynių rizikos zonose, **intervencijų poveikis neigiamų potvynių padarinių potencialios ekonominės žalos sumažėjimui⁸² laikomas vidutiniu.**

Biologinės įvairovės didinimas, kraštovaizdžio būklės gerinimas

Biologinės įvairovės atkūrimas ir saugojimas yra vienas iš ES ir Lietuvos prioritetų aplinkos srityje. Europos Bendrijos (EB) svarbos buveinėms ir rūšims išsaugoti yra suformuotas saugomų teritorijų „Natura 2000“ tinklas. Lietuvoje „Natura 2000“ teritorijų plotas sudaro apie 960 tūkst. ha⁸³. 2019 m. atlikto buveinių būklės vertinimo metu nustatyta, kad net 78 proc. EB svarbos buveinių tipų būklė Lietuvoje buvo nepalanki arba bloga ir situacija linkusi prastėti, t. y. nors šiek tiek padaugėjo buveinių tipų, kuriuose nustatyta gera apsaugos būklė, kartu labai ženkliai didėjo buveinių tipų, kurių apsaugos būklė bloga, dalis (21 proc. 2019 m.).

Prie VP kelto tikslo gerinti Lietuvoje aptinkamų EB svarbos buveinių tipų būklę tiesiogiai prisideda 2014–2020 m. investicinio laikotarpio lėšomis finansuotas gamtotvarkos priemonių įgyvendinimas „Natura 2000“ teritorijose (5.5.1 konkretus uždavinys). Vykdyti pelkių hidrologinio atstatymo, krūmų kirtimo, šienavimo darbai, saugomų rūšių veisimo vietų įrengimas ir pan. maždaug 6,5 tūkst. ha teritorijoje, kuri sudaro mažiau kaip 1 proc. visų „Natura 2000“ teritorijų. Taigi, nors įgyvendinamos gamtotvarkos priemonės yra tinkamos ir reikalingos konkrečių buveinių būklės gerinimui, **dėl itin mažos intervencijomis apimamų „Natura 2000“ teritorijų dalies finansuotų gamtotvarkos priemonių poveikis visų šalies „Natura 2000“ teritorijų mastu vertinamai Lietuvoje aptinkamų EB svarbos buveinių tipo apsaugos būklei⁸⁴ yra mažas.** Finansuotų stebėsenos sistemų, metodinės medžiagos, planavimo dokumentų parengimo veiklų, atskirų rūšių ar buveinių tyrimų poveikis gerėjančiai EB svarbos buveinių tipų apsaugos būklei turėtų pasireikšti per geresnę „Natura 2000“ tinklo tvarkymo kokybę, tačiau šis poveikis didinant buveinių, kurių apsaugos būklė yra palanki, dalį gali pasireikšti tik vidutiniu ir ilguoju laikotarpiu ir taip pat priklausys nuo įvairių kitų veiksnių.

Investicijos kraštovaizdžio būklės gerinimui (5.5.1 konkretus uždavinys) prie EB svarbos buveinių būklės pokyčių turėtų prisidėti per ekologiškai optimalaus kraštovaizdžio, kuriame sudaromos geresnės sąlygos biologinei įvairovei, plėtrą, nors tiesioginis konkrečių vietovių kraštovaizdžio būklės gerinimo investicijų poveikis visos šalies mastu matuojamai EB svarbos buveinių būklei sunkiai apčiuopiamas. Kraštovaizdžio būklės gerinimui skirtos investicijos pasiskirstė visoje šalies teritorijoje – urbanizuotose ir gamtinėse teritorijose buvo likviduojami apleisti bešeimininkiai pastatai, rekultivuotos atvirais kasiniais pažeistos žemės, tvarkomi želdiniai miestų ir miestelių žaliosiose zonose, vertingi senieji parkai dvarų teritorijose, vertingi kraštovaizdžio arealai pritaikyti gyventojų lankymui. Iš viso iki 2023 m. pabaigos turi būti sutvarkyta 60 kraštovaizdžio arealų (2022 m. pabaigoje buvo sutvarkyti 42), kurių bendras plotas sudaro

⁸² Rezultato rodiklis „Neigiamų potvynių padarinių potenciali žala ekonominei veiklai“.

⁸³ Bendrai paukščių apsaugai svarbios ir buveinių apsaugai svarbios teritorijos (įvertinus persidengimą).

⁸⁴ Rezultato rodiklis „Lietuvoje aptinkamų Europos Bendrijos svarbos buveinių tipų, kurių palanki apsaugos būklė, dalis“.

beveik 900 ha. 2014–2020 m. investicijos taip pat davė papildomą postūmį bešeimininkų pastatų likvidavimo procesui – iki 2023 m. pabaigos turėtų būti nugriauta apie 930 tokių pastatų. Tvarkomi kraštovaizdžio arealai buvo pasirinkti pačių savivaldybių, todėl galima manyti, kad investuota į gyventojų labiausiai vertinamas, didžiausią potencialą turinčias vietas, kurių svarba palaikant konkrečių vietovių gamtinę tapatybę, estetinę vertę dar labiau išaugo.

Gamtos ir kultūros paveldo išsaugojimo ir pažinimo skatinimas

Siekiant aktualizuoti ir įveikinti gamtos ir kultūros paveldą, 2014–2020 m. investicijos buvo paskirstytos keliomis kryptimis (5.4.1 konkretus uždavinys). Pagrindinės lėšos skirtos kultūros paveldo objektų tvarkymui ir pritaikymui lankyti bei saugomų teritorijų tvarkymui ir pritaikymui lankyti. Skatinant geresnį gyventojų ir turistų informuotumą, taip pat investuota į turizmo rinkodaros priemones bei gyventojų aplinkosauginio sąmoningumo skatinimą.

Kultūros paveldo srityje investicijos į kultūros paveldo objektų tvarkybą buvo derinamos su konkrečiomis objekto įveiklinimo investicijomis, todėl didžiojoje dalyje finansuotų objektų po investicijų pradedamos teikti ar išplečiamos anksčiau teiktos paslaugos, vykdoma švietimo, kultūrinė veikla.

2014–2020 m. investiciniu laikotarpiu finansuoti apie 90 kultūros paveldo objektų (kai kurie kultūros paveldo objektai finansavimą gavo pagal daugiau nei vieną VP priemonę). Tai sudaro labai nedidelę dalį visų esamų ir potencialiai veiklai pritaikytinų kultūros paveldo objektų, tačiau matoma gana aiški kryptis investuoti į jau veiklą vykdančius, plėtros potencialą rodančius kultūros paveldo objektus. Tai – veikiančios kultūros įstaigos, švietimo įstaigos, sakralinės paskirties vietos, taip pat turizmui palankiose vietose esantys ar patys tapę traukos centrais viešieji ir privatūs kultūros paveldo objektai. Todėl, manytina, **didėsnis finansuotų kultūros paveldo objektų lankomumas turėjo vidutinės apimties poveikį gyventojų dalies, bent kartą per pastaruosius 12 mėn. apsilankiusių kultūros paveldo objekte, didėjimui**⁸⁵. Ši dalis 2021 m. sudarė kiek daugiau kaip 66 proc. šalies gyventojų, palyginti su 53 proc. 2018 metais. Tiesa, dalis šio augimo gali būti siejama ir su COVID-19 pandemijos metu galiojusiais kelionių suvaržymais, dėl kurių didėjo vietinio turizmo apimtys. Kita vertus, tai atskleidžia vietinio turizmo potencialą, kuris gali būti išnaudotas tinkamai investavus į gamtos ir kultūros paveldo objektus.

Investicijos į gamtos paveldo išsaugojimą ir pritaikymą lankymui išsiskyrė į dvi kryptis. Finansuotas svarbių, reprezentacinių parkų, esančių šalia saugomų kultūros paveldo vertybių ir esančių neatskiriama jų kraštovaizdžio dalimi, tvarkymas (Trakų Vokės dvaro parkas, Panemunės pilies parkas, Gedimino pilies kalnas ir kt. – iš viso 7 objektai). Kita didelė investicijų dalis teko valstybinių parkų (saugomų teritorijų) pritaikymo lankymui, pažintinės, edukacinės, lankytojų aptarnavimo infrastruktūros juose plėtrai. Investicijos į kultūros paveldo objektų teritorijoje esančius parkus, be abejonės, paskatino ir ateityje skatins didesnę pačių kultūros paveldo objektų (pastatų), jose organizuojamų veiklų lankymą, taigi, prisideda prie gyventojų, pastaraisiais metais apsilankiusių kultūros paveldo objekte, dalies didėjimo. **Valstybiniuose parkuose įrengta edukacinėms veikloms pritaikyta infrastruktūra,**

Pagal atvykimų į turistų apgyvendinimo įstaigas, tenkančių 1 tūkst. gyventojų, skaičių pastaraisiais metais stebima reikšminga konvergencija tarp regionų. Labiausiai dėl COVID-19 pandemijos paveiktų užsienio turistų srautų atvykimų į turistų apgyvendinimo įstaigas skaičius VVL regione ir Sostinės regione 2020–2021 m. beveik susilygino. Matyti, kad pandemija turėjo ženkliai mažesnę neigiamą poveikį turistų srautams VVL regione, palyginti su Sostinės regionu.

⁸⁵ Rezultato rodiklis „Lietuvos gyventojų, bent kartą per pastaruosius 12 mėn. apsilankiusių kultūros paveldo objekte, dalis“.

išplėtos pažintinės ekspozicijos pritrauks daugiau lankytojų ir kartu su vykdomomis visuomenės informavimo priemonėmis didins gerai informuotų apie aplinkos išteklius gyventojų dalį⁸⁶.

Apskritai **2014–2020 m. investicijos į gamtos ir kultūros paveldo išsaugojimą, rinkodaros priemonių vystymas ir sklaida prisidės prie vietos ir užsienio turistų skaičiaus prioritetiniuose turizmo plėtros regionuose⁸⁷ augimo⁸⁸**. Šio rodiklio raida buvo sutrikdyta COVID-19 pandemijos, todėl kol kas vienareikšmiškai vertinti pastarųjų metų tendencijas dar anksti, tačiau akivaizdu, kad 2022 m. šalies turizmo sektorius jau rodė atsigavimo ženklus, vėl auga vietinių vienadienių lankytojų skaičius⁸⁹, priklausantis ir nuo traukos vietų šalies regionuose pasiūlos.

Paviršinių vandens telkinių būklės gerinimas

Šalies paviršinių vandens telkinių būklė yra prasta. Paviršinių vandens telkinių, kurių ekologinė ir cheminė būklė yra gera arba labai gera, dalis 2021 m. sudarė tik 35 procentus. Situacija, palyginti su 2018 m., kai ši dalis buvo 54 proc., ženkliai suprastėjo⁹⁰. Pagrindinės priežastys, dėl kurių paviršiniai vandens telkiniai neatitinka geros būklės kriterijų, – žemės ūkio veikla, dėl kurios į vandens telkinius patenka daug azoto (pasklidoji tarša), ir netinkamai tvarkomos nuotekos, su kuriomis į vandens telkinius patenka organinės, biogeninės ir pavojingos medžiagos (sutelktoji tarša). Prie sutelktosios taršos mažinimo turėtų prisidėti pagal VP 5.3.2 konkretų uždavinį finansuoti kai kurių miestų ir miestelių nuotekų valymo įrenginių atnaujinimo darbai. Tuo tarpu tiesiogiai su paviršinių vandens kokybės gerinimo tikslais VP susietos investicijos skirtos tiesioginiam užterštų vandens telkinių tvarkymui (5.3.1 konkretus uždavinys) – upių ir jose esančių užtvankų ir panašių statinių liekanų valymui, pagerinant žuvų migracijos sąlygas; upių, kurioms dėl vykdyto reguliavimo būdingos skurdžios ekologinės sąlygos, sumažėjusi biologinė įvairovė, renatūralizavimui; ežerus išuvinant vandens būklę gerinančiomis žuvimis, šalinant perteklinį vandens makrofitų biomasės kiekį.

Iki 2023 m. pabaigos planuojama pabaigti didesnio, nei VP planuota, skaičiaus vandens telkinių būklės gerinimo veiklas (per 90 upių ir ežerų, palyginti su 49 planuotais). Tačiau net ir šis skaičius sudaro sąlyginai nedidelę dalį visų prastos būklės vandens telkinių dalį (apie 12 proc.⁹¹). Be to, investicijos koncentruotos į pavienių problemų sprendimą ir prisideda tik prie tam tikrų vandens telkinių rodiklių gerinimo, tuo tarpu, siekiant užtikrinti gerą paviršinių vandens telkinių būklę, turėtų būti taikomos kompleksinės priemonės⁹². ES fondų investicijos, skirtos vidaus vandens tyrimams reikalingai įrangai įsigyti, tyrimams atlikti, monitoringo sistemai stiprinti, trumpuoju laikotarpiu taip pat neturės apčiuopiamo poveikio paviršinių vandens būklės gerėjimui. Todėl **2014–2020 m. intervencijų poveikis ambicingam tikslui pasiekti, kad 2023 m. 72 proc. paviršinių vandens telkinių būtų geros kokybės⁹³, yra žemas.**

Prie kito VP kelto tikslo – sumažinti vidutinę bendro azoto koncentraciją Lietuvos Baltijos jūros teritoriniuose vandenyse⁹⁴ – beveik neprisidėjo jokios 2014–2020 m. ES fondų intervencijos. Įgyvendintos

⁸⁶ Rezultato rodiklis „Gerai informuotų apie aplinkos išteklius šalies gyventojų dalis“.

⁸⁷ Apima 27 savivaldybes, LR Vyriausybės 2014 m. kovo 12 d. nutarimas Nr. 238 „Dėl Lietuvos turizmo plėtros 2014–2020 metų programos patvirtinimo“.

⁸⁸ Rezultato rodiklis „Turistų (užsienio ir vietos) skaičius prioritetiniuose turizmo plėtros regionuose“.

⁸⁹ Valstybės duomenų agentūros duomenimis.

⁹⁰ Iš dalies šis ženklus pablogėjimas gali būti susijęs ir su atnaujinta monitoringo programa, kurią įgyvendinant surenkama daugiau ir kokybiškesnių duomenų apie vandens telkinių būklę.

⁹¹ Lietuvoje išskirti 822 upių kategorijos vandens telkiniai ir 357 ežerų kategorijos vandens telkiniai, iš kurių 65 proc. (bendrai) neatitinka geros būklės kriterijų (Aplinkos apsaugos agentūros duomenys).

⁹² „2014–2020 m. gamtos apsaugos priemonių įgyvendinimo pažangos vertinimas“, AM užsakymu atliko UAB „ESTEP Vilnius“ ir VŠĮ Aplinkos apsaugos politikos centras, 2018 m.

⁹³ Rezultato rodiklis „Geros būklės paviršinių vandens telkinių dalis“.

⁹⁴ Rezultato rodiklis „Vidutinė bendro azoto koncentracija Lietuvos Baltijos jūros teritoriniuose vandenyse“.

paviršinių vandens telkinių būklės gerinimo iniciatyvos ženklėsio poveikio pritekančio į Baltijos jūrą azoto kiekiui neturės.

Komunalinių atliekų tvarkymas

Planuojant 2014–2020 m. investicinio laikotarpio intervencijas, Lietuvoje didžioji dalis atliekų buvo šalinamos sąvartynuose (78 proc. visų atliekų 2011 m.). Siekiant sumažinti į sąvartynus patenkančių komunalinių atliekų dalį, pagrindinės investicijos nukreiptos į Vilniaus kogeneracinės jėgainės, kurioje deginant komunalines atliekas gaminama šiluma ir elektra, įrengimą (5.2.1 konkretus uždavinys).

VP numatytas tikslas iki 2023 m. sąvartynuose šalinamų komunalinių atliekų dalį sumažinti iki 30 proc. buvo pasiektas dar 2016 m., o 2021 m. sąvartynuose buvo šalinama jau tik 15,4 proc. komunalinių atliekų. Pageidauta atliekų, patenkančių į sąvartynus, dalis sumažėjo dar iki ES fondų investicijų į Vilniaus kogeneracinę jėgainę, kuri pradėjo veikti 2021 metais. Komunalinių atliekų dalis sąvartynuose pradėjo mažėti daugiausia dėl 2013 m. pradėjusios veikti atliekų deginimo jėgainės Klaipėdoje, o vėliau, nuo 2020 m., ir Kauno kogeneracinės jėgainės. Taigi, ES fondų investicijos į atliekų deginimo infrastruktūrą Vilniaus mieste prisideda prie jau egzistuojančių pajėgumų, todėl jų **poveikis visoje šalyje susidarančių komunalinių atliekų dalies, patenkančios į sąvartynus⁹⁵, mažėjimui yra vidutinės apimties.**

2014–2020 m. investicijomis taip pat siekta padidinti komunalinių atliekų sraute esančių popieriaus, plastiko, metalo, stiklo atliekų, paruoštų pakartotinai naudoti ar perdirbti, dalį iki 50 procentų. Šiuo tikslu 45 šalies savivaldybėse įrengtos atliekų surinkimo konteinerių aikštelės, pritaikytos rūšiuojamam surinkimui, didelių gabaritų atliekų surinkimo aikštelės ir kt. Manytina, ši investicija prisidėjo prie to, kad daugėja šalies gyventojų, rūšiuojančių atliekas: 2021 m. 60 proc. Lietuvos gyventojų nurodė, kad rūšiuoja visas namų ūkyje susidarančias atliekas (5 proc. daugiau nei 2020 m.), dar 29 proc. rūšiuoja dalį atliekų⁹⁶.

Deja, 2021 m. komunalinių atliekų sraute esančių popieriaus, plastiko, metalo, stiklo atliekų dalis, paruošta pakartotinai naudoti ar perdirbti, buvo tik 46,8 procento. Ši dalis ne tik kad nedidėja, bet nuo 2018 m. ir mažėja. Tai iš dalies susiję su prastu atliekų rūšiovimu, dėl kurio į mišrių komunalinių atliekų konteinerius vis dar patenka nemažai antrinių žaliavų (sudaro apie 33 proc. mišriose atliekose esančių atliekų)⁹⁷. Tuo tarpu iš mišrių atliekų išskiriama ir perdirbti paruošiama mažiau kaip 10 proc. antrinių žaliavų. Tokia maža iš mišrių atliekų atskiriamų antrinių žaliavų dalis susijusi su esamais atliekų apdorojimo įrenginių pajėgumais, kurių spartesnį vystymąsi dalinai stabdo ir sukurta atliekų deginimo infrastruktūra, kuri leidžia absorbuoti didelį atliekų kiekį ir vykdyti išipareigojimus, susijusius su komunalinių atliekų, patenkančių į sąvartynus, dalies mažinimu.

Taigi, įrengta komunalinių atliekų rūšiovimo infrastruktūra laikytina pirmu ir svarbiu žingsniu skatinant gyventojus atsakingai rūšiuoti atliekas, tačiau trumpuoju laikotarpiu šios **intervencijos poveikis didinant komunalinių atliekų sraute esančių popieriaus, plastiko, metalo, stiklo atliekų dalį, paruoštą pakartotinai naudoti ar perdirbti⁹⁸, yra žemas.** Visgi manytina, kad, gerėjant gyventojų informuotumui ir sąmoningumui tinkamai rūšiuojant atliekas, įgyvendintų intervencijų poveikis didės, kadangi sukurta komunalinių atliekų surinkimo infrastruktūra yra neatskiriama ir būtina besivystančios atliekų rūšiovimo kultūros dalis.

⁹⁵ Rezultato rodiklis „Sąvartynuose šalinamų komunalinių atliekų dalis“.

⁹⁶ Apklausos „Lietuvos gyventojų požiūris į atliekų rūšiovimą“ duomenimis, AM užsakymu atliko UAB „Vilmorus“.

⁹⁷ *Komunalinių atliekų tvarkymas*, Valstybinio audito ataskaita, Valstybės kontrolė, 2023 m.

⁹⁸ Rezultato rodiklis „Komunalinių atliekų sraute esančių popieriaus, plastiko, metalo, stiklo atliekų dalis, paruošta pakartotinai naudoti ar perdirbti“

Geriamojo vandens ir nuotekų tvarkymo prieinamumas

Siekiant užtikrinti vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugų prieinamumą, investuota į geriamojo vandens tinklų ir nuotekų surinkimo tinklų, valymo įrenginių rekonstrukciją ar statybą, sudarant sąlygas jau esamiems centralizuotai teikiamų paslaugų vartotojams gauti kokybiškesnes paslaugas, taip pat prie centralizuotų tinklų prijungti namų ūkius, kurie dėl neišplėtotos infrastruktūros tokios galimybės neturėjo (5.3.2 konkretus uždavinys).

Investicijos teko įvairioms gyvenamosioms vietovėms – bendrai geriamojo vandens tiekimo paslaugos pagerintos daugiau nei 370 tūkst. gyventojų, o nuotekų tvarkymo paslaugos – daugiau nei 1 mln. gyventojų. Didžiajai daliai pagerintos nuotekų valymo paslaugos, investuojant į miestų ar rajonų nuotekų valyklas.

Be to, kad bendrai svarbi geriamojo vandens ir nuotekų valymo kokybė, pagrindinis investicijoms keltas tikslas – didinti vandens tiekimo paslaugų prieinamumą (didinti asmenų, prijungtų prie geriamojo vandens tiekimo sistemos, dalį) ir didinti nuotekų tvarkymo paslaugų prieinamumą (didinti asmenų, prijungtų prie nuotekų tvarkymo sistemos, dalį).

Nuo 2014 m. asmenų, prijungtų prie geriamojo vandens sistemos, dalis augo labai lėtai (nuo 79 proc. 2014 m. iki 83 proc. 2021 m.). Panašios tendencijos stebimos ir nuotekų tvarkymo srityje – prie nuotekų tvarkymo sistemos 2014 m. buvo prijungti 75 proc. gyventojų, o 2021 m. – 77 procentai. Gyventojų, neprijungusių prie centralizuotų sistemų, dalis priklauso tiek nuo kai kuriose vietovėse nepakankamai

išvystytos vandens tiekimo ir nuotekų surinkimo infrastruktūros, tiek nuo dalies gyventojų nenoro jungtis prie prieinamų centralizuotai teikiamų paslaugų. Planuojant 2014–2020 m. ES fondų investicijas, orientuotasi į pirmąją problemą ir tinklų plėtra projektuota vietovėse, kuriose gyventojai neturi prisijungimo prie centralizuotų vandens ir (ar) nuotekų tinklų. Atitinkamai, skaičiuota, kiek tiksliai gyventojų prisijungs prie naujai sukurtos vandens tiekimo ir (ar) nuotekų surinkimo infrastruktūros. Prie ES fondų lėšomis naujai pastatytų vandens tiekimo ir (ar) nuotekų surinkimo tinklų prisijungusių gyventojų dalis, lyginant su

visais tokią galimybę turinčiais gyventojais, yra apie 90 proc. (su tam tikrais nuokrypiais pavieniuose projektuose). Tiesa, kai kuriuose projektuose pirminis numatytas prisijungiančių gyventojų skaičius, jau įgyvendinant veiklas, buvo mažinamas⁹⁹. Šiuo atžvilgiu įgyvendintos intervencijos formaliai yra gana sėkmingos, tačiau iš tiesų ir toliau sąlyginai daug gyventojų, kurie turi visas sąlygas prisijungti prie centralizuotų tinklų, to nedaro. Tačiau labiausiai dėl sąlyginai mažos intervencijų apimties, lyginant su bendru prie vandens tiekimo ir nuotekų surinkimo sistemų neprijungtų gyventojų skaičiumi, **investicijų poveikis didinant vandens tiekimo paslaugų¹⁰⁰ ir nuotekų tvarkymo paslaugų prieinamumą¹⁰¹ yra žemas**. Prie sukurtos sistemos ateityje gali papildomai prisijungti ir to pageidaujantys gyventojai, tačiau šis potencialas nėra didelis dėl mažo kaimo gyvenamųjų vietovių, kuriose vystyti nauji vandentiekio ir nuotekų tinklai, gyventojų skaičiaus.

Mažėja asmenų, gyvenančių namų ūkiuose, kuriuose nėra tualetu su nutekamuoju vandeniu, procentinės dalies regioniniai skirtumai. Nuo 2016 m. šio rodiklio reikšmės gerėja abiejuose regionuose, visgi stebimas nežymus VVL regiono atsilikimas nuo Sostinės regiono (sąlyginis atotrūkis 2022 m. padidėjo iki trečdaliao).

⁹⁹ Vandens tiekimas ir nuotekų tvarkymas, Valstybinio audito ataskaita, Valstybės kontrolė, 2020 m.

¹⁰⁰ Rezultato rodiklis „Vandens tiekimo paslaugų prieinamumas“.

¹⁰¹ Rezultato rodiklis „Nuotekų tvarkymo paslaugų prieinamumas“.

Oro ir dirvožemio taršos mažinimas

Pastaraisiais metais oro kokybė šalies miestuose gerėja, mažėja dienų, kai buvo viršyta kietųjų dalelių (KD) koncentracijos paros ribinė vertė, skaičius (2018 m. tokių dienų buvo 212, o 2022 m. – 122). Oro taršos šaltiniai gali būti įvairūs, tačiau Lietuvos miestuose įprastai vyrauja antropogeninės kilmės tarša dėl būstų šildymo tikslais deginamo kietojo kuro bei transporto veiklos. Transporto veiklos įtakos oro kokybei apimtys ypač išryškėjo 2020 ir 2021 m., kai, dėl pandemijos metu taikytų ribojimų sumažėjus transporto judėjimui, dienų, kai buvo viršyta KD koncentracijos ribinė vertė, sumažėjo, atitinkamai, iki 90 dienų 2020 m. ir 93 dienų 2021 m., palyginti su 149 dienomis 2019 metais.

Į šių antropogeninių veiksnių neigiamos įtakos mažinimą kažkiek investuojama pagal kitus VP prioritetus (darnaus judumo planai, pėsčiųjų ir dviračių takų įrengimas, aplinkai draugiškesnis viešasis transportas, kietojo kuro katilų keitimas). Tuo tarpu VP 5 prioriteto intervencijos, siekiant mažinti oro taršą miestuose, sukonzentruotos į gatvių valymo įrenginių įsigijimą (5.6.1 konkretus uždavinys). Gatvių valymas sumažina taršą kietosiomis dalelėmis, ypač tam tikrais sezonais, kuriems būdinga didesnė pakeltoji tarša. Taigi, gatvių valymo pajėgumų stiprinimas yra aktuali oro kokybės valdymo priemonė, kuri prisidės prie dienų, kai buvo viršyta KD koncentracijos paros ribinė vertė, skaičiaus šalies miestuose mažėjimo. Tačiau, atsižvelgiant į pagrindinių taršos šaltinių – transporto ir deginamo kuro šildymo sezono metu – taršos apimtis ir įtaką oro kokybei, bendrame galimų oro taršos mažinimo priemonių sąrašė ES fondų lėšomis įsigytų **valymo įrenginių poveikis taršos KD¹⁰² pokyčiams – vidutinis**.

Vienai iš aktualių dirvožemio taršos grėsmių – cheminėmis medžiagomis užterštų urbanizuotų teritorijų – mažinimui skirtos tiesioginės investicijos konkrečių teritorijų išvalymui. Buvusių katilinių, naftos bazių, pesticidų ir kitų pavojingų medžiagų sandėlių ir panašių teritorijų (iš viso 44 teritorijos) tvarkymas vyko visoje šalies teritorijoje. Visgi svarbu pažymėti, kad šios aktualios investicijos pasiekė labai nedidelę dalį visų registruotų potencialių taršos židinių, kurių 2018 m. buvo registruota 1275 vienetai¹⁰³. Be to, dėl rangovų kompetencijos ir nepakankamos taikomų taršos valymo metodų įvairovės kai kuriais atvejais galėjo būti pasirinktas nebūtinai efektyviausias teritorijų valymo sprendimas¹⁰⁴, dėl ko mažėja kokybinis intervencijų poveikis. Taigi, nors dėl intervencijų fiksuotas ypač didelio pavojaus potencialių taršos židinių skaičius mažėja¹⁰⁵, tačiau nuolat atsiranda naujų bešeimininkų užterštų teritorijų, potencialių taršos židinių, todėl, siekiant ilgalaikio ženklesnio poveikio, šioms teritorijoms valyti reikalingos nuolatinės investicijos ir kokybės kontrolė.

IŠVADOS. Nemaža dalis aplinkos būklei gerinti skirtų investicijų yra susijusios tarpusavyje ir jų poveikis pasireiškia įvairiais aspektais. Pavyzdžiui, investicijos į nuotekų valymo įrenginius ne tik prisideda prie geresnių, efektyvesnių paslaugų miestų ir miestelių gyventojams teikimo, bet ir turi itin didelę svarbą sutelktosios taršos, bloginančios šalies vandenų būklę, mažinimui. Todėl 2014–2020 m. aplinkos apsaugos srities intervencijų susiejimas tik su tam tikrais, pasirinktais tikslais (rezultato rodikliais konkretaus uždavinio lygmeniu) neatskleidžia viso intervencijų poveikio, kuris yra platesnis, veikiantis įvairius ekosistemų būklės aspektus.

Tam tikra dalis investicijų veikia bendrai ir skatina sinergiją. Pavyzdžiui, investicijos į kultūros paveldo objektų aktualizavimą (ypač regionuose), saugomų teritorijų tvarkymas ir pritaikymas lankymui, įgyvendinamos turizmo rinkodaros priemonės kuria patrauklesnes vietas, kuriose vietiniai ir užsienio turistai vienos kelionės metu gali aplankyti keletą objektų, praleisti ilgesnį laiką.

¹⁰² Rezultato rodiklis „Dienų, kai buvo viršyta kietųjų dalelių (KD₁₀) koncentracijos paros ribinė vertė, skaičius 5 didžiausiuose miestuose“.

¹⁰³ Lietuvos geologijos tarnybos duomenys.

¹⁰⁴ „2014–2020 m. gamtos apsaugos priemonių įgyvendinimo pažangos vertinimas“, AM užsakyму atliko UAB „ESTEP Vilnius“ ir VŠĮ Aplinkos apsaugos politikos centras, 2018 m.

¹⁰⁵ Rezultato rodiklis „Ypatingai didelio pavojaus potencialūs taršos židiniai“.

Kita vertus, net ir matant pilną investicijų poveiklą, akivaizdu, kad aplinkosaugos srityje išlieka daugybė iššūkių, kuriems spręsti ES ir nacionaliniu lygiu keliami ambicingi tikslai. Buveinių išsaugojimo, paviršinių vandenių kokybės, saugių ir centralizuotų, patikimų nuotekų surinkimo sistemų naudojimo srityse Lietuva smarkiai atsilieka nuo siekiamo lygio, o ES fondų investicijos dėl dalies problemų kompleksiško, didelių finansinių poreikių ar tiesiog reikalingų administracinių sprendimų šių problemų mažinimui turi labai ribotą poveikį. Taip pat, didinant jau sukurtos, aplinkos apsaugos tikslų padedančios siekti infrastruktūros efektyvesniam naudojimui ateityje, namų ūkių ir transporto taršos mažinimui, tausiam išteklių naudojimui labai didelę svarbą turi bendroji aplinkosauginė kultūra šalyje, gyventojų informuotumas ir sąmoningumas. Juos didinant prireiks ne tik tęstinių veiklų, bet ir laiko.

3.6 VP 6 PRIORITETAS „DARNAUS TRANSPORTO IR PAGRINDINIŲ TINKLŲ INFRASTRUKTŪROS PLĖTRA“

VP 6 prioritetą „Darnaus transporto ir pagrindinių tinklų infrastruktūros plėtra“ sudaro 3 investiciniai prioritetai, apimantys 3 konkrečius uždavinius bei 15 priemonių. Siekiant plėtoti pagrindinių tinklų infrastruktūrą ir skatinti darnų transportą, investicijos pagal VP 6 prioritetą paskirstytos pagrindinių transporto rūšių infrastruktūros plėtrai ir dujų bei elektros perdavimo ir skirstymo sistemų infrastruktūrai.

Iki 2022 m. pabaigos, įgyvendinant VP 6 prioritetą, investuota 1698 mln. Eur, iš kurių 1163 mln. Eur sudarė ES fondų ir VB lėšos bei 535 mln. Eur – papildomas projektų vykdytojų indėlis¹⁰⁶.

13 LENTELĖ. PAGAL VP 6 PRIORITETO KONKREČIUS UŽDAVINIUS INVESTUOTOS LĖŠOS (IKI 2022-12-31)

KONKRETUS UŽDAVINYS	IŠ VISO INVESTUOTA LĖŠŲ	IŠ JŲ:	
		SKIRTAS FINANSAVIMAS (ES fondai ir VB)	SKIRTAS FINANSAVIMAS (ES fondai ir VB)
6.1.1. Padidinti šalies daugiarūšės susisiekimo sistemos ir transeuropinių transporto tinklų sąveiką	1127 mln. Eur	810 mln. Eur	317 mln. Eur
6.2.1. Padidinti regionų judumą, plėtojant regionų jungtis su pagrindiniu šalies transporto tinklu ir diegiant eismo saugos priemones	345 mln. Eur	244 mln. Eur	101 mln. Eur
6.3.1. Sustiprinti integraciją į Europos Sąjungos vidaus energijos rinką	226 mln. Eur	109 mln. Eur	117 mln. Eur
IŠ VISO pagal 6 prioritetą:	1698 mln. Eur	1163 mln. Eur	535 mln. Eur

Šaltinis: sudaryta „BGI Consulting“ remiantis SFMIS duomenimis

¹⁰⁶ Remiantis SFMIS duomenimis.

Detalus VP 6 prioriteto vertinimas konkrečių uždavinių lygiu pateikiamas šios ataskaitos priede Nr. 6. Šiame poskyryje apžvelgiamos tik pagrindinės VP 6 prioriteto investicijų vertinimo išvados, gautos atlikus analizę pagal tinkamumo, rezultatyvumo, poveikio, tvarumo bei efektyvumo vertinimo kriterijus.

14 LENTELĖ. VP 6 PRIORITETO KONKREČIŲ UŽDAVINIŲ ĮVĖRČIAI PAGAL VERTINIMO KRITERIJUS

UŽDAVINYS \ KRITERIJUS	6.1.1.	6.2.1.	6.3.1.
Tinkamumas			
Rezultatyvumas			
Aprėptis / mastas			
Poveikis			
Tvarumas / tęstinumas			
Bendras įvertis	Vidutinis	Vidutinis	Aukštas

Įvėrčių legenda: ■ Aukštas ■ Vidutinis ■ Žemas

Šaltinis: sudaryta „BGI Consulting“

Pagal VP 6 prioriteta suplanuotų intervencijų įgyvendinimo sėkmė skyrėsi pagal atskirus konkrečius uždavinius. Sklandžiausiai sekėsi įgyvendinti 6.3.1 konkretaus uždavinio investicijas, skirtas gamtinių dujų perdavimo ir skirstymo sistemos ir elektros perdavimo sistemos modernizavimui. Įgyvendinant 6.1.1 konkretaus uždavinio intervencijas, teko atsisakyti dalies suplanuotų veiklų įgyvendinimo visa apimtimi plėtojant geležinkelių linijas bei, atitinkamai, šiame investicijų etape nebus pasiektas planuotas poveikis. Bendrą šio konkretaus uždavinio poveikio įvertį mažina ir nepasiekti tikslai mažinant žūčių TEN-T keliuose skaičių. Kita vertus, viso uždavinio lygiu įvertį gerina pasiektas (planuojamas pasiekti) orlaivių manevravimo trukmės ir kelionių atskiruose geležinkelio ruožuose trumpėjimas.

Iš dalies panaši situacija matoma ir 6.2.1 konkretaus uždavinio atveju. Nors visos intervencijos pagal 6.2.1 konkretų uždavinį įgyvendintos suplanuota apimtimi, nepavyko reikšmingiau prisidėti mažinant žuvusiųjų ne TEN-T keliuose skaičių, taip pat nėra pageidaujamo tęstinio krovinių pervežimo vandens keliais augimo.

Geležinkelių transportas

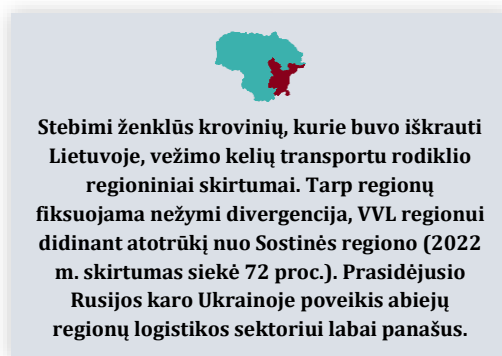
2014–2020 m. ES fondų investicijomis į geležinkelių infrastruktūrą siekta gerinti susisiekimą geležinkelių transportu ir skirtingų transporto rūšių sąveikumą, kartu gerinant ir eismo saugumo bei taršos parametrus (6.1.1 konkretus uždavinys).

Skirtingų transporto rūšių sąveikumo situacija gerėja. Palyginti su 2014 m., 2021 m. buvo vežta beveik 3 kartus daugiau intermodalinio transporto vienetų su kroviniu (nuo kiek daugiau kaip 35 tūkst. padaugėjo iki beveik 120 tūkst. vienetų). Visgi šis stebimas augimas yra siejamas su ankstesnėmis investicijomis plėtojant intermodalinius terminalus, taip pat su pradėtais naujais reguliariais krovinių vežimo geležinkeliais maršrutais į Lenkijoje ir Vokietijoje esančius terminalus. Tiesa, pastaraisiais metais stebimi

augimo kreivės pokyčiai labiausiai susiję su Rytų rinkų uždarymu, o jų tolesnė dinamika priklausys nuo persiorientavimo į kitas rinkas.

Pagrindinės 2014–2020 m. investicijos geležinkelių transporto srityje skirtos geležinkelių elektrifikavimui (ruožai Kena–Naujoji Vilnia, Kaišiadorys–Klaipėda ir Vilniaus geležinkelio mazgas). Taip pat investuota į atskirų geležinkelio ruožų pralaidumo didinimą (trijuose ruožuose tiesiami antrieji geležinkelio keliai, įrengiamos modernios eismo valdymo sistemos, diegiami eismo saugos sprendiniai). Geležinkelio pralaidumą gerinančios investicijos itin aktualios siekiant toliau didinti Lietuvos daugiaryšės susisiekimo sistemos pajėgumus ir krovinių pervežimo apimtį, kadangi pasenusi ir nepakankama geležinkelių infrastruktūra atskiruose ruožuose formavo „siaurąsias“ vietas, ilginančias krovinių vežimo laiką ir mažinančias eismo intensyvumą. Geležinkelio elektrifikavimas, ypač Vilniaus geležinkelio mazgo ir ruožo Kaišiadorys–Klaipėda, intermodalinio transporto plėtrai svarbūs pirmiausia dėl potencialo mažinti transportavimo geležinkeliais kaštus. Visgi **2014–2020 m. investicijų į geležinkelių infrastruktūrą poveikis didinant pervežtų intermodalinio transporto vienetų skaičių¹⁰⁷ yra žemas**, kadangi neapima investicijų į intermodalinių terminalų plėtrą, be to, dalis suplanuotų intervencijų įgyvendintos ne visa apimtimi. 2014–2020 m. investiciniu laikotarpiu atnaujinta tik 127 km geležinkelio linijų, palyginti su planuotais 339 km, nespėjus įgyvendinti ruožo Kaišiadorys–Klaipėda atnaujinimo darbų, didelė elektrifikavimo tikslų dalis perkelta į kitą investicinį laikotarpį. Tiesa, žinoma, kad ruožo Kaišiadorys–Klaipėda elektrifikavimo darbai bus tęsiami 2021–2027 m. investiciniu laikotarpiu. Įgyvendinus šias investicijas ir elektrifikavus visą intensyviausiai naudojamą šalies geležinkelio kelią Vilnius–Klaipėda (pervežama apie 60 proc. krovinių), padidės ir 2014–2020 m. investicijų į Vilniaus geležinkelio mazgą, kitus susijusius geležinkelio ruožus teigiamas poveikis didinant intermodalinio transporto apimtį.

Kol kas vienareikšmiškai gali būti patvirtintas tik **teigiamas 2014–2020 m. investicijų į geležinkelių atnaujinimą poveikis keleivinių traukinių greičio rekonstruotuose ir atnaujintuose ruožuose¹⁰⁸ didėjimui.**

Kelių transportas

Investicijos į kelių transportą skirtos TEN-T tinklo kelių integracijos į transeuropinius tinklus didinimui (6.1.1 konkretus uždavinys) bei regionų judumui didinti, plėtojant jungtis pagrindiniu transporto tinklu (6.2.2 konkretus uždavinys). Šiomis investicijomis į kelių infrastruktūrą taip pat siekiama gerinti ir eismo saugumo bei taršos parametrus.

Investicijų poveikis VP sietas su saugumo parametrų gerinimu, siekiant mažinti žuvusiųjų keliuose skaičių, kuris 2014–2020 m. investicinio laikotarpio pradžioje vis dar buvo labai aukštas¹⁰⁹, nors jau buvo matyti tam tikra žūčių keliuose mažėjimo tendencija. Bendrai šalies keliuose ši tendencija išliko visu investiciniu

¹⁰⁷ Rezultato rodiklis „Vežta intermodalinių transporto vienetų“.

¹⁰⁸ Rezultato rodiklis „Vidutinis keleivinio traukinio greitis rekonstruotuose ir atnaujintuose TEN-T tinklo geležinkelių ruožuose“.

¹⁰⁹ 2013 m. TEN-T keliuose žuvo 59, ne TEN-T keliuose – 197 asmenys.

Žuvusiųjų keliuose, tenkančių 100 tūkst. gyventojų, skaičiaus atžvilgiu nustatyta neįvyki regioninė divergencija. Pastaraisiais metais Sostinės regione išlaikomas šiek tiek mažesnis žuvusiųjų skaičius, lemiantis neįvyki (23 proc. 2022 m.) ir pamažu didėjantį sąlyginį atotrūkį nuo VVL regiono. Tiesa, dėl netolygios rodiklio dinamikos, skirtumai tarp regionų atskirais metais gali varijuoti.

laikotarpiu, nors atskirais metais buvo fiksuotas žuvusiųjų skaičiaus padidėjimas. Visgi suplanuotų ir įgyvendintų **investicijų poveikis mažinant žuvusiųjų skaičių šalies keliuose, tiek TEN-T¹¹⁰, tiek likusiuose keliuose¹¹¹, yra mažas**. Teigiama žūčių keliuose mažėjimo tendencija fiksuota dar iki intervencijų, ir tai dar kartą patvirtina, kad eismo įvykių ir juose žuvusių asmenų skaičius priklauso nuo įvairių veiksnių, tarp kurių, be kelių kokybės, patenka oro sąlygos, eismo intensyvumas, taikomos eismo kontrolės priemonės, įgyvendinamos gyventojų saugaus eismo švietimo programos ir kt. Be to, ES fondų investicijų potencialas prisidėti prie žūčių

keliuose mažėjimo yra ribotas ir dėl mažų intervencijų apimčių, lyginant su visu kelių tinklo ilgiu, – 2014–2020 m. investiciniu laikotarpiu rekonstruota ar atnaujinta kiek mažiau nei 4 proc. bendro TEN-T tinklo ilgio (rekonstruota ar atnaujinta 99 km, naujai nutiesta 5 km) ir mažiau nei 1 proc. ne TEN-T kelių (rekonstruota ar atnaujinta apie 200 km).

Vandens transportas

Vienas pagrindinių iššūkių Lietuvos vidaus vandens transporto srityje siejamas su neišnaudojamu šio transporto potencialu dėl nepakankamo vidaus vandens kelių bei jų infrastruktūros pritaikymo keleivinei ir (ar) krovinei laivybai. Krovinių gabenimas vidaus vandenimis pastarąjį dešimtmetį augo, tačiau itin mažomis apimtėmis. Didesnis augimas fiksuojamas tik 2018 m., kai krovinių pervežta 1178 tūkst. t, t. y. 101,4 tūkst. t daugiau nei 2017 m. (palyginimui, 2014 m. pervežta 1077 tūkst. t).

Šis vežtų krovinių kiekio padidėjimas labiausiai siejamas su ES fondų lėšomis finansuota TEN-T vandens kelio E41 rekonstrukcija. Tvarkyti ruožai 205 km ilgio Nemuno upės vagoje nuo Kauno iki Atmatos žiočių, formuojant tiesesnę ir siauresnę laivakelį (modernizuotos kelio atkarpos sudaro 20 km). Atliekant šio vandens kelio rekonstrukciją, atnaujinamos nusidėvėjusios ir, esant poreikiui, statomos naujos bunos¹¹². Šių hidrotechninių statinių formavimui laivais yra gabenami akmenys ir kitos medžiagos, o tai ir sudaro didesniąją dalį fiksuojamo krovinių apimčių padidėjimo pastaraisiais metais. Taigi, nors formaliai dėl intervencijų vidaus vandens keliais pervežamų krovinių kiekis didėjo ir pasiekė VP užsibrėžtus tikslus, be to, modernizuotas svarbiausias šalies vidaus vandens kelias, šio teigiamo pokyčio tvarumas yra trapus. Modernizuoto vandens kelio naudojimo kroviniams gabenti intensyvumas priklausys ir nuo tolesnių investicijų privažiavimų gerinimui, prieplaukų pritaikymui, taip pat nuo sprendimų dėl nepertraukiamų kelionių Nemunu galimybių (aukštupio gilinimas, šliuzas Kauno hidroelektrinėje ir kt.). Todėl **ilgalais įgyvendintų investicijų, modernizuojant dalį Nemuno vago einančio vandens kelio, poveikis didinant vidaus vandens keliais pervežtų krovinių kiekį¹¹³ yra vidutinis**.

Oro transportas

Investicinio laikotarpio pradžioje strateginiuose dokumentuose¹¹⁴ akcentuotas poreikis investuoti į šalies oro uostų transporto infrastruktūros modernizavimą, siekiant užtikrinti skrydžių saugą, mažinti neigiamą poveikį aplinkai, taip pat prisidėti didinant transporto rūšių sąveikumą. 2014–2020 m. ES fondų investicijos skirtos daliai šių tikslų – sumažinti oro ir akustinę taršą bei sustiprinti skrydžių saugumą Vilniaus

¹¹⁰ Rezultato rodiklis „Žuvusiųjų TEN-T tinklo keliuose skaičius“.

¹¹¹ Žuvusiųjų ne TEN-T tinklo keliuose skaičius.

¹¹² Hidrotechniniai statiniai – pusinės užtvankos.

¹¹³ Rezultato rodiklis „Vidaus vandens transportu vežtų krovinių kiekis“.

¹¹⁴ Nacionalinė susisiekimo plėtros 2014–2022 metų programa, patvirtinta LR Vyriausybės nutarimu Nr. 1253, 2013-12-18.

tarptautiniame oro uoste, mažinant vidutinę orlaivio manevravimo trukmę (6.1.1 konkretus uždavinys). Investuota į kilimo ir tūpimo bei riedėjimo takų rekonstrukciją ir statybą, techninių parametrų gerinimą, naują orlaivių nuledinimo aikštelių ir nuledinimo nuotekų surinkimo bei perdirbimo infrastruktūrą, modernizuota triukšmo monitoringo sistema. Kol kas neaišku, ar investicijos leido pasiekti VP suplanuotą vidutinę orlaivio manevravimo trukmę (12 min.), – rodiklis bus skelbiamas 2024 metais. Tačiau atsižvelgiant į investicijų kompleksiskumą ir tai, kad investicijas gavusiam Vilniaus tarptautiniam oro uostui 2022 m. teko 72 proc. visų Lietuvos tarptautinių oro uostų skrydžių, **2014–2020 m. investicijų poveikis vidutiniam orlaivių manevravimo laiko mažėjimui¹¹⁵ turėtų būti aukštas.**

Dujų bei elektros perdavimo ir skirstymo sistemų infrastruktūra

2014–2020 m. investicinio laikotarpio pradžioje jau buvo intensyviai įgyvendinami šalies energetinę nepriklausomybę ir integraciją į Europos energetikos sistemas turintys užtikrinti projektai (suskystintų dujų terminalas, elektros jungtys su Švedija ir Lenkija). Naujų tarpvalstybinių jungčių sklandžiam funkcionavimui buvo reikalingas vidinių elektros ir dujų jungčių stiprinimas ir technologinis atnaujinimas. ES fondų investicijos skirtos gamtinių dujų skirstymo ir perdavimo sistemų modernizavimui bei elektros perdavimo sistemos modernizavimui (6.3.1 konkretus uždavinys). 2023 m. pabaigoje turėtų būti baigta modernizuoti ar tiesti apie 35 km magistralinių dujotiekių ir nutiesta beveik 50 km skirstomųjų dujotiekių, įrengti pažangūs infrastruktūros elementai (dujų nuotėkio nustatymo ir lokalizavimo įranga, apsaugos nuo korozijos sistema, dujų apskaitos prietaisų duomenų surinkimo programinė įranga ir kt.), modernizuotos 7 dujų skirstymo stotys. Taip pat turėtų būti modernizuota apie 360 km elektros perdavimo linijų, modernizuotos skirstyklos, įrengiant pažangias apskaitos, valdymo, stebėjimo sistemas.

VP pasirinkti **investicijų į dujų ir elektros infrastruktūrą poveikio matavimo rodikliai yra tiesiogiai susiję su įgyvendinamomis intervencijomis – įgyvendinus suplanuotas investicijas, automatiškai didėja nuotoliniu būdu valdomų magistralinio dujotiekių uždarymo įtaisų dalis¹¹⁶ ir automatizuotų valdymo prijunginių kiekis (dalis) elektros perdavimo sistemoje¹¹⁷.** 2022 m. pabaigoje abu rodikliai buvo priartėję, tačiau dar pilnai nepasiekę VP suplanuotų reikšmių, tačiau 2023 m. pabaigoje, baigus įgyvendinti visus projektus, jos turėtų būti pasiektos. Pilnai **įgyvendinus intervencijas, daugiau kaip pusė magistralinio dujotiekių uždarymo įtaisų (60 proc.) bus valdomi nuotoliniu būdu, 80 proc. valdymo prijunginių elektros perdavimo sistemoje bus automatizuoti.**

IŠVADOS. 2014–2020 m. intervencijomis buvo siekiama prisidėti prie aktualiausių problemų sprendimo transporto sektoriuje, tačiau šių intervencijų sukurtas poveikis ne visais atvejais yra pakankamas pakeisti bendrą šalies rodiklių dinamiką. Dėl sektoriaus dydžio, infrastruktūros palaikymui bei plėtrai, saugumo parametrų užtikrinimui reikalingų investicijų apimtis yra nepalyginamai didesnė, nei gali pasiūlyti viena investicijų programa.

ES fondų intervencijų poveikis žuvusiųjų keliuose skaičiaus mažėjimui, pervežamų intermodalinių krovinių kiekio didėjimui, vidaus vandenų transportu vežtų krovinių kiekio didėjimui yra ribotas. Pirmiausia ypač žuvusiųjų keliuose skaičiaus atveju, galutinis siekiamas rezultatas labai priklauso nuo įvairių aplinkybių, tuo tarpu investicijos telktos tik kelių infrastruktūrai ir infrastruktūriniam saugos sprendimams. Išorinės aplinkybės taip pat išskirtinai paveikė geležinkeliais vežamų krovinių apimtis, kurios dėl prasidėjusio Rusijos karo Ukrainoje, taikomų sankcijų, ženkliai krito, o dalies investicijų aktualumas sumažėjo.

¹¹⁵ Rezultato rodiklis „Vidutinė 1 orlaivio manevravimo trukmė“.

¹¹⁶ Rezultato rodiklis „Nuotoliniu būdu valdomų magistralinio dujotiekių uždarymo įtaisų dalis“.

¹¹⁷ Rezultato rodiklis „Automatizuotų valdymo prijunginių kiekis (dalis) elektros perdavimo sistemoje“.

Antra, svarbu akcentuoti, kad dėl minėtojo sektoriaus dydžio investicijos į geležinkelių, iš dalies ir vandens kelių, ypač automobilių kelių infrastruktūrą apima mažą dalį viso kelių tinklo. Todėl, nors investicijos aktualios ir reikalingos, jų potencialas veikti bendro pobūdžio, visą šalį apimančius rodiklius yra menkas. Žinoma, poveikį kai kuriais atvejais mažino ir trukdžiai projektų įgyvendinimo metu, dėl kurių laiku nebaigta planuota infrastruktūra (geležinkelio ruožo Kaišiadorys–Klaipėda elektrifikavimo darbų termino atidėjimas).

Suplanuotų tikslų pasiekimo aspektu sėkmingiausiai sekėsi modernizuoti dujų ir elektros tinklus, ženkliai padidinant nuotolinių, automatizuotų įrenginių, leidžiančių geriau ir patikimiau valdyti elektros ir dujų perdavimo sistemas. Visgi svarbu atkreipti dėmesį, kad šis poveikis automatiškai pasiekiamas įgyvendinus suplanuotas investicijas (įdiegus numatytus infrastruktūros elementus). Taigi, šiuo atveju matuojamas ne tikrasis poveikis, o tik tam tikras intervencijų rezultatas, kuris kuria prielaidas poveikiui (naujų tarpvalstybinių jungčių naudojimo intensyvumas, energetinės nepriklausomybės didinimas ir pan.).

3.7 VP 7 PRIORITETAS „KOKYBIŠKO UŽIMTUMO IR DALYVAVIMO DARBO RINKOJE SKATINIMAS“

VP 7 prioritetą „Kokybiško užimtumo ir dalyvavimo darbo rinkoje skatinimas“ sudaro 4 investiciniai prioritetai, apimantys 7 konkrečius uždavinius bei 21 priemonę. Skatinant kokybišką užimtumą ir dalyvavimą darbo rinkoje, investicijos pagal VP 7 prioritetą paskirstytos keliuose pagrindinėse srityse: stiprinamos gyventojų (ypač tokių visuomenės grupių kaip ilgalaikiai ir nekvalifikuoti bedarbiai, negalią turintys asmenys, nedirbantis, nesimokantis ir praktikoje nedalyvaujantis (NEET) jaunimas) kompetencijos, aktualios įsitvirtinti darbo rinkoje, verslumas, gerinama darbo rinkos institucijų teikiamų paslaugų kokybė ir prieinamumas. Siekiant pritraukti papildomas investicijas į šalies miestus, buvo tvarkomos viešosios erdvės.

Iki 2022 m. pabaigos, įgyvendinant VP 7 prioritetą, investuota 1132 mln. Eur, iš kurių 991 mln. Eur sudarė ES fondų ir VB lėšos bei 141 mln. Eur – papildomas projektų vykdytojų indėlis¹¹⁸.

15 LENTELĖ. PAGAL VP 7 PRIORITETO KONKREČIUS UŽDAVINIUS INVESTUOTOS LĖŠOS (IKI 2022-12-31)

KONKRETUS UŽDAVINYS	IŠ VISO INVESTUOTA LĖŠŲ	IŠ JŲ:	
		SKIRTAS FINANSAVIMAS (ES fondai ir VB)	PAPILDOMOS PROJEKTŲ VYKDYTOJŲ LĖŠOS
7.1.1. Padidinti ūkinės veiklos įvairovę ir pagerinti sąlygas investicijų pritraukimui, siekiant kurti naujas darbo vietas tikslinėse teritorijose (miestuose)	592 mln. Eur	460 mln. Eur	132 mln. Eur
7.2.1. Pagerinti darbo rinkos institucijų paslaugų kokybę ir prieinamumą	5 mln. Eur	3 mln. Eur	2 mln. Eur

¹¹⁸ Remiantis SFMIS duomenimis.

7.3.1. Padidinti gyventojų, ypač ilgalaikių ir ne kvalifikuotų bedarbių bei neįgalųjų, užimtumą	404 mln. Eur	399 mln. Eur	5 mln. Eur
7.3.2. Padidinti valstybės įdarbinimo tarnybos veiksmingumą ir labiau orientuoti į rezultatus	3 mln. Eur	3 mln. Eur	-
7.3.3. Padidinti darbo paklausą skatinant gyventojų, ypač susiduriančių su sunkumais darbo rinkoje, verslumą	36 mln. Eur	34 mln. Eur	2 mln. Eur
7.3.4. Pagerinti visuomenės, verslo ir viešojo sektoriaus supratimą apie moterų ir vyrų lygių galimybių bei nediskriminavimo dėl amžiaus, negalios ir kitų pagrindų principų taikymą ir sustiprinti gebėjimus atpažinti bei šalinti diskriminavimo apraiškas	1 mln. Eur	1 mln. Eur	-
7.4.1. Sumažinti nedirbančio, nesimokančio ir mokymuose nedalyvaujančio 15-29 m. amžiaus jaunimo skaičių	91 mln. Eur	91 mln. Eur	-
IŠ VISO pagal 7 prioritetą:	1132 mln. Eur	991 mln. Eur	141 mln. Eur

Šaltinis: sudaryta „BGI Consulting“ remiantis SFMIS duomenimis

VP 7 prioriteto vertinimas konkrečių uždavinių lygiu pateikiamas šios ataskaitos priede Nr. 7. Šiame poskyryje apžvelgiamos tik pagrindinės VP 7 prioriteto investicijų vertinimo išvados, gautos atlikus analizę pagal tinkamumo, rezultatyvumo, poveikio, tvarumo bei efektyvumo vertinimo kriterijus.

UŽDAVINYS KRITERIJUS	7.1.1.	7.2.1.	7.3.1.	7.3.2.	7.3.3.	7.3.4.	7.4.1.
Tinkamumas							
Rezultatyvumas							
Aprėptis / mastas							
Poveikis							
Tvarumas / tęstinumas							
Bendras įvertis	Vidutinis	Vidutinis	Vidutinis	Aukštas	Aukštas	Vidutinis	Vidutinis

Įverčių legenda: ■ Aukštas ■ Vidutinis ■ Žemas

16 LENTELĖ. VP 7 PRIORITETO KONKREČIŲ UŽDAVINIŲ ĮVERČIAI PAGAL VERTINIMO KRITERIJUS

Šaltinis: sudaryta „BGI Consulting“

Kaip matyti 16 lentelėje, suplanuotų intervencijų įgyvendinimas buvo sklandus. VP 7 prioriteto konkretūs uždaviniai pagal visus vertinimo kriterijus įvertinti vidutiniu arba aukštu įverčiu. Investicijos, skirtos visuomenės verslumui, užimtumui didinti (7.3.1., 7.3.3., 7.3.4. konkretūs uždaviniai), sukūrė sąlyginai

didesnį poveikį – tai lėmė tinkamai suplanuotos ir gyventojų poreikius atliepančios intervencijos bei didelė jų aprėptis. Visgi išskirtina, kad gyventojų užimtumas nuosekliai didėjo ir dėl bendrai palankios situacijos darbo rinkoje, labiausiai sąlygotos ekonomikos augimo.

Investicijos, skirtos padidinti Užimtumo tarnybos (UT) veiksmingumui ir orientacijai į rezultatus (7.3.2. konkretus uždavinys), sukūrė sąlyginai didesnį poveikį – tai lėmė didelė UT darbuotojų apmokymų aprėptis.

Bendrai išskirtina, kad rezervuotai vertinamas atskirų konkrečių uždavinių pasiektų rezultatų (tikslų) tęstinumas ir potencialas kurti ilgalaikį poveikį. Konkretūs atvejai aptariami toliau šiame poskyryje, tačiau dažniausiai poveikio tęstinumo trūkumas yra susijęs su intervencijų pobūdžiu – VP 7 prioriteto investicijos tik iš dalies sumažina kitų veiksmų, turinčių poveikį šalies darbo rinkai ir gyventojų užimtumui, įtaką, o kintančios darbo rinkos tendencijos apriboja intervencijų potencialą sukurti ilgalaikį poveikį.

Skatinant kokybišką užimtumą ir dalyvavimą darbo rinkoje, 2014–2020 m. investicinio laikotarpio pradžioje išskirtos pagrindinės investicinės kryptys: 1) darbo rinkos institucijų (UT ir atskirų jos padalinių) paslaugų kokybės, prieinamumo didinimas, investicijų pritraukimas šalies tikslinėse teritorijose ir 2) gyventojų užimtumo, verslumo skatinimas. Šiems tikslams įgyvendinti pasitelktos ES fondų lėšos.

Materialinių investicijų pritraukimas į šalies tikslines teritorijas

2014 m. akcentuotas netolygus užimtumas savivaldybėse ir tai pasiekti trukdantys iššūkiai: senėjanti visuomenė, viešosios infrastruktūros neatitikimas gyventojų ir verslo poreikiams, didelis urbanizacijos poveikis aplinkai. Todėl ES fondų lėšomis buvo siekiama šalies miestuose kurti patrauklesnę aplinką investicijų pritraukimui ir darbo vietų kūrimui.

Pagrindinė ES fondų investicijų dalis teko viešosios infrastruktūros plėtrai tikslinėse teritorijose

(7.1.1 konkretus uždavinys). Čia įveiklinta neišnaudota, apleista infrastruktūra, modernizuotos viešosios erdvės miestų traukos centruose, tvarkyta gyvenamoji aplinka daugiabučių namų rajonuose. Šių investicijų pažanga nebuvo sparti, todėl dalis projektų 2023 m. antroje pusėje dar įgyvendinami, tačiau bendrai iki investicinio laikotarpio pabaigos šalies miestuose turėtų būti sukurta arba atnaujinta apie 11 km² atvirų erdvių, pastatyta arba atnaujinta apie 50 tūkst. m² viešųjų arba komercinių pastatų, skirtų kultūros paslaugoms teikti,

verslumui, sveikai gyvensenai, neformaliojo bei ikimokyklinio ugdymo prieinamumui ir vietos gyventojų bendruomeniškumui skatinti.

Intervencijų **momentinis poveikis papildomam materialinių investicijų pritraukimui¹¹⁹ ir užimtumo tikslinėse teritorijose didinimui¹²⁰ laikomas vidutiniu** – viešosios infrastruktūros atnaujinimas ir plėtra prisidėjo didinant miestų (atskirų jų dalių) patrauklumą veiklai ir investicijoms, tačiau teigiamos aptariamų rodiklių tendencijos buvo stebimos dar prieš investicijų įgyvendinimo pradžią, be to įgyvendintos investicijos nėra tiesiogiai orientuotos į verslo poreikius. Sutvarkyta buvusi apleista infrastruktūra ir viešosios erdvės, kultūros paslaugoms teikti pritaikyta infrastruktūra gerina miestų aplinką, jų patogumą ir patrauklumą, o tai ilguoju laikotarpiu prisideda pritraukiant į miestus gyventojus ir investicijas, tačiau materialinių investicijų pritraukimo ir gyventojų užimtumo atžvilgiu tai labiau netiesioginis, per papildomų

¹¹⁹ Rezultato rodiklis „Pritrauktos papildomos materialinės investicijos į tikslines teritorijas“.

¹²⁰ Rezultato rodiklis „Dirbančiųjų dalis įmonėse, lyginant su darbingo amžiaus gyventojų skaičiumi savivaldybėse, kuriose yra išskirtų tikslinių teritorijų“.

veiksnių realizavimą sukuriama poveikis (išskyrus pavienes, smulkias investicijas, galimai susijusias su konkrečių atnaujintų objektų panaudojimu paslaugų verslo ar panašiai veiklai).

UT veiksmingumo didinimas

Kokybiškam užimtumui užtikrinti šalyje svarbus UT vaidmuo. Nors ankstesnių laikotarpių ES fondų lėšomis UT buvo atnaujinama, 2014 m. dalis infrastruktūros (konkrečiai Vilniaus skyrius) dar nebuvo renovuota: turimos patalpos ir įranga nebuvo tinkamos paslaugoms teikti, neatliepė nei klientų, nei darbuotojų bazinių poreikių (pavyzdžiui, nėra užtikrinamas konfidencialumas bendraujant su klientu, nėra tinkamų patalpų užsiėmimams, infrastruktūra nepritaikyta negalią turintiems asmenims ir kt.). Be to, nacionaliniu mastu buvo būtina sukurti nuoseklią darbuotojų mokymo ir adaptacijos, aktyvios darbo rinkos politikos (ADRP) priemonių stebėsenos ir vertinimo sistemas.

Atsižvelgiant į tai, šio laikotarpio investicijos skirtos infrastruktūros atnaujinimui (7.2.1. konkretus uždavinys) bei UT darbuotojų kvalifikacijos kėlimui (7.3.2. konkretus uždavinys). Intervencijų rezultatai viršijo numatytus tikslus: atnaujintas Vilniaus klientų aptarnavimo departamentas, 6 Vilniaus miesto klientų aptarnavimo skyriai, Jaunimo darbo centras, o kvalifikacijos stiprinimo veiklose, skirtose ugdyti UT darbuotojų specialiuosius gebėjimus, tiesiogiai susijusius su funkcijų vykdymu, apmokyti 1370 darbuotojų.

VP siekiama pagerinti klientų pasitenkinimą teikiamų paslaugų kokybe ir sąlygomis bei sutrumpinti laisvos darbo vietos užėmimo trukmę. Infrastruktūros atnaujinimui skirtos investicijos buvo kruopščiai planuojamos, kas, viena vertus, nurodo aukštą intervencijų tinkamumą, kita vertus, uždelsė įgyvendinimą, o tai trukdė UT Vilniaus skyriui teikti kokybiškas paslaugas, dirbti tinkamomis sąlygomis, užtikrinti teikiamų paslaugų kokybę ir prieinamumą. Deja, pagrįstų duomenų apie tai, kaip keitėsi klientų pasitenkinimas teikiamomis paslaugomis¹²¹, trūksta, kadangi klientams teikiamų paslaugų kokybės stebėseną pagal apibrėžtus rodiklius ir vieningą metodiką UT nėra vykdoma periodiškai ir nuosekliai.

Pasirinktos intervencijos (UT darbuotojų kvalifikacijos kėlimas) turėjo **vidutinį momentinį poveikį siekiant trumpinti laisvos darbo vietos užpildymo trukmę**¹²². Nors UT darbuotojų kompetencija yra svarbus aspektas siekiant surasti asmeniui, besikreipiančiam į UT, tinkamą darbo vietą, laisvos darbo vietos užpildymo trukmė priklauso ir nuo kitų veiksnių: bedarbio asmens turimos motyvacijos įsidarbinti, kompetencijų ir įgūdžių bei poreikio juos tobulinti, bendros darbo šalies užimtumo situacijos, esamų laisvų darbo vietų skaičiaus ir kt. Todėl **ilgalaikį intervencijų poveikį riboja tai, kad jomis nėra sumažinama kitų veiksnių, turinčių poveikį laisvos darbo vietos užėmimo trukmei, įtaka.**

Subsidijos verslui

Siekiant kokybiško užimtumo ir dalyvavimo darbo rinkoje, investicijos skirtos ir verslumo lygiui didinti: siekta plėsti darbo paklausą, skatinant gyventojų, ypač susiduriančių su sunkumais darbo rinkoje, suinteresuotumą kurti ir vystyti verslus bei didinant finansų prieinamumą naujoms ir augančioms įmonėms. *Šios investicijos glaudžiai siejasi su VP 3 prioriteto intervencijomis.*

Investicijos skirtos Verslumo skatinimo fondo 2014–2020 m. įkūrimui (7.3.3 konkretus uždavinys). Šis fondas teikia paskolas ir konsultavimo paslaugas pradedantiems verslą subjektams. Taikytos intervencijos buvo itin paklausios rinkoje ir viršijo numatytus tikslus: finansine priemone verslo pradžia pasinaudojo daugiau nei 1 tūkst. fizinių ir juridinių asmenų, iš kurių daugiau nei pusė – su sunkumais darbo rinkoje

¹²¹ Rezultato rodiklis „Pasitenkinimas Vilniaus teritorinės darbo biržos teikiamų paslaugų kokybe ir sąlygomis“.

¹²² Rezultato rodiklis „Laisvos darbo vietos užpildymo vidutinė trukmė“.

susiduriantys asmenys ir įmonės; sukurta daugiau nei 2,2 tūkst. darbo vietų, iš kurių apie pusė – su sunkumais darbo rinkoje susiduriančių asmenų naujai įsteigtose įmonėse, versluose.

Finansinės priemonės verslo pradžia įgyvendinimas turėjo **aukštą momentinį poveikį naujoms įmonėms sėkmingai veikti ir praėjus metams po paskolos gavimo**¹²³. Tiek suteiktos subsidijos, tiek įgyvendintos konsultacijos prisidėjo prie verslų gyvybingumo pirmaisiais metais: sukuriamos ir išlaikomos darbo vietos, padengiami veiklos vykdymo einamieji kaštai ir pan. Visgi, atsižvelgiant į tai, kad įmonės veiklos tęstinumas priklauso nuo daugelio faktorių, o intervencijos pirmiausia buvo orientuotos į verslo pradžią, jo palaikymą pirmaisiais veiklos metais (taip pat padengiant kai kuriuos einamuosius veiklos vykdymo kaštus), **ilgalaikis intervencijų poveikis įsteigtų įmonių tolesnei veiklai laikomas vidutiniu**.

Ekonomiškai neaktyvūs asmenys, ilgalaikiai bedarbiai

Sprendžiant darbo rinkos iššūkius, bene didžiausias dėmesys skiriamas gyventojų užimtumo problemoms. Darbo rinkos poreikių neatitinkanti ieškančių darbo ir neaktyvių asmenų kvalifikacija, gebėjimai ir tinkamos darbo patirties, motyvacijos dirbti trūkumas – su šiais sunkumais darbo rinkoje susiduria žemo išsilavinimo ir nekvalifikuoti asmenys, jaunimas (dėl darbo patirties neturėjimo), vyresnio amžiaus ar negalią turintys asmenys.

Siekiant padidinti gyventojų užimtumą (7.3.1 konkretus uždavinys), investicijos skirtos ADRP priemonėms įgyvendinti. ADRP priemonėmis siekiama suteikti ar tobulinti bedarbių profesinę kvalifikaciją bei kompetencijas, ugdyti praktinius darbo įgūdžius, skatinti teritorinį judumą, naujų darbo vietų steigimą. Didesnis dėmesys skirtas sunkiai į darbo rinką integruojamiems asmenims, pagalbos mechanizmus teikiant tiek darbo ieškantiems asmenims, tiek darbdaviams. Prasidėjus COVID-19 pandemijai, VP 7 prioriteto lėšos skirtos darbdaviams mokėti darbo užmokesčio kompensaciją už prastovoje esančius darbuotojus. Šios intervencijos tikslas – remti darbo vietų išsaugojimą.

Dalis investicijų bedarbiams buvo įgyvendinamos šalies regionuose, siekiant stiprinti regionų konvergenciją. Visgi užimtumo lygio aspektu stebimas nekintantis skirtumas tarp regionų, Sostinės regionui išlaikant atotrūkį nuo VVL (2022 m. skirtumas siekė 12 proc.).

ES fondų lėšomis įgyvendintos profesinio mokymo, darbo įgūdžių įgijimo rėmimą, įdarbinimą subsidijuojant bei kt. priemonės pasižymėjo aukštu rezultatyvumu: apmokyta daugiau nei 75 tūkst. bedarbių asmenų, iš kurių – apie 30 tūkst. buvo ilgalaikiai bedarbiai ir(ar) vyresni nei 54 m. amžiaus. Bendras bedarbių skaičius šalyje investiciniu laikotarpiu svyravo nuo 158 iki 104,8 tūkst. asmenų kasmet¹²⁴.

Taikant kitas ADRP priemones darbdaviams, karantino ar ekstremalios situacijos metu skelbusiems prastovas, iš viso išmokėti 167 mln. Eur¹²⁵, kurie buvo skirti subsidijuoti 196 400

prastovose esančių darbuotojų darbo užmokestį.

Išskirtinas ir didelės aprėpties negalią turinčių asmenų įtraukimas į darbo rinką – įgyvendintos profesinės reabilitacijos programos, kuriose dalyvavo daugiau nei 3 tūkst. negalią turinčių asmenų, tokių paslaugų poreikis 2015–2017 m. aktualus buvo kiek daugiau nei 2 tūkst. asmenų.

ADRP priemonių taikymas turėjo vidutinį momentinį poveikį intervencijose dalyvavusių asmenų įsidarbinimui ir išlikimui darbo rinkoje ilgesnį nei 6 mėnesių laikotarpį¹²⁶. Viena vertus, atsižvelgiant į

¹²³ Rezultato rodiklis „Sėkmingai veikiančių naujų įmonių, pasinaudojusių finansine priemone verslo pradžia, dalis 12 mėn. po paskolos suteikimo“.

¹²⁴ VDA duomenimis, 2014–2021 m. laikotarpis

¹²⁵ ES fondų ir LR valstybės biudžeto lėšos.

¹²⁶ Rezultato rodiklis „Dalyviai, išlaikę savo darbą praėjus 6 mėnesiams nuo paramos pabaigos“.

didelę projektų dalyvių dalį (82 proc.), kurie išlaikė savo darbą praėjus 6 mėnesiams nuo paramos pabaigos, galima teigti, kad intervencijos buvo sėkmingos ir ADRP priemonėse dalyvavę asmenys turi reikiamas kompetencijas bei kvalifikaciją įsitraukti į darbo rinką ir joje išsilaikyti. Kita vertus, ilgalaikiam teigiamam intervencijų poveikiui neigiamą įtaką gali turėti tai, kad dėl formalių reikalavimų kai kurioms tikslinėms grupėms buvo apribotas mokymų spektras (pavyzdžiui, buvo siekiama, kad vyresnio amžiaus asmenys įgytų formaliai patvirtintą kvalifikaciją)¹²⁷, be to, socialiai pažeidžiamų, turinčių žemesnę kvalifikaciją asmenų galimybės išsilaikyti darbo rinkoje labai priklauso nuo darbo rinkos situacijos ir esamos darbo jėgos paklausos, mažėjant darbo vietų pasiūlai, jiems vieniems pirmųjų didėja rizika netekti darbo. Todėl investicijos į ADRP priemones tik iš dalies prisidėjo prie gyventojų, ypač ilgalaikių ir nekvalifikuotų bedarbių bei neįgaliųjų, visaverčio įsitraukimo į darbo rinką ilguoju laikotarpiu.

Darbo vietų išsaugojimas COVID-19 pandemijos metu

2020 m. pavasarį, dėl COVID-19 pandemijos paskelbus karantiną, fiksuotas nuolat augantis registruotas nedarbas. 2020 m. kovo mėn. buvo patvirtinta pagalbos priemonė, skirta užtikrinti nedarbo prevenciją, remiant užimtų asmenų, kuriems paskelbta prastova, darbo vietų išsaugojimą. Šiai priemonei finansuoti buvo perskirstytos ES fondų lėšos. Subsidijos už prastovose esančius darbuotojus pagal ES fondų lėšomis finansuojamą priemonę buvo mokamos iki 2020 m. lapkričio 30 d. Viso išmokėti 167 mln. Eur¹²⁸, kurie buvo skirti subsidijuoti 196 400 prastovose esančių darbuotojų¹²⁹ darbo užmokestį¹³⁰.

Kaip rodo atlikta subsidijas gavusių įmonių veiklos prieš pandemiją ir pasibaigus pandemijai analizė, **sunkiausiu metu įmonėms suteikta parama padėjo išsaugoti darbo vietas ir, daugeliu atveju, pagerinti veiklos rezultatą jau 2021 m.** Visgi, akivaizdžiausias tiesioginis darbo užmokesčio subsidijavimo priemonės poveikis pasireiškė darbuotojų atžvilgiu (išsaugotos darbo vietos ir bent dalis pajamų, iš dalies palaikomas stabilumas sudėtingu laikotarpiu), o teigiamas poveikis įmonių veiklos rodikliams yra bendrai sukurtas pandemijos metu taikytų priemonių verslo likvidumui palaikyti visumos, taip pat tam tikrų išorinių faktorių.

NEET jaunimas

Investicinio laikotarpio pradžioje Lietuvos ir ES prioritetu tapo jaunimo užimtumo skatinimas – iki intervencijų įgyvendinimo pradžios darbo rinka dar nebuvo atsigavusi po pasaulinės ekonomikos ir finansų krizės, kai jaunimo nedarbas buvo reikšmingai išaugęs. NEET jaunimo įtraukimas į darbo rinką yra kompleksinis. Viena vertus, dėl trūkstamo išsilavinimo ar profesinės kvalifikacijos, nepakausių darbo rinkai, nepakankamų socialinių įgūdžių bei menkos darbo patirties jauni asmenys priskiriami vienai iš socialinių grupių, patiriančių sunkumų integruojantis į darbo rinką. Kita vertus, NEET jaunimas didina socialinių išmokų poreikį, mažina darbo jėgos išnaudojimo potencialą.

Nuo 2014 m. įgyvendinama Jaunimo garantijų iniciatyva (JGI), kuria siekiama, kad visi 15–29 metų amžiaus jaunuoliai per 4 mėnesius nuo formaliojo švietimo įstaigos baigimo arba darbo netekimo gautų konkretų pasiūlymą dirbti ar toliau mokytis, įskaitant pameistrystės mokymo formą, atlikti praktiką arba stažuotę (7.4.1 konkretus uždavinys). JGI įgyvendinimas skiriamas į du etapus: 1) 2015–2018 m. ir 2) 2019–2022 m., tačiau taikytų intervencijų pobūdis panašus. JGI priemonės išsiskyrė plačia apimtimi ir etapiškumu: pirminės intervencijos metu buvo teikiamos jaunimo aktyvinimo paslaugos, tokios kaip papildomų

¹²⁷ 2014–2020 m. Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programos tarpinis vertinimas, FM užsakymu atliko UAB „ESTEP Vilnius“ ir UAB „Visionary Analytics“, 2019 m. Prieiga per internetą: <https://2014-esinvesticijos.lt/lt/dokumentai//2014-2020-m-europos-sajungos-fondu-investiciju-veiksmu-programos-tarpinis-vertinimas>

¹²⁸ ES fondų ir LR valstybės biudžeto lėšos

¹²⁹ SFMIS duomenimis

¹³⁰ Subsidijų darbdaviams už darbuotojus prastovose mokėjimas tęsėsi iki 2021 m. rugpjūčio 31 d., šias subsidijas finansuojant Garantinio fondo ir kitų šaltinių lėšomis (ne ES fondų).

gebėjimų ir kompetencijų ugdymo priemonės, psichologinės socialinės reabilitacijos priemonės, ypač aktualios mažiau socialinių įgūdžių turinčioms jaunimo grupėms. Siekiant skatinti integraciją į darbo rinką, antrinės intervencijos paslaugos buvo teikiamos taikant bedarbių profesinį mokymą, darbo įgūdžių įgijimo rėmimą, įdarbinimą subsidijuojant ir kt. Visgi intervencijos ne visa apimtimi atitiko tikslinių grupių poreikius – taikytos intervencijos neatitiko situacinių (ne motyvacijos, kvalifikacijos ar darbo patirties stokos nulemtų) iššūkių turinčių jaunų bedarbių poreikių, o tai sukėlė iššūkių siekiant įtraukti tikslinės grupės atstovus į vykdomas veiklas.

Į intervencijų įgyvendinimą buvo įtraukiami skirtingi NEET jaunimo atstovai, taikant įvairius darbo su jaunimu metodus ir formas (pavyzdžiui, naudojami atskiri darbo su jaunimu gatvėje bei mobilaus darbo su jaunimu elementai, tokie kaip jaunimo konsultavimas asmens gyvenamojoje teritorijoje, kurioje nėra darbo su jaunimu infrastruktūros; taikoma tikslinga informavimo ir konsultavimo paslauga ir pan.). Projektų vykdytojų bendradarbiavimas tiek nacionaliniu, tiek vietos lygmeniu suformavo gerąsias darbo su jaunimu praktikas, kurios yra naudojamos iki šiol.

Finansuotose veiklose dalyvavo apie 80 tūkst. 15–29 m. jaunuolių, iš kurių apie 40 tūkst. buvo 25–29 m. amžiaus. **VP užsibrėžti dalyvių pritraukimo tikslai buvo viršyti dar vykstant projektams** – iš dalies tai buvo nulemta atsargaus VP planavimo, kadangi sutartyse numatomos siektinos reikšmės buvo beveik dvigubai didesnės, nei VP suplanuotos. Kita vertus, toks didelis projektų dalyvių skaičius sukūrė didelį darbo krūvį projektų darbuotojams, dėl ko buvo sunku skirti individualų dėmesį tikslinės grupės atstovams.

Fiksuojamas nevienodas momentinis intervencijų poveikis skirtingoms NEET jaunimo užimtumo formoms. Baigę dalyvavimą intervencijose, dalyviai rečiau tęsė mokymąsi, dalyvavo kvalifikaciją suteikiančiose mokymo programose, mokyme per pameistrystę ar atliko stažuotę¹³¹. Integraciją į švietimo rinką rinkosi apie 14 proc. intervencijos dalyvių. Daugiau intervencijų dalyvių rinkosi darbo rinką – po dalyvavimo veiklose, praėjus 6 mėn., apie 53 proc. dalyvių įsitvirtino darbo rinkoje ir dirbo¹³². Vertinant projektų dalyvių įsitraukimą į samdomą ir savarankišką darbą pastebima, kad, atsižvelgiant į savarankiško darbo specifiką ir taikytas intervencijas, dažniausiai savarankišką darbą rinkosi labiau motyvuoti ekonomiškai neaktyvūs asmenys, todėl, nors jų yra mažiau (tik 11 proc. intervencijos dalyvių pasirinko dirbti savarankiškai¹³³), šių asmenų įsitvirtinimas darbo rinkoje yra tvaresnis.

Svarbu pažymėti, kad investicinio laikotarpio pradžioje stebimos gerėjančios NEET užimtumo tendencijos sietinos ne tik su įgyvendintomis intervencijomis. Visų pirma, įsitraukimą į darbo rinką palengvino gerėjanti ekonominė situacija, kai gyventojų užimtumas augo dėl natūralių priežasčių. Antra, taikytos intervencijos padėjo lengvai pritraukti motyvuotus, arčiau darbo rinkos ir užimtumo esančius jaunuolius, todėl jų įtraukimas į intervencijas buvo tvarus. Visgi vėlesniu laikotarpiu susidurta su sunkumais įtraukiant mažiau motyvuotus NEET jaunuolius ir užtikrinant jų įsitvirtinimą darbo rinkoje. Tad **NEET jaunuoliams taikytos intervencijos prie jų užimtumo, dirbant ar mokantis, didėjimo prisidėjo vidutine apimtimi.** Atsižvelgiant į tai, sukurtam rezultatui palaikyti reikalingos papildomos investicijos, intervencijų ilgalaikis poveikis taip pat laikomas vidutiniu.

¹³¹ Rezultato rodiklis „Dalyviai, kurie baigę dalyvavimą po šešių mėnesių tęsia mokymąsi, dalyvauja kvalifikaciją suteikiančiose mokymo programose, mokyme per pameistrystę ar atlieka stažuotę“.

¹³² Rezultato rodiklis „Dalyviai, kurie baigę dalyvavimą po šešių mėnesių dirba“.

¹³³ Rezultato rodiklis „Dalyviai, kurie baigę dalyvavimą po šešių mėnesių savarankiškai dirba“.

IŠVADOS. 2014–2020 m. ES intervencijos turėjo teigiamą poveikį gerinant trumpojo laikotarpio užimtumo rodiklius, tačiau sąlyginai mažiau prisidėjo skatinant ilgalaikį įsitraukimą į darbo rinką. Įgyvendinant ADRP priemones skirtingoms tikslinėms grupėms, taikant subsidijų ir konsultacinės pagalbos mechanizmus verslo subjektams bei stiprinant UT potencialą kokybiškai teikti paslaugas pasiekti gana aukšti tikslinių grupių įsidarbinimo rezultatai. Tiesa, prie šių teigiamų užimtumo tendencijų nemažai prisidėjo ir palanki situacija darbo rinkoje, kurią labiausiai lėmė ekonomikos augimas.

2014–2020 m. intervencijų užimtumo srityje tęstinis poveikis – ribotas. Bendroji darbo rinkos situacija, priemonėse dalyvavusių asmenų asmeninės savybės, gebėjimas prisitaikyti prie besikeičiančių sąlygų ir daugybė kitų veiksnių, lemiančių užimtumo situaciją, nėra veikiamos įgyvendintų intervencijų.

Iš visų įgyvendintų VP 7 prioriteto intervencijų išsiskiria NEET jaunimo užimtumo skatinimas – šių paslaugų įgyvendinimas turėjo ir netiesioginį poveikį sustiprinant darbo su jaunimu politikos plėtrą (ypač užimtumo srityje), sutelkiant skirtingas jaunimo politikos institucijas, aktyviau įtraukiant mažiau galimybių turintį jaunimą.

3.8 VP 8 PRIORITETAS „SOCIALINĖS ĮTRAUKTIES DIDINIMAS IR KOVA SU SKURDU“

VP 8 prioritetą „Socialinės įtraukties didinimas ir kova su skurdu“ sudaro 6 investiciniai prioritetai, apimantys 10 konkrečių uždavinių bei 44 priemones. Siekiant didinti socialinę įtrauktį ir kovoti su skurdu, investicijos pagal VP 8 prioritetą paskirstytos keliuose pagrindinėse srityse: plėtotos socialinės paslaugos, vystyti sveikatos priežiūros paslaugų kokybė ir prieinamumas, gerinta mažesniųjų šalies miestų ir miestelių fizinė aplinka ir skatintas bendruomenių įsitraukimas sprendžiant vietos socialines ir užimtumo problemas.

Iki 2022 m. pabaigos, įgyvendinant VP 8 prioritetą, investuota 788 mln. Eur, iš kurių 724 mln. Eur sudarė ES fondų ir VB lėšos bei 64,3 mln. Eur – papildomas projektų vykdytojų indėlis¹³⁴.

17 LENTELĖ. PAGAL VP 8 PRIORITETO KONKREČIUS UŽDAVINIUS INVESTUOTOS LĖŠOS (IKI 2022-12-31)

KONKRETUS UŽDAVINYS	IŠ VISO INVESTUOTA LĖŠŲ	IŠ JŲ:	
		SKIRTAS FINANSAVIMAS (ES fondai ir VB)	PAPILDOMOS PROJEKTŲ VYKDYTOJŲ LĖŠOS
8.1.1. Padidinti bendruomenėje teikiamų socialinių paslaugų dalį, pereinant nuo institucinės globos prie bendruomeninių paslaugų	95 mln. Eur	84 mln. Eur	11 mln. Eur
8.1.2. Padidinti socialinio būsto prieinamumą pažeidžiamiausioms gyventojų grupėms	64 mln. Eur	50 mln. Eur	14 mln. Eur
8.1.3. Pagerinti sveikatos priežiūros kokybę ir prieinamumą tikslinėms gyventojų grupėms bei sumažinti sveikatos netolygumus	241 mln. Eur	237 mln. Eur	4 mln. Eur

¹³⁴ Remiantis SFMIS duomenimis.

8.2.1. Sumažinti geografinių sąlygų ir demografinių procesų sukeltus gyvenimo kokybės netolygumus	58 mln. Eur	52 mln. Eur	6 mln. Eur
8.3.1. Padidinti labiausiai nutolusių nuo darbo rinkos asmenų integraciją į darbo rinką	37 mln. Eur	37 mln. Eur	0,2 mln. Eur
8.3.2. Padidinti vyresnio darbingo amžiaus asmenų dalyvavimą darbo rinkoje ir savanoriškoje veikloje	3 mln. Eur	3 mln. Eur	0,1 mln. Eur
8.4.1. Padidinti bendruomenėje teikiamų paslaugų prieinamumą ir kokybę, plėtoti paslaugas šeimai	111 mln. Eur	111 mln. Eur	-
8.4.2. Sumažinti sveikatos netolygumus, gerinant sveikatos priežiūros kokybę ir prieinamumą tikslinėms gyventojų grupėms ir skatinti sveiką senėjimą	75 mln. Eur	74 mln. Eur	2 mln. Eur
8.5.1. Paskatinti socialinį verslumą ir socialinę atsakomybę didinančių iniciatyvų atsiradimą	74 mln. Eur	51 mln. Eur	23 mln. Eur
8.6.1. Pagerinti vietines įsidarbinimo galimybes ir didinti bendruomenių socialinę integraciją, išnaudojant vietos bendruomenių, verslo ir vietos valdžios ryšius	30 mln. Eur	25 mln. Eur	4 mln. Eur
IŠ VISO pagal 8 prioritetą:	788 mln. Eur	724 mln. Eur	64,3 mln. Eur

Šaltinis: sudaryta „BGI Consulting“ remiantis SFMIS duomenimis

Detalus VP 8 prioriteto vertinimas konkrečių uždavinių lygiu pateikiamas šios ataskaitos priede Nr. 8. Šiame poskyryje apžvelgiamos tik pagrindinės VP 8 prioriteto investicijų vertinimo išvados, gautos atlikus analizę pagal tinkamumo, rezultatyvumo, poveikio, tvarumo bei efektyvumo vertinimo kriterijus.

18 LENTELĖ. VP 8 PRIORITETO KONKREČIŲ UŽDAVINIŲ ĮVERČIAI PAGAL VERTINIMO KRITERIJUS

UŽDAVINYS	8.1.1.	8.1.2.	8.1.3.	8.2.1.	8.3.1.	8.3.2.	8.4.1.	8.4.2.	8.5.1.	8.6.1.
KRITERIJUS										
Tinkamumas	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Rezultatyvumas	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Aprėptis / mastas	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Poveikis	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Tvarumas / tęstinumas	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Bendras įvertis	Aukštas	Aukštas	Aukštas	Vidutinis	Vidutinis	Vidutinis	Vidutinis	Vidutinis	Vidutinis	Aukštas

Įverčių legenda: ■ Aukštas ■ Vidutinis ■ Žemas

Šaltinis: sudaryta „BGI Consulting“

Suplanuotų intervencijų įgyvendinimas vyko gana sklandžiai ir, kaip matyti 18 lentelėje, dauguma konkrečių uždavinių pagal beveik visus vertinimo kriterijus įvertinti vidutiniu arba aukštu įverčiu. Keltų tikslų nepasiekė intervencijos pagal 8.2.1 ir 8.4.2 konkrečius uždavinius. Pirmuoju atveju kelti tikslai pritraukti papildomų materialinių investicijų ir didinti užimtųjų dalį mažuose miestuose ir miesteliuose buvo pernelyg ambicingi, palyginti su suplanuotomis ir įgyvendintomis investicijomis, kurios daugiausia buvo skirtos miestų ir miestelių viešosioms erdvėms atnaujinti. Antruoju atveju dėl techninių ir organizacinių trukdžių nebuvo įgyvendintos intervencijos, kurios turėjo prisidėti didinant asmenų, dalyvaujančių prevencinėse sveikatos patikros programose, dalį. Šių intervencijų įgyvendinimas nukeltas į 2021–2027 m. investicinį laikotarpį.

Taip pat bendrai galima pažymėti, kad, dažniau negu kitų kriterijų atveju, rezervuoti vertinamas atskirų konkrečių uždavinių pasiektų rezultatų (tikslų) tęstinumas ir potencialas kurti ilgalaikį poveikį. Konkretūs atvejai aptariami šiame poskyryje toliau, tačiau dažniausiai poveikio tęstinumo trūkumas yra susijęs su intervencijų pobūdžiu – VP 8 prioriteto investicijos, ypač socialinių paslaugų srityje, neretai buvo skirtos einamųjų paslaugų finansavimui. Šių investicijų potencialas sukurti ilgalaikį poveikį plačiau, negu projektų dalyvių (jų šeimų) imtis, yra ribotas, išskyrus atvejus, kai paslaugų teikimo finansavimas yra susietas su būtinais organizaciniais ar kitais pokyčiais projektų vykdytojų lygmeniu.

Investicijos į socialinių paslaugų plėtrą

Kalbant apie bendrą egzistuojantį poreikį gerinti socialinių paslaugų įvairovę, kokybę ir prieinamumą, 2014–2020 m. investicinio laikotarpio pradžioje akcentuotos kelios esminės problemos, kurių sprendimui pasitelktos ES fondų lėšos.

Institucinė globa

Vienas iš prioritetinių, skubiai spęstinių iššūkių – asmenų su proto ir (ar) psichikos negalia ir vaikų, netekusių tėvų globos, institucinė globa didelėse socialinės globos įstaigose, kurios labai dažnai apriboja asmenų savarankiškumą, negali atliepti asmenybės vystymosi ir saviraiškos poreikių, užtikrinti emocinio, o kartais ir fizinio saugumo. 2014 m. didelėse institucinės globos įstaigose visoje šalyje gyveno 6,1 tūkst. suaugusių asmenų su negalia ir 5,4 tūkst. vaikų, netekusių tėvų globos. Buvo aišku, kad, siekiant mažinti institucinės globos apimtį, suaugusiems asmenims su negalia ir tėvų globos netekusiems vaikams būtina pasiūlyti ne tik naujos kartos, į bendruomenę integruotus būstus, bet ir plėtoti asmens savarankiškumą ir vystymąsi įgalinančių socialinių paslaugų pasiūlą, kuri buvo labai maža, o kai kuriose gyvenamosiose vietovėse ir neegzistuojanti. Pagrindinės investicijos, siekiant įgyvendinti perėjimo nuo institucinės globos prie bendruomenėje teikiamų paslaugų tikslus, teko infrastruktūrai (8.1.1 konkretus uždavinys) – įrengti bendruomeninio tipo būstai asmenims su proto ir (ar) psichikos negalia (110 objektų) bei vaikams, netekusiems tėvų globos (164 objektai). Taip pat parengti individualūs perėjimo nuo institucinės globos prie šeimoje ir bendruomenėje teikiamų paslaugų planai (kiek daugiau, nei planuota, beveik 2,4 tūkst.), kurių įgyvendinimas sudarys sąlygas konkretiems asmenims su proto ir (ar) psichikos negalia savarankiškai ar iš dalies savarankiškai gyventi bendruomenėje.

Investicijos į bendruomeninės vaikų globos infrastruktūrą padarė didelį poveikį mažinant tėvų globos netekusių vaikų, gyvenančių didelėse institucinės globos įstaigose, dalį¹³⁵, sudarant sąlygas persikelti į bendruomeninius globos namus¹³⁶. 2022 m. maždaug pusė įstaigose globojamų vaikų jau gyveno bendruomeniniuose globos namuose ar šeimynose, kai investicinio laikotarpio pradžioje absoliuti dauguma

¹³⁵ Rezultato rodiklis „Globojamų (rūpinamų) vaikų, gaunančių socialinės globos paslaugas bendruomenėje, dalis nuo visų globojamų (rūpinamų) vaikų, proc.“

¹³⁶ Nedideli, į bendruomenes integruoti būstai, kuriuose nedidelei grupei globojamų vaikų sukuriama artimos šeimai gyvenimo sąlygos ir aplinka.

buvo globojami didelėse institucinės globos įstaigose¹³⁷. Sukurtos bendruomeninės globos infrastruktūros tęstinis poveikis labai priklausys nuo būsimo vaikų, netekusių tėvų globos, apgyvendinimo globos įstaigose poreikio. Įvairiomis politikos priemonėmis siekiama šį poreikį sumažinti iki minimumo, tiek pagalbos šeimai priemonėmis mažinant vaikų, netekusių tėvų globos, skaičių, tiek skatinant įvaikinimą. Atitinkamai, išplėtotą infrastruktūrą kažkuriuo metu gali tapti pertekline vaikų globos prasme, tačiau planuojama ją naudoti kitoms, su socialinių paslaugų teikimu susijusioms reikmėms tenkinti.

Mažiau intensyvus, tačiau taip pat **teigiamas investicijų poveikis pasiektas sudarant sąlygas daugiau proto ir (ar) psichine negalia turinčių asmenų palikti institucinės globos įstaigas ir gyventi bendruomenėje**¹³⁸ (8.1.1 ir 8.4.1 konkretūs uždaviniai)

Dienos centruose socialines paslaugas gavusių vaikų su negalia rodiklio kontekste visu investiciniu laikotarpiu stebima reikšminga regioninė konvergencija. Geresnė dienos centrų prieinamumo situacija yra VVL regione, kur 2022 m. paslaugas gavo 30,3 proc. vaikų su negalia, palyginti su 27,6 proc. Sostinės regione.

– tik nuo 2019 m. dalis globos reikalingų proto ir (ar) psichikos negalia turinčių asmenų pradėjo gyventi *grupinio gyvenimo namuose ir panašaus tipo būste* ir ši dalis palaipsniui didėja (2022 m. tokiam būste gyveno 517 asmenų, o beveik 5,7 tūkst. asmenų vis dar gyveno institucinės globos įstaigose). Baigus įgyvendinti visas suplanuotas 2014–2020 m. investicijas, šis santykis turėtų dar pagerėti. Be labai tiesioginio poveikio konkrečių asmenų, kurie jau persikėlė ar greitai metu persikels į bendruomenėse įkurtus namus, gyvenimo kokybei, ES fondų

investicijos turi ir **netiesioginį teigiamą poveikį keičiant visuomenės nuostatas** ir prisidedant prie nuoseklios grupių, ilgą laiką buvusių atskirtyje, integracijos į visuomenę: dalis grupinio gyvenimo namų ir panašių objektų įrengimo projektų vėlavo dėl to, kad gyventojų bendruomenės, kuriose buvo suplanuoti šie objektai, nuogaštavo dėl žmonių su proto ir (ar) psichikos negalia kaimynystės; visgi ten, kur pavyko sukurti suplanuotus namus asmenims su negalia ir jiems pradėjus ten gyventi, išankstinės nuostatos ėmė sklaidytis, o apie bendruomenių protestus dėl kaimynystėje planuojamų grupinio gyvenimo ir panašių namų įrengimo girdima rečiau. Kita vertus, svarbu atkreipti dėmesį, kad, ilgai tęsiantis asmenų su negalia perėjimui iš institucinės globos į gyvenimą bendruomenėje, atsiranda dvi paraleliai veikiančios sistemos, skirtos tai pačiai tikslinei grupei, dėl ko didėja viešųjų lėšų poreikis (išlaikomi ir instituciniai globos namai, ir naujai sukurti bendruomeniniai būstai, ir pan.), todėl tokio pobūdžio reformų greitesnis įgyvendinimas visa suplanuota apimtimi turėtų būti prioritetas.

Pagalba šeimoms

Socialinių paslaugų trūkumas 2014–2020 m. investicinio laikotarpio pradžioje nustatytas ir pagalbos šeimoms srityje. Ilgą laiką socialinės paslaugos buvo orientuotos į vadinamąsias socialinės rizikos šeimas, kurioms būdingos problemos, susijusios su psichotropinių medžiagų vartojimu, smurtu, socialinių įgūdžių stoka, tuo tarpu tokiais požymiais nepasižyminčioms šeimoms socialinių paslaugų beveik nebuvo. Nors akivaizdu, kad tam tikrais gyvenimo etapais iš esmės bet kuri šeima gali susidurti su sunkumais, kuriems įveikti reikalinga išorės pagalba. Nereta šeima susiduria su senyvo amžiaus, sunkiomis ligomis sergančių artimųjų, kurie negali pasirūpinti savimi, priežiūra namuose. Ši priežiūra reikalauja laiko, žinių ir kompetencijų, todėl itin svarbus tampa profesionalios pagalbos prieinamumas. Šeimoms, susiklosčius tam tikroms aplinkybėms, taip pat prireikia emocinės ir psichologinės pagalbos, mediacijos paslaugų, kvalifikuotų patarimų vaikų priežiūros, konfliktų sprendimo ir panašiais klausimais. Tokia pagalba, be to,

¹³⁷ Prie šio teigiamo pokyčio prisidėjo ir tai, kad bendrai stebimas nuoseklus globos įstaigose globojamų vaikų, netekusių tėvų globos, skaičiaus mažėjimas (nuo 5,8 tūkst. vaikų 2014 m. iki kiek mažiau nei 2,4 tūkst. vaikų 2022 m.).

¹³⁸ Rezultato rodiklis „Neigalių asmenų, gaunančių paslaugas bendruomenėje, dalis nuo visų neįgaliųjų, gaunančių socialines paslaugas, proc.“

turėtų atlikti ir svarbią prevencinę funkciją, sustiprinant asmenų (šeimų) gebėjimus savarankiškai spręsti iškilusias problemas, padedant išvengti dar didesnių sunkumų ar socialinių rizikų.

Tiesiogiai pagal VP priemones teiktų socialinių paslaugų (8.4.1 konkretus uždavinys) gavėjų skaičius pasiekė, o atskirais atvejais ir itin viršijo investicinio laikotarpio pradžioje užsibrėžtas planuojamas reikšmes. Integralios pagalbos namuose paslaugos teiktos kiek daugiau kaip 6,1 tūkst. asmenų (šeimų). Kompleksinių paslaugų šeimai gavėjų skaičius viršijo 100 tūkst. asmenų (šeimų) – tokį didelį paslaugų gavėjų skaičių leido pasiekti tai, kad, be individualių konsultacijų, gana plačiai vykdyti grupiniai mokymai ir panašios veiklos.

Igyvendinant 8.4.1 konkretų uždavinį pradėtos teikti kompleksinės paslaugos šeimai ir integralios pagalbos namuose paslaugos davė postūmį keičiant ilgą laiką buvusias įprastas socialinių paslaugų teikimo formas ir apimtis. Sukurtos paskatos pradėti teikti naujas paslaugas daugelyje šalies savivaldybių, projektų įgyvendinimo metu praktiškai išbandyti šių paslaugų organizavimo ir teikimo būdai ilgalaikio poveikio prasme yra netgi svarbesni indėliai negu konkreti nauda, kurią projektų įgyvendinimo metu gavo juose dalyvavę asmenys (šeimoms). **Ilgalaikis teigiamas poveikis** paramos šeimai srityje siejamas su faktu, kad **kompleksinės paramos šeimai projektų įgyvendinimas šalies savivaldybėse paskatino sukurti bei įveikinti naujas organizacines struktūras** (bendruomeninius šeimos namus, kurie organizuoja, o kartais ir teikia kompleksines paslaugas šeimai) **ir vykdant jų veiklą glaudžiau bendradarbiauti su nevyriausybinėmis organizacijomis (NVO)**. Įgyvendinti integralios pagalbos namuose projektai pademonstravo galimybes bendradarbiauti socialinės ir sveikatos srities paslaugų teikėjams teikiant itin reikalingas paslaugas, skirtas patenkinti pagrindinius savarankiškumą praradusių asmenų priežiūros ir slaugos namuose poreikius. Manytina, kad ši praktinė, skirtingose šalies vietovėse pademonstruota **integralios pagalbos namuose patirtis svariai prisidėjo prie kitų veiksmų, paskatinsiu naujos ilgalaikės priežiūros paslaugų teikimo tvarkos patvirtinimą 2023 metais**¹³⁹. Pagal šią tvarką gyventojams, kuriems nustatytas socialinės pagalbos į namus paslaugos ir ambulatorinių slaugos paslaugų namuose poreikis, šios paslaugos bus teikiamos koordinuotai.

Su užimtumu ir integracija susijusios paslaugos

Visu investiciniu laikotarpiu išliko aktualus ir kitų, anksčiau teiktų socialinių paslaugų, kurios nėra reguliariai finansuojamos iš savivaldybių ar valstybės biudžeto, tęstinumo užtikrinimas. Tai – su užimtumu ir integracija susijusios socialinės paslaugos įvairias atskirties rizikas patiriantiems asmenims (priklausomybės nuo psichoaktyviųjų medžiagų ligomis sergantys asmenys, romų tautybės asmenys, asmenys su negalia).

Baigus finansuotų intervencijų įgyvendinimą, socialinės integracijos veiklose turėtų būti dalyvavę kiek daugiau nei 13 tūkst. socialinę riziką patiriančių asmenų (8.3.1 konkretus uždavinys). Gerinant asmenų su negalia užimtumą, jų socialinėse įmonėse įdarbinta per 16 tūkst. (8.5.1 konkretus uždavinys).

Intervencijos, skirtos padidinti socialiai pažeidžiamų asmenų (sergančių priklausomybės nuo psichoaktyviųjų medžiagų ligomis ir romų tautybės asmenų) socialinę integraciją¹⁴⁰, turėjo vidutinės apimties teigiamą poveikį dalyvių darbo paieškoms, įsidarbinimui ar mokymuisi. Vidutinės apimties intervencijų poveikis nustatytas lyginant tikėtiną intervencijų ir kitų faktorių įtaką socialiai pažeidžiamų grupių aktyvumui. Nuo 2019 m. stebimas nuoseklus tikslinių grupių aktyvumo didėjimas, kurio didelę dalį

¹³⁹ LR sveikatos apsaugos ministro ir LR socialinės apsaugos ir darbo ministro 2023 m. liepos 21 d. įsakymas Nr. A1-492/V-836 „Dėl ilgalaikės priežiūros paslaugų teikimo tvarkos aprašo ir ilgalaikės priežiūros paslaugų teikimo pagrindų kvalifikacijos tobulinimo programos turinio gairių patvirtinimo“.

¹⁴⁰ Rezultato rodiklis „Socialiai pažeidžiami asmenys, kurie po dalyvavimo socialinei integracijai skirtose ESF veiklose pradėjo ieškoti darbo, mokytis arba dirbti, įskaitant savarankišką darbą, proc.“

sudaro įsidarbinimas, ne tik įgyvendintose priemonėse socialiai pažeidžiamiems asmenims (VP 8 prioriteto intervencijos), bet ir jaunimo užimtumo priemonėse (VP 7 prioriteto intervencijos). Atitinkamai, nemenkinant įgyvendintų plačių socialinės integracijos veiklų, kuriuose dalyvavo priklausomybės ligomis sergantys asmenys ir romų tautybės asmenys, svarbos, manytina, kad nemažą svorį itin geriems (2022 m. beveik 59 proc. dalyvių pradėjo ieškoti darbo, mokytis arba dirbti), ženkliai viršijantiems VP nustatytus tikslus **tikslinių grupių aktyvumo rodikliams didelį poveikį turėjo ir bendroji situacija darbo rinkoje**, kuri analizuojamu laikotarpiu buvo išskirtinai palanki darbuotojams. Aptariamų intervencijų sukurtas poveikis iš esmės apsiriboja finansuotų projektų dalyviais, taigi tęstinis teigiamas poveikis pasireiškė tik konkrečiai šių dalyvių (jų šeimų) atžvilgiu, o jo apimtis, atsižvelgiant į platų ir tęstinį tikslinių grupių problemų spektrą, priklausys nuo tolesnio įvairių socialinių ir susijusių paslaugų prieinamumo, taip pat ir nuo situacijos darbo rinkoje.

Intervencijos, kurios metu subsidijuota socialinėse įmonėse dirbančių neįgaliųjų darbo užmokesčio ir socialinio draudimo įmokų dalis, poveikis nėra toks, koks galėtų būti, – **nepasiekti**, nors ir nedaug, VP nustatyti **neįgalių darbuotojų išsilankymo darbo vietoje tikslai** (iki projektų pabaigos liko dirbti mažiau kaip 80 proc. subsidijuotose darbo vietose įdarbintų asmenų). Tokią situaciją dalinai nulėmė aplinkybė, kad buvo subsidijuojamos tik socialinėse įmonėse dirbančių neįgaliųjų darbo vietos¹⁴¹. Socialinėms įmonėms iki 2023 m. teko didžiausia neįgaliųjų darbo vietų išlaikymui skiriamos valstybės pagalbos dalis, nemaža dalis jose esančių darbo vietų buvo subsidijuojama, tačiau šiose įmonėse dažnai menkai taikytos ar visai netaikytos neįgaliųjų socialinės integracijos priemonės, fiksuota nuolatinė didelė darbuotojų kaita¹⁴².

Socialinio būsto prieinamumas

Egzistuojantis socialinio būsto trūkumas savivaldybėse nesudaro sąlygų laiku prisidėti sprendžiant asmenų (šeimų) socialines problemas. Laukiančių socialinio būsto asmenų (šeimų) skaičius kiekvienais metais kažkiek keičiasi, bet visą investicinį laikotarpį išliko gana panašus – visoje šalyje socialinio būsto laukė 8–9 tūkst. asmenų (šeimų).

Baigus įgyvendinti intervencijas pagal 8.1.2 konkretų uždavinį, savivaldybių būstų fondas padidės kiek daugiau nei 2,1 tūkst. socialinių būstų. Tai šiek tiek viršija investicinio laikotarpio pradžioje planuotas apimtis. Atitinkamai, ES fondų intervencijų **momentinis poveikis nepatenkintos socialinio būsto paklausos mažėjimui**¹⁴³ **aukštas** – padidėjęs savivaldybių socialinio būsto fondas trumpuoju laikotarpiu padėjo sumažinti socialinio būsto laukiančių asmenų (šeimų) dalį. Tačiau, siekiant išlaikyti didesnę būsto poreikio patenkinimo spartą, **bus reikalingos tolesnės investicijos į socialinį būstą**, kurio vis dar yra gerokai per mažai, palyginti su esama paklausa.

Vyresnio amžiaus asmenų ir kitų gyventojų aktyvumo skatinimas

Vyresnio amžiaus žmonių aktyvumui skirtose veiklose, įgyvendintose įvairių NVO, dalyvavo kiek daugiau nei 6 tūkst. asmenų (8.3.2 konkretus uždavinys). Įgyvendintos veiklos prisidėjo skatinant vyresnio amžiaus asmenų įsitraukimą į savanoriškas veiklas – iškart po intervencijų savanoriškoje veikloje dalyvavo 16–18 proc. projektų dalyvių. Įgyvendintos veiklos turėjo teigiamą poveikį derinant NVO interesą pritraukti daugiau savanorių bei vyresnio amžiaus asmenų savirealizacijos bei užimtumo poreikius, tačiau svarbu pažymėti, kad, įgyvendinus ES fondų finansuojamus projektus, **pasiektas vyresnio amžiaus asmenų**

¹⁴¹ Pasikeitus teisiniam reglamentavimui, socialinės įmonės statusas nuo 2023 m. sausio 1 d. panaikintas.

¹⁴² *Asmenų su negalia socialinė integracija*, Valstybinio audito ataskaita, Valstybės kontrolė, 2020 m.

¹⁴³ Rezultato rodiklis „Asmenų (šeimų), kuriems išnuomotas savivaldybės socialinis būstas, dalis nuo visų socialinio būsto nuomos laukiančių asmenų (šeimų), proc.“

dalyvavimo savanoriškoje veikloje aktyvumas¹⁴⁴ buvo nedaug didesnis už šalyje fiksuojamas bendrašias savanoriavimo tendencijas¹⁴⁵. Be to, intervencijose dalyvavo itin maža tikslinės grupės dalis.

Gerokai sėkmingiau savanorystę sekėsi skatinti vietos bendruomenės projektuose¹⁴⁶, kurie buvo finansuoti įgyvendinant bendruomenės inicijuotos vietos plėtros iniciatyvą (8.6.1 konkretus uždavinys). Įvairiose veiklose iki 2022 m. pabaigos jau buvo dalyvavę beveik 42 tūkst. asmenų (vietos gyventojų). Praėjus 6 mėnesiams po dalyvavimo ESF veiklose, socialinių partnerių organizacijose ar NVO savanoriavo beveik 33 proc. vietos bendruomenės narių¹⁴⁷ (nediferencijuojant pagal amžiaus grupes).

Manytina, kad tokį aktyvų, tęstinį bendruomenės narių įsitraukimą į savanoriškas iniciatyvas paskatino bendruomenės inicijuotos vietos plėtros mechanizmui būdingi projektų atrankos ir įgyvendinimo aspektai – finansuotus projektus atrinko vietos organizacijos, sukurtos bendradarbiaujant konkrečios vietovės bendruomenėms, NVO, vietos valdžios institucijoms, įgyvendintų projektų veiklos ir rezultatai orientuoti į konkrečios teritorijos bendruomenės poreikius, veiklos vykdytos arti dalyvių gyvenamosios vietos, be to, projektai neretai buvo įgyvendinami vietos organizacijų. Visais projektų įgyvendinimo lygmenimis realizuotas bendruomeniškumas veikė kaip puikus katalizatorius į įvairias, daugiausia socialinio pobūdžio savanoriškas iniciatyvas pritraukiant vietos gyventojus. Kita vertus, tose pačiose bendruomenėse įgyvendintos su gyventojų integracija į darbo rinką susijusios iniciatyvos buvo mažiau sėkmingos ir turėjo mažesnę poveikį finansuotose veiklose dalyvavusių bendruomenės narių situacijos darbo rinkoje pagerėjimui¹⁴⁸ (2019 m. tik 15,5 proc. dalyvių deklaravo pagerėjusią savo padėtį darbo rinkoje, kai VP užsibrėžtas tikslas – 20 proc.). Sąlyginai mažas intervencijų poveikis projektų dalyvių padėties darbo rinkoje pagerėjimui bent iš dalies sietinas su ta aplinkybe, kad bent jau pirmuosiuose įgyvendintuose užimtumo didinimui skirtuose vietos projektuose trūko naujumo, dauguma veiklų iš esmės dubliavo UT teikiamas paslaugas – matyti, kad kol kas nėra tradicijos ir patirties išnaudoti bendruomeninius ryšius ir su tuo susijusį potencialą vietinėms užimtumo iniciatyvoms skatinti¹⁴⁹.

IŠVADOS. 2014–2020 m. ES fondų intervencijos socialinėje srityje turėjo dvejopą poveikį. Viena vertus, didelė dalis intervencijų buvo skirtos įvairių socialinių paslaugų teikimo finansavimui, dėl ko momentinis poveikis apsiribojo konkrečių projektų dalyviais, kurių imtis kai kurių tikslinių grupių atveju buvo labai maža. Kita vertus, tai, kad dalis finansuotų socialinių ir susijusių paslaugų buvo naujos, iki tol iš esmės neteiktos, sukūrė prielaidas tolesnei, sistemiškai šių paslaugų plėtrai. Integralios pagalbos į namus paslaugos, kompleksinės paslaugos šeimai, bendruomenės inicijuotos vietos plėtros iniciatyvos įgyvendinimas davė postūmį formuotis naujoms organizacinėms struktūroms, paslaugų teikimo formoms, savanorių įtraukimo į veiklas praktikoms, kurios jau kuria tęstinį poveikį gerinant socialinių ir susijusių paslaugų įvairovę ir kokybę.

¹⁴⁴ Rezultato rodiklis „Asmenys, vyresni kaip 54 metų amžiaus, kurie po dalyvavimo ESF veiklose dalyvauja savanoriškoje veikloje“.

¹⁴⁵ 2019 m. dalyvavę savanoriškoje veikloje nurodė 15 proc. šalies gyventojų (*Bendruomeninės ir savanoriškos veiklos Lietuvoje tyrimas, 2020 m.*, SADM užsakymu atliko VŠĮ „Europos namai“).

¹⁴⁶ Rezultato rodiklis „Socialinių partnerių organizacijose ar NVO savanoriaujantys dalyviai (vietos bendruomenės nariai) praėjus 6 mėnesiams po dalyvavimo ESF veiklose, proc.“

¹⁴⁷ 2020 m. duomenimis.

¹⁴⁸ BIVP projektų veiklų dalyviai, kurių padėtis darbo rinkoje pagerėjo praėjus 6 mėnesiams po dalyvavimo ESF veiklose, proc.

¹⁴⁹ 2014–2020 m. ES fondų investicijų veiksmų programos 8.6.1. uždavinio „Pagerinti vietines įsidarbinimo galimybes ir didinti bendruomenių socialinę integraciją, išnaudojant vietos bendruomenių, verslo ir valdžios ryšius“ įgyvendinimo pažangos vertinimas, 2019, VRM užsakymu parengė UAB „BGI Consulting“.

Investicijos į sveikatos priežiūros paslaugų kokybę ir prieinamumą

Pagal daugelį rodiklių sveikatos srityje Lietuva atsilieka nuo ES vidurkio. Vidutinė vyrų gyvenimo trukmė Lietuvoje 2014 m. buvo 69,2 metai, ES vidurkis – 77,9. Vidutinė moterų gyvenimo trukmė Lietuvoje 2014 m. buvo 80,1 metai, ES vidurkis – 83,7. Taip pat ir sveiko gyvenimo trukmė tuo laikotarpiu Lietuvoje (59,7 metai) buvo trumpesnė nei ES vidurkis (61,3 metai)¹⁵⁰.

2014–2020 m. investicinio laikotarpio pradžioje iš plataus sveikatos srities iššūkių sąrašo buvo išskirtos kelios prioritetinės sritys, kuriose matytas didesnis pokyčių ir jų finansavimo poreikis, ypač akcentuojant pirminę ir antrinę ligų prevenciją. Lietuvoje daug didesnę dalį mirčių, palyginti su ES vidurkiu, sudaro mirtingumas nuo prevencinėmis priemonėmis išvengiamų ligų¹⁵¹ ir mirtingumas nuo pagydomų ligų (būklių)¹⁵². Tarp dažniausių ankstyvo mirtingumo (0–64 metų amžiaus grupėje) priežasčių – mirtys nuo kraujotakos sistemos ligų, cerebrovaskulinių ligų, piktybinių navikų, dėl išorinių mirties priežasčių. Mirtingumas dėl šių priežasčių ypač aukštas dalyje šalies savivaldybių, ten jis viršija šalies vidurkį daugiau kaip 20 procentų. Šių ligų (būklių) prevencijai ir veiksmingam gydymui nukreipta didžioji sveikatos sektoriui skirtų ES fondų lėšų dalis. Dalis lėšų taip pat teko kitoms kryptims (sveikam senėjimui, vaikų sveikatos stiprinimui, sveikatos priežiūros neįgaliesiems prieinamumo gerinimui), kurių tikslai persidengia su siekiu mažinti mirtingumą nuo pirmiau išvardintų ligų ir būklių, bet jomis neapsiriboja.

Siekiant sustiprinti ligų prevenciją ir pagerinti gydymą, investicinio laikotarpio pradžioje matytas poreikis investuoti tiek į skirtingus sveikatos priežiūros paslaugų lygius, tiek ir į didesnę gyventojų rūpinimąsi savo sveikata. Akcentuotas pirminės asmens sveikatos priežiūros veiklos efektyvumo didinimas, siekiant pagerinti savalaikį ligų (būklių) diagnozavimą, poreikis skatinti labiau subalansuotą sveikatos sistemos darbą, vengiant perteklinių vizitų pas aukštesnio lygio asmens sveikatos priežiūros įstaigų specialistus. Taip pat – aukštesnio lygio, dažnai specializuotų asmens sveikatos priežiūros įstaigų infrastruktūros ir įrangos atnaujinimas, sudarant geresnes sąlygas taikyti inovatyvius, naujausius gydymo metodus. Siekiant didesnio gyventojų indėlio rūpinantis savo sveikata, akcentuotas poreikis skatinti sveikesnę gyvenseną (šalyje daug asmenų turi antsvorio, vyrauja mažo fizinio aktyvumo laisvalaikio veiklos, dažni žalingi įpročiai), suteikiant daugiau žinių apie gyvenimo būdo įtaką asmens sveikatai ir sudarant sąlygas imtis sveikatai palankių gyvensenos pokyčių.

Sveikatos srities investicijos įgyvendintos pagal VP 8.1.3 ir 8.4.2 konkrečius uždavinius. Pagal šiuos uždavinius sukurta dauguma VP lygiu suplanuotų produktų, tačiau to pasiekta dėl nevienodos VP priemonių įgyvendinimo sėkmės – kai kuriose VP priemonėse viršijus suplanuotas rodiklių reikšmes, jos VP lygiu išlygino kitų priemonių atveju nepasiektas planuotas reikšmes¹⁵³ – daugiau, negu planuota, gyventojų dalyvavo sveikos gyvensenos ugdymui skirtose veiklose, įgyvendintose visose šalies savivaldybėse (dalyvavo daugiau kaip 130 tūkst. gyventojų), tačiau neįgyvendintos gyventojų informavimo dėl onkologinių ligų atrankinės patikros programų veiklos (nukelta į 2021–2027 m. investicinį laikotarpį). ES fondų lėšomis atnaujinta apie 270 pirminės sveikatos priežiūros įstaigų ir jų filialų bei per 170 antrinio ir (ar) tretinio lygio asmens sveikatos priežiūros paslaugas teikiančių įstaigų ar jų padalinių (kiekvienas struktūrinis padalinys skaičiuojamas atskirai). Atnaujintos pirminės ambulatorinės priežiūros asmens sveikatos priežiūros įstaigos bendrai aptarnauja daugiau kaip pusę šalies gyventojų. Sąlyginai didelis įstaigų

¹⁵⁰ EUROSTAT duomenimis.

¹⁵¹ Mirties priežastys, kurių galima išvengti taikant veiksmingas visuomenės sveikatos ir pirminės prevencijos intervencijas (t. y. prieš prasidedant ligoms, traumoms, siekiant sumažinti jų dažnumą).

¹⁵² Mirties priežastys, kurių galima išvengti savalaikėmis ir veiksmingomis sveikatos priežiūros intervencijomis, įskaitant antrinę prevenciją ir gydymą (t. y. prasidėjus ligoms ir siekiant sumažinti mirties atvejus).

¹⁵³ Rodiklio „Tikslinių grupių asmenys, kurie dalyvavo informavimo, švietimo ir mokymo renginiuose bei sveikatos raštingumą didinančiose veiklose“ atvejis.

ir jų aptarnaujamų pacientų skaičius, palyginti su investicinio laikotarpio pradžioje planuotomis apimtimis, pasiektas skiriant mažiau lėšų, tačiau didesniai skaičiui pirminės asmens sveikatos priežiūros įstaigų¹⁵⁴.

Poveikio nustatytų mirtingumo mažinimo tikslų atžvilgiu investicijas galima suskirstyti į dvi grupes – bendresnio pobūdžio intervencijos, potencialiai aktualios visoms investicinio laikotarpio pradžioje išskirtoms sveikatos sritims (ambulatorinės sveikatos priežiūros paslaugos, greitosios medicinos pagalbos paslaugos, sveikos gyvensenos ugdymas), ir konkrečioms sveikatos sritims skirtos intervencijos (specializuotos investicijos į kardiologijos, onkologijos, toksikologijos ir kitų sričių infrastruktūrą ir įrangą).

Gerinant ambulatorinės sveikatos priežiūros paslaugų kokybę ir prieinamumą, ASPĮ įsigijo diagnostinę medicininę įrangą, automobilius pacientams lankyti, kai kuriose jų taip pat buvo atnaujinta infrastruktūra. Šios intervencijos pagerino ambulatorinės priežiūros ASPĮ materialinę bazę, tačiau intervencijų poveikis užtikrinant tikslesnę ir ankstyvesnę kraujotakos, galvos smegenų kraujotakos, onkologinių ligų ar jų rizikos faktorių diagnozavimą, reikalingų paslaugų pacientams suteikimo kokybę ir savalaikiškumą labai priklausys ir nuo šeimos gydytojo institucijos plėtros, kuriai skirti pokyčiai inicijuojami ir įgyvendinami nacionalinės politikos priemonėmis.

Mirtingumui nuo įvairių priežasčių mažinti svarbų teigiamą poveikį turės investicijos į greitosios ir skubios medicinos pagalbos įrangą ir paslaugų kokybę: atnaujintas greitosios medicinos pagalbos automobilių parkas (įsigyti 94 greitosios medicinos pagalbos automobiliai), kurio panaudojimo efektyvumas turėtų didėti ir dėl nacionaliniu mastu įgyvendinamos greitosios medicinos pagalbos reformos, kuria siekiama užtikrinti operatyvias ir vienodos kokybės paslaugas nepriklausomai nuo pacientų gyvenamosios vietos; skubios pagalbos kokybei, ypač kraujotakos sistemos, galvos smegenų kraujotakos ligų, traumų atveju, gerinti svarbios investicijos į telemedicinos paslaugas, sudarant sąlygas rajonų ASPĮ specialistams tiesiogiai bet kuriuo paros metu konsultuotis su tretinio (aukščiausio) lygio specializuotų ASPĮ specialistais (finansuotas bandomasis projektas, kuriame dalyvauja 9 rajonų lygmens ASPĮ).

Gerinant konkrečių sričių medicinos paslaugų kokybę, pagrindinis dėmesys teko respublikos lygmens asmens sveikatos priežiūros įstaigoms, esančioms didžiuosiuose šalies miestuose. Šioms įstaigoms teko daugiau kaip pusė visų 2014–2020 m. investicinio laikotarpio investicijų į medicininę įrangą. Respublikos lygmens įstaigos aptarnauja visus šalies gyventojus, todėl investicijų nauda pasieks visus šalies žmones. Kita vertus, ES fondų investicijų teigiamą poveikį, ypač kai kuriose srityse, mažins rajonuose teikiamų paslaugų prieinamumas ir kokybė, į kurią 2014–2020 m. laikotarpiu investuota nedaug, daugiausia apsiribojant geriatrijos paslaugų plėtra.

Viena sričių, kurioje ES fondų intervencijų **poveikis yra mažesnis, nei galėtų, – 0–64 m. amžiaus gyventojų mirtingumo nuo kraujotakos sistemos ligų mažėjimas**¹⁵⁵. Pagrindinės investicijos teko specializuotų kardiologijos centrų plėtrai respublikos lygmens ligoninėse, taip pat investuota į pirmosios medicininės pagalbos kokybę, šeimos gydytojų aprūpinimą bazine diagnostine įranga, tačiau investicijų nesulaukė paslaugų prieinamumo ir kokybės rajono ir regiono lygmens ASPĮ, kurių paslaugomis pacientai naudojami prieš patekdami į respublikinius centrus.

¹⁵⁴ Asmens sveikatos priežiūros įstaigos, kurioms buvo skirtas finansavimas, atrinktos regionų projektų planavimo būdu.

¹⁵⁵ Rezultato rodiklis „Standartizuoto 0–64 m. amžiaus gyventojų mirtingumo sumažėjimas tikslinėse teritorijose nuo kraujotakos sistemos ligų, atvejų skaičius 100000 gyv.“

Egzistuojantys regioniniai 0–64 metų amžiaus gyventojų mirtingumo skirtumai išlieka, šalies regionų atžvilgiu nustatyta nežymi divergencija. Sostinės regiono atotrūkis (11 proc. 2020 m.) nuo VVL regiono nors ir pamažu, bet ir toliau didėja. 2014–2020 m. investicijos, nors ir siekė pagerinti sveikatos rodiklius tikslinėse savivaldybėse, iš esmės taip pat buvo skirtos visiems šalies gyventojams (daugiausia investuota į respublikos lygmens centrus), todėl prie regioninių skirtumų mažinimo kol kas pastebimiau neprisidėjo.

organizavimo būdas pasiteisino ir nuoseklus 0–64 m. amžiaus gyventojų mirtingumo nuo cerebravaskulinių ligų mažėjimas buvo stebimas dar iki ES fondų intervencijų, todėl papildomų investicijų į tinklui priklausančių ASPĮ medicininę įrangą poveikis bus aukštas. Be to, toks investavimo būdas, kai grupė ASPĮ aprūpinama konkrečia medicinine įranga pagal baigtinį sąrašą, prisidėjo prie efektyvesnio lėšų panaudojimo.

Intervencijų **poveikis 0–64 m. amžiaus gyventojų mirtingumo nuo piktybinių navikų mažėjimui**¹⁵⁷ – **vidutinės apimties**. Pagrindinės investicijos skirtos inovatyviai, šiuolaikiškai įrangai, leidžiančiai taikyti naujus, efektyvesnius gydymo metodus, įsigyti. Tai prisidės gerinant gydymo efektyvumą specializuotuose vėžio gydymo centruose. Deja, šiuo investiciniu laikotarpiu nepavyko išspręsti nepakankamai aktyvaus gyventojų dalyvavimo prevencinėse programose problemos, dėl kurios dalis susirgimų diagnozuojami per vėlai ir mažina gydymo sėkmės tikimybę.

Nepaisant reikalingų investicijų į toksikologijos gydymo kokybę, taip pat dalies traumų centrų atnaujinimą, dalies rajono lygmens ligoninių įtraukimą į telemedicinos tinklą, 2014–2020 m. ES fondų intervencijų **poveikis 0–64 m. amžiaus gyventojų mirtingumo dėl išorinių mirties priežasčių**¹⁵⁸ **pokyčiams – mažas**. Poveikio apimtis riboja tai, kad mirtingumo dėl išorinių priežasčių rodiklio dydis priklauso nuo daugybės faktorių (tarp jų ir nesusijusių su sveikatos sritimi), o intervencijos skirtos tik nedidelei jų daliai. Vienas iš pagrindinių trūkumų – koordinuotų intervencijų savižudybių prevencijos srityje trūkumas (savižudybės sudaro apie ketvirtadalį visų mirčių dėl išorinių mirties priežasčių).

2020 m. ES fondų lėšos taip pat atliko svarbų, laikotarpio pradžioje neplanuotą vaidmenį – finansuotas svarbiausios COVID-19 ligonių gydymui reikalingos medicininės įrangos įsigijimas ir būtiniausias infrastruktūrinės investicijos šalies gydymo įstaigose. Siekiant užtikrinti gydymo COVID-19 pacientams prieinamumą, daugelis šalies stacionarių ASPĮ buvo perorganizuotos taip, kad galėtų priimti šiuos pacientus. Didelė dalis lėšų teko specifinės medicininės įrangos įsigijimui (plaučių ventilacijos aparatai, EKMO sistemos), atlikti deguonies sistemos infrastruktūros išplėtimo darbai. Ruošiantis staigiam COVID-19 pacientų, kurių galėjo pradėti daugėti bet kuriuo metu, gydymui, šios veiklos turėjo būti įgyvendintos neatidėliotinai ir bendradarbiaujant dideliame skaičiui ASPĮ, kurios iki tol tokios tiesioginio nuolatinio bendradarbiavimo su kitų rajonų ir miestų ASPĮ patirties neturėjo ar turėjo tik tam tikrose apibrėžtose srityse. Sėkmingas ASPĮ mobilizavimas ir spartus stambių investicinių projektų įgyvendinimas, manytina, pavyko ir dėl to, kad buvo pasitelkta aiškiomis taisyklėmis paremta ES fondų investicijų valdymo ir

¹⁵⁶ Rezultato rodiklis „Standartizuoto 0–64 m. amžiaus gyventojų mirtingumo sumažėjimas tikslinėse teritorijose nuo cerebravaskulinių ligų, atvejų skaičius 100000 gyv.“

¹⁵⁷ Rezultato rodiklis „Standartizuoto 0–64 m. amžiaus gyventojų mirtingumo sumažėjimas tikslinėse teritorijose nuo piktybinių navikų, atvejų skaičius 100000 gyv.“

¹⁵⁸ Rezultato rodiklis „Standartizuoto 0–64 m. amžiaus gyventojų mirtingumo sumažėjimas tikslinėse teritorijose dėl išorinių mirties priežasčių, atvejų skaičius 100000 gyv.“

įgyvendinimo sistema. Tikslas užtikrinti reikalingų asmens sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumą COVID-19 pacientams pasiektas iš dalies. Įsigyta medicininė įranga patenkino pagrindinius COVID-19 pacientų gydymo poreikius santykinai ramesniais pandemijos periodais, tačiau įrangos, ypač respublikos lygmens, koordinuojančiose ASPĮ, gydančiose sunkiausių pacientus, trūko per didžiausius pandemijos pikus. Rajonų ir regionų lygmens ASPĮ, COVID-19 klasteryje atlikusios atraminių ligoninių funkciją, su įsigytos įrangos nepakankamumu susidūrė rečiau – 65 proc. šių įstaigų įsigytos įrangos pakako aptarnauti pacientų srautui visu pandemijos laikotarpiu¹⁵⁹.

IŠVADOS. 2014–2020 m. intervencijos sveikatos srityje gana sėkmingai prisideda prie 0–64 m. amžiaus gyventojų mirtingumo mažinimo. Prie teigiamo poveikio prisideda tai, kad didelė dalis investicijų koncentruotos respublikos lygmens, specializuotose ASPĮ, kuriose teikiamos aukšto lygio gydymo paslaugos visiems šalies gyventojams. Kita vertus, telkiant investicijas specializuotose ASPĮ, beveik nefinansuotas specialistų paslaugų kokybės gerinimas rajonuose. Dėl to dalis pacientų į specializuotus centrus patenka per vėlai, su įsisenėjusiomis būklėmis ir mažėja esamų investicijų į mirtingumo nuo kraujotakos sistemos ligų, piktybinių navikų potencialus poveikis. Šiuo aspektu sėkmingiausiomis laikytinos sritys, kuriose ASPĮ veikia ir bendradarbiauja klasterio principu (insulto gydymo srityje konkrečioms ASPĮ priskirtos aiškios funkcijos, įstaigos pasiskirsčiusios visoje šalies teritorijoje), – čia intervencijos teko visoms tinklo ASPĮ. Tai rodo, kad sveikatos srityje ES fondų investicijų potencialus poveikis yra glaudžiai susijęs su nacionaliniu reglamentavimu, veikiančia sistema. Intervencijos gali sustiprinti sklandžiai funkcionuojančius mechanizmus ar padėti išspręsti tam tikrus nesklaidumus, tačiau šis potencialas akivaizdžiai mažėja, jeigu esama sistema neveikia ar susiduria du dideliais įvairialypiais iššūkiais.

Atitinkamai, 2014–2020 m. ES fondų investicijų tvarumas labai priklausys nuo šiuo metu įgyvendinimų greitosios medicinos pagalbos, šeimos gydytojų institucijos, sveikatos paslaugų organizavimo savivaldybėse pertvarkų sėkmės. Šių pertvarkų rezultatai taip pat bus labai svarbūs, siekiant sustiprinti kol kas faktiškai nepastebimą, tačiau potencialiai egzistuojantį (dėl paramos skirtingų ligų klasterių plėtrai, sustiprintos greitosios medicinos pagalbos materialinės bazės ir t. t.), teigiamą 2014–2020 m. investicijų poveikį gerinant gyventojų sveikatą didžiausiu mirtingumu pasižyminčiose savivaldybėse.

Investicijos į socialinių ir ekonominių sąlygų, verslumo gerinimą

VP kelti gyvenimo kokybės gerinimo mažuose miestuose ir miesteliuose¹⁶⁰ tikslai, sieti su poreikiu pritraukti materialines investicijas ir didinti užimtumą. Siekiant šių tikslų, investuota į viešųjų erdvių ir pastatų atnaujinimą, jų pritaikymą laisvalaikiui, bendruomenės reikmėms (8.2.1 konkretus uždavinys).

Viešosios erdvės atnaujintos ir poilsiui, laisvalaikiui, fiziniam aktyvumui pritaikytos 63 mažuose miestuose ir miesteliuose. 20-yje šių mažųjų miestų ir miestelių atnaujinti ir naujai paskirčiai (bendruomenės reikmėms, viešųjų paslaugų teikimui) pritaikyti viešieji pastatai.

Visgi, nors intervencijos buvo svarbios gerinant kaimiškųjų vietovių viešųjų erdvių estetinį vaizdą ir funkcionalumą, išplečiant viešųjų paslaugų teikimui ir bendruomenės reikmėms pritaikytų kokybiškų patalpų pasiūlą, tokiu būdu gerinant gyvenimo kokybę, **2014–2020 m. intervencijų poveikis, pritraukiant papildomas materialines investicijas¹⁶¹ į miestus ir miestelius, turinčius nuo 1 iki 6 tūkst. gyventojų, ir didinant užimtųjų dalį¹⁶², mažas.** Finansuotos veiklos, bent jau trumpuoju

¹⁵⁹ Remiantis atliktos atvejo studijos rezultatais, žr. priedą.

¹⁶⁰ Mažieji miestai, miesteliai ir kaimai, turintys nuo 1 iki 6 tūkst. gyv., išskyrus savivaldybių centrus.

¹⁶¹ Rezultato rodiklis „Pritrauktos papildomos materialinės investicijos į tikslines teritorijas“.

¹⁶² Rezultato rodiklis „Užimtųjų dalis tikslinėse teritorijose“.

laikotarpiu, nesukūrė pagrįstų prielaidų pritraukti materialines investicijas. Nors formaliai VP numatyta rodiklio reikšmė pasiekta ir viršyta, kalbant apie bendrą pritrauktą materialinių investicijų sumą įprastai sąlyginai didelę dalį sudaro keliose tikslinėse teritorijose (miestuose ar miesteliuose) atliktos investicijos, dažnai susijusios su tose vietovėse jau veikiančiomis gamybos įmonėmis, vykdoma kita veikla, kai tuo tarpu likusiose tikslinėse teritorijose papildomų investicijų apimtys yra labai mažos ar jų išvis nėra¹⁶³. Manytina, kad panašios tendencijos išlieka ir fiksuojamų papildomų investicijų negalima proporcingai priskirti visoms tikslinėms teritorijoms. Tai reiškia, kad papildomų materialinių investicijų pritraukimui į konkrečias vietas yra svarbūs kiti faktoriai, tarp kurių yra ir gyvenamosios aplinkos patrauklumas, tačiau jis nėra lemiantis. Atitinkamai, užimtųjų skaičiaus pokyčiai, fiksuoti tikslinėse teritorijose, sietini su bendromis gyventojų užimtumo tendencijomis – nuo 2014 iki 2022 m. užimtųjų lygis visoje šalyje padidėjo 6,5 procentiniais punktais, o kaimiškiosiose vietovėse – 10,6 procentiniais punktais¹⁶⁴.

Skatinant socialinį verslumą (8.5.1 konkretus uždavinys), 2022 m. pabaigoje jau buvo sukurti 134 socialiniai verslai, gerokai viršijant į VP įtrauktą planą sukurti 10 tokių verslų. Remiant socialinių verslų steigimą, teikta finansinė pagalba įsigyjant verslui vykdyti reikalingą įrangą, teikiamos individualios konsultacijos socialinių verslų steigėjams ir pan. Šis didelis įkurtų socialinių verslų skaičius, palyginti su planuotu, greičiausiai susijęs su keletu priežasčių, tarp kurių patyrusių verslo konsultavimo įstaigų dalyvavimas įgyvendinant projektus, taip pat globalios tendencijos, kai randasi vis daugiau iniciatyvų, susijusių su tvariu išteklių naudojimu, socialinės atsakomybės skatinimu. Kita vertus, dalis šių naujai įsteigtų verslų yra standartiniai smulkūs verslai, nevyriausybinio sektoriaus organizacijos, kurie buvo priskirti socialiniams verslams, kadangi socialinio verslo sąvoka yra gana lanksti¹⁶⁵.

Atliekamo vertinimo metu nustatyti, kiek sukurtų socialinių verslų gyvuoja praėjus 12 mėnesių po projekto, kuriame dalyvavo, pabaigos¹⁶⁶, negalima, nes 2022 m. pabaigoje dar nebuvo suėjęs nurodytas terminas ir sukurtų socialinių verslų būklė nebuvo deklaruota. Visgi tikėtina, kad bus pasiektas VP numatytas rezultato rodiklis (50 proc. sėkmingai veikiančių socialinių verslų, praėjus 12 mėnesių po projekto pabaigos), o prie rodiklio pasiekimo prisidės keli veiksniai, tarp kurių suteiktų naujam verslui konsultacijų ir finansinės pagalbos veiklos vykdymui teigiamas poveikis.

IŠVADOS. VP 8 prioriteto investicijos, skirtos miestų ir miestelių viešosioms erdvėms atnaujinti, neturėjo ar beveik neturėjo tiesioginio poveikio investicijas gavusių vietovių socialiniam ir ekonominiam augimui. Visgi šio poveikio nebuvimas, ypač trumpuoju laikotarpiu, nereiškia, kad investicijos buvo nereikalingos. Investicijos į gyvenamosios aplinkos gerinimą, urbanizuotų vietovaizdžių atnaujinimą yra svarbi bendros gyvenimo kokybės visoje šalyje augimo sąlyga. Tiesiog tokios investicijos, ypač kaimiškiosiose vietovėse, yra labiau susijusios su bendruomeniškumo, socialinio aktyvumo skatinimu, atgaivinant bendruomenės susitikimo, bendrų veiklų vykdymo vietas. Todėl būtų prasmingiau jas sieti su bendruomeniškumo skatinimo tikslais, neakcentuojant neapčiuopiamų ekonominio kaimiškųjų vietovių augimo tikslų.

Tuo tarpu finansuotos socialinio verslumo skatinimo iniciatyvos ir jų metu sukurti verslai galėtų tapti gera praktinės patirties platforma, atsakingoms institucijoms apsibrėžiant socialinio verslo sampratą ir geriau pažįstant tokio verslo praktinio veikimo principus. Tai leistų sukurti ilgalaikį 2014–2020 m. investicijų, remiant socialinių verslų kūrimą, poveikį.

¹⁶³ Veiksmų programos 8 prioriteto „Socialinės įtraukties didinimas ir kova su skurdu“ 8.2.1 uždavinio „Sumažinti geografinių sąlygų ir demografinių procesų sukeltą gyvenimo kokybės netolygumą“ rezultato rodiklių vertinimas, 2019 m., VRM užsakymu parengė UAB „ESTEP Vilnius“.

¹⁶⁴ VDA duomenimis

¹⁶⁵ Socialinio verslo samprata teisiškai kol kas yra neapibrėžta. Rodiklio apraše pateikiama samprata didele dalimi atitinka viešosios įstaigos turinį.

¹⁶⁶ Rezultato rodiklis „Sėkmingai veikiančių socialinių verslų dalis nuo visų ESF investicijas gavusių socialinių verslų 12 mėn. po projekto pabaigos, proc.“

3.9 VP 9 PRIORITETAS „VISUOMENĖS ŠVIETIMAS IR ŽMOGIŠKŲJŲ IŠTEKLIŲ POTENCIALO DIDINIMAS“

VP 9 prioritetą „Visuomenės švietimas ir žmogiškųjų išteklių potencialo didinimas“ sudaro 4 investiciniai prioritetai, apimantys 11 konkrečių uždavinių bei 39 priemones. Skatinant kokybišką visuomenės švietimą bei didinant šalies žmogiškųjų išteklių potencialą, investicijos pagal VP 9 prioritetą paskirstytos kelioms pagrindinėms sritims: švietimo paslaugoms teikti reikalingos infrastruktūros ir materialinės bazės sukūrimui, švietimo ir mokslo paslaugų kokybės ir prieinamumo plėtrai ir tam reikalingų instrumentų sukūrimui bei žmogiškųjų išteklių konkurencingumo didinimui. Intervencijų logikos požiūriu šie holistiniai siekiai persidengia per visus švietimo ir mokslo lygmenis: ikimokyklinį ir priešmokyklinį ugdymą (IU), bendrąjį ugdymą (BU), profesinį mokymą (PM), aukštąjį mokslą (AM), neformalųjį vaikų ir suaugusiųjų švietimą, mokymąsi visą gyvenimą (MVG), mokslinius tyrimus, eksperimentinę plėtrą ir inovacijas (MTEPI).

Iki 2022 m. pabaigos, įgyvendinant VP 9 prioritetą, investuota 879 mln. Eur, iš kurių 774 mln. Eur sudarė ES fondų ir VB lėšos bei 104,644 mln. Eur – papildomas projektų vykdytojų indėlis¹⁶⁷.

19 LENTELĖ. PAGAL VP 9 PRIORITETO KONKREČIUS UŽDAVINIUS INVESTUOTOS LĖŠOS (IKI 2022-12-31)

KONKRETUS UŽDAVINYS	IŠ VISO INVESTUOTA LĖŠŲ	IŠ JŲ:	
		SKIRTAS FINANSAVIMAS (ES fondai ir VB)	PAPILDOMOS PROJEKTŲ VYKDYTOJŲ LĖŠOS
9.1.1 Tobulinti ir koncentruoti studijų infrastruktūrą, siekiant aukštesnės studijų kokybės	98 mln. Eur	70 mln. Eur	28 mln. Eur
9.1.2 Padidinti kokybiško profesinio ir suaugusiųjų mokymo prieinamumą investuojant į infrastruktūrą	66 mln. Eur	66 mln. Eur	0,3 mln. Eur
9.1.3 Padidinti bendrojo ugdymo ir neformaliojo švietimo įstaigų (ypač vykdančių ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo programas) tinklo veiklos efektyvumą	153 mln. Eur	133 mln. Eur	20 mln. Eur
9.2.1 Pagerinti mokinių ugdymo pasiekimus skatinant pokyčius švietimo įstaigų veikloje	73 mln. Eur	72 mln. Eur	0,6 mln. Eur
9.2.2 Sumažinti anksti iš švietimo sistemos pasitraukusių ir bendrojo ugdymo programos nebaigusiu asmenų skaičių	75 mln. Eur	74 mln. Eur	0,5 mln. Eur
9.3.1 Siekiant geresnės studijų atitikties darbo rinkos ir visuomenės poreikiams, gerinti studijų kokybę ir didinti studijų prieinamumą	76 mln. Eur	76 mln. Eur	0,2 mln. Eur

¹⁶⁷ Remiantis SFMIS duomenimis.

9.3.2 Stiprinti aukštojo mokslo stebėseną, išorinį vertinimą ir efektyvų studijų valdymą, siekiant nuolatinio studijų kokybės gerinimo	12 mln. Eur	12 mln. Eur	-
9.3.3 Sustiprinti viešojo sektoriaus tyrėjų gebėjimus bei pajėgumus vykdyti aukšto lygio MTEP veiklas	117 mln. Eur	117 mln. Eur	0,04 mln. Eur
9.4.1 Padidinti profesinio ir suaugusiųjų mokymo atitiktį darbo rinkos poreikiams ir patrauklumą	33 mln. Eur	33 mln. Eur	0,004 mln. Eur
9.4.2 Sukurti sąlygas ir paskatas mokymuisi visą gyvenimą, užtikrinant veiksmingą pagalbą tobulinantis	46 mln. Eur	45 mln. Eur	1 mln. Eur
9.4.3 Padidinti dirbančių žmoniškųjų išteklių konkurencingumą, užtikrinant galimybes prisitaikyti prie ūkio poreikių	130 mln. Eur	76 mln. Eur	54 mln. Eur
IŠ VISO pagal 9 prioritetą:	879 mln. Eur	774 mln. Eur	104,644 mln. Eur

Šaltinis: sudaryta „BGI Consulting“ remiantis SFMIS duomenimis

Detalus VP 9 prioriteto vertinimas pateikiamas šios ataskaitos priede Nr. 9. Šiame poskyryje apžvelgiamos tik pagrindinės VP 9 prioriteto investicijų vertinimo išvados, gautos atlikus analizę pagal tinkamumo, rezultatyvumo, poveikio, tvarumo bei efektyvumo vertinimo kriterijus.

20 LENTELĖ. VP 9 PRIORITETO KONKREČIŲ UŽDAVINIŲ ĮVERČIAI PAGAL VERTINIMO KRITERIJUS

UŽDAVINYS	9.1.1.	9.1.2.	9.1.3.	9.2.1.	9.2.2.	9.3.1.	9.3.2.	9.3.3.	9.4.1.	9.4.2.	9.4.3.
KRITERIJUS											
Tinkamumas											
Rezultatyvumas											
Aprėptis / mastas											
Poveikis											
Tvarumas / tęstinumas											
Bendras įvertis	Vidutinis	Vidutinis	Vidutinis	Vidutinis	Vidutinis	Vidutinis	Aukštas	Vidutinis	Vidutinis	Vidutinis	Vidutinis

Įverčių legenda: ■ Aukštas ■ Vidutinis ■ Žemas

Šaltinis: sudaryta „BGI Consulting“

Kaip matyti 20 lentelėje, suplanuotų intervencijų įgyvendinimas buvo gana sklandus, beveik visi VP 9 prioriteto konkretūs uždaviniai pagal visus vertinimo kriterijus įvertinti vidutiniu ar aukštu įverčiu. Didžioji dalis uždavinių išsiskiria aukštu rezultatyvumu – investicijos įgyvendintos sėkmingai ir viršijo suplanuotus VP rezultatus, o tai sudaro tinkamas prielaidas momentiniam poveikiui sukurti. Kita vertus, nors visos suplanuotos veiklos atitiko nacionalinėje strateginėje darbotvarkėje keliamus tikslus, dažnu atveju investicijos neatliepė tikslinių grupių poreikių visa apimtimi.

VP 9 prioriteto investicijas analizės tikslams galima skirstyti pagal švietimo lygmenis: 1) ikimokyklinis ir priešmokyklinis ugdymas, 2) bendrasis ugdymas, 3) profesinis mokymas, 4) aukštasis mokslas, 5) mokymasis visą gyvenimą.

Ikimokyklinis ir priešmokyklinis ugdymas (IU)

2014–2020 m. investiciniu laikotarpiu lėšos skirtos IU prieinamumo didinimui, investuojant į IU mokyklų infrastruktūros modernizavimą ir išplėtimą (9.1.3. konkretus uždavinys), bei ugdymo turinio atnaujinimui, naujų ugdymo modelių diegimui IU įstaigose (9.2.1 konkretus uždavinys).

Palyginti su planu investicinio laikotarpio pradžioje, atnaujinta šiek tiek mažiau IU vietų (apie 1,7 tūkst. vietų 2023 m. pabaigoje), tačiau šį trūkumą kompensuoja sukurtas didesnis, nei planuota, naujų IU vietų skaičius (beveik 2,5 tūkst. naujų vietų 2023 m. pabaigoje). Iš viso investicijas gavo kiek daugiau nei 70 IU įstaigų, kuriose bendrai ugdoma per 12 tūkst. vaikų (apie 10 proc. visų IU įstaigų). Skaičiuojant ne nominalų investicijas gavusių IU įstaigų pajėgumą, bet atnaujintų ar naujai sukurtų IU vietų dalį, matyti, kad jos sudaro labai nedidelę, kelis procentus tesiekiančią dalį visų IU vietų (IU įstaigose 2022–2023 m. buvo ugdomi beveik 85 tūkst. vaikų¹⁶⁸). Po 2014–2020 m. investicijų atnaujintose švietimo įstaigose mokosi apie trečdalis IU mokinių¹⁶⁹, todėl nepasiektas VP nustatytas tikslas, kad 46 proc. visų IU auklėtinių mokytųsi atnaujintose IU įstaigose.

Investicijos į IU kokybės gerinimą skirtos metodinių dokumentų rengimui, skaitmeninio ugdymo turinio kūrimui, ugdymo turinio pritaikymui sunkumus patiriančių vaikų grupėms (skirta visoms IU įstaigoms) bei IU auklėtojų bei įstaigų administracijos mokymams (iš viso apie 500 asmenų). Taip pat pavienės IU įstaigos ir IU įstaigų steigėjai (savivaldybių administracijos) įgyvendino atskirus projektus (iš viso 34 projektai), skirtus ugdymo turinio diegimui konkrečioje IU įstaigoje ar IU įstaigų grupėje (savivaldybės IU įstaigose).

Reikia pažymėti, kad, gerinant IU prieinamumą, lėšos orientuotos į IU vietų didinimą, kurių trūksta pirmiausia didžiuosiuose miestuose. Kita vertus, investicijos faktiškai neprisidėjo prie IU įtraukties didinimo kaimo vietovėse, kuriose dalyvavimo IU lygis yra žemas. Atitinkamai, nedidelė tiesioginė intervencijų nauda gavusi tikslinės grupės dalis, mažas dėmesys IU aprėpties didinimui indikuoja, kad **bendras 2014–2020 m. investicijų poveikis IU prieinamumo ir kokybės gerinimui kol kas yra vidutinės apimties.**

Bendrasis ugdymas (BU)

Vienas didžiausių švietimo iššūkių, su kuriuo susidūrė Lietuva 2014–2022 m., buvo demografinių pokyčių nulemtas mokinių skaičiaus mažėjimas. Tai sąlygojo poreikį reorganizuoti mokyklų tinklą, kartu gerinant infrastruktūros ir fizinės aplinkos būklę bei BU įstaigų pasiekiamumą (9.1.3. konkretus uždavinys). Siekiant gerinti mokinių ugdymo pasiekimus, investuota į BU turinio bei teikimo formų atnaujinimą, mokytojų kvalifikacijų gerinimą (9.2.1. konkretus uždavinys). Tikslinis dėmesys 2014–2020 m. investiciniu

¹⁶⁸ ŠVIS duomenimis. Nuoroda internete: <http://www.svis.smm.lt/ikimokyklinis-ugdymas/>.

¹⁶⁹ Rezultato rodiklis „1–6 metų vaikų, ugdomų pagal veiksmų programą ERPF lėšomis atnaujintose ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo įstaigose, dalis“.

laikotarpiu skirtas švietimo pagalbos bei neformaliojo ugdymo plėtrai (9.2.2. konkretus uždavinys). Švietimo tinklo reorganizacija, aplinkos modernizavimas ir bendras prieinamumo didinimas išliko aktualūs visu investiciniu laikotarpiu.

Nepaisant to, **investicijų į BU tinkamumas, siekiant pagerinti mokinių ugdymo pasiekimus, buvo ribotas**, nes, be švietimo pagalbos, pritrūko kitų, į mokinius tiesiogiai nukreiptų tikslinių veiklų, skirtų ugdymo pasiekimams gerinti.

ES fondų lėšomis buvo atnaujinta daugiau BU mokymo įstaigų, negu buvo planuota. Siekiant gerinti švietimo įstaigų ugdymo kokybę, kiek daugiau nei 150 BU įstaigų įrengtos (atnaujintos) edukacinės erdvės, investuota į mokyklų aprūpinimą gamtos ir technologijų mokslo priemonėmis, skirtomis ugdymui 1–4 ir 5–8 klasėse (iki investicinio laikotarpio pabaigos priemonės gaus kiek daugiau kaip 930 bendrojo ugdymo mokyklų), be to, kuriami 7 regioniniai STEAM atviros prieigos centrai. Gerinant mokyklų pasiekiamumą įsigytos 289 tikslinės transporto priemonės (geltonieji autobusai). Atitinkamai, **intervencijų, skirtų BU mokykloms atnaujinti, poveikis mokyklų tinklo modernizavimui**¹⁷⁰ – aukštas, skaičiuojama, kad 2022 m. 49 proc. visų šalies BU mokinių mokėsi atnaujintose švietimo įstaigose. Iki 2023 m. pabaigos ši dalis dar didės. 2023 m. pabaigoje gamtos ir technologijų priemonėmis aprūpintose mokyklose turėtų mokytis apie 75 proc. šalies mokinių (pagal pradinio ir pagrindinio ugdymo programas)¹⁷¹, BU mokyklose, kuriose atnaujintos edukacinės erdvės, – apie 23 proc. visų šalies mokinių.

Atskiras dėmesys 2014–2020 m. investiciniu laikotarpiu teko **vaikų neformaliojo ugdymo infrastruktūros plėtrai** (9.1.3 konkretus uždavinys) bei finansuotas neformaliojo švietimo paslaugų teikimas (9.2.2 konkretus uždavinys). Iki 2023 m. pabaigos iš viso turėtų būti atnaujintos 89 neformaliojo ugdymo įstaigos įvairiuose šalies miestuose, priklausančios tiek viešiesiems, tiek privatiems steigėjams. Atnaujinta neformaliojo švietimo infrastruktūra galės pasinaudoti daugiau nei 42 tūkst. vaikų. Finansuotose neformaliojo vaikų švietimo veiklose per visą laikotarpį dalyvavo daugiau kaip 235 tūkst. mokinių.

Investicijos, skirtos asmenų, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, galimybių mokytis gerinimui, buvo nukreiptos į gabių ir talentingų mokslui vaikų paieškos, atpažinimo ir ugdymo sistemos tobulinimą, mokytojų, kitų ugdymo procese dalyvaujančių asmenų, savivaldybių švietimo pagalbos įstaigų specialistų kvalifikacijos dirbti su įvairiomis specialiųjų ugdymo poreikių mokinių grupėmis gerinimą.

Siekiant pagerinti švietimo paslaugų kokybę mokymosi sunkumų patiriantiems mokiniams, parengtos kai kurios metodinės priemonės ir organizuoti darbo su specialiųjų poreikių turinčiais, delinkventinio elgesio vaikais mokymai švietimo įstaigų darbuotojams (dalyvavo apie 4 tūkst. asmenų), ES fondų lėšomis finansuota švietimo pagalba tiesiogiai teikta kiek daugiau kaip 30-yje BU mokyklų. Plėtojant įtraukiojo švietimo pagalbos metodinę pagalbą, vystytas tokios pagalbos teikimo modelis ir metodikos. Taip pat įsigytos specialiosios mokymo bei ugdymui skirtos techninės pagalbos priemonės, kurios ugdymo procesą turėtų pagerinti apie 20 proc. visų specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių vaikų¹⁷².

Stiprinant švietimo pagalbą, plėtotos jau pasiteisinusios **prevencinės programos** (smurto ir patyčių prevencijos, socialinių įgūdžių ugdymo ir kt.) bei parengta nauja savižudybių prevencijos programos metodinė medžiaga. Su prevencinių programų įgyvendinimu susijusiuose mokymuose dalyvavo daugiau kaip 14 tūkst. švietimo įstaigų darbuotojų, švietimo pagalba suteikta kiek daugiau kaip 2 tūkst. mokinių.

¹⁷⁰ Rezultato rodiklis „Bendrojo ugdymo mokinių, kurie mokosi bent už 289 tūkst. eurų pagal veiksmų programą ERPF lėšomis atnaujintose įstaigose, dalis“.

¹⁷¹ Skaičiuota naudojant VDA duomenis.

¹⁷² Projekto vykdytojų skaičiavimai.

Siekiant **stiprinti švietimo vertinimą bei stebėseną**, ES fondų lėšos skirtos plėtoti neformaliojo vaikų švietimo, ikimokyklinio, priešmokyklinio ir bendrojo ugdymo programas vykdančių mokyklų veiklos vertinimo sistemą, taip pat modernizuoti mokinių pasiekimų vertinimą. Siekiant šių tikslų, 515 BU mokyklų (daugiau nei pusėje visų šalies BU mokyklų) įdiegtos mokinių kompetencijų vertinimo ar įsivertinimo sistemos, tobulintos pedagogų ir mokyklų vadovų kompetencijos.

Nemažas dėmesys skirtas mokytojų ir kitų **švietimo sistemos darbuotojų kvalifikacijos tobulinimui** – 2014–2020 m. ES fondų lėšomis organizuotuose mokymuose, daugiausia skirtuose ugdymo turinio ir skaitmeninio ugdymo turinio plėtrai, dalyvavo daugiau asmenų, negu planuota investicinio laikotarpio pradžioje. Mokymuose pagal neformaliojo švietimo programas iki 2023 m. pabaigos turėtų būti dalyvavę apie 17 tūkst. švietimo įstaigų darbuotojų, t. y. daugiau kaip pusė BU mokyklose dirbančių pedagogų ir vadovaujančio personalo. Iš jų apie 1 tūkst. asmenų yra pradedantys mokytojai, dalyvavę veiklose, kurių metu teikta pagalba į švietimo bendruomenę įsiliejantiems studijas baigusiems jauniems pedagogams, taip pat kitiems aukštąjį išsilavinimą turintiems asmenims, norintiems tapti pedagogais, teiktos tikslinės stipendijos būsimiems pedagogams. Papildomai organizuoti mokymai įtraukiojo ugdymo, prevencinių programų taikymo BU temomis.

Visgi tam tikra orientacija į kiekybę (intervencijos pasiekė didesnę įstaigų ir mokinių skaičių, nei planuota investicinio laikotarpio pradžioje) nebūtinai prisidėjo prie intervencijų kokybės – **intervencijos, skirtos mokyklų BU infrastruktūros, pasiekiamumo ir veiklos efektyvumo gerinimui, trumpuoju laikotarpiu neturėjo pageidauto poveikio ugdymo pasiekimų gerėjimui** ¹⁷³ – vos ketvirtadalyje atnaujintų BU mokyklų pagerėjo mokinių ugdymosi pasiekimai (siektina reikšmė – 70 proc.). Akivaizdu, kad geresni ugdymo pasiekimai yra ilgesnio proceso, kurį veikia įvairūs veiksniai, rezultatas. Ugdymo pasiekimai labai priklauso nuo mokyklos bendruomenės motyvacijos siekti geresnių rezultatų, ugdymo proceso organizavimo, pedagogų kvalifikacijos, mokyklos psichologinio klimato ir t. t., todėl investicijos į infrastruktūrą, įrangą ir priemones, nors ir yra labai svarbi kokybiško ugdymo(si) sąlyga, pačios savaime yra nepakankamos pakeisti mokinių motyvaciją ir pasiekimus. Juolab kad šalies švietimo sistema bendrai susiduria su dideliais sisteminiais iššūkiais, susijusiais su mokytojų trūkumu, dirbančių mokytojų krūviu, darbo apmokėjimo tvarka ir pan.

Svarbu paminėti, kad, nepaisant plačios 2014–2020 m. intervencijų apimties, išlieka aukštas pakartotinių investicijų (į tuos pačius ar kitus infrastruktūros objektus) poreikis ¹⁷⁴. Tam tikrą grėsmę investicijų tęstinumui ir sukurtos infrastruktūros visaverčiam išnaudojimui kokybiškame ugdymo procese taip pat kelia mažėjantis BU mokinių bei mokytojų skaičius ir nepakankamas mokytojo profesijos patrauklumas. Šios aplinkybės **skatina santūriai vertinti sukurtos infrastruktūros, investicijų į BU proceso ir rezultatų stebėseną, pedagogų kompetencijas ilgalaikio poveikio mokinių ugdymo(si) kokybės gerinimui perspektyvas**, kurios labai priklausys nuo to, kaip trumpuoju ir vidutiniu laikotarpiu pavyks spręsti BU turinio, pedagogų motyvacijos, ugdymo proceso organizavimo iššūkius.

Nuo to, kaip bus valdomas švietimo organizavimo procesas, didele dalimi priklausys ir įtraukiojo ugdymo rezultatai. 2014–2020 m. laikotarpio investicijos **prisidėjo kuriant įtraukiojo ugdymo plėtrai būtiną metodinį pagrindą**, dalį BU mokyklų aprūpinant specialiosiomis ugdymo priemonėmis, tačiau šių resursų

¹⁷³ Rezultato rodiklis „Pagal veiksmų programą ESF finansavimą ugdymo kokybei gerinti gavusių mokyklų, kurių mokinių ugdymo pasiekimai pagerėjo, dalis“.

¹⁷⁴ Trys ketvirtadaliai respondentų įvardijo pakartotinių investicijų į tuos pačius BU infrastruktūros objektus poreikį ateityje, keturi penktadaliai – papildomų investicijų į kitus infrastruktūros objektus poreikį. *Europos Sąjungos fondų ir kitų investicijų į švietimo ir mokslo infrastruktūrą masto ir poveikio vertinimas*, FM užsakymu atliko UAB „BGI Consulting“, 2021 m. Prieiga internete: <https://www.esinvesticijos.lt/lt/dokumentai/europos-sajungos-fondu-ir-kitu-investiciju-i-svietimo-ir-mokslo-infrastruktura-masto-ir-poveikio-vertinimas>, 109.

tikslingas panaudojimas labai priklausys nuo būsimo švietimo pagalbos specialistų prieinamumo ir įtraukimo į ugdymo procesą.

Profesinis mokymas (PM)

2014–2022 m. šalyje stebimas PM dalyvaujančių asmenų skaičiaus mažėjimas, kurį lėmė tiek neigiama demografinių pokyčių įtaka, tiek socioekonominiai veiksniai, prisidedantys prie PM nepatrauklumo tarp jaunimo. ES fondų investicijomis siekta spręsti tokius iššūkius kaip profesinio orientavimo, individualizuoto mokymo, PM mokytojų kvalifikacijos trūkumas, mažėjantis PM specialistų skaičius (9.4.1. konkretus uždavinys). 2014–2020 m. didelis dėmesys taip pat skirtas profesinio ir suaugusiųjų mokymo prieinamumui didinti, PM turinio atnaujinimui ir formų aktualizavimui, materialinės bazės atnaujinimui (9.1.2. konkretus uždavinys). Visgi, nors pasirinktas platus intervencijų spektras, daliai aktualių klausimų teko mažesnis dėmesys – šalyje išlieka nemažai iššūkių siekiant iš esmės pagerinti profesinio ir suaugusiųjų mokymo atitiktį darbo rinkos poreikiams, padidinti patrauklumą.

Didelė dalis investicijų teko **sektorinių praktinio mokymo centrų plėtrai**, įskaitant bendrabučių atnaujinimą sudarant geresnes sąlygas apsimokėti mokiniams iš kitų įstaigų ir tęstinio mokymosi programų dalyviams, bei kitų, susijusių švietimo erdvių plėtrą. Taip pat investuota į **PM infrastruktūrą**, būtiną kokybiškai įgyvendinti bazinius PM modulius PM įstaigose, kuriose nėra sektorinio praktinio mokymo centro. Iki 2023 m. pabaigos iš viso turėtų būti atnaujintos 56 PM įstaigos (sektoriniai praktinio mokymo centrai ir profesinės mokyklos), kurių pajėgumas sieks apie 54 tūkst. mokinių. Investicijų paskirstymas plačiam PM įstaigų ratui tiesiogiai **lėmė aukštą momentinių intervencijų poveikį PM mokyklų tinklo modernizavimui**¹⁷⁵ – praktiškai visi mokiniai mokėsi atnaujintose PM įstaigose.

Visgi, kadangi PM pajėgumai yra didesni už dabar esančius mokinių skaičius, svarbu atkreipti dėmesį, kad, **neišsprendus PM patrauklumo trūkumo problemos, tačiau tęsiant investicijas į PM infrastruktūrą, sukuriama perteklinio investavimo rizika**. Nuo to, kaip seksis įveikinti sukurtą PM infrastruktūrą, neatmetant ir alternatyvių veiklų vystymo galimybių, priklausys ES fondų lėšomis sukurto turto ilgalaikis poveikis. Be to, svarbu nepamiršti, kad sukurtos infrastruktūros paruošimas ir naudojimas kokybiškam PM taip pat pareikalaus papildomų investicijų.

Dalis 2014–2020 m. investicijų skirta PM kokybės ir prieinamumo gerinimui. Gerinant PM prieinamumą **specialiųjų poreikių turintiems asmenims**, organizuoti mokymai 2 tūkst. PM įstaigų darbuotojų, įsigyti ir pedagoginėms psichologinėms tarnyboms regionuose perduoti įrankiai profesiniam kryptingumui įvertinti, apie 370 specialiųjų poreikių turinčių mokinių teikta pagalba mokantis, jiems organizuotos popamokinio užimtumo grupės. Siekiant pagerinti PM atitiktį darbo rinkos poreikiams ir sudaryti geresnes

Gyventojų išsilavinimo atžvilgiu skirtumai tarp regionų mažėja. Stebima nežymi konvergencija tarp regionų, VVL mažinant atotrūkį nuo Sostinės regiono (2022 m. skirtumas siekė 57 proc.) pagal gyventojų, turinčių aukštąjį išsilavinimą, dalį.

PM mokinių įsidarbinimo sąlygas, įgyvendintos intervencijos, skirtos praktinių įgūdžių įgijimui remti ir skatinti, – šiek tiek per 400 mokinių PM programos dalį mokėsi darbo vietoje, praktiškai pritaikydami įgytas žinias ir kompetencijas. Deja, šis **darbo vietoje besimokiusių mokinių skaičius labai mažas**, palyginus tiek su bendru PM mokinių skaičiumi, tiek su investicinio laikotarpio pradžioje planuotomis praktinio mokymo apimtims (VP nustatytas tikslas – 10 tūkst. mokinių). Toks mažas darbo vietoje besimokiusių PM mokinių skaičius iš dalies buvo nulemtas investicijų planavimo trūkumų (neįtrauktos kai kurios su meistrų darbu susijusios išlaidos, pameistrinio draudimas, vėlavo projektų

¹⁷⁵ Rezultato rodiklis „Profesinio mokymo mokinių, kurie mokosi bent už 289 tūkst. eurų pagal veiksmų programą ERPF lėšomis atnaujintose įstaigose, dalis“.

įgyvendinimo pradžia ir pan.), tačiau taip pat tai greičiausiai rodo ir darbo bei švietimo rinkų nepakankamą pasirengimą pereiti prie naujo tipo PM modelio, darbdaviams ir PM įstaigoms prieinamos metodinės ir procesinės pagalbos trūkumą. Tai, kad **švietimo ir verslo bendradarbiavimas nevyko taip sėkmingai, kaip tikėtasi**, papildomai rodo ir tai, kad iš darbo vietoje besimokiusių mokinių kvalifikaciją įgijo 76,7 proc.¹⁷⁶ (2022 m. pabaigos duomenimis), t. y. šiek tiek mažiau nei siekti 80 procentų.

VP intervencijų poveikis kitiems su investicijomis į PM kokybę susijusiems tikslams – aukštas. Dėl didelės įgyvendintų intervencijų aprėpties mokinių, kurie mokėsi pagal parengtas arba atnaujintas modulines PM programas, dalis¹⁷⁷ viršija 80 procentų. Mokinių, kurie mokosi pagal PM programas, kurios pagal veiksmų programą ESF lėšomis buvo įvertintos išoriniu vertinimu, dalies didėjimui¹⁷⁸ ES fondų investicijos taip pat turėtų turėti aukštą poveikį, kadangi 2014–2020 m. investiciniu laikotarpiu buvo įvertintos 98 PM programos arba beveik dvigubai daugiau, nei buvo planuota investicinio laikotarpio pradžioje. Visgi tai, kad ES lėšomis sukurti produktai pasiekė didelę dalį PM mokinių, dar **nerodo šių produktų poveikio PM mokinių kvalifikacijai ir gebėjimams**. Tikrasis intervencijų poveikis priklausys nuo sukurtų modulių turinio ir įgyvendinimo kokybės, išorinio vertinimo rekomendacijų įgyvendinimo ir pan.

Aukštasis mokslas (AM)

2014–2020 m. investicijos planuotos siekiant, kad AM taptų kokybiškas, atviras ir modernus, o šalies ūkis ir visuomenė būtų aprūpinta kvalifikuota, prie pokyčių prisitaikančia darbo jėga. Įgyvendinant šiuos tikslus, investicijos skirtos studijų infrastruktūros gerinimui ir išteklių koncentravimui (9.1.1. konkretus uždavinys), darbo rinkos ir visuomenės poreikių atitikties gerinimui, socialinių partnerių įtraukimui į studijų turinio formavimą, karjeros orientavimo paslaugų vystymui, lanksčių studijų formų ir paskatų sistemų taikymui (9.3.1. konkretus uždavinys), viešojo sektoriaus tyrėjų gebėjimų ir pajėgumų vykdyti aukšto lygio MTEP veiklas didinimui (9.3.3. konkretus uždavinys). Siekiant nuoseklaus ir nuolatinio studijų kokybės gerinimo, taip pat investuota į AM stebėseną, išorinį vertinimą ir studijų valdymą (9.3.2. konkretus uždavinys).

Plėtojant **AM aplinką ir infrastruktūrą**, orientuotasi tiek į modernizavimą bei technologinį aprūpinimą, tiek į infrastruktūros ir kitų resursų koncentravimą, finansuojant besijungiančių ar turimą infrastruktūrą optimizuojančių aukštųjų mokyklų investicinius projektus. Studijoms skirta infrastruktūra iki 2023 m. pabaigos turėtų būti atnaujinta 26 aukštosiose mokyklose ar jų struktūriniuose padaliniuose (kai kuriose aukštosiose mokyklose atnaujinami keli fakultetai ar centrai), kurių nominalus pajėgumas sudaro beveik 50 tūkst. studentų¹⁷⁹, tai sudaro apie pusę visų 2022–2023 m. universitetuose ir kolegijose studijavusių asmenų. Iš šių aukštųjų mokyklų (ar jų padalinių) 10 fakultetų ar centrų, esančių šalies universitetuose (iš viso 8 universitetai) bent už 289 tūkst. eurų buvo atnaujinta koncentruota studijų infrastruktūra. Taip pat investuota į duomenų bazių ir švietimo informacinių sistemų plėtrą, plėtojant Lietuvos akademinę elektroninę biblioteką „eLABa“ (paslaugomis gali naudotis per 170 tūkst. studentų ir mokinių¹⁸⁰) bei vystant švietimo valdymo informacines sistemas ir registrus, skirtus mokslui ir studijoms. Investicijas gavo daugiau aukštųjų mokyklų, negu buvo planuota investicinio laikotarpio pradžioje. Atitinkamai, **pasiektas didesnis, nei planuotas, poveikis didinant studentų, studijuojančių aukštosiose mokyklose, kuriose**

¹⁷⁶ Rezultato rodiklis „Mokinių, kurie pagal veiksmų programą ESF lėšomis baigė profesinio mokymo programos dalį darbo vietoje, įgijo kvalifikaciją, dalis“.

¹⁷⁷ Rezultato rodiklis „Mokinių, kurie mokėsi pagal veiksmų programą ESF lėšomis parengtas arba atnaujintas modulines profesinio mokymo programas, dalis“.

¹⁷⁸ Rezultato rodiklis „Mokinių, kurie mokosi pagal profesinio mokymo programas, kurios pagal veiksmų programą ESF lėšomis buvo įvertintos išoriniu vertinimu, dalis“.

¹⁷⁹ Nedidelė dalis gali dubliuotis, kadangi atnaujinami atskirų aukštųjų mokyklų centrai, kuriuose gali mokytis tie patys studentai.

¹⁸⁰ Skaičiuojama tam tikrų asmenų, galinčių pasinaudoti sukurta ar atnaujinta vaikų priežiūros arba švietimo infrastruktūra (vaikai, mokiniai, studentai), visuma (neįskaičiuojami mokytojai, tėvai ir kiti asmenys).

atnaujinta koncentruota studijų infrastruktūra, dalį¹⁸¹. Visgi pokyčio tvarumui ateityje bus svarbios veiklos, nukreiptos į studijų patrauklumo, kokybės ir atitikties darbo rinkai užtikrinimą, siekiant, kad į infrastruktūrą atnaujinusias studijų institucijas ateitų studijuoti infrastruktūros pajėgumus atitinkantis studentų skaičius, jiems būtų prieinamos kokybiškos studijos.

Siekiant gerinti **AM studijų prieinamumą ir kokybę**, 2014–2020 m. investicinio laikotarpio intervencijos paskirstytos įvairiomis kryptimis. Siekiant **į AM įtraukti socialinę atskirtį patiriančius asmenis**, 1,8 tūkst. studentų skirtos tikslinės išmokos iš dalies padengti išlaidoms, atsirandančioms dėl specialiųjų poreikių. **Stiprinant aukštųjų mokyklų tinklą**, investicijos nukreiptos į studijų valdymo, proceso organizavimo ir švietimo pagalbos tobulinimą, šioms veikloms skirtų el. priemonių ir inovatyvių metodų taikymą, dėstytojų kvalifikacijos kėlimą (apie 2 tūkst. dėstytojų), profesinės tinklaveikos stiprinimą. Prisidedant prie praktinių įgūdžių įgijimo bei **gerinant studijų atitiktį darbo rinkos poreikiams**, beveik 3,5 tūkst. studentų atliko praktiką įmonėse ir organizacijose. Didinant studijų tarptautiškumą, remtos ES „Erasmus+“ programoje dalyvaujančių Lietuvos aukštųjų mokyklų studentų dalinės studijos (įskaitant praktiką), jungtinėse studijų programose studijuojančių studentų dalinės studijos – 2,6 tūkst. studentų bent dalį studijų laikotarpio mokėsi užsienyje, 1 tūkst. studentų atliko praktiką įmonėse ir organizacijose, vykdyti studijų Lietuvoje pristatymai užsienyje.

2014–2020 m. intervencijos prisidėjo didinant bent dalį studijų laikotarpio užsienyje besimokiusių studentų skaičių¹⁸², tačiau svarbu pažymėti, kad šis pokytis siejamas ne tiek su specifinėmis investicijomis į AM tarptautiškumo plėtrą, kiek su palaikomu jau pasiektu universitetų ir kolegijų studentų tarptautinio judumo lygiu. **Investicijų poveikis skatinant studentus atlikti praktiką darbo rinkoje buvo mažiau sėkmingas¹⁸³** – tik kiek daugiau nei 4 proc. visų studentų pasirenka ją atlikti. Kita vertus, nepaisant nedidelio intervencijų masto ir nepasiektų investicinio laikotarpio pradžioje užsibrėžtų tikslų (5 proc. studentų, atliekančių praktiką įmonėse ir organizacijose), investicijos teigiamai veikia studijų kokybės ir atitikties darbo rinkos poreikiams plėtrą. Visgi svarbu atkreipti dėmesį, kad net ir esamam studentų praktikų lygiui išlaikyti ateityje reikės pakartotinių investicijų, kadangi nesukurta funkcionuojanti sistema, kuri nuolat skatintų ir prisidėtų organizuojant studentų praktikas, todėl **ilgalaikis 2014–2020 m. intervencijų poveikis studijų atitikties darbo rinkos poreikiams stiprinimui yra ribotas**.

Stiprinant studijų kokybę, finansuotos **aukštųjų mokyklų stebėsenos ir išorinio vertinimo veiklos**. Įgyvendintos veiklos viršijo investicinio laikotarpio pradžioje nustatytus tikslus: sukurta (atnaujinta) 12 stebėsenos įrankių, kurie padėjo 26 aukštosios mokykloms atlikti išorinius vertinimus, taip pat apmokyta 1,5 tūkst. MVG sistemos institucijų administracijos darbuotojų. **Atlikus daugiau, nei planuota, išorinių vertinimų, atitinkamai padidėjo ir investicijų poveikis**, kuris matuojamas pagal tai, kokioje dalyje aukštųjų mokyklų atlikti išoriniai vertinimai¹⁸⁴, – 2022 m. pabaigoje tokių aukštųjų mokyklų dalis siekė 73 procentus.

Siekiant **stiprinti ir sutelkti žmogiškąjį MTEP potencialą**, pagrindinė investicijų dalis teko mokslininkų, kitų tyrėjų, studentų mokslinės kompetencijos ugdymui per praktinę mokslinę veiklą, kvalifikacijos tobulinimą, stažuotes, mokslines išvykas, įgyvendinant MTEP projektus ir kt. Įgyvendinant finansuotas intervencijas, pavyko pasiekti didesnius, negu planuoti, rezultatus, įskaitant mokslo ir studijų institucijose pagal doktorantūros studijų programas studijavusių asmenų skaičių (635 asmenys) bei aukšto lygio

¹⁸¹ Rezultato rodiklis „Studentų, studijuojančių aukštosiose mokyklose, kuriuose bent už 289 tūkst. eurų pagal veiksmų programą ERPF lėšomis atnaujinta koncentruota studijų infrastruktūra, dalis“.

¹⁸² Rezultato rodiklis „Studentų, kurie pagal veiksmų programą ESF lėšomis bent dalį studijų laikotarpio mokėsi užsienio aukštosiose mokyklose, dalis“.

¹⁸³ Rezultato rodiklis „Studentų, pagal veiksmų programą ESF lėšomis atlikusių praktiką įmonėse ir organizacijose, dalis“.

¹⁸⁴ Rezultato rodiklis „Aukštųjų mokyklų, kurioms pagal veiksmų programą ESF lėšomis buvo atliktas išorinis vertinimas, dalis“.

tarptautinių ir nacionalinių mokslinių tyrimų ir eksperimentinės (socialinės, kultūrinės) plėtros projektų vykdymą (iki 2023 m. pabaigos bus įgyvendinta per 380 MTEP projektų). Intervencijų į žmogiškąjį kapitalą poveikis matuojamas tik pagal tai, kokia dalis studijavusiųjų baigė doktorantūros studijas¹⁸⁵. 2022 m. pabaigoje doktorantūros studijas buvo baigę tik 60 proc. studijavusiųjų (VP nustatytas siekiamas tikslas – 85 proc. baigusiu doktorantūros studijas), tačiau laikyti tai nesėkme būtų per ankstyva išvada, kadangi dalis besimokančių studijas gali baigti vėliau, todėl **intervencijų poveikis prisidedant prie doktorantūras baigiančių asmenų dalies didėjimo laikomas vidutiniu**.

Mokymasis visą gyvenimą (MVG)

2014–2020 m. ES fondų investicijomis siekta padidinti dirbančių žmogiškųjų išteklių konkurencingumą, užtikrinant galimybes prisitaikyti prie kintančių rinkos poreikių (9.4.3. konkretus uždavinys). Visgi nuo šio tikslo buvo nutolta dar planavimo metu, kadangi intervencijų planavimas greičiau atitiko trumpalaikius verslo ir konkrečių įmonių poreikius, nors didžiausias dėmesys turėjo būti skirtas darbuotojų konkurencingumo didinimui. Kita vertus, ta aplinkybė, kad suplanuotos intervencijos gana tiesiogiai atitiko tuometinius įmonių poreikius, prisidėjo prie aktyvaus dalyvavimo finansuotose priemonėse.

Pagrindinė MVG investicijų dalis teko kvalifikacijos ar kompetencijos kėlimui, organizuojant mokymus, kuriuose dalyvavo beveik 96 tūkst. darbuotojų, atstovaujančių įvairaus tipo įmonėms ir veikloms. Užsienio investuotojų, skiriančių lėšų gamybai ir (ar) paslaugoms Lietuvoje, darbuotojų mokymuose, suteikiančiuose kvalifikaciją arba kompetenciją, dalyvavo beveik 40 tūkst. asmenų. Taikant pameistrystės ir mokymų darbo vietoje būdus, buvo apmokyti 22 tūkst. darbuotojų. Mokymuose, skirtuose sektorinėms kompetencijoms ar aukšto meistriškumo kvalifikacijai ugdyti, dalyvavo beveik 30 tūkst. darbuotojų. Siekiant sudaryti sąlygas įmonėms paprastai ir greitai investuoti į darbuotojų mokymus, įgyvendinta visuotinės dotacijos priemonė, pagal kurią kiekvienai įmonei skirta 4500 Eur (kompetencijų vaučeris), kurie per 12 mėn. turėjo būti panaudotas įmonių darbuotojų mokymo paslaugoms įsigyti iš paslaugų teikėjų, esančių specialiai sudarytame sąraše. Kompetencijų vaučerių pasinaudojo 785 įmonės, kuriose buvo apmokyta beveik 4,9 tūkst. darbuotojų. Mažiausiai patrauklios darbdaviams buvo priemonės, skirtos darbuotojų mokymui ir technologinių įgūdžių tobulinimui užsienio MTEPI centruose ir (arba) užsienio įmonėse, vykdančiose MTEPI veiklas. Investicijos MTEP veiklas vykdančių įmonių darbuotojų mokymui užsienio centruose buvo skirtos per dvi priemones (siekiant padidinti pirminės priemonės patrauklumą ir pakeičiant finansavimo būdą iš konkursinio į tęstinį), pagal kurias bendrai buvo apmokyti 81 darbuotojas.

Dauguma įgyvendintų veiklų pasižymėjo gana didele, investicinio laikotarpio pradžioje užsibrėžtus tikslus viršijusia paklausa. Visgi poveikio prasme **intervencijų į įmonių darbuotojų mokymus indėlis stiprinant darbo vietoje aktualias kvalifikacijas ir kompetencijas buvo vidutinis** – praėjus ne mažiau kaip 6 mėn., bet ne daugiau kaip 24 mėn. po dalyvavimo veiklose, įgytas žinias darbe taikė 75,7 proc. dalyvių, palyginti su VP planuotais 80 procentų¹⁸⁶.

¹⁸⁵ Rezultato rodiklis „Asmenų, kurie po dalyvavimo ESF veiklose baigė doktorantūros studijas, dalis“.

¹⁸⁶ Rezultato rodiklis „Sėkmingai mokymus baigusiu asmenų, kurie taiko įgytas žinias darbe, dalis praėjus ne mažiau kaip 6 mėn., bet ne daugiau kaip 24 mėn. po dalyvavimo ESF veiklose“.

IŠVADOS. 2014–2020 m. ES fondų investicijos, siekiant visuomenės švietimo ir žmogiškojo potencialo didinimo tikslų, išsiskyrė didele veiklų aprėptimi. Didžioji dalis intervencijų viršijo investicinio laikotarpio pradžioje numatytus siekius: atnaujinta daugiau švietimo įstaigų, finansuotuose mokymuose dalyvavo daugiau pedagogų ir kitų asmenų, nei planuota, ir pan. Tiesa, šie kai kuriais atvejais ženkliai didesni skaičiai greičiau susiję su nuosaikiu planavimu, taip pat pasirinkimu įgyvendinti daugiau, bet mažesnės apimties veiklų. Veiklos įgyvendintos didžiojoje šalies teritorijoje ir apėmė įvairias švietimo bendruomenės tikslines grupes.

2014–2020 m. investicijų poveikis švietimo prieinamumo ir kokybės augimui vertintinas nevienareikšmiškai, nors formaliai dauguma VP numatytų rezultato rodiklių pasiekti. Viena vertus, plačios aprėpties investicijos į švietimo įstaigų infrastruktūrą, mokymo programų išorinį vertinimą, investicijos į ugdymo turinio atnaujinimą ir pedagogų mokymus (ypač BU, PM srityse) kuria prielaidas gerinti ugdymo kokybę ir mokinių pasiekimus. Kita vertus, BU srityje bendrai susiduriama su dideliais sisteminiiais pedagogų krūvio, apmokėjimo, motyvacijos, taip pat ugdymo turinio ir organizavimo iššūkiais, PM susiduria su mokinių pritraukimo iššūkiais, kurių ES fondų intervencijų rezultatai nėra pajėgūs išspręsti. Matyti, kad vos ketvirtadalyje ES fondų lėšomis atnaujintų BU mokyklų pagerėjo mokinių ugdymosi pasiekimai (siektina reikšmė – 70 proc.). Tikėtinas didesnis teigiamas ES fondų investicijų poveikis prisidedant prie įtraukiojo ugdymo plėtros. Tiesa, ES fondų lėšomis daugiausia vystyta metodinė bazė ir gerintas prieinamumas prie techninių pagalbos priemonių, kurių indėlis gerinant įtraukiojo ugdymo kokybę ir galimybes labai priklausys nuo to, kaip bus sprendžiami aktualūs švietimo pagalbos specialistų pasiūlos skirtingo lygmens švietimo įstaigose ir panašūs klausimai.

Palankesnė situacija IU prieinamumo srityje – didžiuosiuose ir mažesniuose šalies miestuose ES fondų lėšomis didintas vaikų ugdymo vietų skaičius IU įstaigose, taip pat prisidedant prie, ypač didžiuosiuose miestuose aktualių, vietų darželiuose trūkumo problemos mažinimo. Tačiau įgyvendintos intervencijos beveik nepaveiks pageidaujamo ikimokyklinio ugdymo aprėpties didėjimo kaimiškiose vietovėse.

AM srityje pagrindinės investicijos skirtos aukštųjų mokyklų infrastruktūros atnaujinimui, prioritetą teikiant koncentruojamai studijų infrastruktūrai. Šių intervencijų ilgalaikis poveikis labiausiai priklausys nuo pajėgumų pasiūlyti kokybišką studijų turinį. Pastarojoje srityje 2014–2020 m. laikotarpiu investicijos apsiribojo įvairiomis veiklomis, labiau susijusiomis su tarptautiniais studentų mainais, technine ir finansine pagalba specialiųjų poreikių turintiems studentams, studentų praktikų organizavimu. Priešingai negu infrastruktūros vystymo intervencijų atveju, kur suplanuotos atnaujinimo apimtys pasiekė ir viršijo investicinio laikotarpio pradžios planus, studijų turinio pokyčio, geresnės jų atitikties darbo rinkos poreikiams tikslus pasiekti sekasi sunkiau, matyti, kad nepakankamai studentų atlieka praktiką darbo rinkoje.

Mokant suaugusiuosius, be investicijų į švietimo įstaigų pedagogų kvalifikacijų ir kompetencijų mokslo darbuotojų gebėjimų ugdymą, taip pat investuota į įmonių darbuotojų mokymą. Šios intervencijos tiesiogiai paveikė MVG rodiklio reikšmių augimą investicinio laikotarpio antroje pusėje (2021–2022 m. 8,5 proc. 25–64 metų amžiaus gyventojų nurodė per paskutines keturias savaites dalyvavę formaliajame arba neformaliajame mokyme). Visgi intervencijų poveikis darbuotojų kvalifikacijos ir kompetencijos augimui, siejant tai su geresne darbo kokybe, ribotas. Tai, kad vykusiuose mokymuose įgytas žinias taiko darbe (praėjus ne mažiau kaip 6 mėn., bet ne daugiau kaip 24 mėn. po dalyvavimo veiklose), nurodė 75,7 proc. mokymų dalyvių.

3.10 VP 10 PRIORITETAS „VISUOMENĖS POREIKIUS ATITINKANTIS IR PAŽANGUS VIEŠASIS VALDYMAS“

VP 10 prioritetą „Visuomenės poreikius atitinkantis ir pažangus viešasis valdymas“ sudaro 1 investicinis prioritetas, apimantis 5 konkrečius uždavinius bei 12 priemonių. Siekiant pažangaus ir visuomenės poreikius atitinkančio viešojo valdymo, investicijos pagal VP 10 prioritetą skirtos įrodymais grįsto valdymo, institucijų veiklos valdymo tobulinimo priemonių diegimui, viešojo valdymo procesų skaidrumo didinimui, visuomenei teikiamų paslaugų kokybės, įskaitant ir verslo reguliavimo aplinką, gerinimui. Siekiant įtvirtinti gero valdymo principus, gerintas žmoniškųjų išteklių valstybės tarnyboje valdymas.

Iki 2022 m. pabaigos, įgyvendinant VP 10 prioritetą, investuota 114 mln. Eur, iš kurių 109 mln. Eur sudarė ES fondų ir VB lėšos bei 4,5 mln. Eur – papildomas projektų vykdytojų indėlis¹⁸⁷.

21 LENTELĖ. PAGAL VP 10 PRIORITETO KONKREČIUS UŽDAVINIUS INVESTUOTOS LĖŠOS (IKI 2022-12-31)

KONKRETUS UŽDAVINYS	IŠ VISO INVESTUOTA LĖŠŲ	IŠ JŲ:	
		SKIRTAS FINANSAVIMAS (ES fondai ir VB)	PAPILDOMOS PROJEKTŲ VYKDYTOJŲ LĖŠOS
10.1.1. Padidinti valdymo orientaciją į rezultatus	55 mln. Eur	54 mln. Eur	1 mln. Eur
10.1.2. Padidinti viešojo valdymo procesų skaidrumą ir atvirumą	25 mln. Eur	24 mln. Eur	1 mln. Eur
10.1.3. Pagerinti visuomenei teikiamų paslaugų kokybę, didinant jų atitiktį visuomenės poreikiams	26 mln. Eur	23 mln. Eur	2 mln. Eur
10.1.4. Pagerinti verslo reguliavimo aplinką	5 mln. Eur	5 mln. Eur	0,4 mln. Eur
10.1.5. Pagerinti žmoniškųjų išteklių valdymą valstybinėje tarnyboje	3 mln. Eur	3 mln. Eur	0,1 mln. Eur
IŠ VISO pagal 10 prioritetą:	114 mln. Eur	109 mln. Eur	4,5 mln. Eur

Šaltinis: sudaryta „BGI Consulting“ remiantis SFMIS duomenimis

VP 10 prioriteto vertinimas konkrečių uždavinių lygiu pateikiamas šios ataskaitos priede Nr. 10. Šiame poskyryje apžvelgiamos tik pagrindinės VP 10 prioriteto investicijų vertinimo išvados, gautos atlikus analizę pagal tinkamumo, rezultatyvumo, poveikio, tvarumo bei efektyvumo vertinimo kriterijus.

¹⁸⁷ Remiantis SFMIS duomenimis.

22 LENTELĖ. VP 10 PRIORITETO KONKREČIŲ UŽDAVINIŲ ĮVERTĖIAI PAGAL VERTINIMO KRITERIJUS

UŽDAVINYS KRITERIJUS	10.1.1.	10.1.2.	10.1.3.	10.1.4.	10.1.5.
Tinkamumas	Aukštas	Aukštas	Aukštas	Aukštas	Aukštas
Rezultatyvumas	Vidutinis	Vidutinis	Aukštas	Aukštas	Vidutinis
Aprėptis / mastas	Aukštas	Aukštas	Vidutinis	Aukštas	Vidutinis
Poveikis	Vidutinis	Vidutinis	Vidutinis	Aukštas	Vidutinis
Tvarumas / tęstinumas	Aukštas	Vidutinis	Aukštas	Vidutinis	Vidutinis
Bendras įvertis	Vidutinis	Vidutinis	Aukštas	Aukštas	Vidutinis

Įvertių legenda: ■ Aukštas ■ Vidutinis ■ Žemas

Šaltinis: sudaryta „BGI Consulting“ remiantis kaitos teorijos principais

Kaip matyti 22 lentelėje, suplanuotų intervencijų įgyvendinimas buvo sklandus, VP 10 prioriteto konkretūs uždaviniai pagal visus vertinimo kriterijus įvertinti vidutiniu arba aukštu įverčiu. Investicijos, skirtos padidinti valdymo orientaciją į rezultatus, visuomenei teikiamų paslaugų kokybę ir atitiktį poreikiams, įskaitant ir verslo reguliavimo aplinkos gerinimą (10.1.1., 10.1.3., 10.1.4. konkretūs uždaviniai) sukūrė sąlyginai didesnę poveikį. Prie to prisidėjo tinkamai suplanuotos ir gyventojų poreikius atliepančios intervencijos bei didelė jų aprėptis. Vidutinės apimties ilgalaikį poveikį įgyvendintos intervencijos turėjo siekiant didinti viešojo valdymo procesų skaidrumą ir atvirumą (10.1.2. konkretus uždavinys) bei gerinti žmogiškųjų išteklių valdymą valstybės tarnyboje (10.1.5. konkretus uždavinys).

Bendrai pažymėtina, kad rezervuotai vertinamas atskirų konkrečių uždavinių pasiektų rezultatų (tikslų) tęstinumas ir potencialas kurti ilgalaikį poveikį. Konkretūs atvejai aptariami toliau šiame poskyryje, tačiau dažniausiai VP 10 prioriteto investicijomis sukurtų rezultatų tvarumas yra itin priklausomas nuo kitų veiksnių, taip pat reikalinga reguliari sukurtų rezultatų peržiūra ir įvertinimas.

Siekiant sustiprinti šalies viešąjį valdymą, 2014–2020 m. investicinio laikotarpio pradžioje išskirtos šios pagrindinės investicijų kryptys: didinti šalies valdymo orientaciją į rezultatus bei viešojo valdymo procesų skaidrumą ir atvirumą visuomenei, gerinti visuomenei teikiamų paslaugų kokybę bei verslo reguliavimo aplinką, pagerinti žmogiškųjų išteklių valdymą valstybės tarnyboje.

Valdymo orientacijos į rezultatus didinimas

Investicinio laikotarpio pradžioje kelta problema, kad sprendimų priėmimo procesuose nėra pakankamai remiamasi įrodymais, neefektyviai organizuojama viešojo valdymo institucijų (VVI) veikla, vyrauja procesai, o ne rezultatais grįsta šių institucijų veikla. Nors šalies valdžios efektyvumas didėjo, įrodymais grįstų valdymo įrankių, palyginti su kitomis valstybėmis, naudojimas nebuvo pakankamas. Atsižvelgiant į tai, dalis 2014–2020 m. investicijų skirta veiklos valdymo tobulinimo bei įrodymais grįsto valdymo priemonių įgyvendinimui ir taikymui, VVI darbuotojų kompetencijų stiprinimui (10.1.1. konkretus uždavinys).

Iki 2022 m. pabaigos jau buvo parengtos ir pradėtos taikyti 66 įrodymais grįstos priemonės viešojo valdymo veikloje, 77 VVI įgyvendino veiklos valdymo tobulinimo priemones. Dalis šių priemonių skirtos pasirengti nacionalinėms viešojo valdymo reformoms ir jų įgyvendinimo koordinavimui, taip pat bendrųjų funkcijų efektyvumui didinti (pavyzdžiui, diegiamos veiklos valdymo, buhalterinės apskaitos sistemos ir pan.). Dokumentų rengimo, sistemų diegimo ir kitos veiklos buvo derinamos su viešojo sektoriaus darbuotojų mokymais – įrodymais grįsto valdymo priemonių taikymui ar institucijų veiklos valdymo tobulinimui reikalingas kompetencijas sustiprino 4,8 tūkst. darbuotojų.

Intervencijų, skirtų veiklos valdymo tobulinimo priemonių įgyvendinimui, **momentinis poveikis valstybės ir savivaldybių institucijų valdymo orientacijai į rezultatus¹⁸⁸ buvo vidutinis**. Sukurtais VVI bendrųjų funkcijų efektyvumui didinti, viešosios politikos planavimui, įgyvendinimui, stebėsenai, vertinimui skirtais informacinės sistemos (IS) ir informacinių technologijų (IT) įrankiais šiuo metu naudojasi apie ketvirtadalis įstaigų. Egzistuoja vidinės institucinės prielaidos, daugiausia dėl darbuotojų kompetencijų ir įgūdžių, sukurtus įrankius naudoti įstaigų veikloje, tačiau šios grupės produktų ilgalaikio naudojimo perspektyva priklausys ir nuo išorinių sąlygų, pavyzdžiui, politinės valios.

Viešojo valdymo procesų atvirumas ir skaidrumas

Lietuvoje pastebimas po truputį augantis visuomenės nepakantumas korupcijos apraiškoms: didėjo susidomėjimas skaidrumo iniciatyvomis, gerėjo korupcijos suvokimo indeksas, įgyvendinama tiriamosios žurnalistikos plėtra sulaukė didelio šalies gyventojų palaikymo¹⁸⁹. Šios tendencijos rodo, kad poreikis gerinti visuomenės žinias apie galimybes dalyvauti viešojo valdymo procesuose ir poreikis aktyvesniam visuomenės išitraukimui išliko aktualūs visu investiciniu laikotarpiu. Atsižvelgiant į tai, ES fondų investicijos skirtos VVI darbuotojų kompetencijų stiprinimui, visuomenės informavimui apie viešojo valdymo procesus ir skatinimui dalyvauti juose (10.1.2. konkretus uždavinys). Buvo siekiama didinti institucijų atvirumą ir informacijos prieinamumą (pavyzdžiui, atveriant duomenis, bendrame portale skelbiant viešojo sektoriaus įstaigų veiklos informaciją ir pan.), taip pat įgyvendintos prevencinės korupcijos programos.

Sėkmingai įgyvendintos intervencijos, skirtos edukacinėms veikloms. Daugiau kaip 6,6 tūkst. jautriose korupcijai viešojo valdymo srityse dirbančių darbuotojų dalyvavo finansuotose veiklose, skirtose kompetencijoms korupcijos prevencijos ar tarnybinės (profesinės) etikos srityje stiprinti. Beveik 32 tūkst. šalies gyventojų tiesiogiai supažindinti su viešojo valdymo procesais ir visuomenės išitraukimo galimybėmis.

Intervencijų, skirtų viešojo valdymo procesų atvirumui ir skaidrumui užtikrinti, **momentinis poveikis valstybės ir savivaldybių institucijų darbuotojų veiklos skaidrumo gerinimui¹⁹⁰ buvo aukštas** – praėjus pusmečiui (ir ilgiau), 80 proc. finansuotose veiklose dalyvavusių darbuotojų įgytas žinias korupcijos prevencijos ar tarnybinės (profesinės) etikos srityje aktyviai taikė darbo vietoje. Įgyvendintos veiklos taip pat prisidėjo prie sumažėjusio visuomenės pakantumo korupcijai, suaktyvėjusio visuomenės dalyvavimo

¹⁸⁸ Rezultato rodiklis „Valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų, kurios naudoja pagal veiksmų programą ESF lėšomis įgyvendintas veiklos valdymo tobulinimo priemones, dalis“.

¹⁸⁹ Veiksmų programos 10 prioriteto „Visuomenės poreikius atitinkantis pažangus viešasis valdymas“ poveikio vertinimas (VRM-SD10-137), VRM užsakymu atliko UAB „BGI Consulting“, 2022 m. Prieiga internete: https://2014.esinvesticijos.lt/media/force_download/?url=/uploads/main/documents/docs/120569_d28fcfabe9f6452ab5da913ea3078109.pdf

¹⁹⁰ Rezultato rodiklis „Asmenų, kurie praėjus 6 mėnesiams po dalyvavimo ESF veiklose, skirtose stiprinti kompetencijas korupcijos prevencijos ar tarnybinės (profesinės) etikos srityje, darbe taiko įgytas žinias ir gebėjimus, dalis“.

viešojo valdymo procesuose ir pasitikėjimo VVI¹⁹¹. Darbuotojų įgytos kompetencijos, sukurti IS ir IT įrankiai, užtikrinus jų priežiūrą, galės būti naudojami gana ilgai, tačiau pasiektų rezultatų tvarumas taip pat priklausys ir nuo visuomenės požiūrio į korupciją raidos, kurią įtakos įvairūs veiksniai (žiniasklaidos įsitraukimas, teisminė praktika korupcijos bylose ir kt.).

Itin svarbų vaidmenį korupcijos prevencijos srityje turėtų atlikti įsteigta centrinė perkančioji organizacija (VŠĮ CPO LT) bei atnaujinta centrinė viešųjų pirkimų informacinė sistema, kadangi el. pirkimai ir informacijos apie vykdomus viešuosius pirkimus viešumas yra viena iš efektyviausių kovos su korupcija priemonių. Siekiama, kad kuo didesnė dalis viešųjų pirkimų būtų atliekami elektroninėje erdvėje, naudojant centrinę viešųjų pirkimų informacinę sistemą. Vis dėlto, kadangi projektinė veikla dar įgyvendinama ir tendencijos nėra stebimos, intervencijų poveikis elektroninių viešųjų pirkimų dalies didėjimui kol kas negali būti įvertintas tiksliau, tačiau prielaidos poveikiui atsirasti egzistuoja.

Visuomenei teikiamų paslaugų kokybės ir prieinamumo gerinimas

2014 m. fiksuotas kompleksiški VVI veiksmai, kurie užtikrintų viešojo valdymo srityje siekiamą visuomenės poreikius atitinkančių paslaugų kokybę, trūkumas. Pastebimas poreikis modernizuoti viešųjų paslaugų sistemas taip, kad jos atitiktų kintančius gyventojų poreikius ir prisidėtų sudarant palankias sąlygas kiekvienam gyventojui realizuoti savo potencialą. Atsižvelgiant į tai, ES fondų investicijos skirtos gerinti viešojo administravimo subjektų veiklos organizavimo procedūrų, susijusių su paslaugų teikimu ir (ar) asmenų aptarnavimu, kūrimą, tobulinimą, diegimą, taip pat optimizuoti aptarnavimo procesus ir tokiu būdu gerinti administracinių ir viešųjų paslaugų kokybę visiems suinteresuotiems asmenims (10.1.3. konkretus uždavinys). Dalis finansuotų veiklų buvo nukreiptos į viešojo administravimo subjektų veiklos organizavimo procedūrų, susijusių su paslaugų teikimu ir (ar) asmenų aptarnavimu, kūrimą, tobulinimą, diegimą (pavyzdžiui, centralizuotas Lietuvos policijos teikiamų paslaugų teikimas, vidinio migracijos portalo diegimas ir kt.). Kita dalis veiklų skirtos gyventojų aptarnavimo procesų optimizavimui, diegiant kokybės vadybos sistemas ir standartus, optimizuojant vietas savivaldos institucijų vidaus procesus, taikant vieno langelio principą teikiant paslaugas šalies regionuose.

Gyventojų pasitikėjimo valstybės ir savivaldybių įstaigomis aspektu (gyventojų, visiškai pasitikinančių ar greičiau pasitikinčių, dalis) stebima nežymi regioninė konvergencija, Sostinės regionui pamažu mažinant atotrūkį nuo VVL regiono (2022 m. skirtumas siekė 10,5 proc.).

Įgyvendinant intervencijas pasiektas aukštas rezultatyvumas (palyginti su VP suplanuotomis siektinomis rodiklių reikšmėmis) – paslaugų ir (ar) aptarnavimo kokybei gerinti skirtas priemonės įgyvendino 87 VVI; daugiau nei 8 tūkst. VVI darbuotojų dalyvavo veiklose, skirtose stiprinti teikiamų paslaugų ir (ar) aptarnavimo kokybės gerinimui reikalingas kompetencijas.

Įgyvendinus suplanuotas intervencijas, didelei daliai šalies gyventojų sudaroma galimybė gauti greitesnes, patogesnes ir kokybiškesnes viešąsias paslaugas, patogiau ir greičiau spręsti jiems rūpimus klausimus vieno langelio principu (momentinis poveikis – vidutinis). Konkrečiai buvo kuriami paslaugų ir asmenų aptarnavimo procesų efektyvinimui bei optimizavimui skirti produktai (taikomi iki dešimtadalio VVI), tokie kaip kokybės metodų diegimas, vieno langelio principo diegimas bei tobulinimas skirtingose savivaldybėse, metodinių dokumentų ir

¹⁹¹ Veiksmų programos 10 prioriteto „Visuomenės poreikius atitinkantis pažangus viešasis valdymas“ poveikio vertinimas (VRM-SD10-137), VRM užsakymu atliko UAB „BGI Consulting“, 2022 m. Prieiga internete: https://2014.esinvesticijos.lt/media/force_download/?url=/uploads/main/documents/docs/120569_d28fcfabe9f6452ab5da913ea3078109.pdf

rekomendacijų rengimas, IS ir IT įrankiai, pritaikoma infrastruktūra. Visgi 2022 m. pabaigoje dar nebuvo pasiekta norima institucijų ir įstaigų, pagerinusių visuomenės poreikius atitinkančias paslaugas, dalis¹⁹².

Intervencijų, skirtų viešųjų paslaugų kokybei ir prieinamumui užtikrinti, tęstinis poveikis taip pat yra vidutinis. Poveikio tęstinumo potencialą silpnina tai, kad ne visais atvejais užtikrintas aktyvus viešųjų paslaugų gavėjų įsitraukimas, kuris būtinas, siekiant viešųjų paslaugų atitikties visuomenės poreikiams, be to, tolesnis kuriamų praktikų naudojimas priklausys ir nuo teisinio reglamentavimo, taip pat politinės valios šia kryptimi plėtoti viešąsias paslaugas.

Administravimo naštos mažinimas

2014–2020 m. investicinio laikotarpio pradžioje keltas tikslas mažinti administracinę bei reguliacinę naštą verslui bei optimizuoti ūkio subjektų priežiūrą atliekančias institucijas, didinti informacijos apie verslui teikiamas paslaugas kokybę. Siekiant efektyvios verslo priežiūros sistemos, numatyta tęsti ūkio subjektų veiklos priežiūrą atliekančių institucijų pertvarką. Atsižvelgiant į tai, investicijos buvo nukreiptos į teisinio reglamentavimo mažinimą ir (ar) paprastinimą, identifikuojant administracinę ir (ar) reguliavimo naštą ir formuojant pasiūlymus, kurie prisidėtų prie teisinio reglamentavimo kokybės ir efektyvumo didinimo (10.1.4. konkretus uždavinys).

ES fondų lėšomis finansuotos intervencijos buvo rezultatyvios. Įgyvendinus 2 geresnio reglamentavimo diegimo projektus, parengta prisitaikymo išlaidų verslui vertinimo metodika ir jos taikymo gairės, parengti 5 atrinktų savivaldybių reguliavimo naštos verslui įvertinimai, 23-iose ūkio subjektų veiklos priežiūrą vykdančiose institucijose buvo įdiegtos ar patobulintos pažangios verslo priežiūros priemonės. Be to, geresnio reglamentavimo diegimui ar ūkio subjektų veiklos priežiūros efektyvumo didinimui reikalingas kompetencijas sustiprino 3,8 tūkst. VVI darbuotojų.

Intervencijų **momentinis poveikis mažinant administracinę ir (ar) kitą reguliavimo naštą verslui**¹⁹³ – aukštas, sumažėjusios naštos vertė 2020 m. siekė 4,7 mln. Eur. Tačiau nors atnaujinami bei naujai sukuriami metodiniai dokumentai, rekomendacijos pasižymi ilgalaikiškumu, jų tvarumui ateityje užtikrinti yra būtina sukurtų rezultatų peržiūra bei įvertinimas. Taip pat pažymėtina, kad intervencijos palietė tik dalį verslo aplinkai aktualių aspektų, todėl sukurtas **bendras ilgalaikis intervencijų poveikis administracinės naštos mažinimo srityje vertinamas kaip vidutinis.**

Pasitikėjimo teismais didinimas

2014–2020 m. ES fondų lėšos taip pat buvo investuojamos į teisingumo vykdymo efektyvumo ir visuomenės pasitikėjimo teismų sistema didinimą. Lietuvos gyventojų, vertinančių teismų veiklą teigiamai, dalis augo visu investiciniu laikotarpiu (2012–2021 m.: nuo 33 iki 45 procentų¹⁹⁴). Visgi investicijų į teisminės sistemos efektyvumo didinimą aktualumas išliko, kadangi sistema susiduria su ilgalaikėmis struktūrinėmis problemomis, dėl kurių užtrunka bylų nagrinėjimas ir pan. 2014–2020 m. laikotarpio intervencijos skirtos Lietuvos teisminės sistemos efektyvumui ir patikimumui didinti (10.1.4. konkretus uždavinys).

ES fondų lėšomis įgyvendintos veiklos skirtos Lietuvos teismo ekspertizės centro atliekamų tyrimų efektyvumo ir patikimumo didinimui, sukurtas pažangaus teismų išteklių valdymo modelis, parengtas asmenų aptarnavimo teismuose modelis. Šių intervencijų **poveikis didinant teismų, kuriuose**

¹⁹² Rezultato rodiklis „Valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų, pagal veiksmų programą ESF lėšomis įgyvendinusių paslaugų ir (ar) aptarnavimo kokybei gerinti skirtas priemonės, dalis“.

¹⁹³ Rezultato rodiklis „Dėl pagal veiksmų programą ESF lėšomis įgyvendintų geresnio reglamentavimo iniciatyvų sumažėjusi administracinė ir (ar) kita reguliavimo našta verslui“.

¹⁹⁴ Remiantis viešai pateikiamais VRM apklausų duomenimis.

įgyvendintos teisingumo vykdymo efektyvumo didinimo priemonės, dalį¹⁹⁵ buvo aukštas – priemonės įgyvendintos visuose teismuose. Tačiau nors atnaujinami bei naujai sukuriami metodiniai dokumentai, rekomendacijos pasižymi ilgalaikiškumu, jų tvarumui ateityje užtikrinti yra būtina sukurtų rezultatų peržiūra bei įvertinimas. Be to, teismų sistemoje itin aktualūs, neišspręsti personalo trūkumo ir atitinkamai darbo krūvio klausimai. Atsižvelgiant į tai, **sukurtas bendras ilgalaikis finansuotų intervencijų poveikis teismų sistemos efektyvumo didinimo srityje vertinamas kaip vidutinis.**

Žmogiškųjų išteklių valstybės tarnyboje stiprinimas

Investicinio laikotarpio pradžioje akcentuotas valstybės tarnybos orientacijos į rezultatus, lankstumo, strateginių gebėjimų, efektyvaus žmogiškųjų išteklių valdymo trūkumas, todėl siekta sukurti ir įdiegti kokybiškai naują aukštesniųjų vadovų valdymą, skaidrią ir konkurencingą darbo užmokesčio sistemą, pažangias motyvavimo priemones ir kt. Atsižvelgiant į tai, investicijos teko valstybės tarnautojų atrankos procedūrų bei IT įrankių naudojimo kompetencijų valdymo srityje tobulinimui, efektyvių strateginių kompetencijų mokymo programų vadovų ir tarnautojų grandims kūrimui bei viešojo valdymo institucijų darbuotojų strateginių kompetencijų ugdymui (10.1.5. konkretus uždavinys).

Dalis suplanuotų intervencijų įgyvendintos didesne, nei planuota, apimtimi – sukurtos ir įgyvendintos 202 aukštesniųjų vadovų (individualios) ugdymo programos, daugiau nei 3,8 tūkst. VVI darbuotojų dalyvavo mokymuose strateginėms kompetencijoms stiprinti. Visgi **dalis planuotų veiklų įgyvendinti nepavyko** – nutraukus projektą, kompetencijomis grįsta žmogiškųjų išteklių valdymo sistema nebus diegiama visa apimtimi.

Intervencijų, skirtų žmogiškiesiems ištekliams stiprinti, poveikis VP matuojamas pagal tai, kokia dalis aukštesniųjų vadovų dalyvauja bendradarbiavimo tinkluose ir kokia dalis asmenų, dalyvavusių strateginių kompetencijų ugdymui skirtuose mokymuose, įgytas žinias taiko darbo vietoje¹⁹⁶. Iki 2022 m. pabaigos bendradarbiavimo tinkluose¹⁹⁷ dalyvavo apie 76 proc. aukštesniųjų vadovų¹⁹⁸ (VP tikslas – jog dalyvautų visi vadovai). Bendradarbiavimo tinkluose¹⁹⁹ stiprinamos kompetencijos tik iš dalies prisideda prie kompetentingos valstybės tarnybos formavimo, kadangi tai apima tik informacijos keitimąsi ir neužtikrina kompetencijų tolesnio ugdymo, o suburtų bendradarbiavimo įrankių tvarumas ateityje yra itin priklausomas nuo kitų veiksmų. Tuo tarpu įgytas strategines kompetencijas savo veikloje ir praėjus 6 mėn. po dalyvavimo mokymuose taiko 80–90 proc. valstybės tarnyboje dirbančių asmenų. Šio teigiamo poveikio tęstinumas ateityje yra itin priklausomas nuo tolesnių finansinių indėlių, organizacijų ir jų vadovų palaikymo ir tarnautojų motyvacijos taikyti įgytas žinias ir gebėjimus. Atsižvelgiant į tai, **bendras ES fondų intervencijų poveikis valstybės tarnybos žmogiškųjų išteklių strateginėms, vadybinėms, lyderystės kompetencijoms vertinamas kaip vidutinis.**

¹⁹⁵ Rezultato rodiklis „Teismų, kuriuose pagal veiksmų programą ESF lėšomis įgyvendintos teisingumo vykdymo efektyvumui didinti skirtos priemonės, dalis“.

¹⁹⁶ Rezultato rodiklis „Asmenų, kurie praėjus 6 mėnesiams po dalyvavimo ESF veiklose, skirtose stiprinti strategines kompetencijas, darbe taiko įgytas žinias ir gebėjimus, dalis“.

¹⁹⁷ Rezultato rodiklis „Aukštesniųjų vadovų, dalyvaujančių pagal veiksmų programą ESF lėšomis finansuotuose aukštesniųjų vadovų bendradarbiavimo tinkluose, dalis“.

¹⁹⁸ Seimo, Prezidento, Vyriausybės kanceliarijų ir ministerijų kancleriai, Vyriausybės įstaigų vadovai ir jų pavaduotojai, įstaigų prie ministerijų vadovai ir jų pavaduotojai (įskaitant centrinių statutinių įstaigų vadovus ir jų pavaduotojus), įstaigų, kurios yra pavaldžios įstaigoms prie ministerijų, vadovai ir jų pavaduotojai (išskyrus statutines įstaigas), teismų kancleriai, Generalinės prokuratūros kancleris, Nacionalinės teismų administracijos vadovas ir jo pavaduotojai, valstybės kontrolierius.

¹⁹⁹ Aukštesniųjų vadovų bendradarbiavimo tinklas – įgyvendinant projekto veiklas IT sukurta priemonė, skirta valstybės įstaigų vadovams bendradarbiauti peržiūrint, skelbiant, gausiant jiems aktualią informaciją, ja dalijantis ir t. t.

IŠVADOS. 2014–2020 m. ES intervencijos turėjo poveikį šalies viešojo valdymo tobulinimo srityje ir prisidėjo diegiant pažangų ir visuomenės poreikius atitinkantį viešąjį valdymą. Galima išskirti, jog intervencijomis iš dalies padidintas viešojo valdymo procesų skaidrumas ir atvirumas, pagerinta visuomenei teikiamų paslaugų kokybė, didinant jų atitiktį visuomenės poreikiams, o investicijų poveikis visuomenės nariams ar atskiroms jų grupėms stipriausiai jaučiamas tose paslaugose, kurios yra teikiamos arčiausiai paslaugos gavėjų, t. y. gerinant paslaugų ir asmenų aptarnavimo kokybę savivaldybėse. Sustiprintas viešojo valdymo skaitmenizavimas, kuris sudarė galimybes toliau plėsti ir elektroninių paslaugų pasiūlą, todėl paslaugų gavimas gyventojams tampa patogesnis ir mažina paslaugų gavimo kaštus, o įdiegti paslaugų kokybės standartai padeda užtikrinti geresnę paslaugų kokybę bei skatinti jos augimą. Siekiant gerinti verslo reguliavimo ir teisingumo sistemos aplinką, intervencijomis sukurtas poveikis visuomenės nariams ar atskiroms jų grupėms jaučiamas tiek tiesiogine prieiga, kai visuomenei teikiamos viešosios paslaugos gaunamos greičiau, efektyviau, kokybiškiau, tiek netiesiogine, kai mažinama administravimo našta ir kaštai.

Vis dėlto svarbu išskirti, kad didesnė dalis intervencijų susiduria su tvarumo iššūkiais. Sukurti metodiniai dokumentai, parengtos rekomendacijos, orientuotos į ilgalaikius rezultatus, yra itin priklausomi nuo kitų veiksnių (pavyzdžiui, šių rekomendacijų teisinis įtvirtinimas, politinė valia). Taip pat atnaujinti ar sukurti skaitmenizuoti produktai pasižymi ilgalaikiškumu, tačiau jų tvarumui ateityje užtikrinti yra būtina sukurtų rezultatų peržiūra bei įvertinimas. Įgyvendinamos intervencijos, skirtos valstybės tarnybos orientacijai į rezultatus stiprinti, taip pat yra itin priklausomos nuo kitų veiksnių: tolesnių finansinių indėlių, organizacijų ir jų vadovų palaikymo ir noro įgyvendinti projektines veiklas.

3.11 VP 11 PRIORITETAS „TECHNINĖ PARAMA VEIKSMŲ PROGRAMAI ADMINISTRUOTI“

VP 11 prioritetas „Techninė parama veiksmų programai administruoti“ įgyvendinamas 1 konkrečiu uždaviniu bei 1 priemone „Veiksmų programos administravimas“ (priemonės Nr. 11.0.1-CPVA-V-201). Administruojant VP, pagrindinis dėmesys skiriamas administracinės naštos projektų vykdytojams mažinimui bei darbuotojų, dirbančių ES fondų administravimo sistemoje, kaitos mažinimui.

23 LENTELĖ. PAGAL VP 11 PRIORITETO KONKREČIUS UŽDAVINIUS INVESTUOTOS LĖŠOS (IKI 2022-12-31)

KONKRETUS UŽDAVINYS	IŠ VISO INVESTUOTA LĖŠŲ	IŠ JŲ:	
		SKIRTAS FINANSAVIMAS (ES fondai ir VB)	PAPILDOMOS PROJEKTŲ VYKDYTOJŲ LĖŠOS
11.1. Užtikrinti efektyvų veiksmų programos administravimą	217 mln. Eur	217 mln. Eur	-
IŠ VISO pagal 11 prioritetą:	217 Mln. Eur	217 mln. Eur	

Šaltinis: sudaryta „BGI Consulting“ remiantis SFMIS duomenimis

Iki 2022 m. pabaigos, įgyvendinant VP 11 prioritetą, investuota 217 mln. Eur ES fondų ir VB lėšų²⁰⁰.

Detalus VP 11 prioriteto vertinimas pateikiamas šios ataskaitos priede Nr. 11. Šiame poskyryje apžvelgiamos tik pagrindinės VP 11 prioriteto investicijų vertinimo išvados, gautos atlikus analizę pagal tinkamumo, rezultatyvumo, poveikio, tvarumo bei efektyvumo vertinimo kriterijus.

24 LENTELĖ. VP 11 PRIORITETO KONKREČIŲ UŽDAVINIŲ ĮVĖRČIAI PAGAL VERTINIMO KRITERIJUS

UŽDAVINYS	11.1.1.
KRITERIJUS	
Tinkamumas	
Rezultatyvumas	
Aprėptis / mastas	
Poveikis	
Tvarumas / tęstinumas	
Bendras įvertis	Aukštas

Įverčių legenda: ■ Aukštas ■ Vidutinis ■ Žemas

Šaltinis: sudaryta „BGI Consulting“

Kaip matyti 24 lentelėje, suplanuotų intervencijų įgyvendinimas buvo sklandus, VP 11 prioritetą pagal visus vertinimo kriterijus įvertintas vidutiniu ar aukštu įverčiu. Investicijų, skirtų užtikrinti efektyvų VP administravimą (11.1.1. konkretus uždavinys), poveikis buvo netolygus: pavyko supaprastinti ES fondų lėšų valdymą, tačiau taikytų priemonių nepakako, siekiant sumažinti ES fondų administravimo sistemoje veikiančių darbuotojų kaitą. Pasiektų rezultatų tęstinumas ir potencialas kurti ilgalaikį poveikį vertinamas rezervuotai – nors sukurti rezultatai yra aktualūs ilguoju laikotarpiu, o įgytos kompetencijos aprėpia didelę tikslinės grupės dalį, tvarumas ateityje priklausys nuo tolesnio įgūdžių naudojimo ir pritaikomumo bei ES fondus administruojančio personalo kaitos, kuri ne visais atvejais yra prognozuojama.

VP Administravimo efektyvumas

2014–2020 m. investiciniu laikotarpiu siekta išsaugoti 2007–2013 m. sukurtą ES fondų valdymo ir kontrolės sistemos (VKS) tęstinumą ir šios sistemos institucijose sukauptus administravimo gebėjimus bei kompetencijas. Nuo 2015 m. Lietuvoje įdiegtos VKS veikimas iš esmės vertintas gerai²⁰¹, tačiau fiksuotos nepakankamai išnaudojamos elektroninių paslaugų galimybės bei perteklinės kontrolės procedūros, taigi poreikis mažinti administracinę naštą projektų pareiškėjams ir vykdytojams, taip pat pačioms sistemos institucijoms įgyvendinant paramos administravimo procesus. VKS institucijų tarnautojai ir darbuotojai bei

²⁰⁰ Remiantis SFMIS duomenimis.

²⁰¹ Finansinis auditas „Dėl veiksmų programų, įgyvendinančių Lietuvos 2007–2013 metų ES struktūrinės paramos panaudojimo strategiją konvergencijos tikslui įgyvendinti, valdymo ir kontrolės sistemos veikimo bei Europos Komisijai 2014 metais deklaruotų išlaidų“, atliktas Valstybės kontrolės, 2015 m. Prieiga internete: <https://www.valstybeskontrolė.lt/LT/Product/23600/del-veiksmu-programu-igyvendinanciu-lietuvos-20072013-metu-es-strukturines-para>.

socialiniai bei ekonominiai partneriai taip pat susiduria su tokiais iššūkiais kaip neužtikrintas institucijose sukauptų administravimo gebėjimų bei kompetencijų išsaugojimas, nepakankama kompetencijų ugdymo ir motyvacijos skatinimo sistema.

2014–2020 m. investicinio laikotarpio lėšomis kurtos ir išlaikytos ES fondų administravimo funkcijas atliekančių VKS darbuotojų darbo vietos. 2022 m. pabaigoje ES fondų administravimo funkcijas atliekančių darbuotojų buvo mažiau, negu planuota investicinio laikotarpio pradžioje (812 pareigybių vietoj planuotų 1227).

Didelė 2014–2020 m. investicijų dalis buvo skirta kvalifikacijos kėlimo veikloms (11.1.1 konkretus uždavinys). Kvalifikacijos kėlimo veiklose dalyvavo beveik 25 tūkst. dalyvių (neunikalių) – VKS institucijų darbuotojų, atliekančių ES fondų administravimo funkcijas. Kvalifikacijos kėlimo veiklos buvo įgyvendintos gerokai intensyviau, nei planuota investicinio laikotarpio pradžioje, dėl ko mokymų dalyvių skaičius 2022 m. pabaigoje jau 3 kartus viršijo planuotąjį. Tokį didelį, lyginant su planuotu, mokymų poreikį iš dalies nulėmė didelė VKS personalo kaita, kadangi naujai įsidarbinantiems asmenims kvalifikacijos kėlimo veiklos buvo nuolat aktualios. Be to, įgyvendinus suplanuotą veiklą, kvalifikacijos kėlimo užsiėmimuose bus dalyvavę ir 400 dalyvių (neunikalių), atstovaujančių administravimo procese dalyvaujantiems socialiniams ir ekonominiams partneriams. Nors toks suinteresuotų pusių įtraukimas atitinka suplanuotus tikslus, atsižvelgiant į nuosekliai gerėjantį atskirų visuomenės ir verslo grupių atstovavimą, didėjantį socialinių bei ekonominių partnerių skaičių, į ES fondų lėšomis finansuotus mokymus įtraukta nedidelė potencialių partnerių dalis.

Intervencijos sudarė sąlygas gana efektyviam ES fondų administravimo sistemos veikimui, tačiau kyla rizikų žinių ir patirties išsaugojimo sistemos lygiu. ES fondų investicijos prisidėjo efektyvinant ES fondų investicijų administravimo procesą ir didinant supaprastintų išlaidų apmokėjimo būdų taikymą Europos socialinio fondo (ESF), Europos regioninės plėtros fondo (ERPF), Sanglaudos fondo (SaF) projektuose²⁰². Siekiant užtikrinti sklandesnį naujų lėšų apmokėjimo metodų taikymą, ESF agentūrai – labiausiai supaprastintų išlaidų metodo taikymo srityje patyrusiai VKS institucijai – pavestos metodinės pagalbos centro funkcijos, apimančios šios tematikos mokymus, konsultacijas ir metodinę pagalbą kitoms ES fondus administruojančioms institucijoms. Matyti, kad supaprastinti išlaidų apmokėjimo metodai yra sėkmingai taikomi ir taikant juos apmokamų lėšų dalis nuolat didėja. Kita vertus, bendrai supaprastintų išlaidų apmokėjimo būdų taikymas nėra nauja 2014–2020 m. investicinio laikotarpio patirtis, todėl dalis jos yra perkelta iš ankstesnių investicinių laikotarpių, taip pat įvairesnių ir lankstesnių ES fondų lėšų administravimo formų taikymą įgalina technologijų plėtra.

Kaip sklandžiai šiuo investiciniu laikotarpiu sukauptos žinios ir patirtis persikels į ateitį, labai priklauso nuo investicijų į personalo tvarumą. Šiuo aspektu taikomų ES fondų administravimo praktikų, įgytos patirties ir kompetencijų tvarumas organizacine prasme yra ribotas. Viena to priežasčių – didelė personalo kaita²⁰³. ES fondus administruojančio personalo kaita nuo 2016–2018 m. laikotarpio svyravo, tačiau neviršijo 10 proc. (VP nustatyta reikšmė). Visgi vėlesniais metais ES fondus administruojančio personalo kaita pradėjo didėti ir 2019 m. siekė beveik 19 proc. o 2022 m. jau ir beveik 25 procentus.

²⁰² Rezultato rodikliai „Išlaidų, apmokamų taikant supaprastintus išlaidų apmokėjimo būdus ESF projektuose, dalis nuo visų apmokamų ESF projektų išlaidų“, „Išlaidų, apmokamų taikant supaprastintus išlaidų apmokėjimo būdus ERPF projektuose, dalis nuo visų apmokamų ERPF projektų išlaidų“, „Išlaidų, apmokamų taikant supaprastintus išlaidų apmokėjimo būdus SaF projektuose, dalis nuo visų apmokamų SaF projektų išlaidų“.

²⁰³ Rezultato rodiklis „ES fondus administruojančio personalo kaita“.

IŠVADOS. 2014–2020 m. ES intervencijos turėjo netolygų poveikį VP administravimo efektyvumui. ES fondų investicijos prisidėjo prie efektyvesnio ES fondų investicijų administravimo, pirmiausia didinant supaprastintų išlaidų apmokėjimo būdų taikymą. Nuolatinės investicijos į personalo kvalifikaciją ir vidinių sistemos resursų išnaudojimą (metodinės pagalbos centro sukūrimas) prisidėjo prie sparčios supaprastinto išlaidų apmokėjimo metodo integracijos į skirtingas priemones.

Visgi pasiektų rezultatų, institucinės atminties išlaikymui ir tolesnei plėtrai tam tikrų rizikų kelia pastaraisiais metais didėjanti personalo kaita. Siekiant išlaikyti ES fondų administravimo ekosistemos stabilumą, neprarasti sukauptų žinių ir patirties, gali būti vertinga papildomai atsižvelgti į socialinius bei ekonominius partnerius, dalis jų augo kartu su ES fondų administravimo sistema ir jau daugelį metų nuolat dalyvauja investicijų planavimo ir įgyvendinimo procesuose.

3.12 VP 12 PRIORITETAS „TECHNINĖ PARAMA, SKIRTA INFORMUOTI APIE VEIKSMŲ PROGRAMĄ IR JAI VERTINTI“

VP 12 prioritetas „Techninė parama, skirta informuoti apie veiksmų programą ir jai vertinti“ įgyvendinamas 2 konkrečiais uždaviniais, 3 priemonėmis. Pagrindinis dėmesys skiriamas užtikrinti savalaikį, aiškų ir operatyvų informavimą apie ES fondų investicijas bei pagerinti VP įgyvendinimo kokybę, atliekant ES fondų investicijų vertinimus ir stiprinant vertinimo gebėjimus.

Iki 2022 m. pabaigos, įgyvendinant VP 12 prioritetą, investuota 26 mln. Eur ES fondų ir VB lėšų²⁰⁴.

25 LENTELĖ. PAGAL VP 12 PRIORITETO KONKREČIUS UŽDAVINIUS INVESTUOTOS LĖŠOS (IKI 2022-12-31)

KONKRETUS UŽDAVINYS	IŠ VISO INVESTUOTA LĖŠŲ	IŠ JŲ:	
		SKIRTAS FINANSAVIMAS (ES fondai ir VB)	PAPILDOMOS PROJEKTŲ VYKDYTOJŲ LĖŠOS
12.1. Užtikrinti informavimą apie ES fondų investicijas	22 mln. Eur	22 mln. Eur	0,7 mln. Eur
12.2. Užtikrinti ES fondų investicijų vertinimą	4 mln. Eur	4 mln. Eur	-
IŠ VISO pagal 12 prioritetą:	26 mln. Eur	26 mln. Eur	

Šaltinis: sudaryta „BGI Consulting“ remiantis SFMIS duomenimis

²⁰⁴ Remiantis SFMIS duomenimis.

Detalus VP 12 prioriteto vertinimas pateikiamas šios ataskaitos priede Nr. 11. Šiame poskyryje apžvelgiamos tik pagrindinės VP 12 prioriteto investicijų vertinimo išvados, gautos atlikus analizę pagal tinkamumo, rezultatyvumo, poveikio, tvarumo bei efektyvumo vertinimo kriterijus.

26 LENTELĖ. VP 12 PRIORITETO KONKREČIŲ UŽDAVINIŲ ĮVĖRČIAI PAGAL VERTINIMO KRITERIJUS

UŽDAVINYS \ KRITERIJUS	12.1.	12.2.
Tinkamumas		
Rezultatyvumas		
Aprėptis / mastas		
Poveikis		
Tvarumas / tęstinumas		
Bendras įvertis	Vidutinis	Aukštas

Įvėrčių legenda: ■ Aukštas ■ Vidutinis ■ Žemas

Šaltinis: sudaryta „BGI Consulting“

Kaip matyti 26 lentelėje, suplanuotų intervencijų įgyvendinimas buvo sklandus, VP 12 prioritetas pagal visus vertinimo kriterijus įvertintas vidutiniu arba aukštu įvėrčiu. Investicijų, skirtų užtikrinti savalaikį, operatyvų informavimą apie ES fondų investicijas (12.1. konkretus uždavinys), poveikis buvo ribotas: viešinio veiklos nebuvo įgyvendintos visa apimtimi, susiduriama su iššūkiais jas koordinuojant ir įgyvendinant. Kita vertus, visuomenės nuomonę apie ES formuoja ne tik informavimas apie intervencijas, bet ir kiti nepriklausomi veiksniai.

Intervencijų, skirtų užtikrinti ES fondų investicijų vertinimą (12.2. konkretus uždavinys), poveikis taip pat buvo ribotas. Įgyvendintos veiklos (atlikti vertinimai) atitiko valstybės tarnautojų, darbuotojų ir institucinius viešojo valdymo poreikius, rezultatai yra naudojami priimant sprendimus viešojo valdymo srityje. Visgi vertinimo rezultatų panaudojimas priklauso nuo įvairių veiksnių, tokių kaip ES fondų administravimo sistemos valstybės tarnautojų ir darbuotojų kaita.

VP 12 prioriteto investicijas galimas suskirstyti į dvi esmines tematines sritis, pagal siekiamus tikslus bei intervencijų pobūdį: ES investicijų viešinimas ir ES investicijų vertinimas.

ES investicijų viešinimas

Investicijos skirtos visuomenės, potencialių pareiškėjų ir projektų vykdytojų informavimui apie ES fondų investicijas ir jų įgyvendinimą užtikrinti. Įgyvendinant viešinio ir komunikacijos veiklas, siekiama atliepti poreikius, susijusius su sumažėjusiu gyventojų suinteresuotumu informacijai apie ES investicijas, visuomenės poreikiu gauti tikslią informaciją apie ES intervencijų skyrimo tikslingumą, efektyvumą, skaidrumą, dalyvauti komunikacijos veiklose. Atsižvelgiant į tai, investicijos skirtos įvairaus masto informavimo ir komunikacijos kampanijoms įgyvendinti, taip pat ES fondų svetainei sukurti ir palaikyti (12.1.1. konkretus uždavinys).

Vykdytų viešinio veikslių rezultatai buvo ribotos apimties. 2016 m. įgyvendinta plataus masto, apie 2014–2020 m. VP įgyvendinimo pradžią informuojanti kampanija, o iki 2022 m. surengtos 35 smulkesnio pobūdžio informavimo ir komunikacijos kampanijos. Dėl atidėto projektų įgyvendinimo 2023 m. antroje pusėje dalis veiklų dar yra vykdomos. Siekiant analizuoti visuomenės domėjimąsi ES investicijomis, kasmet stebėtas ES struktūrinių fondų svetainėje apsilankusių unikalių lankytojų vidutinis skaičius. 2015–2018 m. svetainėje apsilankusių asmenų skaičius nuolat augo, tačiau 2019 m., įsigaliojus Bendrajam duomenų apsaugos reglamentui ir pasikeitus techninėms aplinkybėms, unikalių lankytojų skaičiavimo įrankis sekti visuomenės informavimo apie ES pažangą nebenaudojamas.

Intervencijų poveikis informavimo apie ES investicijas kokybei buvo netolygus. Nors bendras potencialių pareiškėjų pasitenkinimas turima informacija²⁰⁵ atitinka užsibrežtus tikslus (67 proc. jų teikiamos informacijos pakanka), įgyvendintos informavimo ir komunikacijos kampanijos prie to prisidėjo tik iš dalies, kadangi didžioji dalis potencialių pareiškėjų informaciją apie ES investicijas susirasdavo savarankiškai. Informavimo veiklos didesnę teigiamą poveikį turėjo projektų vykdytojams²⁰⁶ (87 proc. jų teikiamos informacijos pakanka), kadangi vykdytos informavimo ir komunikacijos kampanijos buvo tikslingai orientuotos į projektų įgyvendinimo metu kylančių informacinių poreikių tenkinimą.

Gyventojų, kurie yra daug girdėję apie ES investicijas, atžvilgiu skirtumai tarp regionų mažėja. Nustatyta reikšminga konvergencija tarp regionų, VVL regionui nežymiai (2,8 proc.) lenkiant Sostinės regioną.

ES investicijų į informavimo ir komunikavimo veiklas indėlis, formuojant palankią visuomenės nuomonę apie ES investicijų naudą ir gyvenimo kokybės gerinimą šalyje²⁰⁷, yra vidutinis. Analizuojant įgyvendintas informavimo ir komunikacijos veiklas pastebima, kad didžiausią poveikį visuomenei turi didelės apimties, įvairiais komunikaciniais kanalais transliuojamos kampanijos. Tuo tarpu institucijos dažnai įgyvendina mažesnės apimties ir į konkrečias tikslines auditorijas orientuotas kampanijas, kurių

poveikis visuomenės nuomonės kaitai mažas. Be to, svarbu atkreipti dėmesį, kad visuomenės supratimas apie ES investicijas ir jų vertinimas labai priklauso nuo daugelio išorės veiksnių: politinės, ekonominės, socialinės aplinkos, įgyvendinamų pokyčių, bendro informacinio ir komunikacinio lauko kokybės.

Intervencijų, skirtų komunikacijos ir informavimo veikloms įgyvendinti, ilgalaikis poveikis yra vidutinės apimties. Ilgalaikį poveikį kuria 2014–2020 m. sustiprintas ES fondų komunikacijos strateginio planavimo procesas ir reformuotas požiūris į ES fondų komunikacijai keliamą tikslą, nuo tradicinio informavimo pereinant prie pokyčio komunikacijos, siekiant per komunikacijos veiklas keisti tikslinių grupių elgseną ir tokiu būdu komunikacinėmis veiklomis geriau prisidėti prie ES fondų intervencijų kuriamos vertės viešinio. Reformuoto strateginio planavimo proceso, pokyčio komunikacijos principai ir įgytos patirtys natūraliai bus perkelti ir naudojami įgyvendinant informavimo kampanijas ateityje. Kita vertus, poveikio tęstinumui tam tikrų rizikų kelia neužtikrintas veiklos koordinavimas ir pažangos stebėsena ES fondų valdymo ir įgyvendinimo sistemoje, pavyzdžiui, praktikoje susidurta su atvejais, kai sąlyginai nedideli vadovaujančios institucijos funkcijų pokyčiai sutrikdo ES komunikacijos koordinavimo funkcijų įgyvendinimą tiek vadovaujančioje, tiek ir kitose institucijose²⁰⁸.

²⁰⁵ Rezultato rodiklis „Dalis potencialių pareiškėjų, kuriuos tenkina turima informacija“.

²⁰⁶ Rezultato rodiklis „Dalis projektų vykdytojų, kuriems pakanka informacijos, kaip tinkamai įgyvendinti projektą“.

²⁰⁷ Rezultato rodiklis „Dalis gyventojų, teigiančių, kad ES investicijos padeda siekti teigiamų socialinių ir ekonominių pokyčių šalyje ir prisideda prie gyventojų gyvenimo kokybės gerinimo“.

²⁰⁸ 2014–2020 m. Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programos tarpinis vertinimas, FM užsakymu atliko UAB „ESTEP Vilnius“ ir UAB „Visionary Analytics“, 2019 m. Prieiga internete: <https://2014.esinvesticijos.lt/lt/dokumentai/2014-2020-m-europos-sajungos-fondu-investiciju-veiksmu-programos-tarpinis-vertinimas>.

ES investicijų vertinimas

Siekama užtikrinti, kad ES fondų investicijos, jų sukuriamas poveikis ir pridėtinė vertė Lietuvoje būtų vertinami, o sukurti vertinimo rezultatai būtų naudojami programų tobulinimui, atskaitomybei ir sprendimų priėmimui (12.2. konkretus uždavinys).

Tikslingas, kokybiškas ir savalaikis ES investicijų vertinimas neatsiejamas nuo ES fondų investicijas administruojančių asmenų institucinių ir asmeninių gebėjimų. Investicinio laikotarpio pradžioje pastebėta, kad turimų vertinimo gebėjimų nepakanka, o tai formuoja silpną vertinimo paklausą, neužtikrina vertinimo kokybės bei tinkamo vertinimo rezultatų panaudojimo. Atsižvelgiant į tai, buvo investuota į vertinimo gebėjimų stiprinimą, organizuojant mokymus, apsikeitimo patirtimi vizitus ir renginius ir pan.

Atlikta nemažai ES fondų intervencijų vertinimų. Jų poreikis ir grafikas detaliai planuojami – yra parengtas ir kasmet peržiūrimas ES struktūrinių fondų lėšų panaudojimo vertinimo planas, sudaromi metiniai vertinimo planai. Įgyvendinus visus suplanuotus projektus, bendras atliktų vertinimų skaičius turėtų būti 61. Vertinimų atlikta mažiau, nei planuota, nes, orientuojantis į efektyvumą ir esamus poreikius, atsisakyta neaktualių vertinimų.

Tikslingas vertinimų planavimas ir įgyvendinimas prisidėjo prie didėjančios įgyvendinamų vertinimo rekomendacijų dalies. Stiprinami vertinimo gebėjimai bei tikslingai planuojami vertinimai prisideda prie atliekamų tyrimų kokybės ir aktualumo ES fondų administravimo sistemos institucijoms, dėl to didėja įgyvendinamų vertinimo rekomendacijų dalis. Įgyvendintų rekomendacijų dalis 2016–2022 m. augo nuo 17,6 iki 82 proc., o 2020 m., įgyvendintų rekomendacijų daliai pasiekus 74 proc., buvo pasiektas ir viršytas VP keltas tikslas (70 proc. įgyvendintų rekomendacijų). Tiesa, svarbu pažymėti, kad geras vertinimo rekomendacijų įgyvendinimo procentas iš dalies priklauso ir nuo to, kad vertinimo užsakovas, priėmėjas ir rekomendacijų įgyvendintojas dažniausiai yra ta pati institucija. Dėl šios priežasties vertinimo rekomendacijos įprastai yra aptariamoms ir išdiskutuojamos dar vertinimo proceso eigoje, todėl sunkiai įgyvendinamos, neaktualios rekomendacijos į galutinį vertinimo dokumentą dažniausiai nepatenka. Vidutiniu laikotarpiu, sukurtų vertinimo rezultatų naudojimas priklausys nuo daugelio kriterijų: susijusių su vertinimo atlikimu (atlikto vertinimo kokybė, tyrimo pakartojimo galimybės, vertinimui atlikti reikalingų duomenų kokybės, prieinamumo, tikslumo, taikomų duomenų rinkimo ir analizės metodų), užsakovo vertinimo gebėjimų (veiksmingai vykdomos vertinimo funkcijos, kokybiško strateginio planavimo, užsakovo suinteresuotumo ir bendradarbiavimo su kitomis pusėmis) ir personalo kaitos, vertintojų vertinimo gebėjimų (kvalifikacijos, kompetencijos ir patirties) ir kt.

IŠVADOS. ES fondų lėšomis įgyvendintos viešinimo ir komunikacijos veiklos prisidėjo didinant atskirų tikslinių grupių (potencialių pareiškėjų, projektų vykdytojų, visuomenės narių) informuotumą apie ES investicijas. Taikomi komunikacijos būdai keičiami, priklausomai nuo visuomenės ir smulkesnių tikslinių grupių poreikių. Didelės apimties, įtraukiančios skirtingus informacinius kanalus, informacinės kampanijos svarbesnės visuomenės informavimui. Tuo tarpu mažesnės apimties, bet tikslingai informuojančios viešinimo ir komunikacinės kampanijos yra teigiamai vertinamos ir efektyviausiai atliepia pareiškėjų ir projektų vykdytojų poreikius. Natūralu, kad didžiausią poveikį vykdomos komunikacijos ir informavimo veiklos turi labiausiai ES fondų parama suinteresuotoms grupėms – pareiškėjams ir projektų vykdytojams. Svarbu pažymėti, kad teikiama informacija labiau patenkinti yra projektų vykdytojai, tuo tarpu potencialūs pareiškėjai teigia dažniau susiduriantys su informacijos trūkumu, kas greičiausiai rodo, jog šių tikslinių grupių informavimas veikia gana tiksliai apibrėžtose ribose, naudojamas tam tikras, su ES fondų parama susijęs žodynas ir pan., t. y. komunikacinės veiklos pirmiausia yra orientuotos į realią pagalbą teikiant paraiškas ir įgyvendinant projektus.

ES fondų lėšomis įgyvendintos ES investicijų vertinimo veiklos iš dalies prisidėjo prie valdymo, orientuoto į rezultatus, stiprinimo. Galima teigti, kad investiciniu laikotarpiu vertinimams, kaip analitikos įrankiams, teiktas didesnis dėmesys, atsisakyta neaktualių vertinimų. Tačiau tai neeliminavo esančių iššūkių – tęstinis vertinimo rezultatų naudojimas priklauso nuo daugelio veiksnių, o dėl egzistuojančios ES fondų administravimo sistemos personalo kaitos sudėtinga išlaikyti aukštą vertinimo supratimo ir gebėjimų lygį.

3.13 VP 13 PRIORITETAS „VEIKSMŲ, SKIRTŲ COVID-19 PANDEMIJOS SUKELTAI KRIZEI ĮVEIKTI, SKATINIMAS IR PASIRENGIMAS APLINKĄ TAUSOJANČIAM, SKAITMENINIAM IR TVARIAM EKONOMIKOS ATGAIVINIMUI“

VP 13 prioritetą „Veiksmų, skirtų COVID-19 pandemijos sukeltai krizei įveikti, skatinimas ir pasirengimas aplinką tausojančiam, skaitmeniniam ir tvariam ekonomikos atgaivinimui“ sudaro 2 konkretūs uždaviniai, apimantys 18 priemonių. VP 13 prioriteto investicijos VP papildė 2020 m. pabaigoje, įsigaliojus Sanglaudos ir Europos teritorijų atkūrimo pagalbos (REACT-EU) reglamentui, kuris buvo skirtas COVID-19 pandemijos neigiamam poveikiui bendrijos ekonomikai bei darbo rinkai sušvelninti. Projektai pagal šį prioritetą pradėti įgyvendinti 2021 m. Investicijomis siekta prisidėti prie šalies ekonomikos ir darbo rinkos atsigavimo po COVID-19 pandemijos bei kartu sustiprinti ekonomiką ilguoju laikotarpiu, investuojant į MTEPI vystymą ir skaitmeninimą, AEI plėtrą ir energijos vartojimo efektyvumo skatinimą, gyventojų prisitaikymą prie kintančios darbo rinkos.

Iki 2022 m. pabaigos, įgyvendinant VP 13 prioritetą, investuota 421 mln. Eur, iš kurių 318 mln. Eur sudarė ES fondų ir VB lėšos bei 103 mln. Eur – papildomas projektų vykdytojų indėlis²⁰⁹.

27 LENTELĖ. PAGAL VP 13 PRIORITETO KONKREČIUS UŽDAVINIUS INVESTUOTOS LĖŠOS (IKI 2022-12-31)

KONKRETUS UŽDAVINYS	IŠ VISO INVESTUOTA LĖŠŲ	IŠ JŲ:	
		SKIRTAS FINANSAVIMAS (ES fondai ir VB)	PAPILDOMOS PROJEKTŲ VYKDYTOJŲ LĖŠOS
13.1.1. Skaitmeninimo ir inovacijų, siekiant šalinti COVID-19 pandemijos pasekmes ekonomikai, didinimas	310 mln. Eur	227 mln. Eur	83 mln. Eur

²⁰⁹ Remiantis SFMIS duomenimis.

13.1.2. Energetinio efektyvumo ir atsinaujinančių energijos išteklių plėtros, siekiant švelninti poveikį klimato kaitai, skatinimas	111 mln. Eur	91 mln. Eur	20 mln. Eur
IŠ VISO pagal 13 prioritetą:	421 mln. Eur	318 mln. Eur	103 mln. Eur

Šaltinis: sudaryta „BGI Consulting“ remiantis SFMIS duomenimis

Detalus VP 13 prioriteto vertinimas konkrečių uždavinių lygiu pagal tinkamumo, rezultatyvumo, poveikio, tvarumo bei efektyvumo vertinimo kriterijus pateikiamas šios ataskaitos priede Nr. 12. Pagal VP 13 prioritetą suplanuotos investicijos iš esmės atkartojo dalį VP 1, 3, 4 ir 8 prioritetų intervencijų – didžioji dalis projektų buvo pradėti įgyvendinti pagal kitus prioritetus ir vėliau tiesiog perkelti į VP 13 prioritetą, nekeičiant projektų tikslų. Atsižvelgiant į tai, VP 13 prioriteto intervencijų poveikis neatsiejamas nuo 1, 3, 4 ir 8 prioritetų intervencijų poveikio. Lentelėje toliau (žr. 28 lentelę) pateikiama VP 13 prioriteto intervencijų sąsaja konkrečių uždavinių lygmeniu su atitinkamais prioritetais, kurių pagrindinės vertinimo išvados aprašytos ankstesniuose šios ataskaitos poskyriuose.

28 LENTELĖ. VP 13 PRIORITETO INTERVENCIJŲ SĄSAJA SU ANKSTESNIŲ VP PRIORITETŲ VEIKLOMIS

VP 13 PRIORITETO KONKRETUS UŽDAVINYS	REZULTATO RODIKLIS	AKTUALUS ANKSTESNIO PRIORITETO KONKRETUS UŽDAVINYS
13.1.1. Skaitmeninio ir inovacijų, siekiant šalinti COVID-19 pandemijos pasekmes ekonomikai, didinimas	Ūkio subjektų finansuota mokslo ir studijų institucijų MTEP išlaidų dalis nuo visų išlaidų	1.2.2. Padidinti žinių komercinimo ir technologijų perdavimo mastą
	Verslo sektoriaus išlaidos MTEP, tenkančios vienam gyventojui	1.2.1. Padidinti mokslinių tyrimų, eksperimentinės plėtros ir inovacijų veiklą aktyvumą privačiame sektoriuje
	Pridėtinė vertė gamybos sąnaudomis, sukurta MVĮ, tenkanti vienam darbuotojui	3.3.1. Padidinti MVĮ produktyvumą
	Standartizuoto 0–64 m. amžiaus gyventojų mirtingumo sumažėjimas tikslinėse teritorijose nuo kraujotakos sistemos ligų	8.1.3. Pagerinti sveikatos priežiūros kokybę ir prieinamumą tikslinėms gyventojų grupėms bei sumažinti sveikatos netolygumus
	Standartizuoto 0–64 m. amžiaus gyventojų mirtingumo sumažėjimas tikslinėse teritorijose nuo piktybinių navikų	
13.1.2. Energetinio efektyvumo ir atsinaujinančių energijos išteklių plėtros, siekiant švelninti poveikį klimato kaitai, skatinimas	Atsinaujinančių išteklių energijos dalis galutiniame energijos balanse	4.1.1. Padidinti atsinaujinančių išteklių energijos naudojimą
	Sunaudotas galutinės energijos kiekis paslaugų ir namų ūkių sektoriuose	4.3.1. Sumažinti energijos suvartojimą viešojoje infrastruktūroje ir daugiabučiuose namuose

Šaltinis: sudaryta „BGI Consulting“

3.14 VP 14 PRIORITETAS „VEIKSMŲ, SKIRTŲ COVID-19 PANDEMIJOS SUKELTAI KRIZEI ĮVEIKTI, SKATINIMAS, SIEKIANT DIDINTI UŽIMTUMĄ IR SOCIALINĘ ĮTRAUKTĮ“

VP 14 prioritetą „Veiksmų, skirtų COVID-19 pandemijos sukeltai krizei įveikti, skatinimas, siekiant didinti užimtumą ir socialinę įtrauktį“ sudaro 1 konkretus uždavinys, apimantis 1 priemonę. VP 14 prioritetas VP papildė 2020 m. pabaigoje, įsigaliojus REACT-EU reglamentui, kuris buvo skirtas COVID-19 pandemijos neigiamam poveikiui bendrijos ekonomikai bei darbo rinkai sušvelninti. Pagal šį prioritetą nuo 2021 m. įgyvendintas vienintelis projektas „Nauja pradžia“²¹⁰, kuris siekė padėti atsigauti šalies darbo rinkai po COVID-19 pandemijos bei didinti gyventojų prisitaikymą prie kintančios darbo rinkos ateityje.

Iki 2022 m. pabaigos, įgyvendinant VP 14 prioritetą, investuota 46 mln. Eur ES fondų ir VB lėšų²¹¹.

29 LENTELĖ. PAGAL VP 14 PRIORITETO KONKREČIUS UŽDAVINIUS INVESTUOTOS LĖŠOS (IKI 2022-12-31)

KONKRETUS UŽDAVINYS	IŠ VISO INVESTUOTA LĖŠŲ	IŠ JŲ:	
		SKIRTAS FINANSAVIMAS (ES fondai ir VB)	PAPILDOMOS PROJEKTŲ VYKDYTOJŲ LĖŠOS
14.1.1 Gyventojų užimtumo, prisitaikymo prie kintančios darbo rinkos ir atsparumo, COVID-19 pandemijos keliamiems iššūkiams, didinimas	46 mln. Eur	46 mln. Eur	-
IŠ VISO pagal 14 prioritetą:	46 mln. Eur	46 mln. Eur	-

Šaltinis: sudaryta „BGI Consulting“ remiantis SFMIS duomenimis

Detalus VP 14 prioriteto vertinimas konkrečių uždavinių lygiu pateikiamas šios ataskaitos priede Nr. 12. Šiame poskyryje apžvelgiamos tik pagrindinės VP 14 prioriteto investicijų vertinimo išvados, gautos atlikus analizę pagal tinkamumo, rezultatyvumo, poveikio, tvarumo bei efektyvumo vertinimo kriterijus.

²¹⁰ Projekto kodas: 14.1.1-ESFA-V-430-01-0001.

²¹¹ Remiantis SFMIS duomenimis.

30 LENTELĖ. VP 14 PRIORITETO KONKREČIŲ UŽDAVINIŲ ĮVĖRČIAI PAGAL VERTINIMO KRITERIJUS

UŽDAVINYS	14.1.1.
KRITERIJUS	
Tinkamumas	
Rezultatyvumas	
Aprėptis / mastas	
Poveikis	
Tvarumas / tęstinumas	
Bendras įvertis	Aukštas

Įverčių legenda: ■ Aukštas ■ Vidutinis ■ Žemas

Šaltinis: sudaryta „BGI Consulting“

Suplanuotų VP 14 prioriteto intervencijų įgyvendinimas vyko sėkmingai – kaip matyti 30 lentelėje, pagal visus vertinimo kriterijus, išskyrus intervencijomis sukurtų rezultatų tvarumą, šio prioriteto veiklos įvertintos aukštu įverčiu.

Vienas esminių neigiamų COVID-19 pandemijos (ir jai taikytų suvaldymo priemonių) padarinių šalies ekonomikai ir socialinei sanklodai buvo ženkliai išaugęs nedarbo lygis, kuris pirmaisiais pandemijos metais padidėjo nuo 6,3 proc. 2019 m. iki 8,5 proc. 2020 metais²¹². Finansuotas **projektas „Nauja pradžia“**

tikslingai prisidėjo prie nedarbo lygio mažinimo visos šalies mastu, įgyvendinant bedarbių kvalifikacijos įgijimo, kompetencijų tobulinimo ir integravimo į darbo rinką didinimo bei darbo vietų steigimo veiklas, teikiant subsidijas įdarbinimui ir remiant darbo įgūdžių įgijimą. Bedarbiai buvo įtraukiami į profesinį mokymą, įdarbinimą pagal pameistrystės darbo sutartis bei stažuotes, taip pat siekta, kad bedarbiai neformaliojo švietimo ir savišvietos būdu įgytų kompetencijų pripažinimą. Remtos įprastinės

ADRP priemonės, labiau orientuotos ne į trumpalaikius, išskirtinai su pandemija susijusius iššūkius ir poreikius, bet siekiant bendrai didinti gyventojų prisitaikymą prie kintančios darbo rinkos, gerinti bedarbių kvalifikacijas ir kompetencijas bei taip tikslingiau atliepti esamą darbuotojų paklausą. Įgyvendintos veiklos **pasizymėjo gana plačia tikslinės grupės (bedarbių) aprėptimi** – iki 2022 m. pabaigos finansuotose veiklose dalyvavo daugiau nei 16 tūkst. bedarbių (2021 m. šalyje buvo 89,3 tūkst. bedarbių, 2022 m. – 104,8 tūkst.²¹³).

²¹² Remiantis Valstybės duomenų agentūros duomenimis. Prieiga internete: <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?indicator=S3R347#/>.

²¹³ Remiantis Valstybės duomenų agentūros duomenimis

Pagrindinis VP 14 prioriteto investicijų siekis – kad ESF veiklose baigę dalyvauti bedarbiai pradėtų dirbti, įskaitant savarankišką darbą. Palyginti su VP numatyta siektina reikšme (34 proc.), pasiektas labai geras dalyvių įsidarbinimo lygis²¹⁴ – po dalyvavimo veiklose įsidarbino beveik 56 proc. projekto dalyvių (2022 m. pabaigos duomenimis). Taigi **intervencijos turėjo teigiamą momentinį poveikį**, nors itin sėkmingam tikslo pasiekimui neabejotinai įtakos turėjo ir išoriniai faktoriai: augantis gyventojų užimtumas bei mažėjantis nedarbo lygis 2020–2021 m. buvo stebimas ir bendrame šalies kontekste .

Visgi, ilgalaikės dalyvių išsilaikymo darbo rinkoje perspektyvos greičiausiai yra mažiau optimistinės. Kaip rodo VP 7 prioriteto atveju įgyvendintų panašių intervencijų patirtis, praėjus 6 mėnesiams po dalyvavimo intervencijose dirbo gana didelė projektų dalyvių dalis, tačiau ilguoju laikotarpiu darbo rinkoje išsilaiko tik nuo trečdaliao iki pusės visų po dalyvavimo veiklose įsidarbinusių arba savarankišką veiklą pradėjusių dalyvių. Asmenų, kurie nebuvo pasirengę darbo rinkai, stokojo motyvacijos ar socialinių įgūdžių, vangiau įsitraukė į įgyvendintas veiklas, išsilaikymas darbo rinkoje (nepertraukiamai) buvo dar mažesnis. Visgi, atsižvelgiant į intervencijų mastą tikslinės grupės atžvilgiu, net jeigu ilguoju laikotarpiu darbo rinkoje išsilaikytų tik pusė pagal VP 14 prioritetą įgyvendintose ESF veiklose dalyvavusių ir pradėjusių dirbti asmenų, tai vis tiek padėtų į darbo rinką ilguoju laikotarpiu sėkmingai integruoti apie 5 tūkst. bedarbių. Tai indikuoja, kad **VP 14 prioriteto intervencijos pasižymi ir ilgalaikiu teigiamu poveikiu didinant užimtumą**, o atsižvelgiant į tai, jog pagrindinis VP 14 prioriteto siekis buvo sumažinti neigiamą COVID-19 pandemijos poveikį užimtumui (t. y. trumpuoju laikotarpiu), intervencijos laikytinos sėkmingomis.

IŠVADOS. VP 14 prioriteto investicijos prisidėjo prie didelio ir sąlyginai greito teigiamo poveikio, sprendžiant COVID-19 pandemijos laikotarpiu kilusius iššūkius užimtumo srityje. Atsižvelgiant į turimą panašių projektų patirtį, pasiektas poveikio mastas ilguoju laikotarpiu veikiausiai sumažės, tačiau tam įtakos turės ir bendra šalies ekonominė (o kartu ir darbo rinkos) raida, ESF veiklų dalyvių gebėjimas prisitaikyti prie būsimų darbo rinkos pokyčių bei kiti faktoriai.

---

²¹⁴ Rezultato rodiklis „Dalyviai, kurie baigę dalyvauti ESF veiklose pradėjo dirbti, įskaitant savarankišką darbą“

4. REKOMENDACIJOS

31 LENTELĖ. VERTINIMO REKOMENDACIJOS

NR.	SITUACIJA	REKOMENDACIJOS	ATSAKINGA INSTITUCIJA
1.	<p>VP investicijos apima daugelį valstybės veiklos sričių, kuriose siekiama išspręsti įvairialypes problemas, todėl neišvengiamai lėšos paskirstytos daugeliui klausimų, dažnai taikantis tik į vieną ar kelis kompleksinių problemų aspektus. Tačiau pastebima, kad intervencijų poveikio prasme geriausi rezultatai pasiekiami, kai finansavimas koncentruojamas tam tikrų, aiškiai identifikuotų ir apibrėžtų iššūkių kompleksiniam sprendimui. Tai leidžia geriau koordinuoti kompleksinį procesą, skirtingų veiklų suderinamumą laike ir kt.</p> <p><i>Pavyzdžiui, socialinės apsaugos srityje pereinant nuo institucinės globos prie bendruomenėje teikiamų paslaugų asmenims su proto ir (ar) psichikos negalia, kompleksiskai finansuota bendruomeninės globos infrastruktūros plėtra, metodinis pasirengimas, tikslinės grupės asmenų poreikių ir galimybių vertinimas, naujų socialinių paslaugų vystymas ir teikimas. Nors investicijų pakako tik dalies tikslinės grupės asmenų perėjimui iš institucinės globos į bendruomenės, o pertvarkos įgyvendinimas susidūrė su įvairiomis kliūtimis, ES fondų lėšomis sukurtas ir praktiškai išbandytas globos formos keitimo mechanizmas, pradėta vystyti infrastruktūra ir naujos socialinės paslaugos sukūrė reikalingą platformą tęstiniams pokyčiams ateityje.</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> Rekomenduojama, planuojant konkrečiai valstybės sričiai skirtų lėšų investavimo kryptis, labiau koncentruotis, sutelkti lėšas kelių išskirtų klausimų kompleksiniam sprendimui. Rekomenduojama ES fondų lėšas labiau koncentruoti į pažangos konkrečiose srityse skatinimą, siekti sudaryti geresnes prielaidas pasiekti tęstinį proveržį ten, kur įmanoma, atsiribojant nuo biudžetinio finansavimo dubliavimo. 	Visos ministerijos
2.	<p>Planuojant ir skirstant ES fondų investicijas dažnai pasitelkiama „teritorinė“ problemų sprendimo prieiga (ypač pastebima regioninio planavimo priemonėse). T. y. planavimo dokumentuose konkrečios problemos užimtumo, socialinės integracijos, sveikatos, švietimo ir kitose srityse siejamos su tam tikra teritorija (apskritimis, savivaldybėmis, tikslinėmis teritorijomis), kuriai ir numatomos lėšos, skirtos identifikuotų problemų sprendimui. Šių lėšų panaudojimas konkrečioje teritorijoje vėliau, bent iš dalies, priklauso nuo vietos institucijų sprendimų, tačiau sritis ir veiklos, į kurias galima investuoti, yra iš anksto apibrėžtos VP įgyvendinimo dokumentuose (priemonių aprašymuose, PFSA).</p>	<ul style="list-style-type: none"> Siekiant efektyviau spręsti konkrečias problemas, rekomenduojama detačiau analizuoti apsibrėžtų tikslinių grupių poreikius, šių tikslinių grupių dydžius, jų pasiskirstymą. Investicijų pobūdį ir apimtį turėtų determinuoti tikslinės grupės (-ių) poreikiai, šių grupių populiacija ir jos raidos projekcijos ateityje, planavimo etape neprisirišant prie konkrečių 	Visos ministerijos

NR.	SITUACIJA	REKOMENDACIJOS	ATSAKINGA INSTITUCIJA
	<p>Viena vertus, toks „teritorinis“ investicijų skirstymas užtikrina finansinių resursų pasiskirstymą visoje šalyje, kita vertus, sumažina potencialų investicijų poveikį, sprendžiant konkrečias problemas. Investicijų poreikis dažniausiai yra susijęs su konkrečiomis tikslinėmis grupėmis (ir ypač jų skaičiumi), kurių pasiskirstymas šalyje nebūtinai atitinka administracines teritorines ribas.</p> <p><i>Tai, kad „teritorinis“ požiūris investicijų prasme nebūtinai efektyviausias, rodo investicijų į sveikatos sektorių pavyzdys. Investicinio laikotarpio pradžioje buvo išskirtos tikslinės teritorijos (savivaldybės), kuriose mirtingumas nuo tam tikrų ligų yra didesnis, palyginti su šalies vidurkiu. Visgi dalis problemų, lemiančių tokią situaciją, nėra kylančios iš konkrečios teritorijos, o tik joje pasireiškiančios. Todėl, pavyzdžiui, mažinant mirtingumą nuo insulto, taip pat ir išskirtose savivaldybėse, buvo daug prasmingiau tikslingai investuoti į insulto klasterio ligonines, esančias didžiuosiuose miestuose ir keliuose regioniniuose centruose bei geresnę kokybiškos greitosios medicinos pagalbos prieinamumą nei dirbtinai koncentruotis į planavimo dokumentuose išskirtas savivaldybes (tikslines teritorijas).</i></p>	<p>administracinių teritorijų (kaip projektų vykdytojų ar investicijų gavėjų).</p>	
3.	<p>Remiantis šio ir ankstesnių 2014–2020 m. ES fondų investicijų bei kitų sričių vertinimų rezultatais pastebima, jog ES fondų lėšomis finansuojamos finansinės priemonės nepasiekia maksimalaus efektyvumo, jeigu be jų taip pat įgyvendinamos identiškos srities (tai pačiai tikslinei grupei prieinamos bei tam pačiam tikslui pritaikomos) subsidijų priemonės.</p> <p>Kita vertus, MTEP srityje parama įmonėms subsidijų forma išlieka reikalinga, ypač remiant eksperimentinę plėtrą, kadangi dėl aukšto tokių veiklų rizikos lygio finansinės priemonės yra mažiau tinkamos ir efektyvios, taip pat yra itin sudėtinga pritraukti papildomo finansinių tarpininkų kapitalo finansinių priemonių MTEP srityje įgyvendinimui.</p>	<ul style="list-style-type: none"> Naujojo 2021–2027 m. investicinio laikotarpio pradžioje rekomenduojama atlikti finansinių instrumentų valdymo ir įgyvendinimo vertinimą bei ankstyvajame naujojo investicinio laikotarpio etape šalinti vertinimo metu aptiktus finansinių instrumentų trūkumus, esant aplinkybėms, jeigu tikslinėms grupėms yra prieinamos identiškos subsidijų alternatyvos. Siekiant maksimalaus finansinių priemonių efektyvumo, jos visų pirma turėtų būti nukreiptos į rinkos trūkumų sprendimą. Siekiant toliau skatinti eksperimentinę plėtrą verslo sektoriuje, parama turėtų būti orientuota ir į subsidijų (skatinant inovacijų diegimą – dalinių subsidijų) priemonių 	FM

NR.	SITUACIJA	REKOMENDACIJOS	ATSAKINGA INSTITUCIJA
		<p>įgyvendinimą, galimai derinant subsidijų ir finansinių priemonių schemas tarpusavyje.</p>	
4.	<p>Priemonės, kuriomis teikiama parama verslo subjektams, dažnai pasižymi didele ir sudėtingai prognozuojama administracine našta tiek projektų vykdytojams (paramos gavėjams), tiek administruojančioms institucijoms, o tai atgraso verslo įmones nuo dalyvavimo finansuojamose veiklose arba netgi lemia pasitraukimą iš jų.</p> <p>Sudėtingi administraciniai procesai MTEPI deklaravimo srityje bei per siauras MTEPI sąvokos interpretavimas ir techninės pagalbos stoka lemia tai, jog įmonės deklaruoja tik dalį realių išlaidų MTEPI veikloms. Dėl šios priežasties planuojamos intervencijos ne visada atitinka įmonių poreikius, apima tik dalį tikslinės grupės, kyla papildomų iššūkių įgyvendinant MTEPI plėtrą ir skatinimo priemones.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Verslo srities investicijų sėkmingumui užtikrinti reikalinga remtis geraisiais užsienio valstybių pavyzdžiais bei mažinti administracinę naštą paramos gavėjams, šalinant perteklinius reikalavimus ir administracinius procesus projektų metu, kaip itin detalią projektų vykdytojų veiklos patikrą ir stebėseną (pavyzdžiui, kokia buvo SVV eksporto skatinimo priemonėse). Ypač tai taikytina toms priemonėms, kur viešojo sektoriaus investicijų (pavyzdžiui, subsidijų) dalis yra mažesnė nei 50 proc. visų projekto investicijų. • Galimas sprendimas priemonių administracinių procesų išankstiniam prognozavimui bei įvertinimui yra papildomų rodiklių, skirtų objektyviau matuoti projektų administracinių procesų laiko kaštus, nustatymas (pavyzdžiui, prognozuojamas laikas administracinėms procedūroms atlikti). • Remiant MTEPI plėtrą versle, reikalinga taikyti horizontalų inovacijų skatinimo požiūrį ir įmonių vertinimą, neapsiribojant siaurąja MTEPI ir aukštųjų technologijų interpretacija. 	<p>ŠMSM EIM FM</p>
5.	<p>Gana didelė dalis 2014–2020 m. ES fondų lėšų, ypač socialinės apsaugos, užimtumo suaugusiųjų švietimo srityse, skiriama einamųjų paslaugų finansavimui, t. y. paslaugų konkrečiai grupei žmonių teikimui. Tokio tipo intervencijos, priklausomai nuo jų kokybės ir jas gaunančio asmens asmeninių savybių, gali ir, tikėtina, dažnai turi teigiamą poveikį to konkretaus asmens situacijai. Tai yra teigiamas ir pageidautinas aspektas, tačiau neišnaudojantis viso į pažangą orientuotos investicijų</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Rekomenduojama planuojant ES fondų investicijas labiau orientuotis į sisteminius pokyčius, neapsiribojant gana standartinių, einamųjų paslaugų finansavimu. 	<p>FM ir tarpinės institucijos</p>

NR.	SITUACIJA	REKOMENDACIJOS	ATSAKINGA INSTITUCIJA
	<p>programos potencialo inicijuoti ir paskatinti platesnio, sisteminio konkrečios srities ar paslaugų pokyčio.</p> <p>Kita vertus, planuojant ir įgyvendinant 2014–2020 m. ES fondų investicijas, matomi pavyzdžiai, kuomet pasirinkti einamųjų problemų, pagalbos konkrečioms tikslinėms grupėms teikimo sprendimai kartu tiesiogiai prisideda ir prie ilgalaikių, platesnio masto pokyčių skatinimo.</p> <p><i>Geru pavyzdžiu gali būti bandomųjų paslaugų projektų įgyvendinimas, kai ne tik finansuojamos naujos (apimtimi, forma ir (ar) metodu) paslaugos, bet ir rengiamos paslaugų teikimo tvarkos, vykdoma nuosekli veiklų stebėseną, fiksuojami praktikoje išryškėję trūkumai bei teikiami siūlymai jų šalinimui, turint tikslą parengti kokybiškas standartizuotas tvarkas ir ateityje išplėsti konkrečių paslaugų teikimo apimtį. Tokio tipo veiklos finansuotos sveikatos apsaugos, socialinės apsaugos, švietimo srityse, tačiau jų dalis tarp visų į paslaugų teikimą, mokymus orientuotų investicijų kol kas nėra didelė.</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> Siekiant platesnės apimties teigiamų pokyčių, prasminga finansavimą dažniau skirti naujų savo turiniu ir (ar) forma paslaugų išbandymui (bandomieji projektai). Atitinkamai, svarbu numatyti šių projektų įgyvendinimo ir jų pasiekimų stebėsenos ir analizės veiklas, gauti grįžtamąjį ryšį, kaip įgyvendinamos veiklos veikia ir ką reiktų koreguoti, siekiant geriau pasirengti galimam konkrečių paslaugų teikimui ateityje platesniu mastu. 	
6.	<p>2014–2020 m. ES fondų lėšomis finansuota viešųjų ir administracinių elektroninių paslaugų pasiūlos ir kokybės plėtra prisideda prie didesnio šių paslaugų naudojimo, tokiu būdu mažinant administracinę naštą, gyventojų ir verslo laiko sąnaudas, transporto keliamą oro taršą. Be to, IRT gali pasiūlyti sprendimus, mažinančius paslaugų prieinamumo ir kokybės trūkumus, traukiantis fizinių paslaugų retai gyvenamosiose vietovėse pasiūlai, regionuose esančioms įstaigoms susiduriant su kvalifikuoto personalo trūkumu. IRT taip pat įgalina visiškai naujos kokybės paslaugas, pasiūlant skaitmeninius sprendimus, iš esmės sprendžiančius ilgą laiką egzistavusias problemas (pavyzdžiui, telemedicina, vieno langelio paslaugos ir kt.).</p> <p>Kita vertus, didėjant elektroninių paslaugų įvairovei ir joms keičiant įprastus paslaugų teikimo modelius, dalies gyventojų atskirtis paslaugų prieinamumo aspektu taip pat didėja. Dėl trūkstamų IRT resursų, žemo ar nesamo skaitmeninio raštingumo kai kurie asmenys ne tik negali pasinaudoti elektroninių paslaugų privalumais, bet ir apskritai gali likti be būtinųjų paslaugų.</p>	<ul style="list-style-type: none"> Finansuojant įvairių paslaugų plėtrą, rekomenduojama lygiagrečiai skatinti su sprendžiama problema susijusių skaitmenizuotų sprendimų pasiūlos didėjimą (kuriant naujus ar adaptuojant esamus sprendimus). Įgyvendinamas socialinės, švietimo srities ir panašias iniciatyvas, kur tinkama, rekomenduojama papildyti gyventojų, ypač priklausančių pažeidžiamoms grupėms, skaitmeninio raštingumo įgūdžių ugdymo, pagalbos, naudojantis būtinosiomis paslaugomis elektroninėje erdvėje, veiklomis (pavyzdžiui, atviros interneto prieigos taškas ir prieinama darbuotojo konsultacija socialinių paslaugų centruose, pagyvenusių asmenų klubuose ir pan.). 	<p>FM VRM SADM ŠMSM SAM KM SM</p>
7.	<p>2014–2020 m. VP įgyvendinimo metu išryškėjo bendruomeninių, kitų NVO įtraukimo į problemų sprendimų paiešką ir finansuojamų veiklų vykdymą pridėtinė vertė. NVO</p>	<ul style="list-style-type: none"> Rekomenduojama į ES fondų lėšomis finansuojamų, įvairių sričių priemonių įgyvendinimą dažniau įtraukti NVO. Ypač 	<p>FM VRM</p>

NR.	SITUACIJA	REKOMENDACIJOS	ATSAKINGA INSTITUCIJA
	<p>pasiūlė ir teikė įprastas bei naujo tipo socialines ar susijusias paslaugas, lanksčiai prisitaikant prie tikslinių grupių poreikių. <i>Pavyzdžiui, įgalinant NVO aktyviai dalyvauti inovatyvių sprendimų paieškoje papildomai prisidėjo tokios iniciatyvos kaip ES fondų lėšomis finansuotas Alternatyvių investicijų detektorius, kurių metu NVO pateiktos idėjos yra vertinamos ir toliau vystomos padedant ekspertams, konsultacijos ir ekspertinė pagalba vėliau teikiama ir projektines idėjas įgyvendinant.</i></p> <p>Teigiamas NVO, ypač veikiančių mažesniuose miestuose, bendruomenėse, vykdytų veiklų poveikis akivaizdus ir skatinant pilietinę visuomenę. Taikant bendruomenės inicijuotos vietos plėtros metodą (BIVP), vietos veiklos grupių atrinkti vietos projektai, dažniausiai vykdyti nedidelių NVO, sėkmingai įtraukė gyventojus į tęstinės savanoriškas veiklas, prisidedant prie socialinės integracijos ir panašių iniciatyvų.</p> <p>Visgi kol kas augantis NVO potencialas geriau realizuojamas tik pažeidžiamų grupių socialinės integracijos, integracijos į darbo rinką srityse, tuo tarpu kultūros, švietimo, sporto, sveikatos ir panašiose srityse NVO pasitelkiamos labai maža apimtimi.</p>	<p>skatintinas vietos savivaldos bendradarbiavimas su NVO, įgyvendinant savarankiškas savivaldybių funkcijas.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Siekiant tikslingai išnaudoti NVO sukauptą patirtį ir žinias specifinėse tematikose, rekomenduojama dažniau taikyti ekspertinę idėjų atranką, sudarant sąlygas pačioms NVO pasiūlyti inovatyvius problemų sprendimo būdus. • Stiprinant gyventojų bendruomenių dalyvavimą ES fondų investicijų planavimo ir administravimo procese, rekomenduojama tęsti ir stiprinti BIVP metodo įgyvendinimą, ypač sąlyginai mažose gyvenamosiose vietovėse. • Plėsti BIVP metodu remiamų intervencijų tematinį spektrą ir, be socialinės integracijos ir susijusių paslaugų, taip pat įtraukti, pavyzdžiui, kultūros paslaugų, vaikų užimtumo, gyvenamosios ir gamtinės aplinkos gerinimo, sveikos gyvensenos ir panašias temas. 	<p>SADM ŠMSM SAM AM SM</p>
8.	<p>2014–2020 m. VP lėšomis buvo stiprinami ES fondų lėšas administruojančių valstybės tarnautojų ir darbuotojų gebėjimai, partnerystės su socialiniais bei ekonominiais partneriais ir jų kompetencijos. Visgi įgyvendintų veiklų nepakako sudaryti tvarias prielaidas užtikrinti efektyvų VP administravimą ir vertinimą.</p> <p><i>Konkrečiai, kvalifikacijos kėlimo veiklose, skirtose ES fondų lėšas administruojančių valstybės tarnautojų ir darbuotojų gebėjimų stiprinimui, dalyvavo beveik 25 tūkst. asmenų (neunikalių). Nors įgytos kompetencijos padengia didelę tikslinės grupės dalį, jų tvarumas ateityje priklausys nuo tolesnio jų naudojimo ir pritaikomumo bei ES fondus administruojančios sistemos personalo kaitos, kuri, kaip rodo vertinimo rezultatai, ne visais atvejais yra kontroliuojama, o tai trukdo užtikrinti gerosios patirties perėmimo mechanizmus. Kita vertus, įgyvendintos kvalifikacijos kėlimo veiklos ir socialiniams bei ekonominiams partneriams, dalyvaujantiems ES fondų administravimo sistemoje, buvo</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> • Nuosekliau ir strategiškiau planuoti ir įgyvendinti gebėjimų stiprinimo veiklas ES fondų administravimo sistemoje veikiantiems asmenims. • Teikti prioritetą sanglaudos politikos valdymo ir administravimo sistemos žmogiškajam kapitalui, kaip esminiam tęstinumo, rezultatyvumo efektyvumo faktoriui įgyvendinant VP/IP. • Užtikrinti nuoseklų ES fondų administravimo sistemos veiklų koordinavimo ir pažangos stebėjimo funkcijų įgyvendinimą. 	<p>FM ir tarpinės institucijos</p>

NR.	SITUACIJA	REKOMENDACIJOS	ATSAKINGA INSTITUCIJA
	<p><i>sąlyginai maži įtraukios ir nekompleksinės, ir neužtikrina ilgalaikio įgytų įgūdžių panaudojimo ir tvarių partnerysčių ateityje.</i></p>		
<p>9.</p>	<p>Dalyje VP konkrečių uždavinių naudojami rezultato rodikliai neatspindi tikrojo intervencijų poveikio, o tiesiog kita forma pateikia informaciją apie sukurtus produktus (pavyzdžiui, produkto rodiklis skaičiuoja vienetus, o rezultato rodiklis sukurtų vienetų dalį (proc.) visoje imtyje). Tokie rodikliai ne tik neatspindi tikrųjų intervencijos tikslų, bet ir sukuria galimai klaidingą iliuziją apie tokių priemonių įgyvendinimo sėkmę, dėl ko šios priemonės, detaliam nesigilinant, pagal rodiklius beveik visada atrodo sėkmingesnės negu priemonės, kurių rezultato rodikliai matuoja tikslinių grupių elgsenos pokyčius ir pan.</p> <p><i>Pavyzdžiui, pasiekus numatytas produkto stebėsenos rodiklių reikšmes, faktiškai automatiškai bus pasiekti ir tokie rezultato rodikliai kaip „Nuotoliniu būdu valdomų magistralinio dujotiekio uždarymo įtaisų dalis“ (finansuojamas magistralinio dujotiekio įtaisų diegimas), „Aukštųjų mokyklų, kurioms pagal veiksmų programą ESF lėšomis buvo atliktas išorinis vertinimas, dalis“ (finansuojamas išorinio audito atlikimas), „Užimtumo tarnybos darbuotojai, kurie po dalyvavimo ESF veiklose įgijo kvalifikaciją“ (darbuotojai dalyvauja mokymuose darbo metu, pabaigus mokymus išduodamas kvalifikacijos pažymėjimas) ir pan.</i></p> <p>Taip pat dalyje VP konkrečių uždavinių produkto rodiklių reikšmės suplanuotos itin nuosaikiai (rezervuotai), todėl įgyvendinus intervencijas planuota apimtimi, suplanuotos produkto rodiklių reikšmės kai kuriais atvejais buvo viršytos net keletą kartų.</p> <p><i>Pavyzdžiui, VP 3 prioriteto intervencijose finansinės paramos įmonėms rodikliai (subsidijas gaunančių įmonių skaičius, investicijas gaunančių įmonių skaičius, kitos formos nei subsidija finansinę paramą gaunančių įmonių skaičius ir kt.) ženkliai viršijo VP suplanuotas reikšmes.</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> Intervencijų poveikio stebėsenai rekomenduojama nenaudoti rodiklių, kurie kokybiškai nesiskiria nuo produkto stebėsenos rodiklių. Rekomenduojama tarpinių institucijų pasiūlytus poveikio stebėsenos rodiklius (rezultato rodiklius) papildomai peržiūrėti ir įvertinti visos programos (dokumento) kontekste, kiek įmanoma mažinant gylio ir pločio skirtumus tarp atskirų to paties lygmens rodiklių bei siekiant, kad rezultato rodikliai būtų tinkami matuoti pažangą visu investicijų įgyvendinimo laikotarpiu. Rekomenduojama reguliariai atlikti pasirinktų rodiklių stebėseną ir užtikrinti šios informacijos viešinimą, suderinamumą su investicijų vertinimais, taip prisidedant prie efektyvesnio intervencijų planavimo ir įgyvendinimo, didesnio informuotumo apie VP. Rekomenduojama strategiškiau planuoti produkto rodiklių siekiamas reikšmes, intervencijų planavimo etape tiksliau atliekant detalią tikslinės grupės (jos dydžio, motyvacijos dalyvauti finansuojamose veiklose) ir (arba) objekto, kuriam skiriamos investicijos, analizę. 	<p>FM ir tarpinės institucijos</p>

Šaltinis: sudaryta „BGI Consulting“

5. PRIEDŲ SĄRAŠAS

32 LENTELĖ. PRIEDŲ SĄRAŠAS

PRIEDO NUMERIS	PRIEDO PAVADINIMAS
Nr. 1	VP 1 prioriteto vertinimas
Nr. 2	VP 2 prioriteto vertinimas
Nr. 3	VP 3 prioriteto vertinimas
Nr. 4	VP 4 prioriteto vertinimas
Nr. 5	VP 5 prioriteto vertinimas
Nr. 6	VP 6 prioriteto vertinimas
Nr. 7	VP 7 prioriteto vertinimas
Nr. 8	VP 8 prioriteto vertinimas
Nr. 9	VP 9 prioriteto vertinimas
Nr. 10	VP 10 prioriteto vertinimas
Nr. 11	VP 11, 12 prioritetų vertinimas
Nr. 12	VP 13, 14 prioritetų vertinimas
Nr. 13	Vertinimo metodologija
Nr. 14	Atvejo studijos